

M. FABII

QVINTILIANI

ORATORIS ELO-

QVENTISSI-

MI

DECLAMATIONES

VNDEVIGINTI.

VIRTUTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB.
GRYPHIVM,

1555.

11835242

DECLAMATIONVM

XIX. INDEX.

I	Paries palmatus.	Pro caeco contra nouercam.
II	Cecus in limine.	Pro caeco contra nouercam.
III	Miles Marianus.	Pro milite contra Tribunum.
IIII	Mathematicus.	Pro filio contra patrem.
V	Aeger redemptus.	Pro patre contra filium.
VI	Corporis proiecti, seu Anus	Pro patre contra matrem.
VII	Tormenta pauperis. (caeca.	Pro paupere contra diuitem.
VIII	Gemini languentes.	Pro matre contra patrem.
IX	Gladiator.	Pro filio contra patrem.
X	Sepulcrum incantatum.	Pro uxore contra maritum.
XI	Diues accusatus proditionis.	Pro diuite contra pauperem.
XII	Pasti cadaueris.	Pro ciuibus contra Legatum.
XIII	Apes pauperis.	Pro paupere contra diuitem.
XIIII	Odij potio I.	Pro iuvene contra meretricē.
XV	Odij potio II.	Pro meretrice contra iuuenē.
XVI	Amici uades.	Pro iuvene contra matrem.
XVII	Venenum effusum.	Pro filio contra patrem.
XVIII	Infamis in matrem I.	Pro uxore contra maritum.
XIX	Infamis in matrem II.	Pro uiro contra uxorem.

LIBRARIUS
GRYPHVS

de
su
in
re
to

su
fe
ru
all
an

MAR. FABII

QVINTILIANI ORATO-
RIS ELOQVENTISS.

DECLAMATIONVM

LIBER.

*

PARIES PALMATVS, DECLAMA- TIO I.

ARGVMENTVM.

Quidam cui erat filius cæcus, quem hæredem instituerat, induxit illi nouercam, iuuenemque in secreta domus parte sepouit. Is noctu dum in cubiculo cum uxore iaceret, occisus est: inuentusque postero die habens gladium filij defixum in uulnere, pariete ab ipsius ad filij cubiculum uestigijs palmæ cruentato. Accusant se inuicem Cæcus & Nouerca.

Pro Cæco contra Nouercam.

SI IUVENIS innocentissimus, iudices, uti uellet ambitu tristissime calamitatis, poterat allegare uobis amissam cū oculis cogitationū omnium temeritatem: sed cum ostendere innocentiam suam moribus malit, quàm aduersis: neque pietatis neque conscientie sue grauem ferre contumeliam potest, ut parricidium non fecisse uideatur beneficio cæcitatatis. Quare non petit ut miserum putetis, nisi & innocens fuerit: non petit ut afflictum alleuetis, nisi & probauerit sese infeliciorē quòd patrem amisit, quàm quòd oculos. Aestimare iuuenem ijs moribus,

a 2 quibus

quibus uidentem aestimaretis, uita, pudore, pietate. Quae si
 omnia sibi: ut erunt promissa, constiterint, nullo terribitur
 crimine. Nec quod sceleratissima foeminarum calamitatem
 nostram cruentato pariete imitata est, expauescimus. Quo
 diligentior, quo sollicitior fuit ne deprehenderetur, hoc magis
 indicauit sibi oculos non defuisse. Gratias agimus, quod
 nimium auidae suspicionis argumenta in nostram transtulit
 partem. non esse Cæci scelus difficilius probaretur, nisi
 omnia sic acta essent, ut fecisse Cæcus uideretur. Quare Iu-
 dices non improbè sperauerim futurum, ut suspecta sint uo-
 bis, quae tam inconsideratè ficta sunt contra miseram cæci-
 tatem. Primum, quod spatium illud ingens domus, quod
 in medio fuit, ita digesto cruore satiatum est usque ad cubi-
 culum miserrimi iuuenis, tanquam planè timuerit parrici-
 da ne non deprehenderetur. Deinde, scelere nox potissimum
 electa, quo tempore inueniri maritus sine uxore non posset.
 Tum in caede, in qua nemo utitur ferro, nisi alieno, gladius
 adolescentis, ne argumentum deesset Nouercae, relictus est.
 Postremò, per actum uulnere uno scelus, quod obijceretur ma-
 nibus errantis. Et tamen contra tam multa incredibilia solum
 aduocat Nouerca testamentum, uultq; illud esse precium
 parricidij: ut rerum intellectu in diuersum coacto, occisum
 eò probet patrem, quod non meruerit occidi. Nos uerò istud
 (si crimen putatis) agnoscimus. Iuuenis hic patris sui heres
 solus est. Hoc testamentum, si uiuente adhuc miserrimo sene
 notum esse in domo potuit, scitis quis illi debuerit irasci. Nam
 quod inuisum fuisse filiū patri iactat, crimen Nouercae erat,
 si confiteremur. Idq; probari ex hoc putat, quod secretū non
 filius accipit à patre, sed cæcitas. Quo loco dissimulare satis
 callidè conatur inuidiam suam. Pater qui filium cæcum in se-
 mota penatiū parte seposuit, eripuit Nouercae oculis uolupta-
 tem

tem. Namq; ista cum inuasisset uacuos penates uideretur, cum patri filium Cæcum hoc esse crederet quod orbitatem, excogitauit indulgentissimus senex quemadmodum hic miser patri suo in eadem domo esset, Nouerca in alia, accepit secretum quod erat petiturus. Quod quo sit animo senis factum, potestis interrogare testamentum. Neque ego grauissimum patrem suprema sua iuueni iactasse crediderim, ut heredem filium scriberet. non est res quæ imputetur, istam magis oportet uel aliquo indicio, uel suspitione muliebri arcana mariti deprehendisse, & statim omnibus nuptiarum renunciassse pignoribus. Nam cum propter pecuniam ames, idem amoris & spei finis est. Habuerat adolescens gladium in cubiculo suo semper, siue antequam in hanc fortunam incidere paratum, siue quia cæcitatæ miseræ solatium est habere rem uidentium. Certe nunquam illum pater timuerat, nunquam Nouerca obiecerat. Palàm positum est sub oculis omnium tota domo notissimum ferrum. Scitis quanto negligentius custodiat ferrum bona conscientia, quàm etiam extra suspitionem sit res sine usu. Innocentia facit ut ferrum subtrahi possit etiam uidenti. Siue igitur aliquis ex seruulis corruptus est, præsertim in tam facili occasione, siue ipsi Nouerca non defuit audacia ad ferendum, quod facere poterat & præsertim priuigno, utique (quod dubitari non potest, quod facit certum sceleris autorem) mauult in cæde alieno uti quàm suo gladio quisquis illum relicturus est. Reliqua Iudices si fieri possunt, facta æstimate. Dicitur cæcus sine rectorè, sine duce, ex illa penatium parte secreta, & penè ex alia domo, per inane longum, per tot offensa limina, per excubantes seruulos errasse cum ferro: cubiculum deinde patris ingressus, in neutrà deflexisse partem, sed recto gradu sicut ducere oculi solent, ad lectulū accessisse leuiter, non in totū in-

cidisse, non antè peruenisse quàm crederet. Vos Iudices criminum tumultum ex rerum fide ducite. Dormiens senex, quem cæcus percussor quæreret, excitatus antè esset quàm inueniretur. Iungunt his multo incredibilia, ut occiderit patrem, pepercerit Nouercæ: parricidium autem uno ictu explicuerit: quod ferè uix etiam ijs contingere solet, qui oculos manu sequuntur. Nulla ergo luminum uirtus, sed homo ferum missurus in casum, satis felix si percussisset quamcunque corporis partem, in ipsam protinus animam incidit, & an morti satis fecisset, intellexit. Officium Iudices oculorum est renunciare manibus quid actum sit. Cæci percussoris una securitas fuerat, sepius ferire. Negat præterea quicquam se ex his nouerca sensisse, cum iuxta iaceret: nec explicat unde illud acciderit maximæ signum trepidationis. Si & pater uno ictu perierat, neque ista uigilabat, nunquam gladium reliquit percussor securus. Reliqua Iudices nimium suspecta, improbe asimulata. Spatiosissimus paries, & longissimum domus latus habuit notas sanguinis, quas reliquisse uideretur manus reuertentis. O quàm bene quicquid uolunt imitantur oculi. Stupeo, si qua est fides, omnia priuignum illa nocte fecisse. Dicitur ad uotum Nouercæ gladium in uulnere reliquisse, quem suum negare non posset. Deinde per totum parietem quid aliud inscripsisse, quàm se parricidam sanguinem patris usque ad cubiculum suum perduxisse, & uiam sequentibus reliquisse? Hoc fecit aliquis negaturus? Gratulor tibi adolescens, si non potuisti parricidium illud admittere, nisi ut relinqueres argumentum cæcitatæ, habuisti innocentie necessitatem. Caussam igitur miserimi adolescentis sic apud uos agere proposui, ut primum ipsum defendam, quasi reus tantum sit: deinde cum esse securus de huius innocentia coepero, tunc ingrediar Nouercæ accusationem. Spectabilis utrunq;

Wm. Thom. Lego
ex lego.

utrinque suis moribus, suis causis : eritq; facilior uia uestrae
 religionis. Quamquam duos indicia complexa sunt, uos ta-
 men tanquam de singulis cognoueritis. Et primum sic agam,
 tanquam iuuenis habeat oculos, tanquam impetus eius nulla
 corporis debilitate frangantur. Interrogabo quid ante perdi-
 te, quid flagitiose, quia impiè fecerit, per quae se parricidam
scelera promiserit. Innocentia per gradus certos ab homine
 discedit: & ne in maximis trepidet audacia, diu uires in mi-
 noribus colligit. Nemo inde coepit, quò incredibile est per-
 uenisse. Dicas necesse est quae huic cum patre odia fuerint,
 quam uiolenta dissensio inter sacrorum infinita nominum pi-
 gnora. Crede mulier etiam tua caussa. Nam si facile est filio
 occidere patrem, facilius est uxori maritum. Loquar nunc
 de infirmitate miseræ cæcitatatis. Temeritas omnis animorū,
calamitate corporum frangitur: & frigescent impetus men-
tium, quos non explicant ministeria membrorum. Ad solum
 se alligat destituta mœrorem. Vultus ille perpetua nocte co-
 opertus ac timidus non concipit nefas ad quod ducibus ocu-
 lis peruenitur. Cogitat semper errare & offendere, cogitat
 eundi redeundiq; difficultatem. Magna innocentiae neces-
 sitas est, neminem facilius posse deprehendi. Semper se custo-
 diunt miseri, ne esse miserabiles desinant: & quisquis ami-
 sit oculos, laborat ne meritò perdidit. Quid aliud cæcitas
 discit, quàm rogare, blandiri? Odium omne adiuuant oculi,
 & hunc in pectoribus humanis furorem lumina accendunt:
 nec leuis animis accedit insania, quoties quem execreris aspi-
 cias. Cæcus miserior est quàm ut inuisus sit, timidior est,
 quàm ut oderit. Præterea nocentibus liberis frequentissi-
 mas ad parricidium causas suggestit illud quod uidebant.
Vitijs enim nostris in animum per oculos uia est. Alijs tra-
 didit in parentum sanguinem luxuria ferrum, luxuria uiden-

tium crimen: Alijs meretriculæ amor immodica poscentis: amor, cui renuntiant oculi. Cæcus infelix patrem occidit: deinde cui manum porriget securior? cuius humeris leuior incumbet? Quis contumelias seruorum castigabit seuerius? quis calamitatem tam obnoxiam maiore reuerentia proteget? Inter felices alius est ordo uotorum: Cæcus filius optat superstitem parentem. Volo nunc scire quem tam oðum dicat explicatum tam difficile facinus. Cæcus parricidium cogitauit. cum quo? cuius se commisit oculis? iturus per totam domum, quem ducem elegit? ille qui erat in cubiculo suo solus, secum (opinor) secum deliberat. Sufficit sibi, cum homine expeditissimo loquitur. Cur enim socium conscientie querat? omnia potest scire. Primum, nox quando sit. Deinde prospicere sollicitè, an omnis familia dormiat. Gradu suspensio ponere certa uestigia, & in omnem timoris sui partem sollicitum circumagere uultum. O quàm parū est in metu ipsos etiam oculos habere! ita non iste sibi dixit, Occidere quidem patrem uolo, sed quem sequentur hæc manus? Nocte solus egrediar, sed quando perueniam? Putas nos iunctis habitare liminibus? domus inter patrem filiumq; media. Quantum erroris, quantum moræ! spatium ingens & uix metiendum. Cecitas inconsulta quid agis? nox antè deficiet. Quid si deinde uterque uigilauerit? quid si Nouerca? Age, limen inueniam, cardinem sine strepitu mouebo, dormientis cubiculum intrabo, quiescentem feriam patrem. semel satis erit, nec nouerca uigilabit. Securus egrediar, sciente nullo reuertar. Vota sunt ista, sed oculorum. Cæcus desperaret etiam si tam multa nox polliceretur. Hoc loco quæram necesse est, quæ ratio fuerit ut iuuenis ad parricidium suo potissimum gl'ado uteretur. Nimirum illud in mentem uenit, quia erat relicurus. Nam si alienum & ignotum in uulnere pa-

tris gladium reliquisset, potuerat de percussore dubitari. Hic
 attulit suum, ut etiam si euasisset, tamen ferro suo teneretur.
 Cur ergo, inquis, gladium in cubiculo tuo habebas? quia ha-
 bueram semper, quia natus illo non eram. Ferrum ergo par-
 ricidio meo tot ante annos preparavi, & secundum illum
 quem minabar patri, tandiu innocens fui? Ego eram ferro ac-
 mente paratus, & tot abiere noctes? Antè gladium illum fa-
 miliarem oculis tuis feci, antè omnibus seruulis notum. pe-
 pendit in cubiculo tanquam testis conscientiae meae palam in
 medio negligenter, sic ut subtrahi posset. Non illum conscien-
 tia trepida uelauit: tam notus in cubiculo fuit, quam caecitas
 domini. Quisquis ferrum preparat sceleri, sic illud habet, ut
 possit suum negare. Ponite nunc ante oculos actum parrici-
 dij, deprehendens difficultatem. Dono illud, dum à suo limine
 egreditur, dum illos quos accepit à patre seruulos, fallit. ecce
 cubiculum senis inuenit aliquando, ecce paries ille deficit, &
 percussoris manus subito destituit, cessere fores sine strepitu:
 quid postea agit? Vtrum ipsum cubiculi parietem circuit, an
 se committit in medium, & per spatia tenebrarum armatam
 manum iactat? Ecce patris lectulum tenet, & iam dormien-
 tium anhelitus imminens audit, unde sciet quò dirigat fer-
 rum: quem potius feriat ex duobus? Tentauit ergo uultus, &
 pectus obiectum: breuissimam perituræ animæ uiam quaerit?
 & quantus erit sopor, qui ista non sentiat? Dices, neque ego
 senti. Ideo intelligis quàm malam causam habeas, cuius &
 una & incredibilis defensio est. Ita feritur in sinu tuo mari-
 tus, & tu nihil sentis? Ad latus tuum fata hominis peragun-
 tur, tu taces tanquam te priuignus occidit priorem? Ita non
 ille percussus est homo, quem Cæcus occidit? Te uerò (si ni-
 hil aliud) calens ille cruor denique suscitasset. Sed quàm ma-
 nifesta est conscientia quæ te ad hanc compellit necessitatem,

ut cum occisum à priuigno tuo patrem uideri uelis, cogaris dicere nihil sensisse? Sufficit, uicimus, innocentes sumus. Cum in eodem lectulo fueris, cum amplexa sis forsitan illum qui occisus est, tam incredibilem profiteris soporem? Cur ergo tu incolumis es? quæ tam iratis manibus sanguinem tuum fortuna subtraxit? Certe dormiebas, certe nihil senseras. Ita priuignus te reliquit, qui deprehendi non timebat? Occidit ergo aliquis patrem, & Nouercæ pepercit? Maximum omnium nefas fortiter fecit, minori sceleri statim par non fuit? Omnia humana sacra confudit, uiolare non est ausus pectus odiorum? Incredibile est, sine fide est, non occidere Nouercam, cui imputes quòd patrem occidat. Quid ais adulescens? tunc circa illum sanguinem defecisti? Illa te blandius rogauit anima? perdidisti ergo, illud, quòd nihil senserat, quòd nox, quòd silentium, quòd tempus supererat sceleris alterius? Tu si facere parricidium posses, ideo patrem tantum occidisses, ut tibi & nouercam liceret occidere. Non uideo cur, nisi uideri uelit relictam mulierem ideo tantum, ut uideretur illud nefas illa fecisse, callide satis. Sed hoc alio protinus argumento subuerteretur. Non est eiusdem consilij, nouercæ parcere ut substituatur ream, & gladium relinquere quòd ipse deprehendatur. Sæpius uti necesse habeo argumento cæcitatibus, & hoc etiam loco, quo de illo uulnere disputandum est. Mehercule si percussor intrasset qui uideret, qui lumen præse tulisset: non tamen tam feliciter librasset ictum, quem etiam si nullæ fallerent tenebræ, metus & conscientia magni sceleris testes incertum fecissent. Rarò contingit semel ferire carnifici, quamuis componat ipse ceruicem, & exercitata manus homicidium nouissimè uelut quoddam genus artis exerceat. Sic ergo librauit manum cæcus, ut ipsam protinus feriret animam? Ego mehercule etiam illud admiror, quòd cum

patrem

patrem uellet, non Nouercam percussit. Præter animum nihil uirium habet parricidæ primus ictus: ille trepidat, ille cogitat, ille erubescit, ille est ab innocentia proximus, ille præstat hoc solum, ut sequens fortius feriat. Interrogare nunc uolo quæ iuueni caussa fuerit, ut reliquerit gladium. Scilicet noluit Nouercam suam infamari. Abstulit sibi omnem defensionem, & se parricidam confessus est. ferrum in uulnere reliquit. Si nondum occisum putabat, iterum feriret. Si iam perfectum nefas intelligebat, auferret indicium. Sed quid ego rem manifestissimam colligo? Si uultis iudices scire à quo sit gladius relictus, cogitate cui expedierit ut inueniretur. Sed paries usque ad cubiculum priuigni uestigio manus cruentatus est. Cogitate iudices ante omnia, non esse incallidum hominem, neque consilij iacentis, qui cæcus explicare conetur facinus etiam oculis difficile. Ille ergo non existimat, cum manum cruentam parieti applicat, uestigium à se parricidij sui relinqui? cum dexteram qua duce utebatur, ueste tergere, atque ita abire sine uestigio posset, totum parietem cruentabat, & ubique aliquid de patre misero relinquebat? Quid futurum esset postero die, quantam expectaret inuidiam ad lucem, non cogitabat: sed disponebat indicium certum, indubitatum, sine errore, quod Nouerca sequeretur usque ad cubiculum suum, usque ad limen ipsum? O admirabilem casum, nec cruor ante defecit? Vtar hoc loco natura ipsius rei. Palmatus sanguine paries inuentus sic est, totam manum explicuit, omnes digitos diligenter expressit. Totum ergo sanguinem consumeret intra prima uestigia. Pone enim manū cruentatam, atque adeo (ut istis etiam blandiar) madentem: pone mensuram itineris, spacium parietis: diu enim in secretam domus partem reuertendum est: debet proxima pars à cubiculo patris habere plurimum

sang

sanguinis, sequens minus, tertia minimum, ultima nihil. Nam cruor quoties admotus est, transit, aut in manu tarde reptantis arefcit. Hoc quid esse dicamus, quod circa cubiculum utrunque sanguinis istius uestigium quasi incipit? hinc est paries palmatus, & illinc? Quomodo pertulit manus quod relinquebat? Nouerca istud, Nouerca securis composuit oculis: illa miserum dextera sanguinem tulit, & manum subinde renouauit. Palmatus paries habet distantiam, uacat aliquid loci, integrum ubique uestigium est, Cæcus manus traxisset. Quæro nunc, unde tantum sanguinis in manu? Tunc enim ex omni uulnere cruor profluit & effunditur, cum ferri recentem uiam sequitur. At quoties eodem quo factum est cluditur telo, latet tota mortis inuidia. Præterea cum manus ex parte qua palmare uestigium potest, plicetur in capulo, & sedum telo occupat claudat, necesse est exteriore ut parte respersa sit. Tuus autem qui palmatus est paries, uestigium eius partis ostendit, ad quam cruor peruenire non potuit. Vestrum est nunc omnia ista comparare, perpendere. Cur prudentior sit iudex in deprehendendo scelere, quam reus in admittendo, hoc esse in causa puto, quod alter tantum pro se cogitat, alter pro parte utraque. Tuitus sum adolescentis miserum causam, nunc inspicere uolo quanto certioribus argumentis Nouerca teneatur. Transeo illum uulgarem & omnibus notum de comparatione personarum locum. Alius diceret, maritum & uxorem, nisi liberis initiarentur, non fortissimis corporum uinculis inherere. Ego illud potius dicam. Decepta est mulier expectatio tua. Veneras quasi in uacuum domum, et sine hærede. Expectaueras ut infelix iste iuuenis ab ipsis protinus nuptiarum tuarum expelleretur auspicijs, extorret & inopem summoneret pater blando corruptus amplexu, & omnino summam calamitatem corporis occurrere delicatis

uxoris

uxoris oculis uetarat. Inuenisti pium & deuotum unico se-
 nem, & de omnibus coniugis tui desperasti ob id affectibus.
Miserrimus est maritus quisquis inducit filio Nouercã, quòd
uxori non uidetur posse utrunq; amare. Quæro igitur ante
 omnia, ubi occisus est maritus? In cubiculo suo hoc paulò an-
 te priuigno defendendum non fuit. Occisus est in cubiculo se-
 nex. Ita ille percussor non timuit uxorem? Audio secretum
 nuptiarum, & matrimonialis lectuli solitudinem occisurum
 intrare. Quem quæram? ubi relinquitur maritus ab uxore
 innocens? Noctem autem ad scelus quis elegit? Nox tuum
 tempus est. quid si accedit huic etiã sceleris occasio? Non ue-
 nire debet ad secretam domus partem, nec tota tibi penatium
 sacra peragenda sunt. Tu nõ cogitas quemadmodum suspen-
 sa manu sonantem blandè cardinem flectas. Iaces secundum
 occasionem, & expeditum tibi in proximo facinus est. Non
 times, ne quis deprehendat. Ipsi quoq; seruuli longius quie-
 scunt: & præstatum grande secretum genio loci. Tibiq; ferire
 cum uelis, scire an dormiat licet. Nox & ferrum, & securus
 maritus, quidnam isto delicatius scelere? Occisum esse mise-
 ram senem cum tu uolueris scimus. Quomodo tamen, inquit,
 gladius peruenit in meam potestatem, qui priuigni fuit? He-
 remus, hic difficilis expugnandus est locus. Quis credet mi-
 hi si dixero, Gladiũ Cæcus ille perdidit, perpetua nocte clau-
 se genæ non custodierunt? Fingere nimirum ad tempus ui-
 debor, & rem nimium manifestam impudenter complorare.
 Scilicet semper isti apposita capulo manus, & diebus ac no-
 ctibus curæ. Nolo tanquã callido glories ingenio, non dece-
 pisti trucem horridumq; latronem: nostri tibi occasiõẽ præ-
 buere mores. Nam quòd uno ictu occisus est senex, ad te suspi-
 cio magis respicit. Tu præparare corpus illud ad ictus potes,
 dum uideris amplecti. Tu blanda manu prætertare pectus, ubi
 assiduo

genio loci

aſiduo uiſceris pulſu non quieſcat anima, ubi ſtatim mors ſit,
 ubi de ſpiritu ſanguinis iſtum explorare antè & cognoscere
 licet. poteſt & uno iſtu mulier occidere. Venio nunc ad ue-
 ſtigia parietis cruentati, quibus te ſatis abundèq; præſimus
 dum adoleſcentem defendimus. Hæc ſunt tamen quæ contra
 te reſeruata ſunt. Cum maritus tuus in cubiculo occideretur,
 ſciebas nullum tibi relictum patrocinium, niſi aliquid cæci-
 tati ſimile feciſſes: ideoq; ſanguinem in illam partem indu-
 xiſti, in quam quæri uolebas, ut poſtero die omnis inuidia,
 ſanguinis notas & ueſtigia præparata ſequeretur, Infamas
 cæcum, conſilium ex calamitate ſumpſiſti. Sciebas illum non
 aliter, ſi dux defeciſſet, ingredi poſſe, quàm ſi ueſtigia parie-
 tis perpetuitate dirigeret. Simulaſti itaque cæcitatē, & ne
 quid ſceleri impio deeſſet, mariti tui cruore luſiſti. Omnia ti-
 bi compoſita atque ſimulata ſunt per ocium & ſecuritatem,
 tanquam ſcelus transferretur ingenio. Nunc enim tu inno-
 cens, quia priuigni gladius in uulnere, quia paries cruentā-
 tus. hoc ſufficere utrunque indicio putabas? Quàm facili mo-
 mento cauſſæ fata uertuntur! quòd feciſſe etiam iſ ſcelus fre-
 quenter inuentus eſt, qui obijciebat. Sed cauſſas, inquit, par-
 riciſij iſte habuit, quem iratus pater in ſecretam domus par-
 tem relegauerat. Mulier, illa forſitan ignominia felicioris ui-
 deretur eſſe priuigni. Cæcitatē beneficium eſt, cum illi ſecre-
 tum datur. O præclaram ſenis optimi ſingularēq; pietatē!
 quàm blande ille ſepoſuit miſerum ſuum? quàm diligen-
 ter uxoris gaudentis excluſit oculos? quàm multo cæcum
 pudore donauit? Si felicior, inquit, eſſem pater, ego tibi po-
 tius cederē domo tota. Nunc miſer illam occupa partē, in qua
 nemo te uideat, in quam ſolus ego ueniam. ſint circa te ſeruuli
 fideles. non gemitus tuos audiat quiſquam, non flebili mœro-
 re paſcatur. Nihil eſt quod te ſolicitet conuerſatione noſtri.

Secretum quod cæcitati præstat, ideo præstat, ut minus
 oculi desiderentur. Aliquis odit filium cæcum, & hac tantum
 ultione contentus est, ut illi assignet quietam, & sepositam, &
 meliorem domus partem? Ita ais, ego sic intelligebam, quasi
 abdicaret, quasi expelleret. Iratus igitur senex tenet iuuenem
 suum uelut interiore complexu, & à limine obstat? Rogo,
 quòd duos separat media domo, te integram, sanam: illum in-
 felicem, cæcum, contumeliæ opportunum, iniuriæ facilem,
 utrum filio irascitur, an uxori? Nolo, inquit, iuuenis utaris
 ancena domus parte. ne h. ec quæ nitidioribus tectis elaborata
 sunt, pertineant ad oculos tuos. Quis tam stulte irascitur cæ-
 co, ut putet illius interesse ubi habitare iubeatur? Te potius
 ille submouet, tuis inuidiam facit oculis. tibi dicit, Sufficiat, sa-
 tis est, habes maiorem domus partem. absentem puta, misero
 in paternis ædibus aliquem angulum relinque. Pater qui filio
 sub nouerca assignat secretam domus partem, confitetur uxo-
 ri se abdicare non posse. Transit ad aliud genus defensionis,
 sibi causam cædis non fuisse, cum hic hæres inuentus sit o-
 mnium bonorum. Quis enim alius esse debeat, ut hæc pro-
 perandum fuerit ad hæreditatem? Filius scriptus non timet
 poenitentiam testamenti. Omnium bonorū hæres relictus est.
 Non ergo irascebatur pater cum daret secretam domus par-
 tem. Non possunt tibi diuersa prodesse, eadem obijceres reo
 si exheredatus esset. Elige utrū uoles. Si sciuit se esse here-
 dem, amare magis patrē debuit: si ignorauit, non habuit quod
 speraret ex morte patris. Reliquū est ut intueamur, ille qui
 perijt, ab utro magis uestrum desideretur. Te opinor hic gra-
 uius afficit dolor, impatiētius hic luctus exanimat, tuq; obso-
 letam protinus nubem, & tēpori accōmodata lugubria flam-
 meo reuertente mutabis: hic uerò iuuenis, qui si fortunæ suæ
 mala cum præteritis cōparet, cæcus coepit esse nūc primum:

quid

quid non miser in hoc se ne perdidit? uiuebat illi magna pietas, aderant quocunq; iusserat de facie patris oculi. non illudere infelicibus tenebris contumaces seruuli poterant, nec (quod extremum contumeliarum genus est) ut dominum ageret rogabant. Nunc quanta dii boni ludibria sunt ineunda? Iunxere se pariter cæcitas & solitudo. Quid tibi nunc miserrime adolescens hæreditas prodest, quam tantum audis? quid enim circa te pecunia potest? quæ fruendi uoluptates? quid aliud quàm spoliiorum facilis occasio? Quàm bene ista omnia paterni oculi custodiebant? quàm facile decipi, quàm facile denudari, quàm sine labore falli potes? quàm citò inops fieri? Morte patris exheredatus es. Quid nunc tibi nisi perpetuus imminet mœror, et execratio uitæ? Miser post omnia & lacrymas perdidit, nec dolentem adiuuant oculi. Incipit apud te gladius habere quod agat. Quærit, ecce quærit miser ferrum. Nunc, inquit, huc redde illud, innocens donec habuit meas manus tantum. si mori necesse est, illi potissimū incumbam. Hoc illa iam olim grauis & infelix anima querebatur. Vbi nunc meæ uires? ubi impetus? ubi dextra tam fortis? uno ictu puto ne me quidem ipsum mihi continget occidere.

CAECVS PRO LIMINE.

DECLAM. II.

ARGVMENTVM.

Ex incendio domus adolescens patrem extulit. Dum matrem repetiit, & ipsam & oculos amisit. Induxit illi pater nouercam. Quæ accessit quodam tempore ad maritum, dixitq; parari illi uenenū, quod iuuenis in sinu haberet, & sibi promissam dimidiam partem bonorum si illud marito porrexisset. Intrauit ad cæcum pater, interrogauitq; an hæc uera essent: ille negauit. exquisiuit, & inuenit in sinu uenenum. Interrogauit cui parasset, ille

ille tacuit. Recessit pater, & mutato testamento, nouercam fecit hæredem. Eadem nocte strepitus in domo fuit. Intrauit familia in cubiculum domini, inuenitq; ipsum occisum, & nouercam iuxta cadauer dormienti similē, cæcum in limine cubiculi sui stantem, gladium eius sub puluino cruentatum. Accusant se inuicem Cæcus & Nouerca.

Pro Cæco contra Nouercam.

ENTIO, Iudices, pudori iuuenis, pro quo minimum est quòd parricida non est, grauisimum uideri quòd absoluendus est contra Nouercam, & plurimum cæco de reuerentia deperire uirtutum, cum in patre tanto summe pietatis aufertur quicquid alium defenderet innocentem. Hoc primum itaque publicis allegamus affectibus, quòd pro se reus indignatur uti corporis probatione. Solus omnium non remittit sibi, ut incredibilior sit in parricidio Cæcus, quàm su t cum uideret. Homo omnium quos unquam miseros fecere uirtutes, innocentissimus, parricidium negauit antequam pater occideretur: & nequid hodiernæ sollicitudini prestari putetis, fecit, quod est summum in rebus humanis nefas, ne uel in alio crederetur. Ignoscite per fidem, quòd indignatur se iuuenis in honorem tantum calamitatis absolui. Filium qui patrem ex incendio sua cæcitate seruauit, facinus est hoc tantum innocentem uideri, quòd illum non potuerit occidere. Nam quod ad mulierem Iudices pertinet, quæ defendi non potest nisi patrem Cæcus occidit, tam impudentem delationis necessitatem malo, quàm si tantum negaret. Viderit qui fiduciam ueritatis putat, quòd Cæco facinus obiectum est. Deprehensa mulieris audacia est, quæ non potest nisi incredibilium comparatione defendi: & quisquis Cæcum inuicē accusat, solus est reus. Aliæ Iudices esse debue-

b runt

runt aduersus hanc debilitatem probationes. Cæcus in parricidio non debet suspectus fieri, sed deprehendi. Quæso itaq; Iudices ut hæc prima propter causam iuuenis putetis, que contra illum nimia sunt. Nihil magis debet esse pro Cæco, quàm quòd aduersus illum fuerunt multa fingenda. Et constat de pietate, de innocentia hominis, qui expugnandus fuit parricidij similitudine. Congesta sunt aduersus miseram debilitatem, ferrum, cruor, uenenum, & quicquid non potest esse negligentia, nisi nescientis. Nemo Iudices, nemo diligentior debet esse ad facinus, quàm qui parricidium potuit facere Cæcus. Iuuenis iste de quo summa in rebus humanis monstra finguntur, eius fuit erga parentes semper affectus, quem nefas est optare de liberis. Cum domus ignium septa uolentia rapuisset miseris senibus omne præsidium, illa festinatione qua fugimus, crumpimus, in mediũ cucurrit incendium. In quanto tunc periculo fuit rerum naturæ pietas? Dum diu multumq; attonitus hæret, dum ad utrunque respicit, ad utrunq; discurret, penè infelicissimos parentes perdidit pietatis æqualitas. Ut demum miserrimos senes cluserat iam propior ignis (audiat licet inuita pietas) patrem iuuenis elegit, & de pariter ardentibus uices disposuit affectus. Vixdum posito sene, cum illum quoque miraremur explicitum, iterum flammam aperuit, & undique coeuntis incendij redditus globis arserat iuuenis, si tardius perdidisset oculos. Facinus est existimare iudices, non hoc quoque maximis contigisse conatibus, ut seruaretur & mater. Minus tamen in utroque fecerat, nisi perdidisset oculos. Viderint qui filium in eo magis parente mirantur, in cuius salutem faciem uultusq; consumpsit. Patri præstitit cæcitatem, qui amisit oculos, dum repetit quem reliquerat matrem. Non expectatis, certum habeo iudices, ut excuscm quòd pater induxit Cæco Nouercam. Fa-
Etiam

Etiam est eo tempore, quo constabat patrem filio senem soluendo non esse. Contenderim quinimmo iuuenis fuisse consilium, ut pater cui matrimonium filiumq; abstulerat incendium, residua senectutis alia solaretur uxore: & ut domus quæ Cæcum tantum habebat & senem, acciperet ex coniuugio ministeria custodita. Facinus est iudices, quòd bonos priuignos Nouercæ facilius decipiunt, nec leuius oderunt. Quàm multis insidijs, quàm multis artibus patet cæcitas innocentis! Mulier cui spem inuadendæ hæreditatis præstabat debilitas priuigni, senectus mariti, intellexit hoc solum deesse sceleris occasione, ut prius infamaretur parricidij Cæcus. Viso igitur hoc, quòd sibi iuuenis non uidebatur esse priuignus, uenenum quod in nûseri sinu abdiderat, deprehensura, nunciavit patri, tanquam parricidium pararetur. Et quia mendacium poterat facile nudari siquem conscium nominasset, totam delationem sic ordinauit, ut sibi crederetur promissam dimidiam partem bonorum, si uenenum seni uoluisset ipsa porrigere. Videtis Iudices, qua præparatione Nouerca ad testamentum patris accesserit. Mulierem quam credit maritus noluisse partem bonorum accipere pro scelere, necesse est sic remuneret, ut faciat hæredem. O quanto aliter probaretur parricidium, quod iam potest deprehendi! Mulier quæ se dicebat in conscientiam sceleris admissam, non hoc primùm exegit à patre, ut quæreret quis parasset Cæco uenenum, quis dedisset: unde maximum sciebat posse fieri quæstionis errorem, instituit ut innocētissimus iuuenis interrogaretur repente, subito infamatur a uelut deprehensi trepidationem, seu tacuisset Cæcus, seu negasset. Adductus ad filium senex dixit iuueni quicquid audierat. Nunquam Iudices tam simplicis innocentie fuit facinus negare. Non esset ausus iuuenis coram ea muliere mentiri, quæ prodidit & scijt ubi esset uenenu. Vt uerò sensit

infelix instantem Nouercam, postulanteq; ut sinus iuuenis exquireretur, tunc uerò attonitus, hærens, & tota malorum suorum cogitatione confusus, intellexit hoc argumentum eius esse quæ parasset ut posset deprehendi. Igitur propere, festinanter omnia membra pertractans, & mersis in sinum manibus, dum cuncta suspicionibus, dum tactu iuuenis explorat, uenenum primus inuenit. Laudo Iudices innocentiam silentij, laudo fiduciam, quòd interrogatus cui parasset, non putauit sibi defendendum uenenum. Rem quinimmo fecit eius qui sciret patrem non crediturum, & (quæ maxima est innocentiae contumacia) persuasionem senis nulla uoluit excusatione corrumpere. Non fuit illud trepidatio, non tacita confessio. Quisquis habet uenenum, habet & quod respondeat deprehensus. Fecit post hæc senex rem heminis quem non mouisset quicquid inuenerat. Non torsit ministeria Cæci, & de scelere in quo solus nocens esse parricida non poterat, non explicuit ordinem quæstionis, sed, quod plus est quam absolueret, remisit iuueni defensionem. Vtrum deinde intellectis deterrimæ mulieris insidijs, filium paulisper uoluerit exheredatione protegere, & diligentius de patrimonio suo deliberaturus, interim captauerit ut uideretur mulieris cupiditatem non obstare priuignus, an facillimum fuerit ut exheredationem quoq; impetraret Nouerca Cæci ab homine cui tam multa persuaserat: cogitationibus uestris relinquo. Hoc tantum dixisse contentus sum, Testamentum continuò mutauit. Et ne quis miretur hanc festinationem, statim subsequutum est ut periret. An interfuerit Iudices iuuenis huius, ut uiueret pater, qui iam alio moriebatur hærede, uos æstimabitis. Certè non interfuit ut occideretur. Facinus Iudices quod illa nocte in cubiculo Nouercæ, quod in lectulo factum est, domus tota persensit. Nemo non sibi uisus est iuxta fuisse. Excitari sola Nouerca

non potuit illo in loco unde uenerat fragor. Concurrunt familia quò sollicitos atque trepidantes ducebat strepitus, quem sequebantur. Inuenerunt senem occisum, Nouercam iuxta cadauer sic iacentem, ne statim possent interrogare quis occidisset. Nunciatum est deinde facinus & Cæco. inuentus est (quod innocentiae sufficit) non à scelere rediens, stans in limine cubiculi sui animo quo discurrebant uidentes. Ut deinde ferrum iuuenis inquireretur, exegit eadem utique quæ postulauerat de ueneno. Quòd in lectulo gladius cruentatus inuentus est, non deprecor Iudices, quin contra cæcitatem non minus argumentum putetis, quàm quòd inueniri potuit uenenum in parricidij suspicionem. Gladius cruentatus nouissima probatio debet esse, non sola. Ignoscite malorum periculorum metus, ignoscite humana discrimina. Defensionem iuuenis primùm lacrymis gemituque prosequimur. Perdidit infelix patrem, perdidit & cæcitas illum senem, cuius oscula, cuius amplexum imponebat uulneribus oculorum, cui præstabat Cæcus ut uiueret. Misera ignorantia, misera debilitas, quòd te Nouerca nō sic potius decipere maluit, ut biberes uenenum. Facinus est Iudices comparisonem fieri, ut incredibile sit parricidium. Idem uos putatis efficere noctium merita, & affectus osculis blanditijsq; quæsitos, quòd natalium pignorumq; reuerentias? Nullas ego facilius perire crediderim, quàm corporum charitates. Et licet matrimonijs paulatim reuerentia gratitudinis accedat, possunt tamen distrahi facilitate qua cœcunt. Vxor est, quam iungit, quam diducit utilitas: cuius hæc sola reuerentia est, quòd uidetur inuenta causa liberorum. Aspiciamus matrimoniorum singula momenta rixantia: mutant quotidie domos, & per amplexus lectulosq; discurrunt. Placet etiam post liberos alius maritus: & unde deprehendas omnium scelerum facilitatem, possunt non amare uiuentes. Quid si

huic uxoriæ utilitati nouereale nomen adiungas? Mulieri quæ post liberos inducitur, matrimonij non contingit tota reuerentia. Quãto alios præstat affectus, diligere uitæ lucisq; authorem? Liberi ac parentis non alius mihi uidetur affectus, quàm quo rerum natura, quo mūdus ipse cōstrictus est. Quisquam ne mortaliū confodiet illud sacrū uenerandumq; corpus, quod potest ex ignibus rapi? pro quo bene consumuntur oculi? Non inuenio Iudices, quemadmodum possit esse contra liberos salua reuerentia. Non est difficile ut maritū uxor occidat, si nō est difficilius ut filius patrē. Non est Iudices quod putetis inter mulierem & uirum de scelere quæri: neq; est quod se Nouerca sexus occasione tueatur. Maior est cæcitatatis infirmitas. Sunt & fœminis ad scelera uires, cum habent caussas uirorum. Quinimmo si interroges, facilius hæc pectora metus, odium, ira corrumpunt: & quoniam non habēt roboris tantum, unde uitia mentiū uincant, plerunq; facinus infirmitate fecerunt. Sanè tamen illis sceleribus sufficere non possint, quæ discursum, quæ exigunt laborem: quod uerò tam muliebre possis inuenire facinus, quàm occidere hominem iuxta te iacentē? aggredi senem, qui se tuis crediderit amplexibus? cuius somnos ipsa disponas? ipsa custodias? Omnis alius percussor deprehendi potest antequam feriat, uxor non sentitur nisi dum occidit. Non est Iudices incredibile ut occiderit mulier hominem, quem dicitur potuisse cæcus occidere. Facinus est Iudices, si cæcos habere non credimus nisi necessitatis innocentiam. Prima est infirmitas cæcitatatis, ut nolit. Fallitur quisquis hanc calamitatem non animorum putat esse, sed corporum, Totius hominis debilitas est oculos perdidisse. Et si diligenter actus intuearis humanos, ministeria luminum sumus. Cæcus non irascitur, non odit, non concupiscit. Et cum corpora nostra uigorem de luminibus accipiant, percunt cum suis uitia caussis. En ad quod erumpant manus,

manus, quæ proxima quæq; tandiu quærent: manus quæ sua quoque ministeria non explicant. Audebit quicquam corpus illud quod ad singulos sibi uidetur decidere motus? cui quicquid ante se est, donec exploretur, abruptum est? Facinus admittet, in quo nihil ipse facturus est? Facinus, quod totum credat alij? Quid si cæcitas sit quam fecerint ignes? Nemo in incendio solos ex homine perdit oculos. Tunc facies sentit incendium, cum ambusti desecere gressus, cum opponi non possunt pro oculis manus, & ad lumina nostra flammæ omnium membrorum uulneribus admittimus. Cæcum uel hoc faciet innocentiem, quòd licet uiribus, licet sufficiat audacia, non habet persuasionem hominis, qui possit imponere. Nefas est Iudices, hunc iuuenem reliquarum debilitatum ratione defendi. Quam incredibile est ut occiderit patrem, qui pati non potuit ut perderet? Rogo quid opus est gladio, quid ueneno parricide? quantulum fuit potius seruare matrem? Rapiatur ex parentibus illa infirmior, illa peritura. Parricidium sic facere potuisti, ut optimus filius uidereris. Quantum deinde putatis impatientissimis affectibus accessisse post cæcitatem? charior est pater cum in locum successit oculorum: & tunc est infinita pietas, cum in illa debeas amare quod feceris. Quid dicitis Iudices? Transferet in facinus hunc cæcitatæ suæ iuuenis fauorẽ, ad quẽ quotidie laudatur a ciuitate coit, cui assidẽt omnes liberi, omnes parentes: faciet se pietatis pariter & sceleris exemplũ? Facilius est ut occidas patrem à quo sis ipse seruatus. Nullius unquã Iudices parricidij magis debuistis excutere causas. Cupiditas, inquit, iuuenẽ egit in facinus. Hoc si credibile, si uerũ est, debet uideri, mulier hæres maritũ, an patrem cæcus exheredatus occiderit. Habeãt sane Iudices hanc nefariæ cupiditatis festinationem, quos uitiorum ardor, quos quotidie luxuria præcipitat. Quò cæco hereditatẽ uel innocentẽ? Oculi

sunt, oculi, per quos paupertatem ferre non possumus: oculi tota nostra luxuria. Hi nos in omnia quotidie uitia precipitant, mirantur, adamant, concupiscunt. Facilius impleas animi satietatem. Quò per fidem diuitias iuueni, apud quem omnium rerum diuersitas perijt? Circundes licet hanc debilitatem fulgore, diuitijs: cæco tamen tunc magis cuncta desunt, cum contigerunt: nec inuenias debilitatem cui magis cum paupertate conueniat. Homo in honorem parentum excæcatus, patrimonio sub patre melius utetur. Et quod per fidem parricidij genus iuuenis elegit? Venenum, inquit, parauit. Cur per fidem, si sufficit ferro, facinus aggreditur, cui adhibere conscium, cui præstare debeat ministrum, cum maius habere possit in gladio parricida secretum? An postea iuueni succurrit quid possent facere manus, & se circa uenenum deprehensa debilitas collegit in uires? Nemo Iudices, nemo nescit quemadmodum possit occidere. Intellexit Iudices Nouerca quàm incredibile esset ut uideretur cæcus parasse uenenum. Igitur adiecit tentatam se ut illud ipsa porrigeret. Date per fidem Iudices operã, inuenire uerba, secretò priuignus & Nouerca de parricidio loquuntur. Ita se non putat uterq; tentari? Quid cogitatis, quid dicitis Iudices? Nullum ne in tota domo quod corruperet aliud parricida pectus inuenit? Difficilius hoc credas Nouercæ, si te à nullo alio putes impetraturum. Non ergo iuuenis credit hoc omnes loqui cum patre? omnium blãditiarum primum esse sermonẽ? Nouercam timeas negantem. Non habet fidem, ei credere parricidium, quem scias proditurum nisi impetraueris. Per fidem Iudices, diligenter attendite criminis diuersitatem. Tentatam se in parricidij consciẽtia mulier affirmat. Quis uerò dubitet, nunquam hoc priuignũ fuisse facturum si habere conscium potuisset alium? Atqui uenenum iam parauit, emit. Et cum hoc ipse facere non potuerit Cæcus, quis est iste

iste cui parricidij tantum instrumenta creduntur? Cur non
 idem porrigit seni? uel si non potest decipi maritus nisi mani-
 bus uxoris, cur ante parricidium struitur, quàm sciat an No-
 uerca promittat? Nam quòd uult uideri promissam sibi par-
 tem bonorum, non est argumentum, nisi & ipsum probetur.
 Mulier quæ sollicitatur ad facinus, quemadmodum sibi consu-
 lit ne illam parricida decipiat? Et probationes prospicere de-
 buit, seu factura quod rogabatur, seu proditura. Adde quòd
 neque odit Nouercam Cæcus, cui parricidium credit: neque
 hereditate corrumpitur, cuius contentus est parte dimidia.
 Nemo iudices parricidium faciet, quo alius utatur. Exigo igitur
 ut istud parricidium Cæci, tu socia, tu conscia manife-
 stius probes. Quid opus est ut iam uenenum iuuenis habeat?
 potius sermonibus uestris interpone testes, fac coram seruis
 loquatur, fac intersint amici, fac audiat pater. Facillimum est
 Cæci decipere secretum. Vtere mulier homine qui se commi-
 sit oculis tuis. Vtere uerbis, quæ regis manibus, quæ moues.
 Volo uenenum ipse proferat, ipse porrigat. uolo te rursus in
 facinus hortetur, uolo plura promittat. Parricidium Cæci de-
 prehendi potest, dum tibi fatetur. Sed, inquit, inuentus est te-
 nens uenenum. Exiguum argumentum Nouerca de magna
 facilitate fecisti. Non accusas Cæcum, sed ostendis. Homo ex-
 positus ad omnem occasionem, ad omne ludibrium, quem ta-
 ctus quem proxima quæque decipiunt, quid refert quid in si-
 nu habeat? ille quem deprehendere possis, qualem relinquis!
 A quo modò Nouerca digressa est, cuius ordinauit uestes, te-
 tigit sinus, membra composuit, uenenum potest habere sic ut
 nesciat, potest sic, ut aliud putet. Si mehercule uolueris, tene-
 bit palam: si iusseris, accipiet coram seruulis, coram amicis:
 & si uenenum non dices, hauriet, bibet. Nullo magis iudi-
 ces argumento potest innocentia cæcitatis intelligi, quàm quòd

uidetur iuuenis deprehensus. Si parricida est, & exquiritur, hanc saltem sibi præstabit dissimulationem, ne teneat uenenum. Neminem Iudices credo mirari, quòd iuuenis interrogatus cui parasset, uerba non habuit. Non fuit illud patris indignatio, non fuit dolor, uenenum iuuenis expauit. Auferunt nobis uocem, quæ fieri posse non credimus, & silentium est admiratio subita miserorum. Nescit tacere deprehensorum scelerum trepidatio: & statim respondet illa cum suo sibi scelere parata defensio. Tacere facilius est deceptis, quàm deprehensis. Quid per fidem facere uultis iuuenem, quem de parricidio consulit pater ille seruatus? Miror hercule non dixisse, Volui sum ueneficus, sum parricida. & inuidiam putarem si confessus esset. Bene quidem quòd nescit iuuenis quemadmodum parricidium neget, neque habet illa deprehensorum multa uerba. Venenum quod tenet Cæcus, ipsius est, si illud excuset. Sed, inquit, exhereditatus est à patre. Poteram Iudices secretum hoc senis profundumq; uocare consilium, contra iuuenem tamen esse non debet, etiam ut de parricidio crediderit Nouercæ. Notum hoc iudices ac uulgare facinus est, quòd plerunque contra liberos amantur uxores, & sequentium matrimoniorum non aliunde quàm de damno pietatis affectus est. Genus infirmissime seruitutis est senex maritus, & uxoriæ charitatis ardorem flagrantius frigidis concipimus affectibus. Quid quòd necesse est impatientius amet maritus uxorem, qui sibi uidetur filium iam perdidisse? Facillimum est de cæco parricidium credere, cum hucusque erraueris, ut inquirereres. Volo scire iudices, quid fecerit homo senex, qui parricidam filium sciat. Non culcum parat, non illud porrigit uenenum, non saltem abdicatione dimittit: testamentum tantummodo mutat, & parricida sola paupertate punitur. Rogo, quis præcipitat? urget? adeo ne nõ potest fieri idẽ postero die? grauius hoc faciet pater,

pater, si nō praeſtiterit uxori. Quid quòd hoc ipſum tam placidè, tam quietè facit, quaſi captet imponere? Quid dicitis miſerorum parentum affectus? Exhæredaturus filium pater, non aduocat propinquos, non contrahit amicos, nullis lacrymis tribulæ, nulla uociferatione complentur? Neſcis ſenex, quanta tibi opus ſit ratione tabularum: exhæredas miſerabilè parricidam. Non eſt Iudices quod putetis ideo nullum adiectum ad exhæredationem iuuenis *elogium*, quia de ſcelere conſtaret. Nemo unquam ideo non obiecit filio parricidium, quia crederetur. Per fidem Iudices, duorum inter quos de ſcelere quaeritur, eſtimemus mutato teſtamento proximã noctem. Iuuenis, ſeu innocens, ſeu parricida eſt, adhuc in ſuo ſilentio ſtupet: nec facile dixerim, unde maior trepidatio, ſi alienum tenuit, an ſuum uenenum. Nouerca rem inter manus habet anxiam, trepidã. Nihil eſt difficilius quàm diſſerre gaudium, quod ſcias te non mereri: & filio ſe eſſe prælatam, non eſt longa perſuaſio. Expectat nunc ut iuuenis agat cauſſam poſtero die, ut credulum ſenẽ propinqui, ut ciuitas uniuerſa caſtiget, & ſe Nouerca ſenſit unius tantum noctis hæredem. Non creditur teſtamento hominis, qui eadem nocte qua filium exhæredauit, occiditur. Traſtemus nũc Iudices ipſius ſceleris comparationem. Cæcus ignorat ubi iaceat ſenex, an iam quieſcat. Et quàm difficile eſt ut credat illũ, qui modò de parricidio ſuſpicatus eſt, dormire patrem? Tu ſentis quando ſenem uicerit laſitudo curarum. Cæco quis renunciat quod diei noctis uel ſecretum? Scis pariter an unã quieſcentium fores uallauerit cura ſeruorum. Tu facere poteſ occasionem, uxor & domina. Cæco fortæſis ad aliud limen errandũ eſt: tibi hoc ſolum reſtat, ut ferias. Cæcus neceſſe eſt quietem patris ipſa corporum electione confundat: tu iugulum, tu poteſ pertractare pectus, dum amplecteris. Nobis iterum caſus reſedit, ruruſus incerta tentanda ſunt:

tibi

tibi restat ut statim membra componas, ut quiescas. Non sufficiunt facinus facturo solæ cogitationes, & uix tam multa pariter sciretis oculi. Per fidem Iudices ab utro credibilius est occisum senem? à nouerca, quæ prospexit ut alius posset esse suspectus: an à iuvene, cuius inuidia periturus erat, etiam ut illum alius occidat? Intuemini per fidem Iudices procedentem parricidiam. Quos non ista uestigia frangant rumpantque somnos? Vestigia plura semper errantium, quæ non ualent suspensis prætentatisque gressibus librare corpus, & quia diu sunt incerta, nutantia necesse est grauius premat solū cui crediderint. Quanto ex hoc turbæ plus accipiat necesse est illa nocturni silentij quies, quod ambulantis cæci nec manus cessant, præmittuntur, explorant, & adesse se nunciant? illa per quæ complexus ueniunt, non sunt in potestate cæci, quibus toto se fateatur strepitu. Quicquid occurrit, nequaquam potest euitare cæcitas nisi offensa. Ut ambulare, ut ingredi nocte possimus, dies facit. Quam multa deinde supersunt postquam ad patrem peruentum est? Exploretur necesse est pariter iacentium prima diuersitas, uultus, ora tractentur, detrahantur uelamenta corporibus, queratur uulneri locus. Ita ex duobus neutrum excitat? Grauior semper dextere tractatus errantis. Paulatim deinde admouendus est pectori mucro, & nequa confundatur ignorantia nimium liber ictus, præcedat oportet gladium manus. Vnde tantum uirium cæco, ut in uno statim ictu mors tota peragatur? Incertum uulnus sit necesse est, cuius impetum non regitis oculi: nec possis custodire destinatum ferro locum, dum ad colligendum uulneris pondus, dextra redire permittitur. Vtrum deinde iuuenis post uulnus unum continuo fugit? Et quemadmodum scit an facinus expleuerit? an potius expectat ut de parricidio cadaueri credat? Ecce iterum per eadem incerta redeundum est, omnia rursus peric

periculose tētanda ueniēti. Fidē uestram iudices, ut nobis pro-
 fit argumentū criminis nostri, cæcus si nec uenire nec reuerti
 sine strepitu potest: neq; sic occidere potuit, ut deciperet no-
 uercā. Te, te hoc loco mulier interrogo, quæ tã grauis quies,
 ut te mors tam uicina non excitet? Paruulis noctium turba-
 mur offensis. Excitant nos exigui plerunque motus, uox in-
 certa, longinqua, & aliquando ipsum silentium. Illorum sanē
 iuxta te suprema non sentias, quos senectus languoresq; dis-
 soluunt? Hominis qui ferro occiditur, tumultuatur exitus, &
 similis est repugnanti. Quid quòd necesse est nulla mors in-
 quietior sit, quam quæ statim tota est? Nam quòd dormiēs oc-
 cisus est, non est quòd sic æstimetis, tanquam per illam quietem
 transierit in mortem sit aliquid necesse est inter soporem mor-
 temq; medium, nec potest iungi tanta diuersitas, cum sit som-
 nus ipse pars uitæ. Non multum inter est, quietem nostram ra-
 tio uitæ rumpat, an mortis. Hominem qui dormiēs occiditur,
 ipsa mors excitat. Sane non habuerit supremam uocem, habet
 utiq; palpitationes, habet motus, & quicquid totus lectulus
 sciat. Et quādo mulier seni tuo blandius implicita iacuisti? Sic-
 cine dormis, quæ modò turbasti totā domum? cuius priuignus
 parricidia, miser est maritus? Ecce uitalibus ruptis in ample-
 xus tuos effunditur cruor, & fugiens per uulnus anima agit
 ante se anhelitus, agit crebra suspiria. En iterum largus ille
 sanguis circa tuos duratur artus, stringeris deficientum rigore
 membrorum: non moueris, non expausis, sed dormis per tot
 diuersitates? Non relinquitur quid aliud simulare possit mu-
 lier, cui necesse est iuxta eū inueniri quæ occidit. Non est iudi-
 ces, quòd incredibile putetis, ut quis perferat dormiētis simu-
 lationem: nihil est quod facilius humana calliditas possit imi-
 tari. Sic quidam cadauerum expressere pallorem, & contra
 uerba & experimēta telorum, mortiuū pertulere patientiā.

Quant

Quanto facilius est simulare rem, cuius imitationi sufficit clausisse lumina, laxasse membra, dedisse suspirijs modum, & anhelitus negligenter egisse? Inter dormientem simulantemque non est nisi conscientia. Nam quòd ad tot uestigia, tot manus, tot proclamationes in eodem tenore durauit, nolite mirari: facilius excites dormientem. Et hæc est omnium natura rerum, ne quid diutius perferas, quàm quod imitaris. Simulare somnũ habet & hanc facilitatẽ, quòd uidetur similis excitato, qui deprehensus est. Quid hoc esse uis mulier, quòd te non excitat res qua domus tota turbatur? Illam seruilis negligentie quietem, illos sine curis, sine affectibus somnos, illos qui non statim primo timore profiliunt, fragor noctis agitauit. Quamuis deinde fremitus discurrentium tota domo? Prima sunt euigilantium præsidia clamores, nec potest quicta res esse noctis auxilium. Minore strepitu cõmotas es cum excitareris. Ecce cubiculi uestri fores trepidæ festinationis effringuntur impulsu: en lumen super lectulum ingerunt multæ manus, & ad prostratorum corporum similitudinem cubiculum gemitu, uociferatione completur. Tu iaces, & in cadaueris similitudinem usq; resoluta es. Hoc tu quietem putas esse? Patientia est. Vestræ iudices æstimandum relinquo prudentiæ, strepitum quem in cubiculo senis fuisse confessi sunt qui illo potissimum cõcurrerunt, utrũ putetis factum colluctatione morientis, an à peracta cæde referentis gladium mulieris fuisse discursum? An hoc quoq; inter artes noueræ, ut omnibus sceleris sui partibus sensim quieteq; dispositis, ipsa ad excitandam familiam fecerit strepitum, cui hoc solũ supererat, ut sic inueniretur? Fragor quo familia excitata est, si redeuntis cæci fuit, deprehensus iuuenis esset antequam gladium referret. Vt sciatis iudices neminem fuisse in domo, quẽ non fragor ille confuderit: cæcus quoq; inuetus in limine est, sicut solet ultro citroq; commutare.

Iuuenis si inter suum patri. q; cubiculum facile discurrit, quid adhuc in limine facit? Euasit, effugit, gladium iam reposuit. Et quanto facilius est caeco simulare somnos, uulium quietis imitari? Quod per fidem maius subite confusionis argumentum est, quã quod caecus exiliuit, & stetit? Grauius necesse est expauescant, quibus de solitudine sua non renunciant oculi: & quorum conclusus animus non exit in uisus, non habet unde timori suo par sit. Deprehensus est iuuenis ubi illum destituerat impetus timoris. Potest negligere caecitas in cubiculo suo duccem, in quo dies omnes cui etasq; noctes agit iter, quod iam multis offensis, multis edidicit erroribus. Extra limen caecitas est, inde error, inde tenebrae. Nihil est innocentius caeco, qui nec in scelere deprehensus est, nec in dissimulatione. Proclamat hoc loco iuuenis. Vt primum, inquit, mi pater, fragor me domus, & uclut tui confudere gemitus, iterum tanquam te rapturus exiliui. Tunc primum miser sensi facinus caecitatis: steti, donec mihi renũciareris occisus, & in illa discurrentium trepidatione tenui miser ocium timoris. O si numẽ aliquod paulisper accommodasset oculos, primus in cubiculum introessem patris, inuenissem fortassis adhuc aliqua uerba morientis, loqui & interrogare potuissem. Tarda & trepida sunt officia seruorum. Ego te deprehendissem Nouerca uigilantem. Sed, inquit, gladius caeci cruentatus inuenus est. Non est iudices caecitatis audacia, de parricidio referre gladium: & homo cuius paulo ante exquisiti sunt sirus, nõ referret in cubiculum suum ferrum, quod nõ tegere posset, nõ abscondere, & tamen cruentatũ siat. Quis hãc iudices impudetiã ferat? Negat caeco surripi potuisse gladium mulier, quae se quicte defendit. Et quanto facilius est somnos excipere miserorum? Grauior est quies, quibus ex lassitudine calamitatũ uenit. Caeco uerò facile est, etiam uigilati surripere gladium. Quemadmodũ autem parat

paratur argumentum? Quaedam facere non potest negligentia, & facilius est ut cæcitatem imitentur oculi gladium cruentatum reponentes. Has tantum causas habet qui occidit alieno. Sentio Iudices iam dudum indignari miserrimum iuuenem, quod argumentis, quod probatione defenditur. reddenda sunt maximo uirorum patrocina tam pie cæcitatibus, & agenda reliqua pars causæ admiratione. Intueri mihi Iudices uideor expeditionis illius incredibilem nouamq; faciem. Vadit raptò patre iuuenis per ardentibus crescentibusq; flammis. Dicitur me putatis, ut euadat, ut fugiat? Properat miser, ut reuertatur. En membra contactu stringuntur ignium: Pater tamen toto cooperitur amplexu, & ardentibus tunc quoq; penè luminibus, texerunt manus alterius oculos. Hoc me nunc putatis stupere, mirari, quod huic iuuenis oneri per medios ignium globos & ruentia tecta sufficit? illud est cui uix habere possit mortalitas fides. Visus est sibi fecisse rem facilem. Quanta diuinitatis audacia est, ire rursus in flammis, illò ubi patrem penè perdidit? iam non erat illud penetrabile, iam non erat domus, ubiq; tamen iuueni uidebatur ardere mater. iam miser undique flagrantibus membris, cum discurrentem clussisset ignis, quod solū supererat uirium genus, matrem querebat oculis. Non fuit illud primum ignium, perire lumina candentia, non protexerunt flagrantem sua membra faciem, & oculi quærentibus matrem manibus arserunt. Rursus infelix totum tacta perlustrat incendium, & unde maximus est colabantium culminum fragor, illò debilitas tanquam inuentura reuocatur. Solus omnium seruatus est beneficio cæcitatibus. Protrahatur Iudices, si uidetur, in medium reus plurimum probationibus adijcere debet truces uultus, terribilis minaxq; facies. Hic est Iudices qui dicitur tota nocte discurrisse. Hic ille circumspèctus, hic ille felix parricida. Recefferunt

cunc

cuncta debilitatis officia, & hominis qui circum genua uestra ducendus est, non est qui dirigat gressus, non seruuli suspensum, non penates. Respondete per fidem, respondete mortales, utrum hic patrem occidit, an perdidit? Quid agis infelicissime iuuenis? Rogandum est, neq; habes totas preces. perit ille uester ambitus, uestra miseratio: sed nefas est ut reatus iste sentiat debilitatis aduersa. Nos agedum iuuenis duc, in nostris humeris, nostris manibus innitere: nos tibi preces, nos accomodamus oculos. Quid aduersaris infelix? Quid repugnas? Scimus te non rogare pro uita, sed dura miser. dura. saltem uiue dum uincas. decet te hic quoque uirtutum tuarum cumulus, decet ut digneris moriturus absolui.

MILES MARIANVS,

DECLAM. III.

ARGUMENTVM.

Bello Cimbrico miles Marianus Tribunum stuprum sibi inferre conantem, propinquum Marij occidit. Reus est cædis apud imperatorem.

Pro Milite contra Tribunum.

SATIS dedecoris atq; flagitij castra ceperunt, cum hæc furenti Tribuno mens subiecta est, ut in medio belli Cimbrici strepitu, ante signa (tuis honor sit habitus sanctissimis auri-bus) iuberet prostare gladio cinctum, & uim turpissimam ac nefariam tentaret inferre (ne quid aliud dicam) fortiori. Habet æternam labe illa memoriam, & in exemplū, in quod facillime uitia proficiunt, noua culpa pernotuit. Et licet impunita sit reo uirtus sua, tamen in hoc ruētis in deteriora seculi cursu, affirmo, plures erunt qui Tribunū imitētur, quàm
 e qui

qui Militem. Et si nihil minus conuenire uidetur partibus aduocati, summe Imperator, quàm reo capite periclitâti subsidiū miserationis auferre: memor tamen pro quo, & apud quem loquar, audacter, atq; ut spero, tutò profiteor, Militem tuum, quicquid afferat casus hodie, sub ipso fortunæ minantis icu stare securum. Aut enim absolues tanquam innocentem, aut punies tanquam uirum. Fas est uita periclitari, qui natum se meminit lege pereundi. Neq; in militiam grauissimo asperrimoq; bello ita uenit, ut nesciret sibi mortem in procinctu habendam: neq; est tam imbellis, ut non forti pectore aduersa, dum non inhonesta, toleret. Affirmo tibi C. Mari, non sic nuper repugnasset, si illum Tribunus uoluisset occidere. Neq; ignorauit quæ manerent eum pericula, cum obscenos furiosi corruptoris amplexus gladio diuelleret. Nec habeo sane quid in milite præsertim tuo laudem, si pudicus est tantum quia expedit: nec si sit uitæ cupidissimus, pœnitere eum facti sui potest. De interfectore corruptoris fortasse dubites: illud utiq; scio, de impudico Milite non deliberasses. Hunc uerò C. Mari (defendatur enim tam fortiter Miles tuus, quàm uindicatus est) nec si damnaueris, pœnitebit. Si fors ita tulerit, ibit ad pœnam pleno gradu tã paratus mori pro pudicitia, quàm occidere: laudemq; perpetuam fortissimi pudoris secum feret. Omnis licet delatorum uis ingruat, nunquam tamen effici poterit, ut Miles tuus magis doleat quòd accusatus, quàm quòd appellatus est. Sed neque hoc Roma parens, nec signa militaria, aquilæq; uirtrices, nec tua summe Imperator diuina uirtus sinat, ut tua quoque sententia quisquam uir & Romanus & Miles nimium pudicus sit, apud quem ante principia agendum est. Ecco cum maxime hoc agitur, ut inter Romanarum legionum manipulos scorta deligere, & ad stuprũ trahere sacramento rogatos posthac liceat ex decreto tuo: nec pudet accusatorem apud

C. Marium (quod exemplum diuinitus nobis datum uidetur, quid in homine uirtus possit) a sidentibus Legatis Praefectisque; & istis illi prodigio dissimillimis Tribunis, toto armatorum iudicio, obijcere militi quod uir sit: tantumq; non durum ac rusticum, sed parum meretricijs artibus queritur educatum. At ego, si qua est fides, pudicitiam in Milite etiam laudare erubesco. Foeminarum est ista uirtus. Aliter laudandus est uir fortis, idoneus bello, proptus ad pericula, praestatis animi: libere dicam, dignior qui Tribunus esset. Hoc enim propinquo Mari non erubesceres. Pater huic emeritis bello stipendijs tū, cum tota subnixū Numidia fregimus Iugurtham, ex auctoratas armis manus agresli labore subegit. Praedura prisca moribus mater, frigoribus ac solibus perusta, & in plerisque; ruris operibus marito particeps, affirmo, quam nemo appellasset impune. His ortus ipse, procul ab omni contactu recesserat, pueriles quoq; annos aliquo sepe opere durando, sequi pecora primo, arcere gregibus feras, aliquid semper audere maius annis. Ludus fuit rotare saxa, uibrare iactu sudas, saltus agitare uenatu, mox uigetibus lacertis humū scindere, segne futuris noualibus eruere syluam. Sic effectum est, ut (quemadmodum aliqui putant) posset cito militare. Interim ex ultimo littore oceani, & dirempta frigoribus plaga, gens à rerum natura bene relegata, stolidi uiribus, indomita feritate, insolens successu, nec minus animorum inmanitate, quam corporum, beluis suis proxima, Italiam inundauit. Nec tamen tantum in sua, quantum luxuria socordiaque nostrorum ducum elata, dum nos in bello quoque uitia pacis sequuntur, & delicati sumus etiam miseri, uastitatem agris, solitudinem iuuentuti, periculū imperio ac propè exitium attulit: apparuitq; nunquam Populo Rom. ad propulsandam perniciem magis uiris opus fuisse. Itaque cum appareret soluta militie disciplina, &

Symbr.

non minor nobis pugna cum moribus esset, quam cum hostibus, ad unicum C. Mari cum uirtutis tuæ, tum sanctitatis seueritatisq; presidium confugimus. Et mehercule festinarunt parentes ad nomen liberos mittere quamuis asperrimo bello, uelut occasionem complexi, ut sub te ponere rudimenta militiæ contingeret, cernere quotidie diuinæ uirtutis exemplum, te hortatorem operum habere, te testem. Et cum hæc communis totius exercitus esset felicitas, dux Marius, tamen (ô facinus indignū) plus reliquis consecuti uidebantur, quibus Trib. contigerat propinquus tuus. Quanta cura robora militum legeris Imperator, ut hostibus propè humanas uires excedentibus opponeres patrem delectum, uel ex eo manifestum est, quòd cum scires nō ex censu esse uirtutem, præterita facultatum contemplatione, uires tantum animosq; spectasti. Quid prodest? en quanta delectui tuo fit inuidia: diceris aduersus Cimbros puerum probasse. Sed neque te militaris ætas fefellit: cuius certissima mensura est, posse fortiter facere. Neq; illa libido fuit saltem uitij usitata, quæ ad obscænos ueneris impetus formæ cupidine incenditur, sed quidam perditus contumeliæ amor, ac summa flagitiorum uoluptas, inquinare honesta; hoc ipsum quòd primus ante signa procurrit, quòd ueteranos tyro præcedit, quòd redit puluere & cruore concretus, istud, istud quòd tam uir est. Vulgaria sunt irritamēta cupiditatis, forma, ætas: singularis res est fortis concubinus. Illas cicatrices, illa uulnera, illa tot eximiæ decora militiæ, quid exequar ultra? Imperator, pudet me quod intelligis. Transeo oblata nolenti munerū uacationē, & blandius quam militiæ disciplina postulat, adulatum militi Tribunum, imperatas asperrimas expeditiones ut remitterentur, sæpe ordinis, sæpe affinitatis tuæ iactatā gratiā. Cōfitemur C. Mari. diutius uixit ob scænus corruptor, dum ista mules non intelligit. Non audeo dicere

dicere Imperator, concipe animo temporis illius habitum, re-
 forma cogitationes tuas: in alijs forsitan causis permittatur
 indignitatē rei oratione exaggerare, de iniuria nostra latine
 queri non possumus. parcendum uerbis est, inhibēda magna ex
 parte ueritas. præuaricandū mihi est, si pudorem habeo. Col-
 latis cū hoste grauissimo cōminus c: stris, cū totū bellū quodam
 genere ad pedem uenisset, & omnium mentes imminentis pu-
 gnæ cogitatio implexisset, circumfremente undique barbarico
 ululatu, Romano militi pro uallo excubanti, meretriciam ob-
 scœnæ libidinis patientiam aliquis imperat? Suum quisque ha-
 beat fortasse iudicium: mea sententia non satis pudicus est mi-
 les, qui armatus tantum negat. Hoc expositionis loco Impe-
 rator malo accusatoribus credas. Illi narrarunt rem uiro &
 Romano & milite tuo dignam, tantumq; non ardorem lumi-
 num, horrorem capillorum, fremitum indignationis ante ocu-
 los dicendo posuerunt. Ad primum statim obscœnæ libidinis
 sermonem, non aliter quàm si in hostem classicum cecinisset,
 gladium illum quem à te pro pudicitia nostrarum coniugum
 acceperat, per pectus infandi corruptoris exegit, & in latus
 ultra pedem. Si omnes milites tales habemus Mari, uicimus.
 Verebar equidē ne fugandi corruptoris causa ferrum strin-
 xisset, & (quod accidere interim solet) dum alter recessurum
 putat, alter percussurum non putat, tam honestum opus casus
 fecisset. Neque enim (ut opinor) hoc quoq; exigendum fuit, ut
 cum cæcus amentia corruptor per uulnera ipsa rueret ad
 prendendos amplexus, miles etiam gladium reduceret. Ego
 uerò parum uiriliter istum indignatum puto, si in tanto do-
 lore Tribunum potuit agnoscere. ipse nihil excusat. Per-
 cussi, inquit. Gratia Marti, signisq;. Occidi, hausi noxium
 ultrice dextera sanguinem, siue licuit, siue non licuit. Atque
 utinam plures mortes cepisset, ut impurum spiritum rena-

scens poena torqueret. Parum seuerè militarem redeuntibus supplicijs disciplinam continemus, si Tribuno post hoc factum bene cessit quòd occisus est. Reum ergo cædis non inficiatione defendam. Viro forti præsertim & innocenti nihil facere cõuenit quod negandum sit. Non abnuo crimen: immo si accusatores tacerent, ipse narrassem. Obijcite igitur, sed, ut delatores decet totum. Verecundissimum enim militem apud sanctissimas Imperatoris aures minus pudet confiteri quàm queri. Parum ne dedecoris subimus, quòd non de honoribus fortissimi uiri queritur? & ut longissime uota procedant, rem honestissimam militi fecisse, impune erit? Damnetur etiam, & pudicitiam supplicio pendat. Conuenite legiones, intendite animo sancto contracta undique auxilia. Lex dicitur castris, nec pauci sunt qui hoc nolint licere, illud uelint. Non me hercule possunt tenere, quo minus in accusatorem dolor meus erumpat. Quid dicis? Tu si Tribunus esses, hoc fecisses? Si miles esses, hoc tulisses? Date præcepta, compositè disciplinam. Miles hac contumelia percussus est. indignis uerò uocibus contaminatus, nihil amplius aget, quàm renuet? Et quis non illum inter prostitutos habeat, si commiserit ut possit iterum appellari? Neget tamen, & ultionem iniuriæ suæ differat. Ita puto, cum illuserit Tribunus, queretur. Inijcitur manus, & ab assignata statione miles abducitur, ut stuprum patiat. Vos interrogo accusatores, quid faciet? feret libidinosas manus uulnera sua tractantes? deponet arma, an reponet? Vir est enim, authorem habet, hoc primi ordines iubent. Aequum est Tribuno militem parere: in diem sperare etiam processus potest. pro hoc merito accipiet fortasse uicem, ordines ducet, & sub illo alij militabunt. Si hæc conditio causæ est, si defensio sui non permittitur, indicate, prædicite, si corruptorem non licet feriri, feret. non enim potest nuda ma-

nu repelli. Mementote, corruptor armatus est. Implicitus ta-
 men infando nexu, cogitate quid sibi fecisset, utrum id, si plura
 dispiciat, immo, si uidetur, quò iustius queri possit, patiatur.
 Istud uerò flagitium in conatu pereat. Nam si libido ad uotum
 obsceni corruptoris processerit, duo occidendi erunt. Libere
 itaque dixerim C. Mari, quam de fortissimo milite sententiam
 feras, magis tua interest. Huius quidem gloriæ nihil plus adij-
 ci potest, quàm si pro re tam honesta moriatur: hunc mirabi-
 tur sola uirtutem incorrupta testis uetustas, hoc factum pa-
 tres liberis uel post pœnam præcipient. Tu cogita quid te
 sensisse homines sciant. Hoc exemplum in neutram partem
 potest taceri. Cogitare certum est id quenque cum iudicat,
 probare quid in re simili ipse fecisset. Omnibus enim ad ui-
 rile robur per pueritiam iter est, & iam contra libidinē ma-
 turuisse non prodest. Recognosce incrementa tua, & honestam
 tantæ magnitudini memoriam pristinae tenuitatis. Sine dubio
 te ad tot Consulatus, & actos aut destinatos triumphos di-
 uina uirtus tua sustulit. Memento tamen, & tu sub Tribu-
 no militasti, nec ad hoc fastigium dignitatis tam breui tibi
 uenire contigisset, si sero cœpisses. Dicam nunc ego præci-
 puam semper curam Romanis moribus pudicitiae fuisse? Re-
 feram Lucretiam, quæ condito in uiscera sua ferro, pœnam à
 se necessitatis exegit, & ut quamprimum pudicus animus à
 polluto corpore separaretur, se ipsa percussit, quia cor-
 ruptorem non potuit occidere? Si nunc placet tibi miles, quid
 ego Virginium narrem, qui filiae uirginitatē, qua sola poterat,
 morte defendit, raptumq; de proximo ferrum non recusanti
 puellæ immerisit? Diuisit illi solum Appiū, quem tamen Popu-
 lus Romanus secessione à patribus, & propè ciuili bello per-
 secutus, in uincula duci cœgit: neq; ulla res tū magis indigna-
 tionem plebis commouit, quàm quòd pudicitiam auferre ten-

Lucreti

Virgini?

tauerat filiae militis. Hæc sunt honesta, hæc narranda foeminarum exempla. Nam uirorum quæ pudicitia est, nisi non corrumpere? Non sit mihi forsitan querendum auerjis auribus seculi in tantum uitia regnare, ut obscœnis cupiditatibus natura cesserit, ut pollutis in foemineam usque patientiam maribus, iucurrat iam libido in sexum suum. Finem tamen aliquem sibi uitia ipsa exceperunt, ultimumq; ad hoc huius flagitij crimen fuit, corrupisse futurum uirum. Hoc uerò cuius dementia est? in concubinatum iuniores leguntur, & in muliebrem patientiam uocatur fortasse iam maritus. Ego uerò gratulor militari discipline, gratulor opinioni castrorum, si huius mentis Tribunus in hunc primum incidit. Ita ne tandem (iuuat enim uelut presentis insequi furorem) scorta tua stipendium merentur, & sub signis exoletos trahi? Ideo meretrices ab exercitu summouentur, intrare castra foeminis non licet? Ita puto, non opus est: militem, hoc est plusquam uirum, iamiamq; in acie staturum, cui pro uirili portione salutem suam patria commisit, appellas. Fortasse classico sonante ideo stationes circuis, ideo uigilias ambis. En quem Tribunum faceres, cum prætextati militabant? Non hic profusus est furor? non manifesta dementia est? Vides munitum gladio latus, lorica ferro asperam, clausam galea faciem, & ad terrorem belli cristas minantes, in scriptum in scuto C. Marij nomen, totum denique uirum Martio habitu horrentem. Hic tibi cultus prostituti uidetur? Appellabis de stupro: uim afferes? Quid deinde expectas? ut ille te Tribunum putet, cum tu illum non putes militem? Vacat enim uitij nostris, & ad omne uotum fluente fortuna lasciuit ocliū, aut in eo saltem statu respub. est, ut ad restituendā eam satis sit milites impudicos non esse. Non de prolatādo tibi imperio res est, nec transmarinas (ut nuper) prouincias petimus: de Italia possessione certatur, pro aris soci. q; constitimus:

stitimus : an hæc omnia igni ferroq; uastentur, an nobis caput
 barbarus hostis excidat, an Cimbrice loquendum sit. Vita o-
 mnium nostrum & salus (patinanque aliud ne sub hoste qui-
 dem uiri timemus) in ultimum discrimen adducitur. Influxit
 Italiæ inaudita multitudo, quam ne ea quidem potuit sustinere
 terra, quæ genuit: inusitata corporum magnitudo, mores etiam
 Germanis feri. Strage nostrorum campi latent. Iam fugatorum
 Carbonis atque Syllani sub comparatione felix militia est. Iac-
 cet post amissum Scaurus exercitum. Seruilius Manliusq; bina
 cum tot legionibus castra perdidimus. Gens maiorem terra-
 rum partem uictoribus peruagata, tantum in Mario stetit. Li-
 benter te Imperator interrogo, in hoc rerum statu tales mili-
 tes habere malis, an tales Tribunos? In tanto belli discusso, ne
 concessæ quidem ueneri dares ueniam. Nam quo ad altiorem
 quisque honorum gradum extenditur, magis in exemplum
 spectantibus patet. Cùm alij excubent armati, alij claustra por-
 tarum tueantur, alij uallum fossasq; scutis innixi cingant, ci-
 bum ipsum stantes capiant, Tribunus inter scorta uolutabi-
 tur? & has solas uigilias agat? ac ne ideo quidem breuem saltem
 frugalitatis perferet simulationem, ne hæc illum facere mili-
 tes sciant? Age porro si uiueret Trib. & hoc ad te factum Im-
 perator deferremus, circumstaret uniuersus exercitus, nec hanc
 militis contumeliam sed militiæ putaret, quid ageres? quid cõ-
 stitueres? Beneficium accepisti Mari, beneficium: non habes
 necesse propinquum tuum occidere. Nam si uere æstimemus, im-
 perium Pop. Rom. ad hanc diem militari disciplina stetit. Non
 enim nobis aut multitudo maior est quàm cæteris gentibus, aut
 uehementiora corpora, quàm uel his ecce Cimbris, aut maio-
 res opes quàm locupletissimis regnis, aut mortis contemptus fa-
 cilior quàm plerisque barbaris caussam uitæ non habentibus. Prin-
 cipes nos facit seueritas institutorum, ordo militiæ, amor qui-
 dam

dam laboris, & quotidiana exercitatione assidua belli mediatio. Itaque plura penè moribus quàm uiribus uicimus, cum captiue quoque sanctè habebantur, & cõtumelia etiam hosti aberat. Quæ omnia longa superbæ nobilitatis intermissa luxuria, tui nobis mores retulerunt. Dij profectò magnitudinem tuam curant Imperator ac dirigunt, qui tibi super cæteras laudes obtulerunt tam honestæ sententiæ occasionem. Quòd miles fortiter fecit, si absoluis, tuum exemplum est. Nisi fortè hoc me perturbari putatis, quòd Tribunus fuit. Ideo hercle turpior ideo morte omni dignior. Hæc enim conditio superiorum est, uì quicquid faciunt, præcipere uideantur: & perniciosissimus est male rei maximus quisque auctor. Quis continebit militiam? Quis castrensium disciplinæ præcipiet seueritatem? Quis te Imperator maioribus curis districto, delicta militum coercet? Tribuni corpus & peccatum corriget? Ad quem confugiam? cui querar? Sic fit ut necesse habeamus ipsi nos uindicare. Tribunus fuit, & hic miles fuit, Tribunus. Hoc dicis, cui parere caligatum lex iubet, qui non solum militibus, sed centurionibus præpositus, partem quandam imperatoris potestatis obtinet. Ita opinor contra iura castrorum fecerat miles, etiam si tantum negasset. Nescit quod istius honoris fastigium, quæ potestas ordinis: tyro est. Agè si ad te C. Mari aliquis impudicum militem detulisset, ferres dicentem, Tribunus me iussit? Quòd si par in utraq; parte delictum est, hoc tamen crimè militem saltem decet. Tribunus fuit. Videor mehercle Imperator oblitus mediocritatis meæ, cum uix unius defensionis sufficiam, quædam pro uniuerso dicturus exercitu. Omnes hæc quæ circumstetere legiones, florem Italiæ, ciuium sociorumque robora, una uoce proclamare apud tribunal existima. Non ignominie Tribuni parere possumus, nemo nostrum recusat itinerum laborem, nec inuisum super arma fascem, non

*estiuā solis ardorem, nec sub pellibus ætā h̄yemē feriendā sit
 fatigato fossa, pro uallo portisq; uigilādum, fortiter ancipites
 inibimus pugnas, uulnera laudē pensabimus, mors erit igno-
 minia potior. Quicquid in pugna patimur, uirorum est. Im-
 peret asperas Trib. expeditiones, si quo uertice montis hostis
 pellēdus est, si inter infestos armatis saltus speculādum: sæuiat
 deniq; in terga uerberibus, exigat seruilem plagarum patien-
 tiam, leno etiam, leno etiam seruis excipitur, fortasse hac lege
 captiuos uendes. Si meretricia imperatur necessitas, si aduer-
 sus obscenā uim corruptoris arma tantum contumeliæ caussa
 habemus, potius castra copiantur, & uim Tribuni interpellat
 Cimber. Nihil tale nouere Germani, & sanctius uiuitur ad
 Oceanum. Quid futurum est Imperator, si ad pudicitiam mi-
 litum pertinet uinci? An ignoramus Imperator quanta quon-
 dam populi Romani exarserit seditio, cum ex domo scenera-
 toris addictus lacero uerberibus tergo prorupisset in publi-
 cum, & illas suppliciorum notas tulisse se quereretur quod
 uim corruptoris pati nolisset? Et ille tamē quāquā hoc flagi-
 tiū conatus in addicto ac penē seruo, uidebatur & uix libero,
 aliquatenus memor fuisse Romanæ sanctitatis, qui uim obscœ-
 nissimā non tentauerat nisi aduersus alligatas manus: eò tamen
 usque populi Romani uindicta processit, ut ardentibus bel-
 lo sinibus, ad delectum nemo responderet, nisi & poena cor-
 ruptoris, & abrogatione legis satisfactum esset. Nolebant
 militare, quanuis hanc iniuriam non miles acceperat. Quid
 de Fabio Eburno loquar, qui filium impudicum cognita domi
 caussa necauit? Iamiam commilito quicumque casus manet,
 etiam si te Imperator damnaturus est, habes solatium, satius
 est quā a patre occidi. At propinquus C. Marij fuit. Cor-
 rum-pitis Iudicem, & animo alioqui leui gratiæ pondus im-
 ponitis. Propinquus tuus fuit. O rem omnibus narrandā, cum
 absoluta*

absolueris. Nam si quid tibi iudicandi fides tua causa facere permittit, cogitas profectò quantū tibi hoc ipsum apud amulos, quos uirtutibus offendis, allaturum sit inuidiæ, cum uideberis aut corruptorem militis iudicare innocentem, aut propinquum tuum etiam uindicare nocentem. Olim iam Imperator inter fulgentes uirtutes tuas liuor locum quærit, & natura quidem omnibus nouitatis incrementis aduersa nobilitas, tuis tamen laudibus pressa & obruta rimatur occasione criminum. Quòd si bene inuidiam noui, hoc quoq; tibi obijcietur, quòd saltem propinquus tuus peccauit. Quare abdicandus & eiurandus est non tuus sanguis. Certe nihil minus committendum, quàm ut ulciscaris hoc flagitium in eo præsertim, qui apud malignos poterit uideri te permittente fecisse. An ille si unquam cogitasset se esse propinquum tuum, non has uirtutes tuas, inter quas fortuna tua minima est, cum ei uelut propius contemplari licuisset, toto pectore haurire debuerat? Non huic affinitatis suæ felicitati referre gratiam? Milites te melius imitantur. Quòd si post hanc mentem uiueret Tribunus, necessarium forsitan erat hac quoq; eum premi inuidia, quòd ista fecisset Marij propinquus, quòd ex ipsa stirpe uirtutum sustulisset se flagitij soboles. Nam cum bene sit liberata probro familia, quid attinet illud subinde Mario obijcere? Optimum fuerat non habuisse talem proximum, aut libenter perdidisse.

Perorata Imperator, ut mediocritas ingenij mei tulit, causa, scio commendationis partes esse reliquas: sed has superuacuas facit sanctitas tua. Quid enim uerear ne noceat reo humilitas apud te, cui uel gratior potest esse nuda uirtus, apud quem maximum est ex se coepisse? Commendem tibi ordinem caligati militis, quem uelut incrementorum tuorum natalem libenter ab alto respicis? Adhuc forsasse patricium ualuerit genus, sed ductum eius longa serie dignitatis ordinem ipsa uirtutum

tum
ceder
digna
qui q
exp
obtes
te exi
rogat
ad pro
(fortit
maxim
tunc n
cum l
oper

Vir
riq; mo
de par
tem fu
qui cr
tariz

beam
pus ci

tum conditione meliorem fecisti. Nondum potuit altius procedere uir adhuc huius ætatis. Tamen cum uirum fortem, cum dignum tuis castris, tuis auspicijs probatum, commendo tibi quicquid melius miles fieri potest. Hoc quidem profectò non expectas, ut in extrema actione miserabili fletu, & humili obtestatione uitam genu nixus petat: nec tu rogari ab innocente exigis, nec uiro forti opus est precari absolutionem. Vnum rogat, ut si quid de causa illius dubitas, des dilationem usque ad proximum prælium. pone in prima acie: pone ante signa (fortiter dixerim) non inter tyrones, ubi plus periculi, quò maximus hostium globus ingruet: specta pugnantem. affirmo, tunc minus ignosces Tribuno. Liceat ire in aciem, congregi cum hostibus. Si perire debet, rogat te Imperator miles tuus, opera mortis suæ utaris feliciter.

MATHEMATICVS, DECLAM. IIII.

ARGUMENTVM.

Vir fortis optet præmium quod uolet. Qui causas uoluntariæ mortis in Senatu non reddiderit, insepultus abiiciatur. Quidam de partu uxoris Mathematicum cõsuluit. Is respondit uirum fortem futurum qui nasceretur, deinde parricidam. Cum adoleuisset qui erat natus, bello patriæ fortiter fecit. Reddit causas uoluntariæ mortis. Pater contradicit.

Pro Filio contra Patrem.

POSITVS, P. C. in ea conditione tristissimæ sortis, ut nec morte dignus sum, nisi me parricidam putetis: nec præmio, nisi innocentem: adeoq; ludibrijs misere diuersitatis uel necessitatis implicitus, ut impetrādū à uobis habeam oaij mei fauorē. quæso præter omnia, quæ ante hoc tempus circa nos ordo prædictæ ueritatis explicuit, attulisse me credat

credatis urgentiū malorum probationem. De parricidio uenit,
quòd occidere me possum: de fato, quòd mihi nō licet mori. Nō
solus mathematicus seculo temporibusq; prædixit has manus,
sed & ego me parricidium credo facturū: plus quàm respon-
sum, quàm sacræ artis præsigium, triste est, quod mihi sic mi-
natur animus meus. Non habeo infelix in cogitationibus meis,
unde non timeam, & facinus, quod sibi pro me pietas patris,
quodq; singulorum innocentia rogat, sentio, patior, agnosco.
Ne quis me tamen laborare putet miseræ persuasionis errore,
accipite cur non possim dubitare de fato. Parricidiū credit, qui
facturus est: non timet, qui periturus est. Ante omnia igitur à
grauitate publica peto, ne pro tota innocentia mea contenti
sitis hoc, quòd uolo mori. Nec quia uideor contendere cū ma-
thematico, uincere necessitates, expugnare fatum, ideo mihi
bene credi putetis & uitā. Aliud est, facinus non esse facturum,
aliud mori uelle ne facias. Quinimmo (si qua est fides) hoc
quod uos constantiam putatis, infirmitas est: quòd ad suprema
confugio, animū meum noui. Nouissima uictæ mentis integri-
tas est in mea potestate, breui non habebō nec mortem. Fidem
uestram P. C. ne quid amplius de misera pietate speretis. Qui
mori uolo ne parricidiū admittam, non inuenio quemadmodum
illud possim non facere uicturus. Nā quod ad patrem pertinet,
qui me retinet uiuere nolentem, non miror, quòd adhuc recenti
gloriæ nostræ gaudio stupet, & in opera mea totus oculis ani-
moq; cōuersus, parricidam non uidet per uirum fortem. Hic est
animus, quo me quauis denunciatiū prædictumq; seruauit: &
cum incertis adhuc dubijsq; uirtutibus præstiterit ut uiuerem,
præstat meritis actisq; ne moriar. Nunc ille, quòd pietate, quòd
uideor ipsius perire reuerentia, uocat parricidiū suum: & in
orbitate, quā facere sibi uidetur, non remediū meum, sed suum
spectat affectū. Filius qui uult mori ne parricida sit, aliter sibi
uidet

uidetur remunerari non posse, quàm ut ipse moriatur. Merito
 prorsus, merito miserum senem tristes sollicitudines & præscij
 metus ad mathematicum & responsa miserunt. Debui uir for-
 tis nunciari, parricida prædici. Siue enim miseræ cõiugis pro-
 digiosa focunditas tumultuosis pulsibus maritales inquieta-
 uit amplexus, siue per anxias noctes dirosq; somnos feralibus
 senex imaginibus agitatus dicitur ad notissimum sacræ artis
 antistitè, nõ spes, non auida uota, sed suspiria, metus, & præsa-
 gium magni nescio cuius incerti detulisse pallorem: quid aliud
 hoc esse uultis P. C. quàm primã fatalis instinctus necessitatem?
 De partu uxoris non potuit nõ interrogare, deinde non cre-
 didit. Referã nunc P. C. cuius artis, cuius fuisse dicatur autho-
 ritatis, quem putauit adeundum, qui sic timebat. Homo qui,
 quod certum habeo, plurimis meruerat experimentis, ut ad il-
 lum uelut ad oracula deorũ, plenumq; sacro spiritu pectus, ho-
 minum sollicitudines metusq; confugerent: dicitur inspecta to-
 tius ratione cæli, digestis sideribus in numeros, ad publici pri-
 uatiq; fati stupuisse conspectum: & tanta prosperorum tri-
 stiumq; congerie magis ipso consultore perterritus, diu non
 commisisse uerbis, quod uidebat. Sed ò uirum grauitatis anti-
 que, dignumq; cui se fatorum arcana nudarent. Cum partus
 de quo querebatur, multa præstaret propiora prospera, le-
 tos incipientes annos, nõ fuit contentus meliora prædicere, sed
 (que certissima est uera proferentium fides) quicquid depre-
 hēderat, protulit in mediũ, & proclamauit futurũ uirum for-
 tem, deinde parricidam. Quis unquam P. C. fiducia maiore re-
 spondit? Cum summum facinus denunciaret, antè se dixit pro-
 baturum. Fecerat profectò P. C. interrogando mathematicum
 pater rem non educaturi si quid tristius comperisset, nisi hoc
 primum de fato fuisset ut uiuerem. Sed nec mathematici fides
 circa momentum aliquẽm uel cessauit ordinẽ: non numerus se-
 fellit

se fellit, non sexus in partu, non iuuenta, non robur. illa quoque
 quæ uelut extrinsecus cōsentiebant, affuererē responso, bellum,
 hostis, acies, ad illam ipsam qua fortiter facere poteramus,
 ætatem. Pater uerò periculi sui denunciatione non territus,
 arma mihi, prò tristis necessitas, arma ipse circumdedit, &
 suis ad pugnam manibus aptauit, tanquam mathematico iam
 credidisset. Quis miretur quòd responsum non contempserit,
 dum sperabat ut fortiter facerem? Mori me non uult, & iam
 non superest nisi parricidium. O mors laudanda fortibus, ex-
 petenda miseris, non recusanda felicibus, quantum te quaesui-
 mus in bello? Tuli enim (deos testor) in aciem, tuli non uirium
 iactationem, non gloriæ cupiditatem, sed ut patriæ præstaret
 aliquid utilitas mei: ut hunc mihi deploratum spiritum, hoc
 destinatum damnatumque corpus, publicarum utilitatum usus
 absumeret. Ibi primum miser didici quàm multa nescientes,
 quàm multa faceremus inuiti. In medios hostium globos per-
 ditus puginator exilij, cecit acies. Densissima quæque certa-
 mina solus inuasi, resistere nemo sustinuit. Obuijs ictibus mem-
 bra nudauit, & ad incurrens ubique ferrum uitalia parata cir-
 cuntuli: uacua circa me tela ceciderunt. Miserum me deceptæ
 cogitationis euentu, fortiter feci, dum mereor occidi. Recedite
 gratulantes, abite laudantes, non circum meo templa, non red-
 do uota numinibus: ad parricidium ueni. Quem ego pauloan-
 tē passus sum miseræ conscientie pudorem? Ad patrem arma
 non retuli. Timui quinimmo ne mihi dum reuertor, occurre-
 ret, ne in oscula mea plenasque adhuc uictricibus telis manus
 incauto rueret amplexu. Quam tunc inter cæteras exclama-
 tiones deducentis exercitus uocem, quod circumstantis popu-
 li murmur excepi? Magnum felicemque iuuenem, si subito
 moreretur. Adiuuate dii pariter atque homines, dum perire
 concupisco, dum uolo: miseremini, ne hunc ardorem fugientis

iis animæ dilatione laxetis. Proclamo, testor, in nouissimo fati
 stans abrupto, prope est ut occidat patrē parricida prædi-
 ctus, cum est mori paratus. Quid me pater adhuc detines?
 Quid moraris abeuntē? Melius quidem fuerat hunc spiritum
 aut in ipsa maternorū uiscerū sede comprimere, aut ut pri-
 mium contactu suo cælum terrasq; polluerat, festinata morte
 dimittere. Sane tamē charitas patriæ priuatos uicerit metus,
 & in honorē uirtutum scelera nutrita sint: quicquid est pro-
 pter quod educari me tanti fuit, explicitū per actūq; est. Re-
 stat una pars fati, ultimū solumq; facinus. Frustra me conso-
 laris æquanimitate patientiaq; tua. Non idem utriusq; nostrū
 discrimen agitur. Tu mori periclitaris, ego patrē inuitus oc-
 cidere. Hoc primum itaq; excuso uobis P.C. quòd præmium
 peto satis sit hæctenus uiri fortis nomen agnoscere, hucusque
 auctoritatem sacræ legis attingere, ut illam in aduocationem
 sacræ mortis adducam. Relaturum me putatis illa optionum
 uerba solennia, non capere magnorum premia meritorum so-
 las æquitates: tanta remunerandum benignitate quòd fortiter
 fecit aliquis, quanta sollicitaretis ut faceret? Nemini unquam
 minus soluendo ciuitas fuit. præstiti post quod mori continuo
 deberem. Sed securi estote de auiditate summæ potestatis: il-
 lud infinitum, illud immodicum, quod nobis uoluerunt licere
 leges, intra se consumit ille qui meruit. Titulos, imagines, ho-
 nores, seruate uicturis: mihi præstate salutē patris, innocen-
 tiam meam, temporum pudorem. Quæso ne mihi ideo præ-
 mium negetis, quia fortassis & hoc debeatis odisse, quòd for-
 titer feci. Extra inuidiam est optio, cum id exigam, quod
 impetrare potuissem etiam antequam fortiter facerem. Nam
 quòd obiter optionis reddo rationem, quæso nequis ideo
 me parum aut præmio fidere credat, aut cauſis, quia utrius-
 que iuris miscui preces. Ignoscite ardori perire cupientis,

d quòd

quòd pariter imploro quæ singula sufficere potuissent. Fidè
 quimmo uestrā, si qua adhuc lex est quæ adiuuare possit mo-
 ri uolentē, cōmodate, cōserte. Est utriusq; iuris & autoritas,
 quod in mea morte tribuatis. Præstate causis ut moriar,
 præmio ut sepeliar. Sentio P.C. hoc primū ab affectibus pu-
 blicis petendum, ne quis ideo mori me uelle non credat, quia
 potius ad causas ac uerba confugi, quia à uobis malui pete-
 re quicquid ab his potui manibus accipere. Merui fateor ma-
 lignas interpretationes, uir fortis ut morerer. à bello reuersus
 arma posui, populi fauorem, gaudia ciuitatis intraui. Sed siue
 hoc est sepulturæ suæ magna reuerentia, pessimæq; addita
 pectoribus humanis infirmitates, ut esset quòd timeret, qui
 nō timet mortē: siue decuit innocentie amore pereuntē tran-
 quillitas magna pereundi: ignoscite quæso cunctationi, patien-
 tiæ, moræ. Si me continuo occidisset, tanquam parricida mo-
 riebar. Neq; est P.C. quòd excludi præmiū putetis contra-
 dictione patris. Eximus per magnorum operū reuerentiam
 de necessitate parendi, & aut interim nobis magna uenit con-
 tra nominis huius potentiam de uirtutū fauore libertas, aut
 obsequia peracta demum optione repetemus. Non est quòd
 uos resistentis moueat autoritas. Neminem inuenias mori
 uolentem, qui non habeat aliquem uetantem. Ille cui præsto
 non sunt pignora charitatis, lacrymis tamen audientium,
 & consolationibus, & promptissima semper exhortatione
 retinetur. Parentibus uerò circa liberos unus affectus est, fa-
 uere uitæ, timere mortem. Non habent patientiam nec iustæ
 orbitatis, & inter supplicia licet poenasq;, omnes tamen illis
 innocentes, omnes miseri sumus. Ego P.C. communem hanc
 impatientiam senis accendo pietate, reuerentia. Fieri non
 potest ut se mori debere persuadeat patri filius, propter
 quem se uidetur occidere. Haftenus leges, haftenus merita

uirtutum

virtutum: ueniamus ad necessitates. Mori uolo, mori uolo, ita
 ut reddidi causas. Ita non ex hac destinatione sentitis quic-
 quid dici non potest? Videritis, quid nos hucusq; protulerit,
 hinc incipit ratio. Quod uolo, fingite unum ex populo tur-
 baq; petere, ius praeiorum. Non debet hoc uetari, quoties
 habet causas: non potest, quoties non habet. Scilicet enim ue-
 rendum est, ne ad hoc inconsultè, ne temere leuitas humana
 profiliat: & credibile est, ut quicquid apud hominè pro uita
 dici potest, ipsa sibi uita non dixerit. Abite gratulationes, si-
 lete blanditiæ, quoties iam putatis noluisse me mori? Primū,
 hoc maximum, quòd pro incolumitate hominis natura com-
 menta est, ut periremus inuiti: & contra tot aduersos casus,
 patientiæ nobis æquanimitate succurreret. Inde est quòd in-
 ter luctus & desperationes foeda uiuacitate duramus. An
 nos me moueri nō creditis quòd iuuenis sum? quòd modò ui-
 tæ noliuptates, modò gaudia lucis ingressus sum? Quatopere
 mihi blanditur, quòd publicis ex acie reportatus humeris
 letitiâ ciuitatis impleui? Quoties mehercle hæc uulnera, &
 rorantia hostili cruore arma complexus, animum supra ne-
 cessitates erigo, supra fatū pono. Sed omnia mihi iam discus-
 sa, consumpta sunt, & honesta pereundi ratione uicta cesse-
 runt. Quid mihi amplius cū corpore, quod oderūt oculi sui?
 cum quo quotidie properans anima rixatur? Non sunt mea
 membra, quæ possim uelut hostis alicuius lacerare, confode-
 re. Homini qui semel renūtiavit rebus humanis, nō redditur
 uita, sed tempus: & ipsa cupiditas ratioq; pereundi, hoc ipso
 quo uetamur, accrescit. Felicior mehercle qui moritur ante-
 quam debeat, antequam uelit. Penè serò renuntiat uitæ, quis-
 quis sic ad exitum peruenit, ut hoc illum facere nemo mire-
 tur. Ei tantū debet mors negari, de quo nō sufficit hoc poenæ
 genus, ut ipse se potius occidat. Nā quòd lex iussit ut mori-

turus redderet caussas, quòd insepultum uoluit abijci, si sic
 properasset erũpere, ut non nunciaret hoc prius, non fateretur:
 fallitur quisquis ideo factum putat, ut teneremur inuiti. Illa
 uerò nõ timet pereundi temeritatẽ, nec secretum doloris alieni
 libenter inquirit. Sciebat illos non aliter ausuros proferre
 caussas, quos sceleris cõscientia, quos maioris cruciatus metus
 in suprema compelleret. Igitur ne supplicia properato lucraretur
 obitu, rursus in pœnã nocentis insepulti corporis reuocauit iniuria.
 Lex placida, mitis, caussas mortis reddi uoluit, non aestimari.
 Possum igitur P.C. publica quadã uoce generis humani respõdere
 quærẽtibus caussas mortis interrogatus. At ego difficilius redderẽ
 uitæ. Quid iuuat õ misera mortalitas animã per tot annos, etiam,
 si natura patiatur, per infinita temporũ spatia tristissimo corporis
 retinere cõplexus? Si cuncta gaudia nostra, si uoluptates, & quæcunq;
 ex hac uniuersitate mũdi uel sollicitant aspectu, uel blãdiuntur
 usu, diligenter excutias, tota uita hominis unus est dies. Humiles
 prorsus abiect. eãq; mentes, quas non implẽt hæc eadem semperq;
 redeuntia: ut qui honestis operatus artibus sciat quis finis bonorum,
 quæ uera felicitas, nõquam sibi uidebitur præmatura morte periturus:
 & lucis caussas ad animum mentemq; referentiũ neminem
 quotidie uita non satiat. Relaturum me nunc putatis, quanto
 plura sint in hac æui breuitate fugienda: comparaturum gaudijs,
 prosperis, metus, calamitates? Illa illa aestimemus ppter quæ
 fatigamus uotis deos, propter quæ breuem querimus ætatem. Nempe
 sunt uanitas, cupido, luxuria, libido. Non pudet propter hæc
 ferre debilitates, luctus, spatia morborum? & cũ liceat eadere,
 malle pati? Finge tibi uelut ipsam proclamare naturã, Receptus
 es in hoc pulcherrimum mundi rerumq; consortium, & per
 succedẽtium uices in ordinẽ mortalitatis natus,

Bona nostra uidiſti: admitte poſteros, cede ueniētibus. Neſcis te quanto diutius uixeris, tanto magis impatientiam parere? Quantumlibet prorogentur tēpora, iungantur ætates, quādoq; tamē nō poteſt non exitu perire miſeri, qui moritur inuitus. Miraris quōd ſuprema mea ipſe præcipitem? Nunquid enim non hoc agunt ſinguli dies? Omnis nos hora per tacitos fallentesq; curſus applicat fato, & in hac turpiſſima perpetuitatis cogitatione diſtriſti, per exigua feſtinantis æui momenta præmorimur. Faciamus potius de fine remediū, de neceſſitate ſolatiū: exeamus ſpōte, cōſilio, pleni ſecuritatis, gratias agētes. Solus uixit quoad uoluit, qui mori mauult. Indulgete quæſo ſeue tristesq; cauſæ, indulgete uirtutes, ut mori tanquam magno animo uelim. Ita non ſufficit ad maturandos exitus, quod fortiter feci? Infirmæ prorsus terrenæq; mentis eſt, ut numeretis annos: ego (quæ feliciffima uel laſitudo uel ſatietas eſt) uirtute cōſenui. Quid adhuc inter accidētia fragilesq; caſus ago? Homo receptus in publicas gratulationes, præſentiæ humilitate decreſco. Minores fiāt neceſſe eſt diuurnitate, quorum initia cōfirmare ſucceſſus, cum iam, nec operibus, nec felicitati poſſit accedere. Cū fortuna ruere dementia eſt, & ætatem trahere pereuntem. Nullos ego ſenes degere turpius puto, quā qui fortiſſimi fuerunt. Vultis expectem ut putres artus ſædet pudenda canities? ut ſanguine mēbra uacuata uix nitantur ad greſſus? ut hæ laudatæ manus, nec ad quotidiane uitæ miniſteria ſufficiant? Quā miſerum, quā deforme eſt meminiffe quod fueris! referre cicatricum tuarū redundationes, & frigidam præteritorū memoriam! cum iam fidem membra non habeāt, ſupra ſua facta rideri! Feſtinatō exire de ſeculo debeo, dū alacre corpus, dū ſpiritus uiget, dum teneor, dū deſideror: & hoc uolo deberi manibus meis, animo meo. Fauete dij pariter atq; homines:

mortem uir fortis inueni. Est hæc cōmunis mihi cum multis
 fortasse caussa, sed ueniamus ad meã. Si mihi Mathematicus
 denūciasset damna membrorū, grauē corporis perpetuumq;
 languorē, ignoscere tanta mala uel incerta fugienti. Plus est
 quod expauesco, quod timeo. Minatus est mihi manus meas,
 meos animos: nullumq; uoluit esse momentū, quo securus in-
 trepidusq; requiescerē. Iussus sum uitã per anhelitus metusq;
 consumere. Quis inter hæc spei, quis consolationis est locus?
 Mori debeo tanquam nocens, si Mathematicus uerū dixit:
 tanquam miser, si mētitus est. Quid, quod me futurum dixit
 parricidã? Ecquem mittamus in experimentū, cui credamus?
 Placet post futurorū incertam tractare rationē, quid ad di-
 uersas suasiones, & ad loquacissima humanorū pectorū in-
 genia uariaris? Parricidium dictus sum factururus: si possum
 posthac uiuere, nō sum innocēs, etiã si non fecero. Interroga-
 re mehercle hic libet uos omnes liberi, omnes parētes, quem
 mihi post hæc denuntiationē assignetis animū. Homo sum, cu-
 ius corpus iratū fortasse seculo numē, uelut aptissimã facino-
 ri uidetur elegisse materiã, cui in primis continuo natalibus
 assignata est uirtus pariter & facinus, omnium incredibilium
 diuersorumq; pariter capax, omnibus difficultatibus nouita-
 tibusq; sufficiens, sceleribus miser, & sine morte sua nocēs, in
 quo debeatis ipsas quoque odisse uirtutes. Nescio quæ me
 prodigiosa feritas in patrem uelut telum aliquod casurumq;
 pondus librat, impingit. Facinus me manet, quod contra fidē
 est, quod profuturū mihi negatur: & nolim: cuius nō tēpus,
 non locus, non caussa prædicitur. An mori debeam, uos esti-
 mabitis: nō debui nasci. Sentit pater quãta sit prædicti sceler-
 is immanitas: & ideo tentat efficere, ut Mathematicã artem
 non putetis: ac modò cōtendit non esse fatum, & cuncta casu
 fortuitoq; decurrere: modò etiã ut prouidentia regatur, non
 posse

posse tamē humana scientia deprehendi. Dum utrunq; colligo, interim apud grauitatem uestram depono sensisse aliquid patrem etiam cum metuit. Ego Mathematicum probaui dixisse uerum: ille credit esse quod dixit uenturū. Casu'ne tibi pater hæc diuersitas uidetur in corpus unum dissentientibus solidata primordijs, ut summo uertice locatus igneus uigor cuncta leuia calidi spiritus ardore suspēderet: profundus humor ad ima diuersus, unde quotidie superpositi calor is alimēta traherentur, terrenum pondus in medio quanto superne spiritu, tanta penitus inanitate subnixum librata mole cōsideret, ut seculorum infinita series, per assiduas temporum uices sua lege festinet? Quid hæc fulgentium siderum ueneranda facies: quòd quædam uelut infixæ ac coherentia perpetua semelq; capta sede collucent, alia toto sparsa cælo uagos cursus certis emetiuntur erroribus? Ista credis passim fortuitoq; disposita? Rogo, quid melius ratio fecisset? Deus hæc, deus fabricator operis uniuersū ex illa rudi primaq; caligine protractum posuit in uultum, digessit in partes. Postquam dederat uniuersitati parem dignamq; faciem, spiritum desuper quo pariter animarentur, immisit. Inde est quòd quicquid nascitur, consociata numini proprietate signatur, & in totam æui sui breuitatem compositum firmatumq; sic accipit futura, quasi uitam. Hæc credo pater terrori primis fuisse mortalibus, mox admirationem consumpta nouitate meruisse. Paulatim deinde hoc quod stupemus, animus ausus diligenter attendere, in arcana nature sacrum misit ingenium, & ex assiduis obseruationibus notisq; redeuntibus latētium ratione collecta, peruenit ad causas. Miraris fatum homini: posse prædici? Defectiones siderum laboresq; narratur, nunciatur origo tempestatum, lassitudo uentorū, quod sidus immodicos solis ardores, quod seueras minetur hyemes, quid significant

sparsi longius crines, quid ardentius solito iubar, quid excussa
 flamma sideribus. Nō inuenio quid possit esse certius ueræ
 artis ingenio, quàm dicere quid futurū sit, fieri deinde quod
 dixerit. Quòd si esse artē Mathematicam probant natura,
 ratio, experimenta: pater quoq; qui credidit cōsulendum, su-
 pereest, ut ostendamus uerum dixisse de futuris, quem de præ-
 teritis non possumus probare mentitum. Accipite primā cer-
 tissimæ scientiæ probationem. Homo qui de partu consuleba-
 tur, non confudit turbauitq; responsum, nec per uarias ambages
 indeprehensibilem sparsit errorē: nihil ita locutus est, ut
 illud audientium interpretatio traheret dirigeretq; quò mal-
 let. Atqui in eo tota ratio fallendi est, non dare consulentibus
 quod deposcant, sed caligine magnaq; promissorum uarie-
 tate suspensos sic dimittere, ut quicquid casus attulerit, putēt
 esse prædictum. An scilicet hæc fuerit ratio fingēdi, quòd di-
 cebat usitata, communia, quæ futura pater facillè crederet, li-
 benter audiret? Fortiter, inquit, faciet filius tuus. Rogo, ubi
 magis desinit, qui mentitur? Sed quibus ille, dii de æq; signis,
 quibus impletus est notis, qui de parricida dissimulare non
 potuit cum quæreret pater? Artē tantum mirari me pater pu-
 tas? Ego miror animum, stupeo constantiam. Erit, inquit, uir
 fortis, & parricida. Rogo, quæ ratio fallendi est, ea dicere
 propter quæ nec prioribus debeat credi? In parricidio, quod
 prospiciebat Mathematicus, hæc sola ratio fuit mendaciæ, ne
 prædiceretur. Fero tamē, ut quis in alijs consultationibus de-
 cipi possit aut errare: de futuro parricida non magis Mathe-
 maticus potest, quàm pater interrogare. Omnes, sicuti apud
 sacræ artis antistites satis cōstat, animæ proprietates, et futu-
 ras mentiū corporūq; formas, ex illorū siderū qualitate, qui-
 bus in ortu suo cuncta gignuntur, accipiunt. Aliquis uagi nu-
 minis errore perstrictus est, uitā trāsiget ille discursibus. Pla-
 cida

cida conceptum stella signauit, erit modesta lenitate conspi-
 cius. ardens nascētis horā sidus accēdit, uiribus pariter mori-
 busq; flagrabit. Lāguidi et iam uergētis in procliue mūdi, he-
 bescentibus tardior membris, similis senectæ iuuenta pigre-
 scit. Iam sicui principalium deorum fulgor illuxerit, in popu-
 li cōsurget imperiū. Credo mehercle in illum natalem meum
 monstri diem, iratorum numinum conspirasse uiolentiam, se-
 demq; prodigiosi spiritus collato pariter igne pressisse. Si ue-
 rum est, post uetusta secula, & innumerabiles annos reddi
 rursus alijs corporibus animas, fortassis in me renatus sit ali-
 quis ex illis, quorū scelere uiolatus dies mundum subito mu-
 tauit, quos per maria terrasq; fugientes, furiales faces, & ul-
 tricū dearum terror agitauit. Neesse est ut maiores notas
 uentura promittant, quæ nō temere nascūtur. Sic futuras tem-
 pestates, pelagi fragor, & consciū nemorum murmur
 enunciat: sic periturorum fata populorū ardentes cælo faces,
 & crinita siderū flamma præcurrit. Prædicebar bello, mon-
 strabar armis, agebat ante se uētura feritas publicas calami-
 tates, & omnium malorum consummatione parricida pone-
 bar. At nunc ista putet aliquis fortuito, non arte sentiri, possit
 fortasse casu euenire quod futurum sit, non potest casu fieri
 quod prædictū est. Ecquādo unquā pater explicuit manife-
 stius ullius fati necessitatē totus ordo responsi? Vir, inquit, na-
 scetur: euenit. Educabitur, quāuis parricidiū prædictū sit: ac-
 cidit. Perueniet ad iuuetæ robur. adoleui. Viribus erit cōspi-
 cius, & nimis. Aderūt bella, uenerunt. Ibit in aciē te uolente,
 missusq; fortiter faciet: feci. Erit parricida, si uiuero. Si pater
 tam secretæ profundæq; artis ratio reddēda est, non ne habe-
 re tibi grāde cōsortiū prædicti uidetur ipsa diuersitas? Virū
 fortē dixit, et parricidā. Vicina sunt hæc, etiā ut dissimilia: pa-
 ria uiribus, etiā ut mēte dissentiant. Quid enim me aliud no-

tabilem fecit in bello, quā quod nō parco cædibus, cruore nō
 satior, exultās super stratorū corporū strages. palpitantibus
 adhuc cadaueribus alacer insisto? Virtutis sunt ista cū hostis
 cōtigat. Pax est quæ nos deprehēdit: & cū iusta grassādi ma-
 teria cōsumpta est, ī facinus necesse est ociosus ardor erūpat.
 Ecce iā reipublicæ præbita est quies, mihi tamē plurimū est
 cū gladio meo. totis diebus tracto ferrū, ad arma respicio, tela
 mea laudo, admiror, alloquor. Crede pater, & parricidiū tā
 facile est, quā fortiter facere, cū utrunq; de fato est. Sed quo-
 usq; ratione colligā, quod exitu iam probatū est? quod nullis
 Mathematicus dixit ambagibus? nullis dissimulari artibus po-
 test? Partē responsi futurā in alio opere iam uidiisti, & quod
 præcipue torquet animū, fides sceleris uirtus fuit. Explicata
 est autoritas responsi, cū de duobus prædictis unū factū est.
 Nec possis de ueritate dubitare, quoties cū incertis experimē-
 ta cōsentiunt. In responso cui cuncta cesserunt, fieri nō potest
 ut hoc solum falsum sit, quod nouissimū est. Nō potest, inquit,
 fieri parricidiū. Vis mirer pater, si nō creditur futurū, quod
 etiā cū factū est, uix creditur? Falleris si aduersus prædictas
 necessitates sufficere credis q̄ ego bonus filius sum, quod tu
 optimus pater. Tu nō mereris scire, credo ego utiq; nolle me
 scire. Quid est ergo fatū, nisi quod fit, & non habet causas?
 Quæadmodum ergo, inquit, istud uitari potest, si fieri necesse
 est? Scilicet hac sola ratione, ut mors inter facinus hominemq;
 ponatur. Vincitur pater fatū si resistas: uincit, si cōtempseris.
 Ago quinimmo gratias hoc solo nomine crudelissimis factis,
 quod maximū facinus nō in prima æui mei parte posuerunt,
 quod præmissæ sunt antè uirtutes, magnorumq; operum
 prior ordo defluxit. Potest puto caueri parricidiū, quod &
 prædicatur, & nouissimū est. Fingamus pater Mathematicū
 de hac sola uitæ meæ parte mentitū: quid tanti est ut credam

ista & uiuā? Occidi pater non potest. Sed quid refert si diffi-
 cultas ista nō est salua animo meo? Excedit omnē calamitatē,
 innocentie suae nō credere, diebus ac noctibus timere, suspe-
 ctum habere animum suū, calūniari manus, incurfare uisus,
 & parricidalē agere cogitationē. Maior mihi ratio moriē-
 di est. si parricidiū fieri non potest, & ego me credo facturū.
 Quem tu mihi pater imperas laborem? quam asperā exigis
 patientiā? Horreo oscula tua, ne seniles artus nimium grauis
 amplexus elidat. Non sustineo eosdem expetere conuictus, ne
 quos porrexerim cibos, uenena fiant. Timeo eiusdē peregrini-
 nationis adire comitatum. Omne fugio secretū, ne quid for-
 tuna, ne quid afferat casus. Quousq; timebitur animus? Mors
 mihi prae stare potest ne parricidium faciam, mors ut uidear
 nec fuisse facturū. Sed me infelicē, quā multa sunt quae ti-
 mere debeā etiam contra animum meū? Vnde scio an expul-
 sum me repēte sensibus meis, aliqua magni discriminis ina-
 goraptura sit? Profilibo fortasse tanquā sequar classici uocā-
 tis instinctum, tāquam me ruentis patriae fragor, & uocife-
 ratio captae ciuitatis exciuerint. Me sane interdum custodire
 possum, sed unde scio quid afferat nox, casus, error? Mathe-
 maticus hoc non futurū dixit ut uellem, sed ut occiderem. Tu
 quoq; pater quanto grauiores passurus es ex ipsa dissimu-
 latione cruciatus? Felicius prorsus est, palam occidisse quem
 timeas. Cum bene in oculis meis amplexibusq; requiescas,
 subeat necesse est tacitas cogitationes praedicti periculi me-
 tus: & licet cōponatur ad fortē superbamq; constantiam, na-
 turalis tamē hominis infirmitas potest tam percussorē time-
 re, quā mortē. Explica nos pater tam misero tristiq; com-
 plexu, & longissimas sollicitudines breui recide patientia.
 Minus indignum est ut moriar si innocēs futurus sum, quā
 ut uiuam si parricida. Denuncio tibi pater, & de suprema
 necessitate

necessitate confitior. Iam non sunt meæ potestatis hæc manus;
 non regere dexteram, non retinere sufficio. Venit ille nescio
 quis ardor, non sentio, non intuentur oculi. Tunc omnia inci-
 pio scire, cum gesta sunt. Quid? tu me lacertorum uiriumq;
 beneficio strauisse nuper hostes putas? Quantū dicuntur nar-
 rasse captiui? nescio quē in me monstroſi uultus horruere cō-
 spectum. nō tela iaciebam, non iaculabar ictus. furialibus mi-
 ser facibus ardebam, & pectus istud non lorica, non ferrum,
 sed diri serpentū clauserant nexus. Non fuit illud pugna, nō
 acies. in bello parricida uincebā, exceſſerunt opera mea hu-
 manarum uirium mediocritatem. quicquid factū est, rabies,
 insania fuit. Prædico, protestor, non ego parricidium faciam,
 nō ego fortiter feci. Quod si ulla ratione casu' ue effici potest
 ut prædicta non fiant, fidem uestram P.C. ut mihi potius in-
 nocentia, quā fato debeat: ego dicar expugnasse consti-
 tutionem, fregisse uincula necessitatis: mea pietas, mea laude-
 tur integritas. Dij non sinant, ut inter me respōsumq; decer-
 nat exitus. Mathematicū uincere malo, quā reprehēdere.
 Quid nunc agam P.C. quemadmodum me uir fortis ad pre-
 ces, quemadmodum parricida componam? Dicam, miseremi-
 ni? dicam, succurrite? Sic rogari contra mortem solet. Nouo
 mihi inauditoq; opus est ambitu malorum. Nisi morior, pe-
 riclitator. Ideo uideor caussas reddidisse, ut contradiceret pa-
 ter: & si bene noui malignas interpretationes, non exitū ca-
 ptasse dicar, sed excusationē. Explicare per fidem miseri pu-
 doris æstum, nunquam uidebitur mori uoluisse parricida, si
 uixerit. Ad tua nunc genua porrigo optime pater has ad
 scelus tantum fortes manus. Per ego, si fas est, quicquid feci;
 per hęc ipsam mei charitatē, qua me nondū timere cœpisti,
 miserere, filiū pietate pereuntē ne uelis exitum facere par-
 ricidæ. Præsta mihi patientiā, qua me modò bello credidisti.

Finge

Finge nos in ipso prosperi Martis cecidisse complexu: confectumq; magnis uulneribus cadauer efferrī. Relinquo tibi pro me omnes parentes: hūc quo nos retinere uoluisses, in suprema mea trāsfer affectum: tuis manibus compone corpus, extrue rogos, funeri iusta persolue. Deinde cū iam nouissimis osculis, supremoq; discedens satiatus fueris amplexu, tunc te fas est sublatis ad cælum manibus proclamare, Mathematicē, mentitus es. Reddidimus caussas, pereginus preces. reliqua uos manus, uos adiuuate ciues, non ut liceat mihi mori. licet istud etiā ut negetis. Vir fortis cōmendo uobis exitum meū, si nō cōtinuo letale uulnus impressero: si non cū sanguine totam animam properans ictus egresserit, adiuuate dexteram, deprimite telum, & ante omnia detinete patrem. Nescio quā longē manum sparsurus sit fugiētis animæ dolor, quò cadat extractus mucro uisceribus, in quem se collabentis corporis ruina præcipitet. Vultis scire quantum debeam timere uicturus? Metuo ne patrem, dum morior, occidam.

A EGER REDEMPTVS.

DECLAM. V.

ARGVMENTVM.

Liberi parentes in egestate aut alant, aut uiuantur. Quidam duos filios habebat, frugi, & luxuriosum. Peregre profecti sunt capti à piratis. luxuriosus languere cœpit. Ambo de redemptione scripserunt. Pater uniūersis bonis in unum redactis profectus est. Dixerunt illi prædones, non attulisse illum nisi unius pretium, & eligeret utrum uellet. Aegrum redemit. Qui dum reuertitur, mortuus est. Alter ruptis uinculis fugit. Alimenta poscit pater. contradicit filius.

Pro Patre contra Filium.

QVAM

VAMVIS Iudices in tanta malorū continuatione iam poterā nihil ex accidentium meorū nouitate mirari, nullumq; mihi reliquerint impatientiae genus aduersa, quae de solatijs remedijsq; creuerūt: cōfiteor tamen hoc solum me prospicere nullo metu, nulla tristium recordatione potuisse, ut post piratas, orbitatē, famem, hinc quoq; calamitatibus nostris pōdus accederet, quōd reuersus est filius meus. Viuebā miser, ut hunc uiderē, solaq; superstitis expectatione suspēsus, auidissimam moriendi cupiditatem cōtentiosa mēdicitate fallebam. Pudet persuasionis, redisse se iuuenis affirmat ut uindicaretur morte fratris, ut patris orbitate gauderet: nec intelligit maiorē se factis meis autoritatē hac indignatione cōferre. Nunc magis sentio, quantū facinus fuerit agrū non redimere. Queritur se relictū, qui potuit cedere. Vt cunq; igitur Iudices poterā redemptionis illius reddere de praesenti iuuenis impietate rationē, & mihi crudelitas ista praestabat, ut filiū uiderer elegisse meliorem. Non utor tamē occasionis huius inuidia, nec quicquid miserae pietatis impatiētia feci, querela malo defendere. Ego uerō tunc non mores liberorum, mentesq; tractaui, nec mihi in illa tristissima conditione succurrit de comparatione consilium. Sola, quid facerem, necessitas, sola iuuenum meorum aduersa suaserunt. Ex duobus liberis neutrum magis amat, qui redimit agrum. Illud plane Iudices ultra omnē malorum meorū fateor esse tristitiam, quōd hac asperitate iuuenis, hoc inopiae squalorisq; despectu famam optimi fratris incesit. Hominem qui piraticum carcerem, qui praedonum uincula discusserat, decuerat ne uoluisset aliter reuerti. Ex quo se nobis tanto uirium labore restituit, poterat eius quoq; admirationem mereri, qui pretio paulo antē cessisset. Dij immortales,

les, quam laudem, quem gloriæ fauorem impleuerat! si pasceret patrem, redemerat fratrem. Relaturus uobis iudices ordine malorum meorum euentum, quem nemo tam crudelis, nemo tam seuius audiet, ut me non pascat, hunc ante omnia, qui se queritur in fratris comparatione damnatum, secreti doloris indignatione conuenio: Quid agis impotens superbes? Tu nescis utrum fuerim redempturus ex duobus sanis, ex duobus ægris. Habui enim iudices, filios diuersissima mentium corporumq; qualitate compositos: & sicut mox probauit seua captiuitas, in totam dissimilitudinem, uitæ quoq; genere diductos. Hic nanq; robustus ac patiens, non molliri prosperis facile, non accidentibus frangi: & quem de uoluptatum gaudiorumq; contemptu scires parem quandoq; fortunis, traxerat ex firmitate mentis magnam protinus & in membra constantiam. Ille uerò pariter in lætitiæ metusq; resolutus, alienus à curis, solitudinibus impar, delicatus, impatient, & iam similis ægro. Sed apud patris affectus hæc ipsa liberos dissimilitudo iungebat, & erat quædam inæqualitate charitatis æqualitas, quòd hunc serio, laudatumq; semper, illum iam quadam miseratione diligerem. Quid profuit indiuidua pietas? Erat etiam me nolente manifestum utrius magis colloquijs, magis letarer aspectu. Velit nolit iudices ipsa quoq; querela iuuenis, quid de patris fateatur animo, probat. Irasci quòd non sit fratri prælati ægro, impatientia est hominis qui magis ametur. Accipite iudices maiorem pietatis æque probationem. filium nec peregre dimissurus elegi, iunxi fratrem, aptaui comitem, & utroq; patris latere nudato, uisus sum mihi magis habiturus utrunque mecum, si pariter essent. Hanc apud me iuuenem æqualitatem, etiam in calamitatibus fortuna seruauit. Vterque captus est, ambo de redemptione scripserunt.

pserunt. Dissimules licet, iterum tamē & inter aduersa per-
 suasionem charioris inuenio. In captiuitate cōmuni puto mi-
 nus sperauit ille de patre, qui languere cœpit. Tu mihi nunc
 impotentissime iuuenis, tu quæso responde. Quid aliud facere
 debuerit pater duos redempturus? Cunctas facultates in pre-
 cia collegi: rus, seruulos, penates, et omnia utiliora properan-
 ti festinatione parentis addixi, & ultrà quàm non potest ex-
 cogitare summus affectus, nihil senectuti meæ, nihil dubijs ca-
 sibus (prò inconsulta pietas) nihil neq; illi reseruauit, quem
 redemisssem. Quantum iudices ad piratas tulerim, scire po-
 testis ex hac fame. Fucrit precium licet exiguum, paruūq;,
 dum totum: fingite quanlibet diuitem, quanlibet pauperē pa-
 trem. nemo unquā plus pro liberis dedit, quàm qui sibi nihil
 reliquit. Vtrum ne igitur iudices nemo mortaliū habet pre-
 cium plurimum liberorum? An piraticæ feritatis ingeniū est,
 in captiuorum taxatione solos æstimare redimentes? Dij im-
 mortales, quàm arrogans me pirata, quàm superbus exce-
 pit? Parum, inquit, attulisti senex, languet alter. Quid ego à
 dijs hominibusq; merui, quòd mihi non redditurus utrunq;
 non ipse potius elegit? Sæuus, & humani doloris artifex, ne-
 gavit à me duos posse redimi. Deinde ut hoc tristius, ut dif-
 ficilius esset, redditurum se dixit utrū maluisssem. Vides iue-
 nis quantum pietati meæ testimoniū reddiderit ipsa crudeli-
 tas. Conditio non ponitur nisi duos redempturo. Expectatis,
 certū habeo iudices, ut in tristissimæ necessitatis positus ab-
 rupto, ad ægrū continuò properauerim. Quis non putet au-
 dita cōditiōe uincula me statim detraxisse languētis? Oderi-
 tis licet confessionē meam, deliberaui. Tenuit inter illos inex-
 plicabiles doloris æstus, per quā longū pietas misera cōsiliū:
 & quod nunquam satis manibus filij, nunquā satis excusabo
 consciētiae meæ, nō statim mihi ille deficiens unicus fuit. Dis-
 simul

simules licet orbitas, ego mihi plurimū uideor adicisse lan-
 guori cūctationis mora, & sensit infelix quid in electiōis hu-
 ius necessitate fuerim neutro languēte facturus. Tandē, quod
 solū habebat ambitus genui, desperatione præualuit. Accepi
 fateor illum qui solutus quoq; non sequebatur, quem nō gau-
 dium redemptionis, non lætitia prælati, non hortantis erexit
 patris amplexus. Si esset in rebus humanis ulla clemētia, me-
 rueran etiam de piratis ut mihi duo redderētur. Vtinam Iu-
 dices iuuenis illius uita præstaret, ut uideretur non periculi
 miseratione sed charitate prælatus. Me infelicem, quod bo-
 nam habeo causam. Explicuit iustitiam comparationis, qui
 decessit etiam redemptus, & in perituro filio nihil aliud ele-
 ctū est. In quo sui miser famæ periculo? Filius meus languore
 defunctus est. Tanē pater occiderat ægrum si reliquisset. Vi-
 deram cōtinuō Iudices in carcere illo quantum promitteret
 constantia hominis, quē non captiuitas, nō expectatio patris,
 nō fratris fregisset infirmitas. Nec immerito de fortissimo iu-
 uene cūcta speraui, si fuisset ad omnes conatus explicato lan-
 guēte liberior. Tandē miseros fortuna respexit, & puto con-
 tra prædonum commēta feritatē, ipsa consensit, ut nobis quē
 negauerāt, nō abstulissent. Non quidem mihi Iudices arrogo
 temporis illius prouidentiam, nihil me fateor fecisse consilio:
 potest tamen utriusq; iuuenis exitus necessitatibus meis assi-
 gnare rationē. Perijt quē redemi, reuersus est quē reliqui. In-
 uenisse te putas iuuenis patrē cibos et alimēta poscētē? Quæ-
 rebam precii tuū, testor clemētiā mitissimæ ciuitatis: hæ pre-
 ces, hic rogātis ambitus fuit. Misere mini, date stipēs, indulgete
 conferte, repetendus est ille qui redimi maluit fratē. Sed &
 hac te decebat reuersum pclamare uoce, Erige uultus pater,
 attolle tristissimā faciē: uindicati de seuisissimis prædonibus su-
 mus, duos redemisti. alimēta posco, poteram non adijcere, si-

lium pater, sed mendicus hominē, sed iuuenem senex. Quis enim magis ex ipsis rerū naturæ sacris uenerādisq; primordijs descendit affectus? Quid etiam inter liberos ac parentes tam cōmune, tam publicū, quàm ut alicuius famem proximus quisq; depellat? Voluit nos ille mortalitatis artifex deus in cōmune succurrere, & per mutuas auxiliorum uices in altero quēq; quod pro se timeret asserere. Nondū hæc charitas est, nec personis impensa reuerētia: sed similiū accidentium prouidi metus, & cōmuniū fortuitorū religiosus horror. In aliena fame sui quisq; miseretur. Sic cibos obsidio partitur, sic inopiā pariter nauigantiū frequēter unius alimenta paucunt. Hinc & ille uenit affectus, quòd ignotis cadaueribus humum congerimus, & insepultum quodlibet corpus nulla festinatio tam rapida transcurrit, ut nō quātulocunq; ueneretur aggestu. Parētibus uerò liberi nō præstatis alimenta, sed redditis: quanto dii deæq; breuiora, quanto minora pro tot infantie, tot pueritiæ sumptibus, tam uarijs uel abstinentissimæ iuuetutis impendijs? Si mehercule hoc quoq; officij genus natura permitteret, bene pro deficiētibus aliquid & uita uestra perderet, iterumq; ex illa quā traxistis anima portio breuis in suum rediret autorem. Vultis scire quātus nomini nostro debeat affectus? quanta ueneratio? Non est beneficiū quòd pascitis: sed est facinus q; negatis. Liberi parentes alant. Pudet sacrorum nominū, pudet religionis humanæ. Hæc ergo lex erit? Quid imprecer homini, qui primus fecit ut pietate iuuaremur? Liberi parētes alant. O crudele factū. O nunquā tristior fames. ita pascit ille qui cogitur? Nō meruisti, inquit, accipere. Discede pietas, quiesce paulisper: infirmitas remunerāda sit. Primum lex seuerissima est, ut fortius alimēta posscātur. Perdiderunt pulchritudinē sanctitatemq; naturæ, qui putant illis parentibus iura succurrere, quibus apud liberos

salua

salua est de mutua charitate reuerētia. collisis prospexere pi-
gnoribus, & inter tam uenerabiles affectus hoc quoq; dignū
prouidentia fuit, ut aliquid & odia præstarent. Querereis,
trasferis, & ideo iuberis. Expectandū est uidelicet ut libe-
rorū parentumq; concordia præferat totius merita uita, &
ut pietas, natura, sanguis accipiant quotidie tanquam amici-
tie nexum: & nisi nos promeruerimus obsequijs, adulatio-
ne, patiētia, natales ortus & pignora prima perierūt? Si uul-
tis Iudices ut huic nomini salua sit in omni personarū diuer-
sitate ueneratio: bonū patrē filius alat, lex malum. Non faciā
hanc contumeliam rerum natura, non faciam legi, ut excu-
sem uel pessimum patrem, ut sacro nomini tentem gratiā pe-
tere de uenia. Sim licet crudelis ac sæuus, filium tamē diutius
amaui. Clauserim paternos penates, de testamēto, de spe suc-
cessionis expulerim, onerauerim uinculis manus, scœda uerim
membra uerberibus: persolui gratia nō potest nec malo pa-
tri. Arrogans, impotens sum, nolo quotidie mereri quicquid
mihi deberi cœpit primo die. Facilis, mitis, indulgēs, uocabu-
la sunt ista minoris affectus: propter hæc alcretur amicus, pa-
scretur extraneus. Vestrū quinimo crimen est, quòd inter-
dum aliud sumus: & (unde manifestū est diuersitatē nostram
uenire de moribus liberorū) non inuenias asperū patrē, nisi
iam peccātis ætatis. Quid ais? rigidus, immittis sum: ideo pa-
sce, tantū pasce, nō ultrā malo pro reuerētia nominis nostri.
Quicquid præstatis inuiti, & cū alitur pater quē querereis
indignū, accipere mihi uidetur oēs parētes. Si uis, affectū de-
bes: sin minus, necessitate seruitutē, patiētiā. Nō tāquā pater
alitur, qui tāquā bonus amatur. Sepone iuuenis, differ quere-
las, tunc irasceris, tūc obijcies mihi, cū prosperitatū, cum se-
cundorū officia deposcā. Nō talis ad tua genua prouoluor,
ut extimēdus sum. Nulli malus est pater, cum esse cœpit in-

felix. Aspicias collapsum, & ex omni calamitatū genere miserū, & ultra quod accidentiū mensura non exit, in orbitate mendicū. Riget squallidi capitis cōcreta canities, uigor pristini uultus uacuis luminibus intabuit, & per obstantiū crinium illuuiē tenuis arētū iactus oculorū. Hæret astricta nudatis ofibus cutis, & in fame sua homine cōsumpto, iam mēbra sine corpore. Iterū bonus sum: in pristinā religionē de calamitatū horrore restitutor. Adeo ne nō habēt hæc ipsa supplicia pœnas, quòd posco, q̄ rogo, quòd mendicus sum filij mei? Et quàm multa dii, de æq; non possunt pro nobis impetrare leges? Quanto plura sunt quæ negantur cum præstant inuiti? Non exigo ut tuis manibus porrigas cibos, ut cōsoleris, ut foueas: proijce quod rapiā, abijce quod colligā. Genus ultionis est pascere, nec misereri. Si tamen iudices fas est impietatis huius ullas accipere causas, & filiū qui nō alit, putatis reddere posse rationē, æstimate per fidē quod sit facinus illud, cuius ultionē debeat exigere aliq; de fame patris. Captū me, inquit, nō redemisti. Quis non putet queri de filio patrē? Quenquam ne dicentē feras, nihil tibi debeo qui mihi uitæ lucisq; beneficiū semel præstitisti, quia hūc spiritū, hoc corpus nō ex indulgentia tua rursus accepi? Iniquissima magnorum conditio meritorum est, si quicquid non fuerit adiectum, de prioribus perit, & pessimo exēplo gratiā præteritis auferunt reliqua cessantia. Nō redemi. non tamē ideo minus est q̄ in hunc te diuinorū humanorumq; cōspectū de nostra protulimus anima. Maria terrasq; & infatigabiles siderū cursus, & cūcta sacro fulgore lucentia nos ut fruereris ostēdimus. Has quas subtrahis manus, hæc uerba quæ negāt, de meo spiritu, de meis uisceribus hausisti. Gaude potius, exulta q̄ tibi patris asperitas præstat boni filij iactationem. Solus habet quod imputet patri, q̄ queritur, et pascit. Quàm multa

multa iudices huic querelæ respōdere poterā, propter quæ
 filiū salua pietate nō redemissē? Quis nō acciperet excusa-
 tionē, si dicerē, Impediit quamuis properantē senectus, ino-
 pia, lāguor? Pretiū non tam festināter inueni: Explicare non
 potui nauigationē iuuenibus quoq; fortibusq; difficilē. Solus
 ac senex nō illa qua sperauerā prosperitate direxi? Per quos
 metus, per quæ peregrinationis incerta properaui? Remoue
 iuuenis indignationē, nihil plus pro filio factū est quē recepi.
 Non fortunā tibi debeo, sed affectū: non exitū, sed uoluntatē.
 Pro duobus precia cōtraxi, pro duobus maria cōscendi, pro
 duobus genua tenui. Rogo uter magis amaretur, si mihi pi-
 rate duos reddidissent? Age tu nunc iuuenis ad faciendā ino-
 piæ patris inuidiā (si uidetur) exclama, Famem obtēdis, ad
 quā luxuria, prodigarumq; uoluptatū cōtinuatione uenisti:
 exhaustisti senex census in precia meretricū, quanquam &
 huic iubetur necessitati pietas uestra succurrere, & lex quæ
 inopem, quæ patrē nominare contenta est, filiū nō remisit ad
 caussas. Quid uerō si in educationem, in discursus, in precia
 uacuatus sum? Excedit omnē scelerū cōparationē, patrē mē-
 dicū facere, nec pascere. Tētat iudices hoc, quōd nō est redē-
 ptus, ampliāre alia iuuenis inuidia. Fratrē, inquit, mihi præ-
 tulisti. Fateamur paulisper hoc crimen, agnoscamus hoc ne-
 fas. Impudētissime generis humani, tu nō feres ut frater tuus
 uel magis ametur? Vides enim, prælati sunt tibi nescio quis
 affectus, possidēt charitatis tuæ locum pignora de minoribus
 sumpta nominibus. Illū nēpe, cuius æquē spiritus de uisceri-
 bus his trahebat ortū: qui patrē uel solus impleret. Pessimus
 est mortaliū, q̄ amari fratrē suū sine sui charitate putat. Tu
 custodies utrū frequētius osculer, utrū strigā magis arctiore
 cōplexu? Non est hoc impatiētia, nec circa patris affectus sa-
 cra de pietatis contētiōe rixa. Eū tantū fratrē putas amari

magis, quē nō ames? Falleris iuuenis, longeq; te ab intellectu rerū naturæ seposuit praua persuasio, q̄ putas ex paternis affectibus filio perire, quicquid in altero de necessitate præpoderat. Par est in oēs liberos, eadēq; pietas, sed habet in aliquo plerūq; proprias indulgentiæ causas, et salua charitatis æqualitate est quædam per quod tacito mētis instinctu singulos rursus tāquā unicos amemus. Hūc primus nascēdi locus, illū gratiorem præfecit infantia, alium letior uultus, et blādiior osculis amplexibusq; facies, quosdā magis seueritas probitasq; cōmendat, in quibusdam diligūtur impatientius calamitates. Et damna corporū, debilitatesq; membrorū notabilius miseratione cōplectimur. Salua est tanē uniuersitas, cū quicquid in alio cessare creditur, in altero restituit alter affectus. Securussis, nō intercidūt ista, nō pereūt, sed inuicē uincūt, præualēt, cedunt. Filio non potest præferri nisi filius. Blandiar Iudices paulisper calamitatibus meis, et sic agā tāquā apud piratas inuenerim utrūq; sanū. Attuli sine dubio precium duorum, sed utrūq; prædo nō reddit. offert electionē, suadete quid faciā. Quid dicitis? Ista pietas est, abire, discedere, irasci scilicet, queri, et inuidiā facere piratis? Vos interrogo liberi, uos patres, Nō ergo facinus est, ideo neutrum redimere, quia utrūq; nō possis? Egregia pietas, æquare liberos iustitia desperationis, et ex hoc q̄ succurrere nō cōtingit duobus, orbitatē facere totā. Tu uerō senectus accipe quicquid datur, accipe quicquid offertur, dū hoc saltē feritati libet, antequā in patientiā tā seua decrescat immanitas. Interim multa possunt afferre casus: sperare licet, repetere, sperare pater fortassis euadat. Quæcūq; explicari coacervatione non possunt, p̄ partes uicesq; seruātur: et facilius est diuisa subtrahere, quorum magnitudo laborat in solido. Quātū itelligo Iudices, filius, cui p̄ futurū nō erat ut eligerē, hoc solū ferre non pōt, q̄ redēptus est

est frater. Quis hanc Iudices impudentiam ferat? Objicit mihi quod ullū de liberis meis potuerim facere discrimen. Deinde queritur nō se potius electū, & cū fratri præter eiusdem nominis par ac simile consortiū reuerētia quoq; languoris accesserit, indignatur apud affectus patris nō cam præuoluisse partē, in qua tantū filius erat. Non inuenio Iudices quemadmodū effugere potuerim criminis huius inuidiā, si hunc potius recepissē. Patri, cui utrunq; pirata reddere nolebat, redimēdus fuit aut æger aut neuter. Quid, q̄ iquit, etiā luxuriosum prætulisti? Parce iuuenis maledictis, parce cōiitijs. Reliquistis hæc noīa, domi erūt ista uitia, domi erūt istæ uirtutes, sed cū fueritis reuersi. Interim nihil aliud estis quā fratres, q̄ liberi mei, duo captiui, ambo miseri, et diuersitas uestra de calamitatū societate consumpta est. Vides quā nefas sit alteram ex uobis mihi esse uiliorem? Piratarū non interest uter eligatur. Dignū hūc dereliquisti, luxuriosum redemisti. Com paratione uestra iuuenis circa patrimoniū honores ue cōtēderes, & ego proclamabo, uicisses. Sed uentū est illuc, ubi nō probitas, nō mores æstimantur, & de corporibus sola taxatio est. Vnde tristes toleraret casus, ferret sor des uinculorū, piraticā famē iuuenis, quē torquere solebat nostra frugalitas? unde in illa solitudine carceris duret animus cōiūctibus semp comitatibusq; letatus? Expecta tu quē decet honesta patiētia, laudabilis labor, q̄ tibi difficultatū reddis ipse rationē. Tu differris, luxuriosus redimitur. Quid uis? Prætuli illū de quo soli tibi querebar: quē cū uellē castigare, reprehēdere, te solebam laudare, mirari. Exaggera quantū uoles uitia fratris: luxuriosum, perditū uoca, dū scias te sic magis probare nō animū fuisse patris, sed de calamitate rationē. Ille eligit, qui recipit antiē meliorē. Sed parce quæso iuuenis aduersorū interpretationi. Nō est electio, alterū recipere, cū præciū attuleris

duorū. discriminē illud non ego, sed pirata cōmentus est. Quicquid inter uos in alterutro fecero, affectus est, quo duos amo. Et homo apud quem filius sola praeualuit gratia calamitatis, nō fratrem tibi praetuli, sed quod in te fratri praetulissem. Confilium hoc putas fuisse patris? Fortune est, qua capti pariter estis, qua decubuit alter, qua nō cōualuit redemptus. Cū propter duos uenerim, quod in altero mihi pirata cōcessit, idē est ac si mihi neutrum reddidisset. Sed quousque facti mei dissimulaborationē? Aeger electus est, respondete nūc, si uidetur. Luxuriosus, perditus fuit. Parcamus quae so memoriae, reuercamur suprema cineris, poeniteret me fortasse si uiueret. Iterū ac saepius (quod necesse est) ipsa criminis mei uoce defendar, Aegrū redemi. Nō habet profectō, nō habet discriminē liberi, nisi de calamitate: & inter hoīes quos natura pietatis aequauit, differentiā nisi de dolore nō explices. Non cum usu nunc uestro, nō cū moribus loquor. Ille anhelat, illius sunt lassa suspiria, ad illū serius ueni. Excogitasti rursus fortuna quod supercresceret charitati, quod posset sacris nominibus accedere. Hic solus maior affectus est quam filios amare, filij misereri. Me quidē iudices si quis interroget, conditio illa nō fuit uera, nō simplex, habuitque piraticae feritatis ingenium. Aegrū mihi non licuit relinquere, licuit eligere. An fas fuisse credis, ut iuxta moriturū tu redderis? et hoīes eius immanitatis, ut possent liberos cū patre partiri, paterentur eū sibi relinquere, quae periturū ex hoc probabāt, quod illū pater nō eligebat? Tentata est misera pietas, et placuit hoc quoque addi calamitatibus nostris, ut onerarer pudore cōditionis partes nō habētis. Cū in cōparatione sani aeger offertur, ideo ponitur, ut eligatur. Superest, nisi fallor iudices, ut cū sibi praelatū fratrem queratur: aestimetis utri tunc magis debuerit pietas nostra succurrere. Est quidē iudices humane infirmitatis ista natura, ut ex oībus

accid

accidentibus grauiſſimum putet quiſq; quod patitur: & cum
 aliena cogitatiōibus, noſtra dolore tractētur, neceſſe eſt apud
 impatientiam ſuam uel minora præualeant. Languor eſt ta-
 mē, languor, cui meritō ceſſerint cunctæ calamitates, in cuius
 cōparatione conſolari ſe poteſt genus omne miſerorū. Strin-
 gat licet manus ſæua captiuitas, profunda carceris nocte mē-
 bra claudantur, datur tamen colludere catenis, artus extra-
 here nexibus: & habet aliquid æquanimitatis, cum pœna ſua
 poſſe rixari. Sæuiūt regna tormētis, bella uulneribus, ſed le-
 uius afficit quicquid uiribus ſeras: & cū in plenū adhuc ſan-
 guinē aduerſa ceciderunt, repugnantis roboris colluctatione
 uincuntur. Quos cruciatus compares, quē dolorē, cū penitus
 uiſceribus immiſſa tabes cotidie aliquid ex homine præmittit
 in mortē? cū cibos, hauſtus, & omnia blandimenta uitæ fames
 faſtidit, & poſcit? deſiderare aſidētū officia, dehinc ferre nō
 poſſe? grauari quos appetieris attactus? per totū cubile cor-
 pus uelut ſuper ardētes exagitare flāmas? Lux fatigatis lu-
 minibus grauis, uox ſola de gemitu. Cū ex duobus captiuis lā-
 guet alter, una eſt iæqualitas patris eligere ſanū. Retuli Iudi-
 ces uſq; adhuc in penatibus ſuis iuxta parētes propinquosq;
 lāguētē. O carcer, ô morbi, quē uos nō facitis ægrū? Et nō ille
 carcer, quē ſeueritas legū, quē poteſtatū iuſtitia cōmentata eſt.
 Nō poſſunt humani metus, humanarū cogitationū ingenia ſa-
 tis abundeq; cōcipere quæ uidi. Iacet ſub immēſæ rupis abru-
 pto triſtis, & ultra naturalē, pfundæ caliginis noctē merſus
 piraticis artibus ſpecus, quē tota circūfuſi uaſtitas maris, &
 undiq; minātibus ſcopulis illiſa tēpeſtas terrore ruituræ mo-
 lis euerberat. Horrēt cūcta crucibus, ſquallēt circūiecta nau-
 fragijs, nullus niſi in ſupplicia mortesq; pſpectus, et ad infeli-
 ciū captiuorū metū præmiſſus de ſimili exitu dolor. Spiritus
 ſolus intus uiuit, quē uinctorū trahūt redduntq; gemitus, quē

tot contulere languentes. Hoc erat ubi iacebat æger, illud tot annorū ex quo cœpit pirata grassari, idē cubile. Corpus quæ grauarietur assidentium sedulas manus, iacet inter uincula, quibus instringat adhuc recentē pirata captiuum: & quāuis tenuata de nexibus mēbra labantur, rursus in modū stringētium tenent, quæ nullo suspensa nixu uelut uictō homine sederunt. Qualis erat ille sub ferro, cuius ex ægues manus uix leuia uelamēta trāsferret? Quis iter cōploratiōes gemitusq; somnus, quæ uix silentia sollicita præstarēt? Ad quæ colloquia tristitia respiraret? Undiq; pares similesq; miseri, & ueteribus captiuis adiectus cotidie nouus aliquis impatiēs. Compara, si uidetur, huic ægro captiuitatē tantū tuā. Tu quereris quæ cibos pirata nō præstet, ille remittit oblatos. Te nuda humus, nudū cubile frangit: ille ad singulos ardentis corporis motus in sua uincula uersatur: & quocunq; mēbra lassata dolore trāstulerit, in supplicium redit renouata patiētia. Breuiter se uisissimi languoris definiēda mēsurā est. Non potest ex illo sanari, nec quæ redemerit pater. Insta nunc, si uidetur, ac subinde iuuenis iterroga, cur ægrū potius elegerim. Reddi à me posse rationē cur hoc fecerim, putas? Ego uerò nō possem nec si te redemissim. Quid enim si respondere iubeas orbitatē, cur in exequias totos cgerat cēsus? Quid sibi uelit ille funebriū longus ordo pōparū? Cur super flagrātes iaceāt rogos? Cur ardētī nō diuellātur amplexu? Et ego dico, pclamo, fateor, erroris aut demētiae furor est cū feceris. Hoc est ergo, inquit, quod de te præcipue queror, moriturum mihi prætulisti. Quæso iuuenis, ne nobis putes tātū inesse feritatis, ut illū potuerimus existimare moriturū. Vis nō sperē uicturum filiū, quæ tunc primū aspicio, cōplector ægrū, quæ pirata non recusat sibi relinqui? Si persuasiōne patris interrogēs, quicquid est quod miser torquetur, afficitur: non languorē credo, sed impatientiam,

desid

desid
reme
patre
rum
mi fi
quo
herc
coep
mani
Si un
dere
scite
elige
adhi
pre
scis
impe
est p
mer
mus
fiot,
Hūc
Lac
uide
uasi
quer
pot
scr
ner
Ecc
pall

*desiderium, dolorē. Hominis qui apud piratas lāguet, unum
 remediū putes, ut redimatur. Sed nō est, quæso iuuenis, q̄ hoc
 patrociniū de tam calamitosa pietate cōcipiā, ut dicā, uictu-
 rum putauī. Exaggero quinimo inuidiā criminis mei. Redem-
 mi fateor illum, qui dilationes, qui moras ferre nō poterat, in
 quo mihi pirata uendebat breuia oscula, paucos dies. Si me
 hercle uterq; fuisset æger, illū redemissē, q̄ prior languere
 coepisset. Si duos pariter naufragia raperēt, illi porrigerem
 manū, quē iam mēbrorū cōtentione lassatū fluctus hauriret.
 Si uulneribus cōfectos remisisset acies, properantius ei clau-
 derem plagas, p̄ quē animā largior sanguis egereret. Igno-
 scite dij pariter atq; homines, nō possum de liberis, possum
 eligere de miseris. Gratiās quinimo fortunæ: gratiās ago, q̄
 adhuc æger sentit, intelligit. Alioqui cadauer acceperam, &
 precia duorū pro funere tantum supremisq; persoluerā. Ne-
 scis quantū pudori, quantū adijciat affectibus meis inter tam
 impares æquata conditio. Aeger qui tantūdē est piratis, plus
 est patri. Velis tamē nolis infelix senectus, fatendum est quod
 merito, quod summa pietate factum est, quam difficilē feceri-
 mus. Quæ tunc mihi cogitationes, quis tēporis illius animus
 fuit, cū inter duos liberos incerta miser electione discurrerēt?
 Hūc diutius osculabar, illū putabā desperatione moriturum.
 Lacrymas ad languentē gemutusq; transtuleram, & tu mihi
 uidebaris futurus æger. Quoties catenas tuas soluturus in-
 uasi: sed mihi cōmēdabat relictū, q̄ te prætulissē. Quā fre-
 quenter iā laxata misero uincula rursus imposui, dū mihi tua
 potius sanitas placet? Dissimulare nō possum cōditionis illius
 secretas difficultates. Redimi debebat æger, ego te uolebā. Po-
 nere uos Iudices uelut ī illa necessitatis meæ præsentia uolo.
 Ecce infelix ad primū aspectū patris conatus assurgere, illas
 pallētes sordibus manus paululū tanq̄ amplexus daturus ere-
 xit: nec*

xit: nec usq; in ceruices meas spiritu iam deficiēte perlatus,
 in suū miser iterū cubile deiecit. Totus ille circa nos carceris
 populus obticuit: & ne colloquijs nostris terribilis catenarū
 stridor obstreperet, lassatos artus in sua tenuere patientia.
 Ego scrius grauis, hinc, si uidetur, incipiā. Luxuriose, merui-
 sti. Ignorat profectō paterni doloris aestus, q̄squis solatiū pu-
 tat ut de lāguente filio queratur, ut moribus menti q; maledi-
 cat. Abite uirtutes, ignosce probitas, charior est ex liberis
 ille qui moritur. Mihi uerō fateor hinc aliqua lāguente filio
 uenisse solatia, q̄ uixit infelix quēadmodū uoluit, q̄ fuit hi-
 laris ac leta breuis etas. Crede iuuenis, & pro te iam ma-
 luissē ut luxuriosus esses. Cui tu tēpori, cui dolori rigorem
 ultionis, frontē castigātis iniūgis? Impatiētissima res est per-
 dere filiū cui uidearis irasci. Corruptū me precibus putatis,
 ambitūq; lacrymarū? Hoc uicit aeger, quod nō rogabat. As-
 debā misero, demittebat oculos. interrogāti respōsum de la-
 crymis tantū gemitūq; reddebat. agebat me deliberante iam
 uictū, cū repēte miser as manus uelut recidētis amplexus po-
 suit in sinu meo. Et cū lassā suspiria p̄ ardētes anhelitus ege-
 stis sepe uisceribus, cū diu collatis uterq; singulibus miscuis-
 semus lassas sine uoce lacrymas, tādē spiritu uix ī paucissima
 uerba collecto, Tibi quē, inqt. gratias ago pater, q̄ redēptu-
 rus utrūq; uenisti: nō adeo tñ sensus meos lāguor hebetauit,
 ut exiū cōditionis huius ignorē. ego luxuriosus, ego p̄ditus,
 nūc uerō sup infamiā nominis huius imior. Vtinā hoc saltē
 mihi serō fāta p̄ estarent, ut residuū laborātis animæ in tuo
 poneremus amplexu. Sed si mora est longior properantibus
 expectare pereuntē, ite superstites, ite felices: has tātū reli-
 quias cōmēdate piratis, ne mersus profundo, & proiectus in
 fluctus, exitum faciā hominis ad quē nō uenerit pater. Vnde
 enim sperare possum, ut reuertaris, ut faciās? Tūc sup abru-
 pta uerba

pta uerba tota defectione conticuit, strictisq; uitalibus circa
 dolorē suū mēbra riguerūt. Exclamaui fateor, quid agis in-
 felix? cur desperatione collaberis: Attolle paulisper oculos,
 cōfirma, dura, te frater elegit. Visa est post hāc uocem meam
 peracta cōditio, cōtinuō pirata detraxit catenas, uincula la-
 xauit. Vultis elegisse me negē? Vultis in lucē diemq; produ-
 ctus, carceri suo reddatur æger? Ego uerò non habui uerba,
 quibus me deliberare, qbus nolle cōtenderē. Vultis scire qd
 pater, quid pirata præsiterit? Ego duos redemi, sed alterū
 accepi. Ut scias, inquit, ægrū redimī non debuisse, defunctus
 est. Crudelissime generis humani, q nos putas precīū tuū p-
 didisse, audi quā multa nobis in morituro filio pirata reddi-
 derit. Frater ille tuus inter uincula catenasq; deficiēs, respi-
 rauit aliqd in toro, tādēq; liber as uinculis manus per totius
 lectuli spatia iactauit, post impias carceris sordes illū cū fe-
 rali ueste squallorē exiit, paulisper æger uidit propinquos,
 allocutus est amicos, mādauit, exegit: & quamuis suprema
 sorte collabēs, prius tamē luce cæli libera satiatus est. Cōtulit
 mihi grādē uelit nolit fortuna in orbitate solatiū, filiū q reli-
 ctus mea fuit moriturus inuidia, nō occidi, sed per didi. Quid
 ais iuuenis? Ita si moriturū filiū redimere nō debui, nō suffi-
 cit hęc tibi de me pœna, q, ille decessit? Irasci patri tantū for-
 tasse fas esset, si uiueret frater: tūc alimēta querētī respōde-
 re posses, Posce prælatiū. Quantū intelligo, qui de mēdicitate
 patris uindicare, ægri es redempti iuuenis inimicus. Nescis
 quid sit inuidiam facere patri. Melior erat tua caussa, si mei
 misereris. At quāto, dii deæq; alius fuit ille infelicissimi iuue-
 nis affectus! Nuncio enim, & audiente & tota ciuitate teste
 proclamo. Tibi gratias agebat ille dū moreretur. Credo me
 hercle hoc miserū dolore consumptū, q, sibi uidebatur pre-
 tium suū mihi per didisse. Nō aliter igitur quā si te præsente
 deficeret,

deficeret, Per illud, inquit, frater optime nataliū nostrorum
sacrum uenerandumq; consortium, per socias peregrinationes,
per aduersa cōmunia, per hoc quod & tu languere potuisti,
si te uel tua quādoq; uirtus, uel satietas securā prae donum
piratico carcere emiserit, commendo tibi senem quē facimus
uterq; mendicum. Testor immortalia numina, & infernarum
sedium deos, pascere patrē si te redemisset. Ego tamen,
inquit, mihi debeo, quod reuersus sum. Non quidem quicquam
uelim iuuenis de uirtutum tuarū admiratione detractum,
audias tamen necesse est in hac pietate uerum. Euasisse
te putas ingratus? Dimissus es. Mea pietas istud, mea fecit
electio. Vnde enim euenit quicquid antē captiuitas tua
prae stare non potuit? Iacta quantum uoles effractum carcere,
ruptas catenas: uis scire quid negligentes fecerit securosq;
piratas? Acceperant precium duorum. Intelligit Iudices
& ipse iuuenis, non esse se calamitatum nostrarum iustitiae
parem, & sic agit, tanquam alere non debeat. Itaq; transfert
in hoc defensionem, ut posse se neget. Quid dicitis Iudices?
Feretis hoc dicentem iuuenem corpore atq; etate robustum,
Non habes opes, sed membra, sed uircs? Nam neq; ego laborem,
nec difficiles posco conatus, contentus sum iuuenis ut uelis.
Cibos me poscere putas? Humeros posco quibus incumbam,
manus quas eliso pectori apponam, sinus in quos egeram
exhaustarum reliquias lacrymarum: ut sepelias, ut haec cum
miseri illius membris ossa componas. Non alimenta quero,
sed filium. Quid quod nec graue longumq; supremae pietatis
exigimus officium? Non diu uiuerem etiam si me duo
pasceretis. Securus sis, breui te gemitus mei liberabunt,
assiduus planctibus euerberata uitalia. Quid me remittis ad
turbam? Quid facis rursus omnibus grauem? Consumpsi
fletus, clemētiam ciuitatis exhausti. Non alit populus hominem
quem

que
tati
stud
qui
susce
frat
aliu
sunt
deu
sult
mife
hoc
nec
tis a
mec
tos
nes
rere
tren
qua
dien
Iung
etat
cui
par
ego
gera
cryn
sum

quem pascere filius debet. Quid sibi uult hæc aliena calamitatibus nostris, aliena uirtutibus tuis, iuuenis, asperitas? Abstulisti mihi malorum quoque meorum uerecundiam. Quicquid faciebam, mendicitas est ex quo reuersus es. Durat in suscepto rigore iuuenis, & ad misericordiam non memoria fratris, non patris contemplatione deflectitur. Exclamaret alius hoc loco, Ex tua fide dignus quidem eras impotentissime generis humani, quem in tormenta mea doloremq; redeuntem, uincula rursus ac pœna carceris exciperet. Et insultes huic confessioni licet, allegare non possum. Quid mihi miseras ultiones, quid triste monstratis auxilium? Faceret hoc pater qui redimere nolisset. Agè nunc iuuacissima senectus, redeamus ad preces, quod solum uis paternæ pietatis agnoscit, hic quoque rogemus. Per ego te iuuenis illos meos de quibus nunc quereris, annos, per expertos tibi notosq; humanorum accidentium casus, per infelicis illius manes, cui nec hoc saltem contigit, ut te reuerso, te presente moreretur: pasce nunc quòd te redimere uolui, pasce quòd fratrem tuum redemi. Non ego lassitudinem tuam posco, nunquam ocium meum: nec ut ipse securus quietusq; transigam diem, tuas operibus manus, tuum laboribus assigno sudorem. Iungamus mutuae pietatis officia, par flebile, par omnibus ætatibus nominibusq; reuerendum est nobis negocium cum ciuitate mitissima. Quanto libentius dabunt, cum uiderint pariter unaq; miseros mutua sustentatione connexos? Et ego quidem rogabo, qui soleo, sed in tuos sinus populus congerat stipes. Quicquid preces, quicquid impetrauerint lacrymæ meæ, accipe, tuere, dispensa. pro tua fama, pro tua sum pietate sollicitus. Ego mendicabo, tu pasces.

CORPORIS PROIECTI,

Ipsa est Anus cæcæ.

DECLAM. VI.

ARGUMENTVM.

Qui in calamitate parentes deseruerit, insepultus abijciatur. Qui habebat uxorem & filium, captus à Piratis scripsit domum de redemptione. Uxor flendo oculos amisit, filius retinente matre profectus uicarijs manibus redemit patrē. Idem in uinculis decessit. Abiectus in mare, & appulsus ad littus patrium, est eiectus. uult illum sepelire pater, mater prohibet.

Pro patre contra matrem.

F T I A M S I Iudices in hac asperrima cōditiōne fragilitatis humanæ, in qua nemo pp̄e mortaliū impune uiuit, hæc omnibus natura est, ut sua cuiq; calamitas præcipue misera atq; intoleranda uideatur: inter omnes tamē hoc cōstet necesse est, infelicitatē meam tantū cæteras supergressam, ut prorsus hæc sit quæ fieri debeat usq; ad cæcitātē. Quid enim passus sum tam leue, ut non comparatio mei felices aliorum etiam miseras faciat? Graue est a piratis alligari, magis dicat hoc qui sciat quàm cito capti moriantur. Alligatus sum, sed tamen miser magis queror q̄ solutus sum. Indigna est impietas in suos, quæ quāta uersetur in hoc iudicio, uidetis. Sed mihi hoc quoq; querendum est, quòd me & uxor nimium dilexit, & filius. Quid ego putarem in rerum natura posse reperiri quod orbitate acerbius uidetur? Non contingit mihi, quod cæteris miserrimum est, filium efferre. Parum est quòd iuueni singularis exempli causa mortis fui, & tam preciosa redemptus anima, senex odiosus morte filij mei uiuo. Parum est quòd mihi luctum meum fluctus nunciarunt, & aliud agēti patri subito ad littus orbitas appulsa est, quòd miserrimum iuuenē toto iactatum mari, etiam, si nemo interpellasset

pellaſſet, ſerò ſepelirem: adhuc ſupremo prohibeor officio, & ne quid ſolatiſ contingat, perdo etiam matris miſericordiam. Inijcit erranti corpori manum mulier, & piratis & tempeſtate crudelior: atque ut accedat dolori meo cumulus, quæ hoc facit, uxor mea eſt. Ne quis tamen erret ignotus, non eſt filij mei nouerca, ſed mater. O facinus, ô claudibus noſtris mutata natura. Mater ignem ultimum filio negat, & mulier quæ maritum quoque ſuum debilitata deſiderat. Quis hoc de iſta credat? Filium non flet funditus euerſa. fulmen hoc gladiumq; non ſentit. Comparet dolorem, quanto minore cauſſa excæcata eſt? Huius iudices pœnæ ab ipſa morte repetite crimen. Ego ſum, ego & alligauī filium meum, & infamaui: & ne non accedat grauiſſimi doloris comes pœnitentia, in illum mortiferū carcerē merſi. Quo fato parētes miſer ſortitus eſt, ut illi uitam pater, ſepulturā mater auferret? Nam ut pietatē filij mei ſemel indicem, patrem redemit. Si quòd ego redierim, uxor irāſcitur, reddat rationem cur acceptis literis meis fleuerit. Atqui miſerrimus iuuenis quomodo magis tēperare potuit officia? Lex parentibus in calamitate ferre opem iubebat, uterq; parens erat calamitate deuinctus, unus autem ſuccurrere utrique non poterat, inuenit tamen ingenioſa pietas, & utrique ſubuenit diſpendio ſui. Ipſe uenit ad patrem, me remiſit ad matrē. Hoc ſi defendendum eſt, agnoſco partes meas, cauſſam planctibus agam. flere enim certē per legem licet. Alioqui diu laudare non expedit. Diligenter defendere contrarium eſt aſſioni noſtræ: ut impetremus, ſunus moramur. dum nos litigamus, dum circa cadauer noſtrum orbi rixamur, dum agitur cauſſa deſuncti, dum ſepulcro lege præſcribitur, dum dantur legitima dicentibus tempora, putreſcit interim corpus, nec totum in ſicco iacet. Cadauer ab incurſu auium ſerarumq; tantum miſerantium corona cuſtodit. Conuenerūt etiam alie-

ni parētes, totus in spectaculum populus effusus est, & igno-
 to quoq; corpori publica humanitas quasi quasdam fecit exe-
 quias. Deslent omnes homines, dolent: plurimorum tamen illa
 uox est, Iuuenis insepultus iacet. Miser, nec patrem habet for-
 tasse, nec matrem. Iam hominis figuram uetustas penē consum-
 psit. Iam lenta tabes in terram defluxit. Iam soluta cute ossa nu-
 datur. Quanlibet duraueris animo, non ferres tamē ista si ui-
 deres. Sed audire certe potes. Ille est filius noster, cuius spes
 ipsas amauimus, quē apud omnia templa & surdos uotis deos
 superstitem precati sumus, à quo sepeliri optauimus. Ille ama-
 bilis infans, ille blandus puer, ille iuuenis etiam ante hoc cri-
 men piissimus. Ille dum par fortuna parentum fuit, propensus
 in amorem tui. Mentior, nisi cum peregrinatio mea nos didu-
 ceret, maluit esse cum matre. Me per omnia maria uolitantem,
 ut plus filio relinquerem, circumuenit sauius ipso mari latroci-
 nium. Describam nunc ego pendentem fluctibus carcerem, &
 catenas macie mea laxatas, & detrita lateribus meis consciam
 malorū carinam, & obrutam perennibus tenebris feralis loci
 cruentam cæcitatem? Ista uerò, siquid pudoris habeo, tacenda
 sunt. Alioqui quis mihi ignoscet quòd uicariū accepi? Etiā scri-
 psisse pœnitet. O literæ fletibus tremulæ. O parū alligatæ ma-
 nus. O delenda uxoris oculis epistola. cur indicauī, cur scripsi
 quod uxor ac filius ultimum legerent? Ut incertum sit utrū me
 carius redimant. an lugeāt. Cognita clade, rarissimi uxor exē-
 pli, & prorsus talis filij mater totos effleuit oculos, fontemq;
 illum perennium lacrymarum tantum cæcitas clusit. Si non
 tenuisset, filium uicerat. Continuus inde planctus, incredibilis
 moestitia, assidua lamentatio fuit. Iuuenem nescio in me magis
 an in te futurum impium, si non redemisset, quem tu sic de-
 siderabas. Ergo profectioem apparat, ut quoniā reddere ma-
 tri nō poterat oculos, redderet uirū oculis chariorē. Sed uide-
 licet

licet est quædã ultima calamitatum rabies, & nouissimè in fu-
 rorè uota ipsa uertuntur. Retinuit iuuenè, & epistolis meis le-
 gem opposuit. O uanæ figurationes, & pectora hominum alto
 errore confusa. Nemo illã non putabat timere de filio. Itaq; iu-
 uenis quod ad solatiũ pertinere credidit, commendauit amicis
 custodiam matris, substituit uici curæ suæ propinquos. Neque
 enim aliter usq; ad reditum meũ cæca uixisset. Quicquid hu-
 mana ratio ualet, contulit. Si potuisset redimere oculos matris
 qua pietate fuit, uicarios suos dedisset. Ipse profectus est solo co-
 mitatus animo, nec se putauit ire sine precio, quãuis ad piratas
 ferret inanes manus. Dicat aliquis, adeo domi nihil reliqueras?
 adeo lōga ætate sic uixeras, ut ne precium quidem tui paraue-
 ris? Si hoc ita esset, testor deos, de redẽptione literas non misis-
 sem. Fuit unde redimi possem, iudices, fuit: sed illud totum filius
 matri reliquit. Navigat ergo per horridos fluctus, & gemen-
 tia littora, & spumãtes scopulos, & quacunq; miser relatus est
 inauspicatum metiens iter, prorsus ominose retentus, peruersis
 etiã uotis, qui optaret alligari à piratis quos uitare quoq; mise-
 rũ est. Quærit hæc omnia impius ille filius propter parentes,
 quod non præstiuisset frater fratri, non uxor uiro. Quid disse-
 rimus ultra? Non pater filio. Dij immortales, cæli, maris, infe-
 rorũ præsides, uni mihi adhuc omnes male experti, uos tamen
 solos habeo testes, quã inuitus redemptus sim. Miserum me,
 periit qui sciebat. Nam ut primum peruenit iuuenis ad piratas
 afferens redemptionis meæ se precium, à ferali nauicula auidus
 exiliit, uicarias oblaturus manus. strauit se ad genua singulo-
 rũ, & ut cupiditas fecerat blandũ, obsecrauit omnibus preci-
 bus, miserabili plãctu, & lacrymis pene matris: nemo unquã
 sic ut solueretur rogauit. Nec sane difficile fuit impetrare à
 piratis captiuitatem, maior illi pugna mecum fuit. Non dignũ
 illud spectaculum latronibus erat, cum pater filiusq; de uin-

culis contenderent, & sibi quisq; carcerē uindicaret. Ego iam usu defendebam meum, & in his annis iam maturam mortem asserebam. At ille contrā, Ego te in calamitate deserā? ego alligatum relinquam? Et quomodo ad matrem redibo, quæ misera desiderio tui dies noctesq; fletibus iungit? quæ uiuere sine te non potest? Non dicebat tamen omnia: & cum assiduos planctus & irrequietas diceret lacrymas, adijciebat, iam pene cæca est, fortasse si redieris, uidebit. In summa non recedo. Fas est mihi etiam inuitis parentibus pie facere. Non recedo, si perseueras, demus piratis lucrū. Aut uicarius ero, aut comes. Quātum inter hæc fleuit? quādiu cecidit oculos suos? Si perseuerassem, duos excæcaueram. Obstupuerunt pietate tanta etiam latrones, & per immobiles antè uultus fletus cucurrit. Non tenuissent fortasse iuuenem, nisi redempturos parētes talē filiū credidissent. Ipse in se transtulit ferreos nexus, & hilarior alligatus est filius, quā solutus est pater. Supremum tamen, & nefas in æternum, me iam catenatis manibus amplexus, post quā mei cura discesserat, Matrem, inquit, tibi per hæc merita cōmendo. Tu illam tuere, defende, ama, ne relinque: sic paria faciemus. Illic tu eris uicarius meus, si hæc feceris: non irascetur mihi fortasse mater quod ab illa recessi. Sic in auem filij mei male permutatus uector imponor, & quā uisum oculi dederunt, ad piratas è puppe prospecto: curua littora, & immesum sideribus fretum, & turritos urbium scopulos retrolego. Miserum me, quādiu à piratis etiā nauigatur? Mandata tamen tua fili perago, assideo, sustento. Immo me hercle tu assides fili, tu sustines, propter quem mihi etiam huius propensior cura est. Dum recedere ab uxore nolo, filium non redemi. At illum interim cotidie situs carceris strangulat, insidunt osibus catenæ, exemplum seculi in myoparone moritur. Mater, iam satis est. habes poenas super legem. sepelissent talē uirū
etiam

etiam ipsi piratæ, nisi eos conscientia scelerum, metusq; pœnarum ab omni littore arceret. Quod unum poterant, secundis proiecere uētis. Excepit mitior matre tempestas, & (siqua dici potest calamitatum felicitas) prospero cui su cadauer tantum non ad ipsa maiorum sepulcra depositum est. Narretur res seculo nostro diuersa, & nescio utra parte mirabilior. Filij corpus matri maria retulerunt, mater mari. Magnam quidem partem agnosco culpæ meæ. Ego uxorem adduxi, & ne miseram dolore fraudarem, ipse meis humeris aduersarlam meam usque ad littora tuli. Et sane aduersus eum prima uerba, orbitatis animo æstimantem sefellerunt. Quis autem non dolentis affectum putasset, cū diceret defuncto filio mater, Quid enim uauigasti? Quid maria ingressus es? Quid piratas petisti? Nam illa quidem nulgatissima orbitatis uox est, Fili, cui me reliquisti? Etiam cum tota super corpus incubuit, amplexam putau. Etiam cum iniicit tollentibus manum. Et hoc inquam solent facere matres, ut finus morentur. At ista legem recitat, & in cadauer filij perorat, Tace, tace misera, ita tu istud optasti? Sola scilicet calamitatibus nostris adhuc defuit culpa, ut cum seuitia nimie quoq; felicitatis turpis sit, procedat inauditum antea monstrum. misera, crudelis, siquid irati dii reliquerunt, si quid infelicitas oblita est, suis manibus perdere cupiat. Detracta est fortunæ inuidia, quandò suo quoque iudicio mater post amissum filium parum misera est. Lacrymas ipsas nouissime perdo, inanis domi libitina plangitur, derisus designator redit, refertur rogas. Inter hæc omnia non gemitus ullus matris, non lacrymæ, non questus. Putes appulsum ad littus aliquem esse piratam. Vnde hunc illi animum? Si mala sua ideo non sentit quia non uidet, & hoc boni cecitas habet, eruat aliquis oculos meos. Sed tenebræ corporis affectibus non obstant. Est ne hæc uxor mea? est ne ille

filius noster? Liceat dubitare, si fieri potest, & sanè uix iam
 dignoscendam speciem uetustas reliquit: sed attrita manus, &
 tumida uestigia uinculorum, & testis longæ captiuitatis ma-
 cies, infelicia argumenta, consentiunt. Miserum me, certus lu-
 ctus est. Filiū agnosco, uxore non agnosco. Ergo quoniã de iu-
 re lōgior pugna est, & nobis festinandum: sint primæ precum
 partes. Adeste uniuerſi utriusq; sexus parentes, dum matrem
 in exequias filij rogo. Per matrimonium uetus, & per mu-
 tuam charitatem quæ utriq; nostrum magno constat, adijcio,
 per commune pignus, per annos pariter actos, & beneficio
 filij plures, per meum in te obsequium, iam mei miserere,
 cuius soles. Crede mihi, hoc quod patior, carcere peius est,
 captiuitate crudelius. Mea ista pœna est. Quid tibi tantum ma-
 li feci? Quid offendi? Certe ego te non reliqui. Iam si totum
 affectum in hunc consumpsisti uirū, & omnis per oculos mi-
 sericordia effluxit, tulerit sanè filius noster merito pœnas, de-
 derit spiritum supplicio, nihil de præteritis loquamur, quòd
 postulauit Cicero etiam ab illo crudelissimo Siciliæ tyranno,
 mors sit extrema malorum. Quod quidē cum permissum non
 esset, pernoctabant ante ostium carceris precio redimentes se-
 peliendi potestatem. Quid? tandem hoc Marcus Tullius, patres
 matresq; promeruit: tu uende saltem, quod sub Verre crude-
 lissimū fuit. Certe ego filium redimā, nec mihi precii diu que-
 rendum est, habeo manus. Nihil moueris nunc, & debilitatem
 tuā iactas. Singulare fœminis exemplū ostendi narrariq; de-
 sideras, sepulturam filij maritus à te impetrare non potuit.
 Vade hercule si libet, & corpus in fluctus repelle. Aut si pa-
 rum celebri loco uidetur abiectū, iniice manum, & ne minus
 te satiet alienum ministerium, ipsa potissimum trabe. alteram
 manum cadaueri impone, altera duc qua frequentissimum
 totis iter est, & nigra limo uia. Proterat miserum onustum
 uehicu

uehiculum, & sanctissimum pectus ungulae rumpant. Ipsa quoniam deficeris oculis, elisum caput, & oppressa ponderibus precordia manibus tuis pertracta: si quidem audeas, istis etiam lacera dentibus. Litigamus, consisimus, in diuersum abimus. Nempe cum uiceris, omnia paria habebimus praeter animum. Non sepelies? uide quæso, uide ne dum litigas, arenam fluctus aggeret, iniiciat humi misericors populus. Obstas? si cuius clementia tumultu fecerit, effode: & cum talis sis mater, aude indignari, & exclama, Magis amauit patrem. Cruces succiduntur, percussos sepeliri carnifex non uetat. Ipsi piratae nihil amplius quam proiiciunt. Mater (quanquam hoc nomen profanari nefas est) si perseuerat esse filij sui nouerca, ut hac crudelitate uideatur digna. quæ orbitate suam non intelligit, si ultra hostium affectu, qui caecos acie saepe tumularunt, ultra tyrannos, ultra latrones, parum habet non sepelire, nisi aliorum quoque officia praeciderit, & tantum non petita ex fluctibus aqua restinguit ignem, si adco non genuit filium. sed effudit, & illo infelici partu ingrati uteri podus exposuit: licet imputet nobis ut uolet, quod tueri non potest, singulare mariti desiderium, dicam tamen quod sentio, excusatius odisset uirum quam filium. Quamquam in hoc mutuae charitatis affectu paria fecimus: illa oculos propter matrimonium neglexit, ego filium: uicem caecitatis orbitate persolui: tamen, quod inter haec quoque mala priuatim doleam necesse est, omnem illam quam contraxerat, perdit opinionem. Iam inimici mei triumphant, iam passim loquuntur. Illi exempli mulier, illa seculi decus, uirum redimere noluit, nec filium sepeliri. Equidem Iudices ut sentio, neminem non mortalium fauere hominis sepulturae conuenit, quia haec una res est, cuius exemplum ad omnes pertineat. Ideoque non nisi ab ultimo parricidio exigitur poena trans hominem. Etiam si qua sunt iura quæ obstant, si tamen angustus saltem

detur accessus, per quē intrare humanitas possit, uera clementia occasione contenta est. Siue omnis in defunctis sensus perit, & ad operiendam foeditatem subtrahendamq; dolori materiam: mortui uiuentium caussa sepeliuntur: seu cum ad infernas sedes anima migravit, unus hic luce uiduis honos, & à suprema face (ut uates ferunt) petitam ulterioris ripae stationem contingunt, quae uera esse & credo miser, & opto, cito iturus ad filiū: certe rerū natura ut in generandis alendisq; hominibus quae necessaria erant, ex se ipsa prospexit, ita cum rursus opus suum resoluit, corpora nostra quamprimum reducere ad principia festinat, ut desertis etiam locis circa cadauer tracta imbribus terra concrescit, aggerant puluerem uenti, & liquefacta multa die mēbra paulatim humus bibit, etiam si nullus operit. At ipsa longo tempore in terram ossa desidūt. Nobis uerò aduersus exanimis genuit non solum miserationē, quae cogitationi nostrae subit, sed etiā religionē. Inde ignotis quoq; corporibus transeuntium uiatorum collatitia sepultura, inde iniecta ab alienis humus. Facinus indignum, cum haec ita sint, sepultus esset filius meus, nisi incidisset in matrem. Et haec iudices non ideo ego dico, ut affectu iura corrumpam, neq; uobis praecipio, sed aduersariae exprobo. Legem quidem istam quidni horream, cum id unum miserrimo iuueni sit obiectum, quod in calamitate non deseruerit patrem? Sed quatenus luctus nostri in ius uocantur, & flenti disputandum est, & orbitati suae mater irascitur: superemus quam exorare non possumus. Equando duorum hominum miseriora uota uidistis, ut de his pater si uicerit, filium suum effērat: mater si uicerit, abijciat? Quae tamen lex est? Qui parentes in calamitate deseruerit, insepultus abijciatur. Omnis nobis in hac prius caussa iudices de scripto & intellectu legis contentio est, utrum uerborum ambiguitate, an uoluntatis fide standum sit. Pars enim

aduer

aduersa id nititur, parentē fuisse in calamitate, eam quæ deserta sit: cuius rei poena est, abijci insepultum. Quid tum fuerit in causa, quid sit postea consecutum, quomodo legem intelligere conueniat, subterfugit dicere, neque à uestigio scripti recedit, sed nuda recitatione cōtenta est. Nos neque omnibus personis, neque omnibus cæcis scriptam esse legem, & iuueni iustas ac necessarias recedendi causas: & cui rei semper ius satis plenum est, bonum animū fuisse, postremò non hoc esse deserere contendimus, atque eò causam dimittimus, ut nō sit absolueñdus adolescens, nisi etiam laudandus. Qui autem dubitat an scripti uoluntatem sequi conueniat, is mihi uidetur quæstionem tentare incertus qua de re. Ideo pauciora adijciam, quod nobis quoq; (si ita pergitis) afferet quandam cauillationem ista sermonis ambiguitas: ac uideri poterit omnem actionem patris aduersæ prima statim recitatione subuertere. Nam lex cum dicit, qui parentes in calamitate deseruerit: rursusq; cum dicit, insepultus abijciatur. non utiq; id significat, ut non liceat eum sepeliri postquam proiectus est. Quare aut mihi quoq; permittite sic agere quomodo uolo, aut (quod magis uestrā religionē decet) indignam sanctissimis auribus uerborum captiōnem ex utraque parte præcidite: & cū filium singularis exempli probauero, fortiter sentite nullam unquam à maioribus nostris pœnam scriptam esse pietati. Atque in eo quod primum posuerā, nō ad hanc rem pertinere legem, non diu uersabor, neque dubitatione, quā non habet, afferam moram. Neque enim puto si ætas impediēt infantem, ualetudo ægrū, Respub. legatum, dux militē, nihilominus obstricta crudelitas non accipiēt rationē necessitatis: & cum semel apparuerit patere in eiusmodi causis defensionē, potero plane esse securus: nec timebo ne teneri uideatur filius meus, si non potuit omnibus succurrere, dum in ipsa lege occupatus est. Pater alligatus est, mater

f 3

ceca

cæca est, unus utriusque filius, magna locorum distantia, habet lex in medio debitorem. Duc ad utrum maius, ad utrumque non potes, nisi hanc conditionem misero imponimus, ut quicquid fecerit, proijciendus sit. Si exierit, mater sepeliri uetabit: si remanserit, pater. Non dubito fore dubium, quin ius in hac lege fuerit & mihi, nisi forte (ut omnia inique iniusteque conquiritis) hic quoque unius occasione uerbi aliud putatis iuuare parentes aliud non deserere. Id est, de hoc dubitare uultis, utrum parentibus ubique ferri porteat auxilia, ut ego existimo: an uero non mereatur adiutorium, nisi qui præsentem filio miser est. Nam si deserere in calamitate, nihil aliud putamus esse, quam à misero discedere, duo simul scelera permittimus. Primum illud, ut etiam qui aderit, possit impune nihil præstare, si quidem absolutus est hac lege qui secundum miserum stetit. Quo quidem modo non adiutores calamitosi parentibus filios damus, sed spectatores. Dehinc accidit illud uel grauius, quòd cum rerum necessitas quotidie nos diuidat, si quædam fortuna parentes nos deprehenderit, quanuis exiguo diuisus spatio impune opem non ferret, nõ succurret, ut hac saltè se calumnia defendat, Non reliqui, non abscepsi: neque pede, quod aiunt, uno à parente discepsi. Solutus erit omni auxiliandi necessitate, quando uestra interpretatione, absentia, impietatis occasio est. Hoc uoluisse legumlatorem putamus, ut natus ex nobismetipsis in rebus aduersis præsidium parenti labore atque præstantia solueret, lucis usuram ubicunque: nisi fortè non sumus parentes nisi palam. Quid est ergo non deserere? Opem ferre, non deesse. Omnia hæc enim eò spectant, ut auxilio liberorum tuti sint parentes. Quod cū ita sit, tam ad me lex ista pertinuit quàm ad matrem. Duo unū uocabamus, uideamus quòd ire debuerit. Poteram quidem fortiter dicere, Pater iussi. Hoc nomen omni lege maius est. Tribunos deducimus, candidatos ferimus,

Ius nobis uitæ necisq; concessum est, Si non fecerit quod iubeo,
 non deferam illum ad sepulturam. Neceffe habuit parere.
 Non deseruit, sed abductus est. Crede, non contemptu tui ue-
 nit in carcerē. Sint sane iura paria, sedeatq; medius inter duos
 iudex: non comparabo personas, quanuis apud omnes gentes
 plus iuris habeat pater. sit sane natura communis, non impu-
 tabo quòd nomē dedi, quòd familiam, quòd impensas, quòd dum
 illi acquiro, captus sum. Non indulgentiæ discrimē excutiam,
 de qua iam lite concessum est. Fuerint quidem ista faciendā, sed
 ego ius meum reprimo. inter duos parentes cæcus affectus est.
 Exorabit qui prior rogauerit. Tēpore certe uinco: antè miser
 esse cœpi. Tu adhuc integra es, ego iam alligatus sum. Tu sa-
 na in domo, ego iam penè defunctus in carcere. Tibi adhuc
 non opus est filio, ego iam rogo. Nempe calamitas tua nata
 est post epistolam meam. nisi te flentē cōsolari filius uoluisset,
 antè cæcitatē tuam exisset. Noli mirari si te gratia uinco, antè
 exorauī filium, quàm tu rogares. Si quisquam figuratione qua-
 dam in hac malorum conditione iudicem ponat, fortuna quæ so-
 absit, cuius tanta calamitas fuit. Abstulerat quidem tibi oculos
 nimius affectus, & de quinque rerum sensibus pars una cessa-
 bat, & tenebras etiā salus luminibus alternans continua nox
 duxerat. Maius est tamen malum quod sic fletur, Nam ut me-
 rito queri possit ablatas uidendi uoluptates, impeditos rerum
 actus: tamen si non iniqui iudices sumus, nec ambitione miseri
 sunt qui mederi possint, referam, non solum quā uincenda mi-
 hi, sed magis etiā quā consolanda est. Nam quando omne tor-
 mentum corporis abest, dolorq; membrorum, qui totam co-
 gitationem in se rapit, feliciter cessat: superest ut cruciet
 nimium ocium, & assidua quies, res si non sint neces-
 sitate iucundæ. Nam uisus damnū sarcium reliquæ uolu-
 ptates, odor, gustus, tactus, auditus: quibus tametsi deesse
 summam

*summam fatendum est, non est tamen maximæ calamitatis loco
 numeranda parum plena felicitas. Domus certe propria, le-
 ctusq; genialis, conuentus propinquorum, sermo amicorum,
 ipsa (quod raro cõtingit) honesta calamitas, & in quacunque
 fortuna beata libertas, tot uoluptates obruere possunt unũ do-
 lorem. Nam lucis desiderium si malis meis compares, etiã de-
 licatum est. Non enim aliquid rerum natura genitura est spe-
 ctaculo nostro nouum, ac non quicquid speciosissimũ pulcher-
 rimumq; uisuri sumus, uidimus. Nempe cotidie nox oritur, &
 æquam temporum portionem inuoluit obscuritas, & ex par-
 te sui ipsa quodammodo cæca natura est. Cui alienis oculis uti-
 licet, audire, imperare, cuius ministerijs officia non desunt (nõ
 ei defuerunt, nisi se erigit, & fortunæ suæ rationẽ reddit) mi-
 ser non est, præsertim in tam bona cæcitatibus conscientia: animi
 uitio miser est. Non debet dolere quippiam qui potest gloria-
 ri: quanquam cuiuslibet & quacunque caussa hunc incursum
 passæ leuius est tamen malum fœminæ. Non enim nauigatis,
 non legationem obitis, non frequenti peregrinatione uariatis
 aspectus: non militaris uos, non fœrensis ratio deducit. Alioqui
 semper estis intra domum, uno plurimum in loco, leuibus offi-
 cijs affixæ. Tuum quidem affectum si bene noui, nulla magis
 caussa cæcitatem doluisti, quàm quòd ad redimendum maritum
 ire nõ posses. Hæc tua calamitas erat, æstimemus meam. Nulli
 quidẽ grauior uisa est quàm tibi. audi tamen quàm multa in il-
 lis epistolis non scripserim. O fili, in quibus te malis reliquisti! Iã
 illa principalis ac maxima dono deũ concessa libertas, nec
 hominum solum, sed ferarum uolucrumq; sensibus fixa & in-
 genita, primum spoliũ fuit. Me ipse perdidit, teneor uenale man-
 cipium, & ciuis Romanus merces fio, & libertatem senex de-
 disco, & natus ingenuus uenire opto. minimum est, habitamus
 in fluctibus. hyberni nos feriunt uenti. non statio, non sedes,
 non*

non quies, sed quod malorum meorum maxima portio est, tam
 miseri sunt etiam domini mei. Sed cito prætercunda est memo-
 ria propter me uxori grauis, mihi propter filium. Trãseo hir-
 sutos hostium uultus: & inmanium barbarorum feros fremi-
 tus, tantumq; mihi cotidie esse metuendum, quantum pati ca-
 ptus, audere pirata potuisset. Nihil est desiderio suorum gra-
 uius: timui ne quem ex meis uiderem. Nihil tempestate mina-
 cius cotidie naufragium optaui. nam mortem, confitebor, seni-
 li inertia una caussa minus cupiebam, ne defunctũ nemo sepe-
 laret. Quam uestem relictam captiuo putas, nisi quæ præda nõ
 erat: quales epulas cibosq; præbent, qui ipsi rapto uiuunt? Nã
 illa quidem satis digna quis dixerit, uduum carcerem, & inũda
 tam sentina nauiculam, & impositum nuda trabe irrequietum
 latus, reuinctas post tergum manus, alligatos tanquam esset
 quã fugeremus, pedes? Solæ in carcere tenebræ iuuabant. Sæ-
 pe de auribus questus sum, quæ sonum flagellorum, gemitumq;
 cesorum, quãuis impexis obrutæ comis acciperet, dura metus
 sui exempla. Miserum me fili, nempe morbo peristi. Compara
 terram mari, domum nauis, lectulum carceri, libertatem serui-
 tuti, desiderium oculorum totius corporis damno. Quò nos lõ-
 gius ducit calamitatum nostrarum misera cõtentio? Cæci etiam
 litigare possunt, captiui nec uiuere. Verum hæc etiam si in
 æquo poneretur, multum tamen in alteram partem debuissent
 habere momenti, quòd plus mihi poterat prodesse quàm tibi.
 Ei labori incũbere oportet, ubi effectus promittitur. Stulta cu-
 ra est, quæ spem non habet. Ego redimi poteram, tu sanari
 non poteras. Qualiscunque ista calamitas, inemendabilis ceci-
 dit: non remedium accipere, non uicarium potest. Assedisset
 scilicet lectulo inefficax sedulitas, & acceptis epistolis meis
 iuuenis filius nihil aliud quàm cum matre fleuisset. Quia pro-
 fectus est, alterius tantum parentis calamitas emendata est. Si
 reman

remāſiſſet, & matrem cæcam haberet, & patrem captiuum.
 Adicio quòd tibi non neceſſaria filij præſentia fuit. Aſſidere
 enim, cibos miniſtrare, manū porrigere quilibet poterat. Men-
 tionior niſi factū eſt: me ab illis captum, tam dura conditione ue-
 nalem, quod utique in cōfeſſo eſt, nemo alius redemiſſet, quàm
 filius meus. Et ego ſic ago tanquam hæc tantum filius propter
 me fecerit, quanquam in hoc litigatu quodāmodo tibi ipſa ex-
 cidisti: & quanquam id agas, ut merita tua iniuria uincas, &
 nouum induiſti rigorem, non prohibeo tamen teſtimonium. ad
 redemptionem meam filium ipſa miſiſti cum ſic plangeres, cum
 mortem precareris, cum te omni uiduata uoluptate clama-
 res, cum ſæpius gemeres captiuitatem meam, quàm cæcitatē
 tuam. Non erat illi ferreum pectus, nec cor ſilice concretum,
 ut hæc pati poſſet æquo animo. Tu filium prima docuiſti ſibi
 non parcere potius quàm plus flere, potius quàm ipſam re-
 ſcindere cæcitatē. Proſectus eſt, maritum tibi reddidit.
 O crimen graue. Si hoc antè feciſſet, uideres. At retinere
 non potuiſti. Non dicam tibi, habet pietas impetum ſuum,
 nec ullum dominum nouit affectus: nec ille te potuit retine-
 re ne fleres. Audi quod eſt uerius, aliud putauit. Non erat
 credibile obſtare te redemptioni meæ: interpretatus eſt ma-
 ternum metum, & maris domui noſtræ male experti peri-
 culum credidit, timens ne ſi tibi non paruiffet, nemo nõ uos pu-
 taſſet colludere. Cæterum me poterat non redimere, cum tu
 clamares, Cæca ſum, oculos deſiderio uiri perdidit, ſolitudinem
 ferre non poſſum. Ita ille ad redemptionem meam excuſatius
 proſectus eſſet, ſi me minus deſideraſſes? Dubitatur an tua
 cauſa fecerit? & filium & uirum habere non poterat: reddi-
 dit tibi quem magis anabas. Siſte iam lacrymas, maritum re-
 ducem & incolumem accipe. Quid iraceris? Quæ tanta mu-
 tatio eſt? quis hoc crederet? Quereris diſceſſiſſe quem odiſti,

cum

cum cum redisse nolis quem diligis. Atqui si (ut supra proba-
 uimus) is parentes in calamitate deserit, qui opem non fert,
 & (ut nunc ostendemus) optimus filius corpore suo adiuto-
 ria matri redemit, profecto opem tulit, id est non deseruit. Nā
 si, ut antē dixi, ne uestigio quidē abuisse à miseris licet, ne ipso-
 rum quidem caussa quā adiuuantur, discedere fas erit, nec ci-
 bos saltem petere, aut alia usibus necessaria parare continget.
 Si uerò dum adiuuatur parens, nihil refert ubi sit ille qui adiu-
 uat, quia præsens cura exhibetur: quicquid tibi ego præstiti,
 ad authorem muneris, id est, ad redemptorem meum transfe-
 rendum est. Non affedi, non consolatus sum, non ministravi,
 non tuli, non denique totus tibi rediui. Ve: um fatendum est,
 si desertam te putas, mea culpa est. Sed iam tempus est ista
 que non excusata debent uideri, uerum pulchra atque ma-
 gnifica, animo maiore defendere, & cum iudicium agatur
 exempli, tandem caussam suam intelligere. Hoc saltem habebis
 miserrime fili, quod honoratis contingere funeribus solet, de-
 fundus laudaberis. Omnia licet huc reuocemus præterita, &
 ad canendas unius laudes uniuersorum uatum scriptorumq;
 ora consentiant, uincet tamen res ista mille linguas, ipsamque,
 si sit aliqua corpore uno, fecundiam materia superabit, etiam
 si nihil dixerō nisi quod obiectum est. Lucem libertatenq; pa-
 tri filius reddidit, & (quod antē inauditum est) magis me
 auauit quàm uellem. Ingressus est maria, in quibus iam mini-
 mum periculi tempestas habet: & quod inter ista difficilli-
 mum est, amore mei uicit etiam matrem suam. Tace ne-
 faria lingua, ergo tu ista laudas? Obtulit se captiuitati, quia
 sciebat graue esse alligari, malis patris successit. Subit libens
 poenam pietas etiam sceleribus grauem. Tu melius uxor, quæ
 facturum retinebas. Comparete nunc, si quis patrem per
 hostes solus tulit, qui cum uenientia in partem tela excepisset,
 si mplici

*simplici tamen morte defunctus est. Vnū legimus, qui uicarias pro patre non quidem piratis aut mari manus obtulerit, sed ubi redimī posset. Me miserū, dicendū est quod hoc ipso admo-
 neor exemplo, in honorem pietatis etiam damnati sepeliuntur. Hæc alij laudant, ego queror. Te quidem iuuenis omnia secula loquentur, & admirabile exemplū tenaci memoriæ traditum, in ipsa astra sublimem pennata uirtus feret. Sed mihi ista laus tua caro constat. Non erat satius lectulo matris incumbere, & in huius ministerijs deditum secura ocia impendere? Soli tibi contigerat ut posses patrem excusare, non redimere. Me interim, ut coeperat, tabes lenta consumere. Me, quæ debebat sola, senem mors redemisset: & cum exanime corpus in fluctus esset abiectū, si contigisset similis tempestas, quod æquius erat, tu me filii sepelisses. Fefellit te ingenitus honestis animis gloriæ amor: spes tibi perpetuæ laudis imposuit. Vbi uirtus? ubi pietas? Peristi, miser, & male audis. Non morienti pater assedi, nō ægri caput molliori sede composui, nō fatigatū latus mutauī, non spiritū excepi. Absens, extinctus, euersus, mortem tuam inueni. Nemo ægro uincula laxauit, nemo manus ferro sordidas ad accipiendos remisit cibos. Tantū catenarū caussa solutus es, neglectus, despectus. Quidni uilis senis uicarius? Inter tot ardentissima febriū desideria, non habuisti quem posceres. quo modo te uincula composuerant, iacuisisti: matrem, patrem, propinquos tantum cogitasti. Nunquid indulgeo mihi, quod te puto expirasse in carcere meo? Nondum matri satisfactum est. Quoniam pœnas à cadaueribus exigis, audi sequentia tempora. Mors ipsa filij tui naufragium fecit. per tot fluctus uolutatū corpus intumuit, tot illis scopulis, tam spatiosis tractum arenis, nunquam tamen infelicius, quàm cum uenit in terram. O quam graue est mori! quanto grauius, quod ego uiuo superstes filij mei! Viuo omnibus dijs hominibusq;*

sed ante omnes mihi & iniustus, & infestus: & uxoris quoque pietatem perdo. In funere filij diuortium fecit. Video hæc rerum naturæ bona, quæ filio abstuli. Omnis me ætas mei admodum luctus: senectus, ad quam non peruenit: misera pueritia, quam nunc transiuit: adolescentia, in qua periit. Super sum, ut, si felicissimè cesserit, rogum meum uideam, & edaces circa corpus filij mei flammæ. Si hoc non contigerit, nigrum cadauer, & deforme etiam ignotis spectaculum. Inter hæc mala credetis puto si dixero, Vellem oculos non habere. Quid nunc amplius? Ad te uxor preces conuertam irritas, male tentatas? Tu uerò perge, & bono tuo utere: felicem te, quòd in hac fortuna irasceris. Ad hos confugiendum est. Per communes casus, per calamitatem meam, humanæ calamitatis exemplar, ita uos coniuges uestræ ament, non sic desiderent, ita hoc orbitatis meæ ultimum exemplum sit, ita uobis habere tam pios filios non necesse sit, miseremini. Si uicarium accipitis, me projcete. Non inuidiose preces sunt, nihilominus impero. Non læta sententiam uestram sequetur gratulatio, non ad templa deducar, sed ad sepulcra. Etiam cum uicero, flendum est. Si uerò uincimur, ibo in litus miser: plantibus aues abigam, aut me corpori filij mei uelut tumulum imponam. Iacebimus duo insepulta cadauera. me feris obijciam, aut circa singulorum domus ad genua prætereuntium ibo: & recepto iam miseris more supplex, non cibos petam, non stipem: mendicabo terram, & collatas miserantium manu glebas: aut (quod certe licet) filium in mare projciam. Iam crudeles aquæ, & uenti male secundi, reddo uobis uestrum beneficium. Ferte quòd libet, licet ad barbaros, licet ad hostes, licet ad piratas. Fortè aliquis iubebit sepeliri, certe (quod sciam) nemo prohibebit.

TORMENTA PAUPERIS,
DECLAM. VII.

ARGUMENTVM.

Liberum hominem torqueri ne liceat. Pauper & diues inimici. Pauperi erat filius. Nocte quadam pauper cum filio reuertebatur. Interfectus est adolescens. Offert se pauper in tormenta, dicens à diuite eum interemptum. Diues contradicit ex lege.

Pro Paupere contra Diuitem.

ENTIO Iudices plurimum detrabi calamitatibus meis miserationis, quòd ad uos detulisse uideor nimium fortem dolorem: & tristissimæ orbitatis inde quoq; accessisse nouitatem, quòd cum aduersus me tam graui & crudelia deponam, patior inuidiam hominis exigentis aliena tormenta. Non possum tamen uel in uobis approbare quid patiar, quòd mihi non est relicta miseri patris infirmitas. Percussorem filij mei uidi, & miseror sum quàm si nescirem quis occidisset. Fateor igitur iudices, ipse miror unde ad hoc probationis genus repente confugerim. Veneram tanquam nunciaturus indubia, manifesta: nec alium expectaue-ram publicarum suspicionum de filij mei morte consensum, quàm si percussorem uideretis omnes. Hic hic ut torquerer inueni. Postquam satis non uidebantur explicare uerba quòd uideram, confugi ad fidem doloris. Quid faciam, si temeritates quoq; nostras conscientia reorum nõ potest pati? Intellexi miseratione factum, qui ut torquerer exegeram, ex quo me diues non putat aliud in questione dicturum. Neque ego iudices quenquam uestrum dubitare crediderim, ex qua conscientia, qua trepidatione descendat, ut quis torqueri nolit inimicum. Quos nunc putatis cruciatus diuitem pati, quem dolorem, quòd hoc mihi negat? quàm uellet ideo tantum si-
lium

ium meum non occidisse, ut mihi posset indulgere tormēta?
 An hoc creditis iudices diuitem facere legū libertatisq; re-
 spectu, & rēcum pro exemplo esse sollicitū? Ille uerò nunc la-
 ceratur, & sic magis nostro dolore fruitur. Operæ precium
 est inimico negare tormenta, cū feceris ut uelit ipse torqueri.
 Illud igitur à uobis iudices infelicissimus omnium mortaliū pe-
 to, ne cum inaudita, incredibilia passus sim, misereri uelitis
 corporis mei: crudelius & indignius est quàm torqueri, non
 impetrare tormēta. Est aduersorū meorum & ista nouitas, q̄
 necesse habetis ea mihi ratiōe succurrere, qua odissetis aliū.
 nec quicquam est homine infelicius, pro quo tormenta sunt.
 Percussorem à me filij mei uisum esse contendo. Facinus est
 hoc uos non deprehendere, si mendacium est. Facinus hoc me
 non probare, si uerum est. Quod ad me quidem iudices per-
 tinet, orbitatis meæ repeto præsentiam, & noctem illā rur-
 sus ante oculos meos cogitationes reponunt. Iam mihi uideor
 & in tormētis esse confessus. Filium iudices habui sicut ere-
 cti ac sublimis animi, ita qui nondum suos haberet inimicos,
 & quem nemo adhuc nisi caussa tantum mei doloris occide-
 ret. O parentum misera cōditio, quàm nouis inusitatisq; pa-
 temus insidijs! Nos exasperamus, nos offendimus, inimici ta-
 men liberos nostros oderunt. Quis hoc unquam iudices si-
 multatum timuisset ingenium, ut eodem aliquis excogitaret
 animo & quòd parcit, & quòd occidit? Reliqua iudices non
 debeo nisi in quæstione narrare. Felices illos in mei cōpara-
 tione patres, qui periisse liberos suos nuncijs credunt. Ego
 sum inaudita malorum nouitate percussus, cuius unicus ideo
 tantum occisus est, ut uiderē. Reuertebamur nocte pariter,
 sicut omnia nos uitæ ministeria iungebant: & homines qui-
 bus non seruos præstabat fortuna custodes, tuebamur pau-
 perem mutua pietate comitatum, inuicem sustinentes, inui-

cem innixi, nec nisi magna percussoris diligentia separandi:
 cum diues medio noctis horrore stricto mucrone profiliit,
 & stupētibus attonitisq; miseris confodit illū fortiorē:illum,
 qui fortassis aliquid in mea morte fecisset. Confiteor iudices,
 nihil tunc oculorū meorum diligentia, nihil egit cura miseri
 patris. Percussor uoluit agnosci. Vos nunc ciues, uos omneis
 humani generis affectus, miserrimus interrogo pater. Sua-
 dete quid faciā. Hunc quē uidetis circa me sanguinē, de filij
 mei uulneribus accepi. His manibus labentis unici mēbra su-
 stinui. In oculis meis adhuc uultus illius morientis hērēt, au-
 ribus uerba super cadauer habita inimici exultantis. Fidem
 tormētorum, quousq; percussoris filij mei conscius cro? Ape-
 rite pectus istud, & totum de uisceribus meis latronis ege-
 rite secretum. Vidi, & mihi non creditur. Vidi, ita possum
 & in tormentis idem dicere. Aut si compono, si fingo, urar,
 lacerer, & non probem. Si uidetur, torquendus sum iudices
 ut hoc desinan dicere. Nec me iudices fallit quantam molem
 accusationis etiam in manifesta ueritate susceperim. Diuitem
 detuli reum pauper inimicus, occisi pater: & postulo ut mi-
 hi credatur testimonium in mea orbitate dicenti. Itaq; non
 deprecor quò minus mihi uelitis irasci donec probem. tor-
 quete tanquam mentientem. Lex, inquit, liberum hominem
 torqueri uetat. Per fidem iudices, quis non hoc eum respon-
 dere credat, cuius tormenta poscantur? Nemini iudices cre-
 do dubium, legem quæ torqueri liberum hominē uetat, hoc
 prospexisse tantū, ne quis torqueretur inuitus: & iura quæ
 nos a seruilium corporum conditione secernunt, impatientie
 tantum succurrisse nolentium. Omnium beneficiorū ista na-
 tura est, ut non sit necessitas, sed potestas. Quicquid in hono-
 rem alicuius inuentum est, desinet priuilegium uocari posse,
 si cogas. Cuncta, si uidetur, iura percurrite: nusquam adeo
 pro

pro nobis sollicita lex est, ut quod præstat, extorqueat. Dedit cæco talionis actionem, non manus recusantis impellit. In iuriarum cædis agere permisit, sed non cogit inuitos. Adeo pene leuius est ultionem perire, quàm potestatem. Genus seruitutis est coacta libertas, & eadem iniquitas, quicquid de inuito homine facias. Vis scire quid lex ista prospexerit? Non exigo ut torquearis. Quàm multa dii de æq; nõ minus sunt iusta quàm lex exigit, quarundam inuidia rerũ, ut uinci se magnitudo patiatur? & quicquid accidisse mireris, tantundem poscit in ultione nouitatis. Filius in conspectu patris occisus est, torque te securi. nihil iniquius fieri potest. Ignoscant persuasiones, si facinus istud omnium illicitarum rerum consumpsit inuidiam. Et unde tormentis salua iustitia est, plus est de quo quæritur, quàm quo modo quærendũ est. Nullum debet inimicum uideri genus probationis esse quod solum est. Et quicquid potuit prodesse seueritati, nunquã nocuit exemplo. Sufficit libertatis reuerentiæ, quòd torque tis inuiti, quòd contra me non alius inuenit. Liberum torqueri nõ licet. Hoc est iudices propter quod filium meum diues coram me non timuit occidere. Filium igitur meum in conspectu meo occisum esse contẽdo. Quid dicitis? Ita non erat contra proclamationis huius fidem, si nunc agere possem quietum modestumq; miserum? Vultis, cum hoc uiderim, tantum testimonium dicam? Mirũ hercle, si scindo uestes, nudo corpus, ignes, flagella depono? Insaniam necesse est pater, cum solus hoc sciat. Fallitur iudices quisquis hoc quod postulo, contemptum, quisquis audaciam uocat Filius urit, exagitat, & inter tormenta fugio dolorem. Si mentientis est uelle torqueri, inuenite quid facere debeat qui uerum dicit, & non probat. Mëtiris, inquit. Bene quòd & tu fateris nõ esse mihi sine quæstione credendum. Et quas per fidem mendacio meo

causas diues assignas? Ignoro percussorē. Deinde te potissimū de quo quererer elegi. An scio, & simultatibus nostris occasione orbitatis indulgeo? Decipi me nō potuisse manifestum est. Filius meus, cū pariter rediremus, occisus est. An dignoscere percussorē nocte nō potui, cum percussor potuerit eligere, fugere? Quid ais? Iuuenē meum alius occidit. & tu mihi solatiū ultionis implet? Te accuso scilicet, ut interim nescio quis ille effugiat, euadat. Quod tu mihi genus furoris assignas, ut maximi sceleris ultio pereat falsæ accusationis incerto? Homo qui me uidisse contendo cum occideres filium meū, nisi de te uindictor, uō reliqui mihi ut hoc de alijs probarem. O te extra omnes humanorū pectorū affectus inimice sepositum, nūc qui me putas posse mentiri? Perdidisti infelix illum chariorem pauperibus affectum. Succurrere mihi putas quòd aliquādo dissedimas? Falleris, deciperis. Hominis cuius occisus est filius, unus inimicus est. Sane possit aliquis hanc doloris dissimulationem mēdacio perferre uerborum, torqueri uolo. Nihil est tanti nisi uerū. Videlicet inter ignes ac flagella sufficit mihi si dixerō, hic est inimicus anime, qui nobis subinde maledixit: hic ille contumeliosus, ille impotens. Ego nescio an mihi possit in quæstione sufficere quòd uidi, & quòd inimicus me contendit ideo uelle torqueri. Tormenta postulo. En ad quod confugiat homo qui se sciat posse mentiri. Nulla est ratio quæstionum relicta mortalibus, si adiuuant contra ueritatem, & sublata est de rebus humanis necessitatis huius utilitas, si iam tuetur ultro, explicatq; fingentibus. Hucusq; durant artis ingenia mortalium: & licet sit aliquis secreti firmitate compositus, hominem tamen ultrā non sequitur animus. Non uacat asserere quæ finxeris, tunc cum uix prodesse & uerum fateri. Et nemo non contra id torquetur, quod dixit ante tormenta. Non refert,

cuius

cuius ad equalecum nominis persuasionem, quas silentij affe-
 ras causas. In quæstionibus tantum corpora sumus, & nemo
 non contra aliquem torquetur affectum. Exigam quæstio-
 nem, an recusent? Quid interest tormentis breui futurus si-
 milis homini qui fateatur inuitus? Nouum iudices inaudi-
 tumq; rebus humanis aperitur exemplum. Nemo unquam
 ideo torqueri non debuit, quia mentiretur. Sed si fas est iu-
 dices dubitare de fide quæstionum, alius debet esse suspectus,
 ille scilicet in quo seruilium pectorum recessus, in quo uer-
 niles excutiuntur artus. Quoties tortori est rixa cum mem-
 bris, tum cruciatus agnoscit aſiduis supplicijs durata pacien-
 tia, & homini nõ est noua res dolor corporis appliciti, quod
 scissa laceratq; ueste primum ferre nõ potest pudorem, quod
 nescit ad flagellorum uices membra componere, nec ullo uer-
 bera frangit occurſu. Nos inquam sumus quos leges super-
 uacuum putauerunt torqueri. Vnde nobis inter ista secretũ? In
 tormētis libero homini opus est paciētia, ut uerum dicat. Sed,
 inquit, ideo torqueri non debes, quia exigis ut torquearis,
 Aliud sunt inimice tormenta, aliud uelle torqueri. Felices il-
 los qui recusare uoluerunt. Meretur clemētiam & fauorem
 quisquis ad illa tremens exanimisq; perducitur, quem uix à
 genibus tortor abducit, cui iam scissas quoque difficile possis
 eripere uestes. Ego quemadmodum uultis deprecet, qui ui-
 deor prouocasse tortorem? Ille, ille sine ulla miseratione la-
 ceratur, cui ad singulos ictus dicitur, Ipse uoluisti. quem non
 decet rogare, qui creditur fingere proclamationes, simulare
 gemitus: de quo primum uidentur uindicanda tormenta. Non
 inuenio Iudices quid sperare possit qui mentitur, & exigat
 quæstionem. Homini qui uult torqueri, diu non creditur nec
 uerũ dicenti. Nec est iudices quod putetis adeo mihi tristissi-
 mam orbitatem omnes humanorum pectorum rapuisse sen-

sus, ut nō intelligam petere me, quōd diues possit euadere, &
 penē magis pro percussore torqueri. Sed quid me facere uul-
 tis? Nō debeo uideri posse mentiri, homo, qui cum filius meus
 occideretur, inter fui. Veritati tantum præsto patientiam, exi-
 go quæstionem, in qua quid dicturus sum nescio: quid debeam
 dicere, uidi, scio. Vultis post hoc argumentis, suspicionibus
 agam? Breuiora tormenta sunt. Non inuenio Iudices cur re-
 nuat tantopere diues quæstionem, post quam supersunt adhuc
 incerta ac dubia. Facinus est tamen me non torqueri, si mihi
 torto utiq; credendum est. Quousq; me crudelissime morta-
 lium metus simulatione deludis? Ego magis qui postulo tor-
 menta, timeo: ego qui nihil facere potui cum uiderem. Suspe-
 cta tibi est nostra patientia. Vides enim, hortatur nos contra
 dolorem primæ robur ætatis, solidū plenumq; corpus. Quam
 facilis, quam expedita res est torqueri miserum! Afferro ad
 quæstionem iam planctibus membra liuentia. Quantum ani-
 mæ, quantum sanguinis orbitas traxit? Quanto imbecilliora
 sunt hæc cotidianis lamētationibus euerberata uitalia? Quic-
 quam ergo fingere potest hic pallor, hæc macies, & iam tor-
 to similis infirmitas? Adijce quōd nihil minus in quæstione
 diu possis dicere si mentiaris, quam quod oculis scias: & bre-
 uissimum confessionis est genus dixisse quod uideris. Felices,
 diues, quos tortor interrogat, qui non habent in sua potestate
 credentes. Impatientissima res est, posse cum uelis desinere
 torqueri. Quin potius, inquit, probas? Fiduciam hominis, qui
 scias hoc me uidisse solum. Sine dubio diues multa te pote-
 rant argumenta conuincere, si desferret alius: & eras ma-
 nifestissimus reus, si mihi percussor querendus esset. Quis
 enim credibilior in cæde pauperis, quam diues inimicus? Aut
 de quo facilius constare posset scelere, quod causam non ha-
 bet nisi de sola ultione? Non inuenit multa uerba, uidisse.

Nec

Nec mihi debet perire probatio ista, quia poteras & accusari. Exigit probationes, cū facinus sic disposuerit, ne possit probari. Quē mihi nox testem, quos præstare potuit oculos nuda semper & incomitata paupertas? Tibi seruas à cōscientia sceleris summouendus fuit: & ista ratione quis interesset: quem putares posse torqueri? Et totū facinus in has angustias redegesti, ut illud soli scirent, qui faciebāt, & cui nō crederetur. Nūquid dubitaretis querere, si alius sciret hoc scelus? Facinus est ideo filij mei perire uindictam, quia pater uidi. Ego uerò iudices & ex hoc quòd recusat diues quæstionem, partem probationis impleuit. Accusatoris tormenta nunquā timebit reus, nisi de quo credi potest & ante tormēta. Cur, inquit, si mihi causæ sceleris simultates nostræ erant, nō te potius occidisset? Vere crudelis, ego te hoc maxime argumēto percussorem probo, quòd mihi pepercisti. Tuum fuit hoc inimice cōmentum, occiso filio seruare patrem. Parcendū tamen mihi uel hæc fuit ratio, quòd defendi nō poteras, si duo perissemus. Audire me hercule mihi uideor illas cogitationes, illa scelerum secreta consilia: Quid mihi cum uulneribus, quid cum cruore consumptæ & iam penè abeuntis animæ? Occidatur potius ille iam iuuenis, iam inimicus, de sene uindicabitis me patris oculi. Vis mirer q̄ me nolueris occidere? Queri me hercule te puto, quòd in senectute magni doloris uita breuis est. Pepercisti mihi, quo modo excogitant artes detinere supplicia, & de percūtibus magis sæuitia eruitur dolore suspensio. Agnosco noctis illius clementiā inimice, quòd me torqueri non uis, ex hoc euenit, quòd neq; occidisti. Tentat iudices efficere diues, ut incredibile uideatur quòd occisum ab eo contendo filium. Dicturum nunc putatis magis interesse securitatis, ut quis facinus sibi tantummodo credat, & id tutius esse inimico patre quàm conscio. Plus est quod affirmo. Filium in

conspectu patris occidere sic operæ precium est, si illud ipse
 facias. Perdit plurimā de sceleribus uoluptatem, qui mandat,
 & minus gratiæ rebus ex nuncio uenit. Occidet alius te iu-
 bente, sed uulneribus illis nō fruētur oculi: sed plus est ut sin-
 gultibus abeuntis animæ, ut crudore satieris, ut collapsum pal-
 pitantemq; uideas, ut me uidente. Conuenit Iudices quōd ipse
 diues hoc fecit, & quōd ego uidi: ratio scuitiæ est, ut aliquis
 coram me occidatur, propter quem occiditur. Fidem uestram
 Iudices, ne me ideo non putetis uidisse, quia nihil feci. Seru-
 lorum iste libertorumq; dolor est, occiso homine statim scire
 quid facias, exclamare, procurrere, fidem deorū hominumq;
 testari, postea cum lacrymis uenire. Vultis percussorē inua-
 dan? Vultis fugientē sequar? Interim deficientem quis exci-
 piet? cui se morientis imponet infirmitas? Scis profectō per-
 cussor facinus ordinare, disponere. filium occidere coram pa-
 tre, secretū est. Misere mini Iudices igitur, ut hinc quoq; ue-
 litis aestimare diuitis conscientiam, quōd contentus est ne de
 scelere quærat. non habet fiduciam hominis qui me sciat
 mentiri? & quod non minus debetis attendere quā si fate-
 retur, nō putat sibi saluum ut iterum neget. Dissimules licet,
 non est innocentie metus, cum timentur aliena tormenta.
 Quid ait diues? Orbitatem meam in tale genus usumq; con-
 uertet, si paterni doloris autoritas facinus impingit alienum?
 Deinde nō ipse affers equuleos, non ipse disponis ignes. Di-
 ceres mehercle te uelle torqueri: ego scindo uestes, tu intre-
 miscis. ego ad flagella nudo corpus, te facit pallor exaninē.
 ego equuleos, ego posco flammās, tu non habes in meo dolo-
 re patientiam. Rogo quid aliud faceret qui occidisset? Quid
 nunc agam miser? Gratiam confessionis ante tormenta con-
 sumpsi. Scio quanto credibilius fuisset, si hoc statim inter
 ignes, inter flagella dixissem. & multum de autoritate pri-

me proclamationis amisi. Non est tamen quòd superuacua
 putetis esse tormenta, quanquam dixerim quicquid sciebam.
 Habeo adhuc ex illo multa referre secreto, quæ argumenta
 faciet dolor. Non refert an me uidisse dixerim, tormētis hoc
 probaturus sum, debuisse mihi credi ante tormenta. O quan-
 toperere nunc inimice torqueris, quòd te coram iudicibus in-
 terrogo, quòd hoc non potes mihi fateri. Sed si bene gaudij
 tui perspicio secretum, non putas te negare, quia uidi. Arro-
 gantissime percussorum euasisse te putabas, quòd illud duo
 tantum sciebamus? Meis, meis hoc ignibus nega, & dum me
 per singulos artus tortor interrogat, perfer saltem non cre-
 dendi patientiam, cum ego me uidisse proclamem, tu nullam
 offeras innocentie probationem. Non potes aliter absolui,
 quam ut illud ego negem. Nec tamen Iudices putetis solo me
 calamitatum ambitu petere questionem, dabo propter quod
 torqueatis irati. Filium meum illum singulis uobis uniuersisq;
 laudandum, iuxta quem felix, iuxta quem arrogans
 eram, occidit. Mea nimia libertas, ita ego te non equuleo
 efferam, non super arduentes eximam flammam? Nunc me uin-
 dicas, nunc tueris. Modò modò coram me filium meum diues
 occidit fiducia tui. concurrite omnes liberi, omnes parentes,
 urite, lacerate hos primium patris oculos, distrahite has ma-
 nus, quæ nihil pro pereunte fecerunt: hoc corpus, hæc mem-
 bra, quæ de complexu latronis uulnera nulla retulerunt.
 Siue hoc pœnam, siue uultis esse clementiam, debeo tam mi-
 ser esse dum probo, quam cum uiderem. Miserum me, si
 fas est in quæstione mentiri. Sine dubio diues hoc captiuit
 recusando quæstionem, ne crederetur. Sed dura parum-
 per anime, uidisti. Nunc infelix ad nos miseros pietas
 redi: quod fieri in ipsa orbitate non potuit, & uires quas
 improvisus abstulit dolor, probatio restituet. Cum flammis

mis urentur nuda uitalia, nox illa occurrat: cum membra fidiculae flagella laxauerint, rursus ante oculos sit morientis unicus uultus, haereant uerba percussoris, mandata pereuntis. Filium spectasse morientem, longa praesentia est. Nescis infelix senectus quanta tibi opus sit ueritatis contentione, ut poeniteat diuitem quod non duos occidit. Iam nunc tamen uobis Iudices infirmitatem meam allego, commendo. Si me forte fidiculae flagella mutauerint, ego tamen uidi. Si uocem in equuleis ignibusque perdidero, ego tamen uidi. Si totus undique dolor pariter admotus occiderit, ego tamen uidi. Alioqui nisi hoc animo meo, nisi licuerit oculis, morerer hoc dolore, quo puto me posse torqueri.

GEMINI LANGVENTES, DECLAM. VIII.

ARGUMENTVM.

Gemini quibus erant pater & mater, aegrotare ceperunt. Consulti medici dixerunt eundem esse languorem. Desperantibus reliquis promisit unus se alterum sanaturum, si alterius uitalia inspexisset. Permittente patre executi infantem, & uitalia inspexit. Sano uno, accusatur pater ab uxore male tractationis.

Pro matre contra patrem.

QUAMVIS Iudices plurimum infelicissime matris aduersis miserationis abstulerit, quod ex duobus liberis pari desperatione languentibus alter euasit, & plerisque maximum dolorem prima fronte tractantibus uideatur auaritia gaudiorum, ut modò ad totius orbitatis redacta patientiam, iam non sit unius salute contenta: non possumus tamen affectibus uestris non hanc primam tristissime calamitatis allegare mensuram, quae ex ipsa quoque solatii sui conditione descendit. Minus misera quereretur de mari-
to, si

to, si sanari nec ille potuisset, pro quo est frater occisus. Nunc infelix par non est dolori, nunc non inuenit ulla solatia, ex quo sibi uidetur filium perdidisse uicturum. Super impatientiam tristissimæ orbitatis increfcit, quòd intelligit illū nō sine sanitate fuisse languorem: nec persuaderi miseræ potest perituro laborasse fato, in quo inuentū est quòd sanaret aliū. Captet licet crudelissimus senex parricidij immanitatem metu maiore protegere, non inuenio unde colligi possit utrunque fuisse moriturū. Ex duobus ægris non perijt, nisi qui occisus est. Ante omnia igitur illud à uobis infelicissima mater petit, ne maximi sceleris ideo decreseat inuidia, quia pati uideatur & reus ex orbitate tantundē. Non perdidit filium, quisquis occidit. Explicat à dolore patrē, quòd sibi uidetur fecisse rē maximā, & in locū iuuenis amissi substituit de uanitate solatium. Alia est, alia cōditio matris, quæ medico nō credidit, apud quā seuisimæ cōditionis immanitas fidē nō potuit impetrare tētandi. Pro utroq; timuit, pro utraq; sperauit. Facinus est eū maioris pietatis uideri, qui de morte filij putauit alterius uel certa salute trāsfigere. Sic debetis odisse patrem, tāquā duos occiderit, cuius nō interfuit uter occideretur. Est tamē sanctissimi Iudices quod de crudelissimo parricida queri possit nō sola mater. Adiecit humanis calamitatibus ipsam sanitatē, & morborū languorisq; uiolentiā medicine cōcessit. Filium occidit (si ipsi creditis) fortasse moriturū: & hominem cuius charitas debuerat ipsa desperatione creuisse, in hoc s. lū impendit, ut tantundē superesset incerti. Nō exonerat Iudices immanitatem seuisimi patris, quòd hac ratione credidit de languēte filio rem inauditam, rem facere crudelē. Vnan rationem habet, si ipse sanetur. O tristior indigniorq; semper mēsurā calamitatum magna felicitas. Hunc cūc fecit exitum illa modò ciuitate tota conspicua mater: ille indiscret

indiscretus ab utroq; latere comitatus? ille gaudentiū dulcis error oculorum? Quid mihi mortē nunciatis unius? Perdidit misera geminos. Passi sunt enim languorē miserrimi iuuenes, sine dubio pariter unaq; nō fraternitate, non animæ corporumq; consortio, sed conditione fragilitatis humanæ, qua sic extranei quoq; duo languere potuissent. Nō negauerim morbum terribilē, grauē, & parētibus utiq; metuendū: de cuius tamen adhuc, ut parcissime dixerim, remedio quæreretur. Quid refert an medici cōsenserint utrūq; periturū, cū eundē dixerint esse languorē? Manifestum est de duobus nō dixisse uerū, quos de altero cōstat esse mentitos. Iam tamen Iudices de tam perditā pronūciatione non querimur, q̄ egros quos sibi uidebātur explicare non posse, parentibus crediderunt. Innocētior est simplicitas, desperare, si remedia non noueris: & hanc ignorantie malo probitatē, ut languorem quem nescias, tantum neges posse sanari. Maximi tamen uirorum, & quibus artis suæ soluēdo nō sit humanitas, si sciebant hoc genus curationis, & illud non indicare uoluerunt. Vultis & illos mentitos breuiter probē? Desperauerunt de languore, cuius remediū (si patri creditis) alius inuenit. Siue enim Iudices uanissimus nescientiū uidit hāc patris in periculo liberorum rigidā niniāq; patientiam, & hominem in filiorum languore sollicitum de remedio generis humani: siue captauit ex hoc uultu quandā artis mutationem imitari, quādō sanare non poterat, & ignorantie pudorem tegere magno tentauit incerto: siue ut aliud uideretur dixisse quā reliqui: uerba desperationis incredibili uanitate uariāuit, magnāq; miseros parētes ambage suspēdēs, tutissimū putauit promittere, quod deberet nemo experiri. Caussas quidem se dixit ignorare morborū, sed salutē sponndit unius, si licuisset alterū occidere, lacerare, perspicere. En cui pietas patris, cui

credere

credere sollicitudo debuerit: dixit se scire remediū, qd' nescie-
 bat. Vultis intelligere iudices nihil impatientia charitatis fe-
 cisse patrē? Non retulit ad matrē, adacta est à morte filij uel
 sanitate discedere. Non propinquos consuluit, nō amicos, sed
 sua tantū persuasione medicūq; contentus, quod nocentius est
 quā si ipse occidisset, alterutrum potuit eligere. Dicat nunc
 parricida, quid fecerit illud quod etiā de similibus tam pari-
 bus aegris in alterum desperatio illa praeualuit? Si medici nō
 interfuit utrum occideret, constabit uiuere utrunq; potuisse: si
 interfuit, cōstabit nō eundem fuisse languorem. Qualis fuerit
 illa curatio, quid passus sit iuuenis in morte qua medicus pa-
 rabatur, omnium cogitationibus liquere crediderim. Ideoq;
 parcimus auribus matris. Breuiter tamen longae crudelitatis
 explicanda seuitia est. Ex omnibus quae pertulit, leuissimum
 fuit quod occisus est. Non est quod uentā tristissimae curatio-
 nis paret, quod uidetur in alio fratre explicata promissio. An
 alterum medicus sanauerit, fortuna uiderit: quod negari non
 potest, alterum medicus occidit. Erumpit hoc loco mulier in-
 felix, & tota libertate proclamat. Redde mihi, inquit, marite
 filium, quem tibi pariter medicoq; cōmisi. Hic est ille uester
 insanabilis, recipe quē mihi credidisti. hic ille moriturus, hic
 quem permiseras medico, si maluisset occidere. Vides quid
 profecerint anxia uota pietatis, sollicitae preces. Dum iam fri-
 gidi pectoris calorem superpositis reuocamus uberibus, dum
 frigentia membra continuis osculis, & spiritu trepidae ma-
 tris anim. unius, dum labentes oculi ad nostras exclamationes
 nostrosq; planctus admissa paulatim luce laxantur, dum
 multa mentior, multa promitto, & fratrem dico sanatum,
 respexit ad uitam, conualuit, euasit. Non tamen iacto pieta-
 tem, non arrogo mihi prosperae curationis euentum. Quid
 huic sanauerit, uis scire breuiter? quod potuit utrūq; sanare.

Pudeat

Pudeat uos ô iura legesq; quòd miserrimè sexus dolorem his clausistis angustijs. Ita maritū, q̄ occisus est filius, malæ tractationis uxor accusat? Perdiderūt legis huius auctoritatem, quæ ad illas uxorias querelas matrimonium solent deferre delicias. Ego illam datam miseris tantum matribus puto potestatem, ab iniquo coniuge explicare diuortium: & cōtra maritales tuetur iniurias, ubi nolis prestare patiētiam. Illis succurrit quas nefas est ab uiro discedere, quas in pessimi cōiugij durū perpetuumq; complexum, communium pignorum nexus arctauit, quæ malos maritos pariter & patres nec relinquere ne ferre sufficiunt. Facinus est ideo euadere maritum, quia damnaretur si de illo minore dolore quereretur. Itaq; impudenter facit, q̄ pro detracto matrona cultu, negatoq; comitatu, fastiditis noctibus, pulsataq; facie, filium complorat occisum. Sileo adhuc illa per quæ parricidij creuit immanitas. Occisum filiū obijcio, putate luxuriosum, perditum nocentem: fingite hoc patrē ira, indignatione fecisse: quātum facinus sit filium occidere, nemo magis fatetur, quàm qui uult uideri se illud fecisse pro filio. Ecquid iudices? uel ex hoc totus animus mariti, tota tristissimæ coniugis calamitas perspicitur potest, q̄ se negat matri cōmunium liberorum debere rationem? Placeat ergo mortales, ut de hominibus in quos plus ex harū sanguine, ex harum transit anima, nō habeant partē nisi tantū doloris? Solos ergo cōmunicabit misera plāctus, & ab omnibus consilijs quibus ordinatur iuuetā, uita disponitur, extranea, utilitate seposita, circa mœrores tantū lacrymarūq; consortiū orbitate iūgetur? Si mehercle fas est æstimare utri plus parenti debeat ex liberis, nō improbe totā potestatem sibi uindicabit affectus, quæ decē mēsis ante uestrā incipit diligere notitiā: & cum uos patres gaudiū primū faciat oculorū, antē sunt cōsciētia matres. Facinus est ideo tantū illis mi-

nus licere, quia minus facere sufficiunt. Vos estis qui crescentes
 adhuc in peregrinationes, qui iam adultos in castra magnorum
 parentum uanitate dimittitis. Erubescitis desiderijs tanquam in-
 firmitate, & unde uelocissimus transitus est in rigorē, liberos
 uultis amare patiētia. Quam multa ideo tantum de filijs faci-
 tis, quia licet? & frequētius potestatis uestrae iactatione tan-
 quam aliquo grauitatis genere delinquitis. Non habet orbitas
 uestra lacrymas, super ardentis rogos tenetis incōcussam ri-
 gidamq; faciē, itis obuiā consolationibus, & quod omnē mo-
 dum feritatis excedit, captatus in magna calamitate laudari.
 Quicquā ergo erit quod de cōmunibus pignoribus, non pari
 mente, pari impatientia, uel, si necessitas postulet, pari rigore
 faciatis? Mali tantum patris interest ut matri minus liceat. Sa-
 ne cedat uobis circa regendas communium pignorum men-
 tes sexus infirmior: uos mores, uos uitae genus, uos matrimo-
 nia, ceterosq; actus uestra persuasione firmetis: nunquid ar-
 rogans consortiū, nunquid impotens societas est, liberos com-
 munes esse languentes? Si quis immo pudor est, cede nunc to-
 ta potestate matri, illius sit in aegri toro proximus locus, haec
 adhibeat fomēta, porrigat cibos: si quid impatiētia, si quid fla-
 grantium uiscerum poscit infirmitas, mater neget, mater in-
 dulgeat. Illas quas immodicus ardor discutit uestes, haec super
 fatigatos reponat artus: illa iactatas toto lectulo manus sedu-
 lo contineat affectu. Frustra captas uideri ultionem magnae
 charitatis, ab omni curae ratione sepositus. Cum circa cura-
 tiones liberorum non consentiunt parentes, curationis est cul-
 pa, non matris. Quid quod filium occidit innocentem, cui ni-
 hil obijcere, nihil poterat irasci? Filium (si ipsi creditis) pro
 fratre mori paratū, cuius suprema ferre non poterat. Nouum
 iudices & incognitum rebus humanis audite facinus. Iam
 parricidium pietas, charitas, & impatientia orbitatis admit-
 tit.

tit. Malo odium, querelas, execrationes, quàm ut quis liberos
 affectu quo seruantur occidat. Quid refert an per hoc alte-
 rius filij anima redimatur? Si parricidiũ fas est ulla accipere
 causas, filius propter se tantũ debet occidi. Adijcite Iudices
 immanitati, quòd occidit ægrũ. Omnibus equidem mortalibus
 maiorẽ crediderim de languore uenire reuerentiã: & illorũ
 quoq; quos inter supplicia pereũtes audio spectamus assensu,
 iuxta ualeudines tamẽ morborumq; uiolentiam quodam in-
 nocentiẽ fauore miseremur. In carceribus, & in illa profun-
 da nocte poenarum, irreligiosus ille anhelus pectoris pallor in-
 spicitur, nõ sic confundunt obuios grauibus catenis colla stri-
 dentia, & diutino squallore concreta facies, ut ille quem ad
 singulos conatus gressuq; labentem uix trahit impellitq;
 longus ordo uinctorum, & inter tot destinatos, totq; peritu-
 ros, omnium tamen in se retorquet oculos unus æger. Quid
 ais? tu illum quem nunc nefas est castigare, reprehendere,
 cuius auribus parcere debuerũt seuiora uerba, si quid nega-
 res, uidereris occidere: ferro, uulneribus aggredieris? Nõ po-
 test hinc tibi uenire defensio, ut hoc sis pro alterius salute cõ-
 mētus. Inter duos liberos pari desperatione læguētes, da bo-
 num patrem, non præponderabit alterutrum, non eliget, sed
 ut incertum orbitatis euadat, ipse morietur. Tentat hoc loco
 Iudices crudelissimus senex excusationem temeritatis suæ de
 medicorum trahere consensu. Desperauerant, inquit, de duo-
 bus. Sed ut incertum orbitatis euadat, sepono paulisper im-
 manitatem patris, qui credidit: & de arrogantissimæ persua-
 sionis hominibus queri, de totius generis humani nomine uo-
 lo. Quàm multas artes misera mortalium sollicitudo fecit!
 Fato uiuimus, languemus, conualescimus, morimur: medici-
 na quid præstat, nisi ut iuxta te nemo desperet? Dicturum
 me putas, non credo renunciantibus, non accedo cum dese-
 runt

runt relinquuntq; languentes. Ego uerò medicis non credo
 speratibus. Aspicite maiore pariē generis humani, & si me
 interrogēs, illam robustiorem, illam adhuc in prima rerum
 nature ueritate uiuentem, nullos artis huius nouit antisites:
 nec minus tamen bellorū uulneribus, morborumq; medetur
 incurſibus, nō diſputationum uanitate ſolerti, ſed experimē-
 tis: & inuicē per ſimiles diſimilesq; caſus obſeruatiōe du-
 cente tradita ratione ſuccurrit. Nō medicina ſanat, ſed quic-
 quid uidetur ſaſſe medicina eſt. Quo uultis animo ſeram,
 quòd ars (quantum dicitis) inuēta pro uita, ſi dijs placet, au-
 toritatem formamq; captat, ut longē uentura ſuprema pro-
 ſpiciat: ut adēſſe fata denunciēt, quæ nec timentur? & maxi-
 ma ſcientiæ pars eſſe cœpit, ſanare non poſſe. Quiſquam ne
 ab homine qui adhuc loquitur, ſpirat, intelligit, ſic recedet,
 quemadmodū relinquitur exanime corpus? & ibi finē uitæ
 putabit, ubicunq; ſcientiæ ſubſtiterit infirmitas? Si fragilita-
 tem mortalitatis, incertosq; uelimus æſtimare caſus, tantun-
 dem periculi habet omnis æger. Iniquiſſimū eſt deſperatio-
 nes uocari, quoties remedium medicina non inuenit: & an-
 guſtias ſiue artis, ſiue mentis humanæ, ad inuidiam referre
 fatorū. Nihil magis intereſſe omnium puto, quàm ut ſpes pro
 homine tam longa quàm uita ſit. Vnde putatis inuentos tar-
 dos funerū apparatus? Vnde quòd exequias planctibus, plo-
 ratu, ignoq; ſemper inquietamus ululatu, quàm quòd faci-
 nus uidetur credere tam facile uel morti? Vidimus igitur fre-
 quenter ad uitam poſt conclamata ſuprema redeuntes. Pleri-
 que cōualuerunt negligentie bono, quosdam explicuit quic-
 quid alios fortaſſis occideret. Hos indulgentie temeritas, illos
 adiuuit deſperationis audacia. Datur fortaſſis huic arti per-
 ſpicere morbos, profutura meditari, ſed unde ſciet quan-
 tū inter uifcera, latētesq; pectoris ſinus, unicuiq; animæ na-

tura concesserit? quam proprietatem spiritus, quam corpus acceperit? Non tam uariæ mortalibus formæ, nec in uultibus nostris sedet tanta diuersitas, quãta latet in ipsis dissimilitudo uitalibus. Inenarrabile, indeprehensibile est quicquid nos elementorũ uaria compago formauit. Et prout in nos plura seu rariora de terrenis seminibus celestibusq; coierunt, ita uel duramur tacita ratione, uel soluimur. An desperantibus credi debuerit, uos estimabitis. qui negarũt egros posse sanari, nec in hoc probauerunt qui euasit, nec in illo quem non læguor occidit. Iustas mehercle haberet mulier causas querelarum, si noua incognitaq; ratione uel utrunq; seruasses. Nunquam ex magno uenit affectu incredibilia uel profutura tentasse: & in re quæ plus de incerto habet, temeritas experimẽti solam probat desperationis audaciam. Quid refert cuius sit conditionis æger, quantum adhuc spei, quantum uideatur habere de uita? Sacrosancti sint parentum metus. Dij non sinant ut ex liberis uilior incipiat esse periturus. Medici desperauerunt. Quid istud ad patrem? Spera tu, iube sperare matrẽ: tuis potius affectibus, tuis crede uotis. Et hoc de parricidij facilitate est, circa filiorum languorem ad desperantes potius accedere. Fidẽ habes hominibus, quos mentiri alius affirmat, contra quos iterũ credis uni præsertim? Pessimè hercle de tua feritate sentirẽ, si in quacũq; filij curatione non adhiberes propinquos, nõ interrogares amicos, non respiceres ad matris animũ, non hanc primã impatientiam, non hunc consulis timorem. De nullo filio minus debet soli sibi permittere pater, quã qui uidetur utiq; moriturus. Fratres, inquit, & gemini erant, ideoq; credibile est illis eundẽ fuisse languorem. Rogo, quis in ullo mortalium ferat ignorantiam pariter & affirmationem? quisquis nescit quod generis languoris sit, non potest scire an idem sit. Nihil. Iudices

in rebus humanis uoluit esse rerum natura tam simile, quod non aliqua proprietate secerneret. Quid refert an ex iisdem prima illa duorum corporum animorumque compago seminibus oriatur? Sibi quisque firmatur, sibi quisque componitur, & duo plures uel fratres nascuntur fato singulorum. Hanc ipsam indifferentiam quam mirantur occursus, stupent ciuitatis oculi, parentum tamen agnitio dignoscit, separat notitia nutricum, & fallentibus notis, est rursus quod faciat ipsa similitudo dissimile. In plerisque quauis sit indiscreta facies, inuenitur tamen alius oris sonus, habitus, incessus: & ut ipsa consentiant, diuersa mens, contrarii mores, & uite generarietia. Quid quod non eandem esse naturam geminorum probat etiam fortuna dissimilis? Hunc pressit paupertate perpetua, illum in speratis opibus excoluit. Illius per titulos et honores, huius per ignobiles obscurasque sordes totam duxit aetatem. Simile est quicquid accipiunt ex homine gemini, dissimile quicquid ex fato. Nec enim tam pariter in lucem de maternis exiluerunt uisceribus, ut illos eadem origo signauerit. Quantum putas inter fuisse temporis, dum primum uteri pondus egeritur? dum parumper exonerata uitalia, altero rursus homine laxatur? Breue fortassis exiguumque uideatur mortalibus oculis: sed si terrena mente perspicere uelis orbis huius uastitatem, scies multum esse quod inter duas transcurrat animas. Voluitur super nos haec caeli siderumque compago, & praecipiti per procliuem decursu, totius diei noctisque breuitate emensus orientis occidentisque cursus, diuersorum siderum in primo statim ortu, rotato se rursus axe consequitur. Hoc tu paruulum credis esse spatium, quod diuersis pariter rebus impletur? Quantum inter illa transcurretis horae momenta nascitur, perit? Igitur quando unquam peregrinati sunt una, militauere pariter? quid non diducti separatique fecerunt? quando illos languor, quando suprema iun-

xerunt? Et quādoq; sit necesse est aliter, ex geminis q; pariter lāguerūt, nō sic accidit quomodo fratribus, sed quomodo duobus. Non eodē fato languere geminos, quēadmodū uultis breuius probē, quā q; nec uterq; occisus est, nec uterq; sanatus? Sed fingamus hoc esse uerū, quod desperauerūt medici: relinque nobis pater innocētiam calamitatis, salua solatia sint de liberis, quos tibi uideris nō pdidisse nisi fato. Quis ex parētibus nescit hac se mortalitatis procreare lege? Sed indigni exitus supra orbitatē sunt. Ideo magis flemus illos quos bella rapuerūt, hausit incendiū, naufragia merferūt. Fortius feras inter asidētū manus, inter suorū officia labentes, cū se inuicē oscula, cū se satiauerē sermones, cū data suprema mādāta sunt, & se scit pietas oīa fecisse pro uita. Igitur uerū dixerim, illos mori credimus, hos perire. Nō inuenio quēadmodū excusationē pater de cōsensu possit accipere medicorū. Hoc est quod omnē cōparationem feritatis excedit. Filium pater propter hominē quē nō putauit posse sanari, occidit. quod tu monstri portentiq; genus es? Habes parricidij patientiā, non habes orbitatis. Ita demum potes ferre filij mortē, si facinus adiceris? Tu occidis, qā desperauere medici? Quereres mehercle si reliquisses, si quid de cōtinuatione curę sollicitudo laxasset. Nihil ergo plus facies, quā illi q; nunc plures fortassis circūeunt ægros, quos detrahit, quos auocat alia curatio. Filios saltē cōmitte uel matri, de fortuna queratur, dijs facit inuidiā. Mulieri quę ferre non potest q; uideris desperasse, nunquā ex hoc rationē reddas, q; occideris. Quis hęc iudices impudentiam ferat? tentat pater ut & huic rei credatis, q; desperauerūt omnes, & quod sperauit unus. Nostrę quidē querelę sufficit non cōuenisse medicis: & cū inuentus sit qui cōtra sensum desperatū, genus aliquod sanitatis afferret, fas erat iudices ut adhuc inueniretur alius q; latiora & utiliora

pro

promitteret. Hoc nunc me queri putatis, & in re de qua credere nec oibus debuisset, accessit u. n. Non interest an supersit remediū quod tentare non debeas: & ubi tantūdem periculi speres quātū desperatio habet, melior exitus est qui facit miserōs innocētes. Quid inuidiam prioribus medicis paramus? Nemo magis desperat, q̄ qui se negat nosse languorē. Quid ais pater: ita tecū quisqua sic audet agere de duobus filiis, tāquā de duobus ægris? Tu ex geminis alterū occidēdū dabis? Non ferrē si separare expositurus auderes, si contentus esses educaturus alterutrū: nō ferrē à piratis captū filium alterius uicaria seruitute redimētē. Tu de orbitate facies uice? & casum singulorū p̄ utrūq; diffundes? Parriciā uocarē, si promittēte medico quōd sanaret unū, & osses eligere periturū. Penē crudelius est geminos diuidere q̄ perdere. En scientia cui debeat credi, negat se scire causa: languoris, deinde promittit quicquid licere nō deberet nec intelugētibus. Occidā, inquit, deinde sanabo. Memineris pater in hac cōditiōe prius esse ut occidas. Non est tanta pietas seruare filiū, quantū facinus occidere. Tu nūc hoc putas profundæ artis esse secretū? Verba tantum desperationis inuoluit, & homo cautissimæ uanitatis captat illā nouissimā circumire breuitatē. Vides quāta promissum suū experimentūq; caligine medicus inuoluerit: nunquam cōstabit an fuerit languore moriturus æger, qui aliter occiditur. Non noui, inquit, languoris genus. Post hāc uocem mehercle non deberes committere ægros, etiam si uellet experiri potionis haustus, ciborum fomentorumq; nouitates. Nescio, inquit, sed si pmiseris alterius aperire uitalia, pectus effringere, remedium fortassis inueniā. Iam excusatus es medice matri, sperasti ne tibi crederetur. Differo paulisper & de fratribus, quōd de geminis, quōd pater hoc facit non consentiente matre: publico potius mortalitatis contendo nomi-

ne, non debere genus istud curationis admitti. Actum est uelut de genere humano, si nobis pro salute ægri opus est morte hominis alterius: & penè ratio sanitatis intercidit, si consumit medicina tantundem. Ego quenuquam dicentem seram, Vt inueniam ualetudinis causas, date mihi aliud corpus, alia uitalia: occidam: deinde salutaria queram, profutura medicabor? Ita non facilius est nosse languorem? Quæ hæc est impudentia crudelissimæ uilitatis? Aegrum placuit occidere, ut inueniretur cur non debuisset occidi. Nullum sanctissimi Iudices natura morborum genus solis uisceribus abscondit: & quicquid causas ualetudinis de uitalibus trahit, in corpus emanat. Inde pallor, inde macies, quòd ad interiorè dolorem superposita consentiunt. Non inuenio cur hominem uulneribus exquiras, cur remedia quoq; uitalibus per corpus immittas, & in latentes meatus per hæc quibus tegimur, medicina descendat. Cur ergo non eadem ratione languor admittit intellectum sui, qua sanitatè prodit? Abditos profundosq; morbos, aut citatior clausi sanguinis cursus, aut crebrior anhelitus laborantis animæ indicat. Crede de his ante omnia sensibus, oculis tuis: et ipsos de quibus agitur, modò singulos, modò pariter interroga, cui potissimum parti graue tacite pestis pondus insederit, unde prorumpat in gemitus conscius dolor. Medicus qui per hæc nõ potest inuenire languorè, non inuenit nec remediũ. Quid si aliquid sanato medicina potest præstare rationis? Sufficit quòd aliquãdo iam facta ex unius hominis inspectione, ad totius intellectum naturæ medicina profecit. Quid allaturus huic ægroto es, quod non tot seculorum, tot languentium experimenta deprehenderint? Vis tu potius hac audacia, qua secreta languoris exquiris, remedia tentare? Breuior uia sanitatis humanæ, propior nostræ salutis utilitas est. Si uiscerum nimius ardor stricta circa se mem-

bra durauit, adhibe remedia laxantia. Si fluitat nimis æger humoribus, præsto sint per quæ pressis clusisq; uenis in nouas uires corpus areseat. Si parum prodest abstinentia, rursus ciborum qualitate foueatur. Si spiritus receptis prentur alimentis, ad puriores meatus ieiunio fameq; tenuetur. Contigit tibi magna experimentorum materia medice, ægri duo, & languor idem. Non est opus ut expectes quando se per unius hominis patientiam explicet profuturorū magna diuersitas. potes experiri pariter eadem, consentanea, diuersa, pugnantia. Nulla ratio est uulnerū sanguinis, supremorū. Quemadmodū sanari debeat alius æger, scire non possis nisi ex altero sanato. Quid quod etiā ut idem sit ualitudinis genus, necesse est tamen duorum corporum diuersitate uarietur? Nunquam in alienis uisceribus inuenias totū quod de altero quæras, & alius languor est, alius æger. Cur maximū nefas alterius filij salute defendis? Homo in quo sola queritur caussa languoris, propter medicum occiditur. Adijce quod nec deprehendi ex non sanato potest ullius caussa languoris. Quicquid nos in uitia morborū à naturali sanitate commutat, facit aut nimij sanguinis pondus exæstians, aut superfluus calor, aut ultra naturalem modum humor exundans, aut spiritus per tactos meatus non solita laxitate discurrens. Quid horum, si uitalia ferro uulneribusq; reserentur, saluum potest esse languētibus, cum compressi spiritus laborē protinus ille reserati pectoris meatus emittat, sanguis iisdem pariter deprehendatur egrediaturq; uulneribus? An fas putatis ut suā seruent uiscera nudata faciē? ut nihil perdat ex priore natura illud pectoris uitæq; secretum, cum admisit oculos? Plurimum in nobis etiam timore mutatur. Quantum affert sollicitudo, gaudium, dolor, et aliquis subitus affectus? Quoties dum ad curationē præparatur æger, dum cōponitur ad sua remedia cor-

pus, medentium manus anima destituit? Iam uerò ad singulos
ictus, & longissimas uulnerum moras, quantum ex toto homine
conuertitur clamore, gemitu? Necesse est omnes perire qui-
bus continetur uita, causas, quoties uita ipsa consumitur: & cum
homine qui propter intellectum languoris occiditur, ipse quoque
paulatim languor emoritur. Differ saltem pater hanc crudeli-
tatem: quicquid ex filio facis, facies ex cadauere. Si potest de-
prehendi languor dum occidit, facilius cum occiderit. Interro-
gare mehercle hoc loco libet, utrumne periturum pater, an me-
dicus elegerit? Negauit sua interesse quem occideret. hoc si &
alter perisset, probauerat utrumque fuisse periturum: cum conualuit,
probat utrumque uicturum. Ad seuisimam curationem potuit aegrum
facilius mehercle explicare, si esset unicus pater. Sufficit ergo
comparare, discernere, num iterum ille tibi preciosior, ille melior
incipiet esse uicturo. Vbi est impatiencia patris, qua uix dimit-
titur cadauer in rogos? qua corpus exanime detinetur am-
plexu? Dij immortales, quam seua, quam crudelis est ista cuncta-
tio! dum deliberas, dum unumquemque detrectas, parricidium in utroque
consumis. Duorum uilitate fit, ut ex fratribus possit alteruter oc-
cidi. Nunquam iudices res tam horribilis inauditaeque feritatis
admissa est. Filium pater propter eum occidit, quem etiam ipsum po-
terat occidere. Trāfert iudices reus in medicum electionis in-
uidiam. Ille, inquit, aestimauit, ille decreuit. Ergo manifestum est
non parum fuisse languorem. Ex duobus aegris plus habuit spei,
propter quem debuit alter occidi, Recede paulisper mulier in-
felix, filij tui nobis referenda curatio est. Felices aegri, qui lan-
guore moriuntur, qui supremos anhelitus inter suorum amplexus,
inter suorum alloquia posuerunt. Vt erat iuuenis primo ipso
comparationis incerto, mox electione cruciatus, abacta est a pe-
rituro prima mater, & modò sedula ministeria seruorum, re-
pente mutata sunt in mortis officia. Detrahuntur tremantibus

uelam

inelamēta membris, & ut grassatur as manus totū corpus ad-
 mitteret, nudatur mirabilis ac deflenda macies. Toto deinde
 tenditur toro, & ad innobilē rigidāq; patientiā per omnia
 lectuli spatia duraturus exponitur. Accipit carnifex ille te-
 lū, nō, quo dextra statim totū uulnus imprimeret, sed qd' le-
 uiter paulatimq; descēdēs, animā in cōfinio mortis ac uitę li-
 brato dolore suspēderet. Hęc exhortatio, hoc fuit perituri iu-
 uenis alloquiū. Fortiter dura, patiēter admitte, sanabitur fra-
 ter. Nō est q; exanimis metu, dolore deficias. Caue uiscera
 exclamatione ne lassēs, anhelitu gemituq; cōcutias, ne reme-
 diū pereat alienū. Passus est miser discurrētē per omnia re-
 ferati pectoris improbū uagę artis errorē. Cōtentum fuisse
 medicum toto homine discentē primo putatis aspectu: Egesta
 sepe uitalia, pertractata, diducta sunt: fecerunt manus plura
 quā ferrū. Stat iuxta medicū pater apertis uisceribus inhiās,
 stillantē animę sedē cruētis manibus agitantē ne fessinet hor-
 tatur, iubet altius diligentiusq; scrutari: interrogat, dubitat,
 cōtendit, affirmat, & accipit de filij morte rationē. At mu-
 lier infelix cluſtis aduoluta foribus, cruētumq; secretum toto
 corpore effringens, uelut super busta tumulosq; clamabat.
 Audi miserrime iuuenis, siquis adhuc tibi supeſt sensus, ex-
 audi. nō permisit hoc mater, crede orbitati meę, crede lacry-
 mis, nec frater hac uellet ratione sanari. Inter hęc reficieba-
 tur miser haustibus, detinebatur alloquijs, cōprimebatur re-
 siduus cruor, cludebatur apta uitalia. Nemo unq; tā noua p-
 tulit cōmēta seuitię: tāquā sanaretur, occisus est. Ite nūc &
 querite an potuerit medico sanāte uiuere, qui tādiu uixit diū
 occiditur. Vos tūc putatis illius tātū lāguoris medicū quęsis-
 se cauſas? quęsiuit quicq; nesciebat: & usus occasiōe rarif-
 sima, in omnē uoluit proficere nouitatē. Dij immortales, quā-
 tum infelix iuuenis animę, quantū sanguinis, quātum habuit

ex uita, qui pertulit ordinē longissimæ curationis? Vix ægrè
 misero licuit mori, uix à cruciatibus suis anima dimissa est.
 Inuētū putatis esse languorē? Inuentū est illū potuisse sanari.
 Agedū cōmento tuo senex superbus exulta, habes quod libe-
 ris, quod parentibus, quod imputare seculo possis: fecisti me-
 dicum parricida meliorē. Libet mehercle intueri par illud.
 Aegrū uidisses hominē, qualem non salutare medentiū ma-
 nus, non ars inuēta pro uita, sed diri ferarū rabidiq; morsus,
 & auiū fames satiata destituit, hinc alium in nouas uires re-
 censq; robur reddito uigore surgentem. Vultis scire Iudices
 unde uenerit tanta diuersitas? Illū pater curauit, hūc mater.
 Quātū, inquit, misera pertuli laborē, dum tam magnā foueo
 tristitiā? Non fuit mihi rixa cū morbis, nec cum repugnātis
 ualetudinis rigore cōtentio. Totus in lacrymas mœroremq;
 resolutus oderat lucē, respuebat cibos, fastidiebat haustus,
 & uitam parricidij pudore fugiebat. In omni proclamatione
 gemituq;, frater: ille diebus ac noctibus cogitationes, ille tor-
 quebat oculos. De quibus tu ægris impotentissima medicina
 mentita es? Non fuit, nō fuit solo languore periturus, quē nō
 potuit nec mors fratris occidere. Quid igitur, inquit, miser-
 rima foeminarū, seuisime senex ex hac recordatione tristis-
 simæ orbitatis ad hos uultus, faciēq; cōuerteris? Sine dubio
 filius est, & post grauissimas denunciations redditus uita.
 Sed ignoscat natura, pietas, non est solatiū matri unus ex ge-
 minis. Felicior ille dolor est, qui trāsigi saltē cum oculis po-
 test, renouatur, accenditur, & in his uultibus illum quotidie
 putat uidere pereūtem. Sed & ipse gaudio redditæ uitæ læ-
 titiaq; non fruitur, nec se credere potest charitate praelatū,
 quem medicus elegit. Sentit infelix cuius orbitatis unicus sit,
 quibus lacrymis perfundantur oscula, quàm magnis profun-
 disq; suspirijs concutiantur amplexus. Misera uerecūdia sa-
 nitatis

nitatis
 titur h
 pr. ese
 explic
 clusus
 lacera
 ris, au
 quidē
 irrūp
 nera t
 quod
 gi, ac
 pleui,
 posui,
 tata s
 pue se
 tumer

Ab
 iuuen
 patri
 amico
 nit in
 gnatu
 lescen
 paupe
 tis fil
 abdic

nitatis ingrata, precium sibi uidetur fratris occisi. Conuertitur hoc loco iudices mulier infelix, & uelut ad quandam presentiam amissi iuuenis, Siue, inquit, tadem securitate mortis explicitus, in aliquo sedis æternæ pudore requiescis, siue exclusus ac uagus, & inter fabulosa supplicia metuendus adhuc laceratione, per stupentes horrentesq; manes umbra discurrens, audi miserimæ matris iniquissimam complorationem. Non quidē licuit mihi in illud cubiculum conditorium tuæ mortis irrupere, nec super charissima membra prostrata meis uulnera tua tegere uisceribus: quod solum tamen potui, corpus quod medicus, quod reliquerat pater, hoc sinu misera collegi, ac uacuum pectus frigidis abiectisq; uisceribus rursus impleui, sparsos artus amplexibus iunxi, membra diducta composui, & de tristi terribiliq; facie tandem ægri cadauer imitata sum. Hoc est tamen quod de tristissima orbitate præcipue ferre non possum: propter fratrem uideris occisus, nec tamen unquam constare poterit an tu sanaueris fratrem.

GLADIATOR, DECLAM. IX.

ARGUMENTUM.

Abdicare & recusare liceat. Pauperis & diuitis inimicorum filij iuuenes amici erant. Filius diuitis cum in piratas incidisset, scripsit patri de redemptione. Illo morante profectus pauperis filius cum amicum apud piratas non inuenisset, quia lanistæ uenerat, peruenit in ciuitatem in qua munus parabatur, sub tempus ipsum quo pugnaturus erat diuitis filius. Pactus est cum munerario pauper adulescens, ut uicariis operis redimeret amicum, petiitque ut si egeret pauper pater, alimenta ei præstaret. Ipse in pugna occisus est. Diuitis filius reuersus egentem inuenit pauperem, palam cœpit alere, abdicatur.

Pro Filio contra Patrem.

Nemi

NEMINEM unquam Iudices intra tam
 breue ætatis suæ spatium plura terra ma-
 riq; perpeffum, quàm quæ proxima pere-
 grinatione uel tuli, uel timui, uel uidi, faci-
 lis, ut opinor, fides est, cū ex omnibus quos
 nouimus mortalibus unus nominari me miserior possit, quem
 infelicem ego feci. Tamē in hac quoq; omnia excogitantis in
 me fortunæ uiolentia, confiteor nunquā hunc me concepisse
 animo metum, ne post redemptum per alienas manus filium,
 displiceret patri meo misericordia. Illas uerebar magis iam
 non tacitas uulgi opiniones, quibus crudelitatis atq; seuitiæ
 reus peragor apud plerosq; sanctos et graues homines. Nō-
 dum excusare potui q̄ redemptus sum. Obijcitur mihi orba-
 tus senex, & ille qui modò saluo filio etiam contra diuitem
 steterat, amissis in uno iuene omnibus bonis inimicæ domus
 supplex. Licet enim totas aduocemus in odia fortunæ uires,
 & egētem unum senem uniuersa gratiæ mole calcemus, con-
 fitēdum est tamen, plus amici nocuimus, quàm inimici. Quin
 ipsa prorogatæ quotidiana stipe ifelicis animæ uidetur quo-
 dāmodo maligna clemētia. Quod enim beneficiū est efficere
 ut uiuat orbus? Vnum tamen uel grauius crimen infelix hæc
 abdicationis meæ fortuna defendit, q̄ uix ad sustinēdū spiri-
 tum sufficiētes cibos, prorsus tātū mortis impedimēta, auara
 manu dederim. Puto iam ignoscetis omnes, si plus præstare
 nō potui inuito patre. Quāquā Iudices oboritur animo meo
 nōnunquam & illa suspicio, quòd patrē non alimēta uni seni
 parcē uiuere assueto, nec liberaliter data, nec diu dāda, i of-
 fensam meā cōpulerint. Quātulū est enim facultatibus diuitis,
 quod sub patre sanē tenaci filiofamiliæ superest? Ac si foret
 maius forte momētū, quis tamē parens tam durus est, ut pro-
 pter aliquā impensam carere filio uelit, quòd ipse celatus sit,
 quòd

quod non sue misericordiae pauperem commiserim, non roga-
 uerim, praesertim qui quicquid unquam petij à patre, exorauit.
 Sed neq; hæc ultimo fulmine castigari meruit in differendis
 precibus uerecunda cunctatio. Qui dum tempus opportunum,
 faciles aditus, hilariorè animum capto, interim uolui superesse
 cui ignosceret. Neq; inficior tamen fuisse me lentiorè quam
 oportuit: tametsi hoc praecipue habere uideor patris simile.
 Sed si ulla emendatio penitètia est, hic in publico uobis adhi-
 bitis rogabo. Non ego æs alienum luxuria contraxi, nec profu-
 sus in uitia fortuna nostra male usus sum. Redemptionis meae
 precium debeo. Si impetro, intelligam uerum esse quod qui-
 dam opinantur, ambitiosum patrem publicare uoluisse domus
 suae misericordiam, ne uiderentur pauperes tantum uitam inimi-
 cis suis dedisse. Si perseuerat ut porrectos agenti cibos mea
 fame rependat, & expulsus omnibus bonis filium similem fa-
 ciat inimico, uereor ne iniquis aestimatoribus inexpiabilis il-
 lius & saepe reprehensi odij culpa uideatur penes patrem, qui
 tam facile irascitur. Verum enim sic placet, fortunae magis mori-
 bus desidere, quam suis. nam et paupertatis est proprium, quando
 alia deficiunt, exercere libertatem: & dum contemptus fama
 uitatur, potentiores uel ambitiose offendere: & nacta bonam
 conscientiam magna fortuna, indignius imparcem aduersarium
 patitur. Ergo conseruit, ut solet, casus duratura longius à par-
 uis inijs odia, dum contumeliam humilitas facilius intelligit,
 dignitas grauius. Neq; ulla fuit æmulatio (quae enim esse in-
 ter impares potest:) sed fato quodam similis ex diuersis caus-
 si, contètio. Hic irascendo pertinax erat, ille incendendo con-
 tumax. Quamquam nisi ultimam exprimere confessionem uicti
 utiq; placuisset, multa iam pridem signa dederant ueniae, fi-
 nemq; pugnae petentis. Nam quò pertinuisse credimus, quòd
 pauper adolescens relictis omnibus solum me quem coleret,
 quem

quem amaret, elegerat? Sine dubio à primis ætatis annis iunxerat nos potētissimus amor ille puerilis, dum aut nulla erāt inter parētes odia, aut à nobis non intelligebantur. Post ductas tamē domos perseueravit, immo impensius laboravit. Et si quid mihi in eo satis perspectū est, nihil horum fecit inuito patre. Quantum intelligere potui, pauper sine dubio pudore cedēdi, ne damnasse causam suā uideretur, simul quòd nulla ipsi dabatur gratiæ uia, stare uisus in suscepto circuitu, tamē quosdā molliores tentauit aditus, & dum firma tandem pax impetraretur, filiū nobis obsidē dedit. Ac ne meus quidē offēdi uisus est pater, certe nūquā reprehēdit, nūquā prohibuit. nec clam feci, nec cōtumacē aduersus patris imperia unquā fuisse me uel ipse rerū declarat ordo. Nam quāuis infestū latronibus mare iussus intraui. Neq; dissimulauerim magnas fuisse causas patri cur hoc mihi imperaret, quod ipse facere non potuerat: ego etsi nesciebam, non interrogauit: satis plena ratio fuit patrē uelle. Felix nauigantiū conditio, qui procellas modò, & seuos tempestatis incursum, & albentes fluctibus scopulos, aliāq; pericula tantum maris pertulerunt: ego miser naufragis inuideo, captus barbaris manibus: nec tam nexu catenarum uinctus, quā pondere, inundatum carcerem tuli, & uincula macie laxaui. Quis non ignosceret omnibus qui post hoc exemplum nauigare timuissent? Ergo qua una spe misera traheretur anima, literas de redemptione scripsi patri (testor deos) soli. Quid enim sentire uiderer de parentis affectu, si hoc incolumi redemptionem ab alio petiuissem? Nam quod unum mihi secundum patrem fortuna uidebatur parasse præsidium, hoc sperare in illa sorte non poteram. Quid attinebat amico scribere, quē sciebam non habere unde redimeret? Nunquam ne mihi dabitur liberū tempus conuerēdi apud patrem de amicis suis, qui proficisci uolentem

retinere

retinere tentarunt? qui piæ festinationi attulerunt moras? Profectus esset tamen uel inuitis omnibus (quis enim non hoc præstaret filio pater?) nisi quòd interim amicus antecessit. Illum non pericula maris, non infesti latronibus sinus, non uicinum meæ fortunæ documentum prohibuit. Minus hæc miror de amico: illud est quod pensari nullis beneficijs possit, proficiscentem non retinuit pater: immo si quid in subsidia uitæ seposuerat parca frugalitas, id omne in impensas itineris contraxit, & contulit: Infelicissime senex, sic egere cœpisti. Dicam nunc ego per quos iuuenis præstantissimus nauigauerit fluctus, quos accesserit scopulos, quantos lustrauerit sinus? Faciliora ista putant qui nunquam nauigauerunt. In omnia præceps, sine respectu sui, quem iam tum apparebat uitæ non parcere, adiit, explorauit, & tamen ille quoq; qui tantopere festinabat, serò peruenit. Audite Iudices nouam captiui quere-
lā. iam miser apud piratas non erā. Alebat deuotū corpus gra-
uior omni fame sagina, te inter debita noxæ mancipia cōtēptis-
simus tyro gladiator, ut nouissime per derē calamitatis meæ in-
nocentiā discerbā quotidie scelus. Hæc tamen omnia sustinui, tuli:
adeò difficile est etiā sua caussa mori. Et iam dies aderat, iamq;
ad spectaculum supplicij nostri populus conuenerat, iam ostē-
tata per arenam periturorum corpora mortis suæ pompam
duxerant. sedebat sanguine nostro fauorabilis dominus, cum
me, cuius, ut interiecto mari, non fortunam quisquam nosse, non
natales, non patrem poterat, una tamen res faceret apud
quosdam miserabilem, quòd uidebar inique comparatus. Certū
enim arenæ destinabar uictima, nemo munerario uilius stete-
rat. Fremebant ubique omnia apparatus mortis. hic ferrum
acuebat, ille accendebat ignibus laminas: hinc uirgæ, inde
flagella afferebantur. omnes piratas putares. Sonabant clan-
gore ferali tubæ, illatisq; libitinæ toris ducebatur funus an-

te mortem. Vbique uulnera, gemitus, cruor, totum in oculis periculum. Si quid est in me abdicatione dignum Iudices, unum crimen agnosco, quod in hæc amicum meum misi. Est quidem felicibus difficilis miseriarum uera æstimatio, figurare tamen potestis qui tunc animus mihi, quæ cogitatio fuerit. Nanq; & natura redit in extremis tristis præteritæ uoluptatis recordatio, & mihi cum generis conscientia, cum fortunæ conscius aliquando fulgor, cum liberales artes, cum omnia quondam honestiora munerario meo, domus, familia, amici, cæteraq; nunquam uidentia in ultima mortis expectatione succurrerent tenenti seruilia arma, & ignominiosa morte perituro, tum (si ulla miseris est fides) quid horum omnium ignari agerent propinqui, nihil peius de fortuna mea suspiciâtes, quàm quod scripseram: illud tamen grauisimū, quod patrē qui tandiu non ueniret, captum putabam. Ergo tota cogitatione intentus in mortem, expectabam cruentū illum confectorem. Quis enim dubitet quid futurū fuerit si ego pugnassem? Ille quoq; occisus est, qui inter nos, ut apparet, fortior fuit. His cogitationibus attonito, & in mortem iam penè demerso, inopinata subito amici mei species effulsit. Obstupui, totumq; corpus percurrit frigidus pavor, neq; aliter quàm si uana obijceretur oculis imago, mente captus steti. Vbi primū lux redijt, laxatumq; est iter uoci, Quid tu, inquam, quo casu peruenisti huc miser? Nunquid & te uendidere piratæ? At ille complexus ceruices meas, effusis in pectus meum lacrymis, solutus, intercepto prope iam spiritu, serò, iam trepidante me, primam uocem & diu solam edidit, Satis uixi. Ut uerò causas itineris reddidit, & uenisse se ad redimendum indicauit, & unde inquam tibi pecunia? nisi redisti in gratiam, & te pater meus misit? Audite gentes, audite populi, non solita iudicium nostrum corona circumstet: sed si patitur natura rerum, totus

ad cognitionē talis exēpli orbis circumfluat. Tacete priora se-
 cula, in quibus tamen à primordio generis humani paucissima
 amicitie paria admirabiliora fecerat longa tēporibus nostris
 fides intercepta: quicquid historiæ tradiderunt, carmina finxe-
 rūt, fabule adiecerūt, sub ac cōparatione taceāt. Quis crede-
 ret (si dubitari posset) inter duos amicos, quorū alterū immu-
 nem malorū omniū fortuna fecerat, alterum piratis ac lanistæ
 tradiderat, meliorē conditionē fuisse captiui? Si duces essem, in-
 quit, pecuniā pro te attulisset. quod unū pauperibus præsidium
 est, manus habeo, has piratis daturus fui, has pro te in pugna
 uicarias dabo. Ignosce pater, quod nimia contentione affectus,
 penē tibi orbitatis uulnus impresserim. Testor deos non per
 me stetisse quod uiuo. Neq; enim ita me efferat ludus, aut in
 tantū durauerat animū cædis longa meditatio, ut eū amicū uel-
 lē occidi, qui pro me mori poterat. Vindicabam mihi fortunam
 meā, & adhuc necessitatis gladiator depugnare etiam uolebam,
 neq; ullis precibus poterā euinci, quāquam se non super futurū
 alioqui minabatur, idq; unū affirmabat interesse, utrū uicariū
 mallē habere mortis, an comitē. Non uici. Quid igitur actū sit
 queritis? Duxit me ad munerarium iudicis. Quas ego illius
 preces, quā pertinaces lacrymas, quā miserabilē obtesta-
 tionē uidi! Nemo unquā sic rogauit missionē. Transferuntur in
 illum detracta corpori meo arma, & malē aptatis insignibus
 festinatū par producitur. Quid me admonetis supremarū ami-
 ci mei precū, quibus hæc alimenta caro empta, inopi patris se-
 necluti petita? adiutorium hoc ad caussam putatis? Me pudet
 quod rogatus sum. Per hæc, inquit, mihi lucē ultimā, per notis-
 simā amoris nostri fidē, nō sinas medicare parentē meū. Sustineas,
 adiuues, præstes affectum, si mereor: tu sis illi uicarius
 meus. Nec plura dicēdi tēpus fuit: iāq; suprema per galeā de-
 derā oscula, digressisq; in diuersum ministris permissus Mars
 erat.

erat. O quàm sollicitus spectavi! quàm attonita mētē! quàm simili corporis motu! Quoties ad infestum mucronē, quasi ipse peterer, me summissi! Quoties ad conatus erectus sum! O misera cogitatio, ô crudelis natura metus, merito tu amice pugnare maluisti. Facinus indignū, illū animū, illū ardorē non contigisse castris, nō bellicis certaminibus, ubi uera uirtus, nulla pugnan- di lege præmiū scribitur. Quia ui præliū inuaserat, iratus etiā- nū tanq̄ aduersario meo, ad omnes impetus excipiebatur cal- lide ueterani gladiatoris astu, oēs conatus cōtra se erant. Nec difficilem tamē sub illo præsertim authoranēto habuisset mis- sionē, sed noluit gladiator uiuere. Igitur iam nudū corpus uul- neribus offerens, ut totā propē mercedem semel solueret, stans perijt. Cui licuit in patria, in domo, inter propinquos, securo cōsenescere æuo, trāquillā sine reprehensione agere uitā, iacet cōfectus uulneribus, & primo iuuentæ flore fraudatus, perijt miser fato meo. At ego qui debebar illi fortunæ, quē mors sibi destinauerat, emissus ludo nocentior, quàm uēditus: etiā uatico illius infelicis reuertor. Placeamus licet nobis fortuna nostra pater, pauperi soluēdo nō sumus. Siqua est fides Iudices, pudet me cōtra indicare mea beneficia, nec uideor uobis rationē pos- se reddere, quod mihi tā parum obijciatur. Redēptoris mei pa- tri in preciū meū orbo, egenti, quid præstiti? Quod pirata cap- to, quod lanista gladiator, exiguā stipē, & cibos semper petē- dos. Quantulū enim dari poterat, quod nō sentiret dominus tā curiosus? De hac re cōsedistis, hoc concitauit istā iudicij scenam panis datus mendico: & dilatata hac impotentæ nostræ opi- nione, uidebatur amicos ferro occidere, inimicos fame. Com- putemus totā istam meæ luxuriæ impensam, audite summā, & miramini si hos sumptus ne diuitiæ quidē sustinēt. Tāti constat patri captiuitas mea, cum tam care redemptus sim. Quo tan- dem patereris animo, si delicatus adolescens, præsertim splen- didis

didis opibus, uel ex ætate mores, uel ex fortuna traxissem, & tempestiua conuiuia, & peruiigiles ludos aduocata sodalium turba, solutus atque affluens agerem, tantumq; impenderem quantum non posset te ignorante consumi, quæ tamen ipsa boni patres libenter annis remisserunt, cum abdicatione dignum putes, & ultimo patriæ potestatis fulmine coercendum, quod mendico seni porrexerim, ut parcissime dicam, quod illi filius misit? Non redempta meretrix, non egestum conuiujs foenus, non lenonum parasitorumq; cara adulatio in crimen uenit: cibaria senis nempe unius ætate ac malis confecti. Hoc diuitias tuas concutit? hoc fundatam paternis auitisq; opibus domum exhaurit? Si tam auarus es, computa, adhuc de alieno uixi. At hæc fortasse quæ circumstat iudicium corona, & omnis ignara causæ turba, magnum nescio quod & portento simile crimen expectat. Abdicas me pater tam citò? Modò tibi ex illa funesta peregrinatione insperatus reuertor, unde ut uenire, uix optare potuisti. Nulla adhuc pro reditu meo soluta sunt uota, non percussæ dijs immortalibus hostiæ, redemptori certe gratiã non retulimus. At ego expectabã ut desiderio incensus affectus uix posset expleri, ut post infãustã professionem uelut obiurgatus tanto periculo, nunquam me posthac saltem peregre dimitteres. Vix salutatis laribus expellor, & apud plerosq; dubitari potest an admissus sim. An hoc agis, ne quid tibi præstitisse uideatur qui me redemit? Sæuus enim credo & impius, & (quod maximũ omnium uitiorũ signum est) ingratus beneficia patris non æstimo. Fortasse cui uitam debeã nescio, nulla est apud animũ meum memoria meritorum. Miserum me, quòd non possum tantum soluere, quantum accepi. Quanquam causas abdicationis pater altius repetit, & ultra peregrinationem meam inquit, idq; ratione duplici. Primum, ut reũ quẽ premere atrocitas criminũ non potest, turba

confundat: deinde ut grauius uideatur iudicium patris, cum is damnet qui soleat ignoscere. Cur, inquit, cum ego inimicum haberem pauperem, tu amicum filiū eius habuisti? Volo Iudices omiſſa omni contentione ſcilicet ſic agere, Peccaui, ueniam peto: & errare hominis eſt, & ignoſcere patris. Duxit me ſimilis ætas, euicerunt officia, cepit fides, amantiſſe non potui. Nihilominus ſatis abundeq; pœnarum eſt: & ſi pietatem tuam bene noui, pluſquã uelles, datũ eſt. Quantumlibet peccaui, quid amplius iratiſſimus dominus exigeret? Ludo tibi ſatiſ feci. Nullum ne cladibus meis finem dari placet? Parum eſt quòd inſanos pertuli fluctus, & ſeuis tēpeſtatibus commiſſus, arbitrio uentorum pependi? Parum eſt quòd in nefarias latronum manus præda perueni, & (quæ ultima malorum etiam ſeruorum cōditio eſt) ſine exceptione uenalis? Inde me ſi uoluiffet, emere potuit inimicus. Parũ eſt quòd me diu piratæ in carcere retentum, quia redemptorẽ illis diuitem promiſerã patrem, in ludũ uēdiderũt tanquã decepti: Quòd quotidianæ pugnæ meditatione tandiu, mori didici? Quòd compoſitus, armatus inductus perieram, ſi melior amicus fuiſſem, niſi me noua uelut in portu adoptata tēpeſtas, paternis laribus extorrẽ, & neceſſarij quoq; uictus inopẽ, circum ad alienas mitteret domos? Pudet enumerare calamitatum mearum gradus, piratã, laniftam, patrem. Atqui pars iſta criminis Iudices mei non defendi meruit, ſed laudari. Neq; enim reperio quid in rebus humanis excogitarit natura præſtãtius amicitia, quid cōcordia cōtra fortunã maius auxilium. Nam primũ præter cætera animalia induit noſtris pectoribus quãdam ſocietatẽ, quæ mutuo gaudere congressu, contrahere populos, condere urbes edocuit, & cum mentibus noſtris uarios impoſuerit motus, nullũ proſectò meliorem beneuolentia tribuit affectũ. Quid enim foret humano genere felicius, ſi omnes eſſe poſſent amici? Non bella, ſeditio-

nes,

nes, latrocinia, lites, cæteraq; mala quæ hominibus ex seipsis
 nata sunt, fortunæ accessissent. Id quia nimium deo uisum est, at
 certe honestis cōuenire mentibus, fidem colere, amoris gratiam
 referre, omnibus tēporibus, omnibus gentibus præcipuum &
 quodāmodo sacrū fuit (neq; enim nisi optimis mentibus contin-
 git ut aut sic amare sciant, aut sic amari mereantur) hoc ego
 crimen expauescam? Scires quantopere gloriarer pater, si cum
 amico ego meo redissem. Nisi forte similitudine flagitiorū du-
 ctus, turpi me coniunxeram uiuendi, quæ uita sine dubio nomen
 amicitie non accipit: tametsi ad paria ducēte natura, uitia am-
 borū cōuenerūt. Objice mihi amiū, & habes maledicēdi ma-
 teriam. Gladiator fuit, quare amicus illius fuisti? Ita, opinor,
 poenitet. Effert te longius dolor, & nimia concitatus ira, quò
 progrediare non respicis. Non sentit pater hoc te mihi obje-
 cere, quod uiuam? Quisquam de illa amicitia queri potest præ-
 ter pauperem? At ego inimicū habebam illius patrē. Decuerat
 quidē, similitates, quas maximè omnium mortales esse uoluerē
 sapiētes, in his desinere, in quibus nascerentur. Nam sic quoq;
 immodicas serit discordiarum fortuna caussas, etiam si non hæ-
 reditaria subeamus odia, ac diutius inimicitie maneant, quam
 inimici. Tamen siquid aduersus te ipse commisit adolescens, sit
 hostis & meus. Si innoxius, & omni uacans culpa, charitatem
 mereri cupit, si nullius me amici filius ualidius amat, qui tādē
 uis pater respuam, & iratas obijciā manus? Tu quoq; non odif-
 ses pauperem si te amaret. Inserit se, & beneficijs certat. No-
 ras adolescentem omnia ultro præstantem, & sic me amabat,
 quamuis tu esses inimicus patri. Adijce, si tanta in adolescente
 indoles fuit, quantam nulla unquam cognouere secula: si si-
 des antiquissima, & cum deorum cœtu permixtis inaudita
 temporibus: si me semper habuit chariorem spiritu suo, etiā ne
 despicienda mihi rarissimi boni occasio fuit? At ego perpetuā

quandam mihi gloriam reor, quòd ille celestis animus me potissimum quem amaret elegerit, quodq; ego sum probatus tanto iudice. Me quoq; igitur seret fama per gentes, & amici laudibus illustrior uiuam. Credet aliquis idem me pro illo fuisse facturum. Cur cum inimici nos essemus, uos amici fuistis? Aliud hoc loco crimen agnosco. Peccauimus enim fateor, peccauimus, quòd cum amici essemus, uos inimici fuistis. Hæc Iudices diutius exequerer, nisi absoluta essent ipso iudice patre. Longum iam istius criminis tempus est, nunquam obiecit, nunquam excanduit. Et quid hoc inter nos pater conuenit, nisi longiores repetis offensas? Apud malignos uidearis me iratus non redemisse. Sed si quid antè commissem odio tuo dignum, potuisti me redemptum non recipere. Manifestum est ergo te patiente, id est te uolente amicum mihi fuisse iuuenem. Et sane non solus in hac fuisti sententia, idem filio permisit & pauper. Atqui si pars hæc causæ, quæ confessione longi silentij absoluta, hodie in accessionem criminis alterius deducitur, potest apud uos impetrare ueniam, facilius certè sequentium ratio est. ille enim sanè fuerit inimici filius, hic iam est amici pater. Nec ignoro Iudices quàm malè ista defensio de humano genere mereatur, si adeò nihil est per se misericordia, ut nisi ulterior aliqua necessitas pudori uim fecerit, pro summo crimine damnanda sit minus necessaria humanitas. Ergo si alienum & ignotum, tamen (quæ publica omnium mortalium, quippe sub uno parente naturæ, cognatio est) hominem cibo forte iuuissim, poena dignum uideretur seruasse perituram animam, & ignouisse rebus humanis, & respectu communis omnium sortis: uelut adorato numini stipem posuisse Fortunæ? Si hoc crimen est, laudetur ergo crudelitas, nihil habeatur piratis lanistisq; prudentius. Ferantur sane profutura humano generi duo exempla, intra tam breue tem-

pus propter misericordiam alter abdicatus, alter occisus. Quod crimen si fatendum sit, non animum mihi ipse finxi, aut mea potestate regitur affectus. in arbitrio formantis mores omnium naturæ compositus, cum crimine meo natus sum. Nam siue cælestis providentia, siue irrationabilis casus, siue assignata siderum cursu nascentibus nobis necessitas, multa uarietate pectora nostra distinxit, nec minus numerosas animorū quàm corporum dedit formas. Sunt quorum mentes etiam nocentium supplicia confundant, qui ad omnium sanguinem pallescant, ignotorum quoq; miseris illacryment. Sunt cōtra qui ne suorum quidem misereantur. mihi mite pectus, & mollis affectus ad omnem calamitatum conspectum tremūt. Noli me aestimare mea fortuna pater, non habeo gladiatoris animum. Utinam quidem mihi caussa permitteret sic gloriari, Iuuenis conceptus splendidis parentibus, cum solum tam speciosæ fortunæ crederem fructum posse prodesse, & cōtra uarios mortalium casus quasi portum benignitatis aperire, concupiui quandam humanitatis ciuicam gloriam, periturum hominem, siue ille naufragio eiectus, siue spoliatus incēdio, siue exutus latrocinio erat, naturæ patriæq; restitui. Paria tecum facio Respublica, quæ propter me unum ciuem perdidit. Hæc me magis decet impensa, quàm uestis, quàm argētum, quàm ubi laus emitur. Vbi enim pecunia melius poni potest, quàm ubi foenus bonitatis extenditur? Magna cōscientia est, felicitatem meruisse. Ignotus sane sit & alienus: quid fuerit antè, non quæro, post hæc erit amicus. Et hercle quo quisq; plus potest, quoq; latius patet ad fortunæ incursus, hoc magis cogitare debet atque respicere, quātum in nos fortunæ regnum sit, quàm instabili sede humana consistant. Non me aurata laquearia, nec radiantes marmore columnæ, nec graues crustæ fecerint immemorē fragilitatis. Multa sæpe & locupletibus accidunt, sæpe in inimum sum-

ma decidunt. Ego uidi pauperē auxilia diuiti ferentē. Sed sane
 superbius aestimet miseras longa felicitas, & alienum casum
 facile despiciat securus sui. Ego quoties auxilia calamitatis pe-
 tere aliquem uideo, non possum non moueri fortuna mea. Suc-
 currit mihi continuò tempus illud, quo ipse clementiā optabam.
 Ignosce pater, si penitus animo meo hic insedit affectus: ama-
 re misericordiam miser cœpi. Sed inimicus, inquit, meus est.
 Nam quis nos tantopere laudaret pater, si hoc amico presta-
 renus? Hęc est celebranda uirtus, hęc animi suspicienda mo-
 deratio, uincere irā, & inter similtates quoq; meminisse ho-
 minis. Vt Fabio Maximo immortalē attulit laudem ereptus
 ex hostiū manibus inimicus: ut Tiberium Gracchum admirata
 ciuitas est, Scipione in carcerem duci prohibito: te quoq; simi-
 lis animi magnitudo memorię dabit. Tuis enim opibus uiuit
 inimicus. Quicquid est istud quod senex inops ex nostra do-
 mo accipit, si non irascaris, tu prestitisti, tibi hoc pulchrū atq;
 magnificum est. Nā ego si quid in patrē seruatoris mei conse-
 ro, non sum laudandus. Neq; expectaueris hoc loco pater, ut
 illa dicam, Semper odiorum honestus occasus est: & dum si-
 multates nihil aliud habent quàm nocendi cupiditatem, specio-
 sa in melius animi mutatio est cum exempli honore, iunctæq;
 ex hostili penē concursu in affinitatē manus. Vnde tantum mi-
 sero boni, ut inimicus sit? Aspice solum, egentē, senem, omnibus
 præsidijs destitutum: non ne contumeliam fortunę tuę facis, si
 hunc odisti, & adhuc tua putas interesse ne uiuat? Nulla tibi
 contingere maior ultio potest, quàm si talis est, ut illius etiam
 nos misereamur. Magna mehercle iam de uetere æmulo poe-
 na superest, panem eripere mendico, & grauiusimæ per se for-
 tunę manu pondus imponere. Age si perisset, cadauer calca-
 ses? Feræ mehercle generosiores, iacentes transeunt: & reser-
 uati hostes, restitutæq; urbes maiora causſæ exēpla sint: quod
 scio,

scio, uictis etiã gladiatores parcunt. Post orbitatem, post egestatem, quid amplius potest pati, nisi quod optat? Vltior' ne tibi aliqua ultio quærenda est, aut aliquid rerum natura peius capit? Quis non te omnium mortalium inhumanissimum putet, si hoc aduersus inimicum tuum saltem optasti? Si me hercle inexpiabiles odiorum caussæ, & cõpositis quoq; fabulis ultiores inimicitiaẽ fuissent, ausim dicere, si propter illum liberos perdidisses, accipienda tamen erat à fortuna talis satisfactio: certè ad uitandam insolentiaẽ opinionem, quæ ferè immeritam quoq; potentiam carpit, ne uagaretur per urbem inuidiosus mendicus, & calamitatis auctori caussas uulgus regereret odiorũ. Nescio quomodo omnis pro laborante fauor est, nec ulla perpetuam gratiam seruat nisi modesta uictoria. Nostra potissimum clementia sustineatur, ne illius alij misereantur. Facilis, ut animaduertere uos spero Iudices, defensionis meæ cursum est. Antequam incipiam habere caussam nimium bonam, hic iam conscientia trepidat, & ratio uelut inter binos deprehensa scopulos, cum aliud obijciatur, aliud defendendum sit, hæret in dubio: cum beneficijs meis computare non audeo. Cognouistis expositionem caussæ, quanta quamq; excedentia fidedem adolescentis optimi merita narrauerim. hæc mihi omnia sine dubio ille præstitit. Sed quid interest? debitor delicatus sum. Quid in hac parte defensionis agam Iudices? Dicam, referre gratiam beneficijs uolui? Ita'ne tandem aliquis mendicare amici patrem æquo animo uisurus fuit? At ille me redemit, cui nihil retuli. Dicam moueri me supremis amici mei precibus? Egregia uerò comparatio. At ille mihi præstitit, quod non rogavi. Vtrò me uertam? Tanquam honestũ defendam factum, an tanquã necessarium? Alterum absolui facilius potest, alterum laudari rectissimum opinor. Veritatis interest. Audi pater, alimenta ista quæ donata egenti putas, quanti illi consent,

consent. Si accepto captiuitatis meae nuncio, nullis precibus
 adductus, nullis epistolis uocatus ad liberandum me
 uinculis piratarum profectus esset, quibus tamen meritis pen-
 sare, cum id mihi praesutisset, quod ego tantum a patre speraui?
 Intrare maria praesertim tam recenti documento timenda, &
 latrones ultro quaerere, & cum praeter uicarias manus nihil
 esset, nauigare uoto captiuitatis quis posset alius quam qui pa-
 ratus esset pro amico mori? Magnum hoc per se, ac seculo no-
 stro uix credibile Iudices. Illud uero omni praedicatione ma-
 ius, ad redimendum me profectus est, cum mendicaturum patrem
 suum sciret. Atqui sperare poterat futurum, ut sine periculo
 suo redimeretur nihilominus amicus, cum haberem diuitem
 patrem. Sed noluit ipsum itineris apparatus, & nequa peri-
 ret redemptionis hora, praereps cucurrit. Pro fide deum ho-
 minumque, quem admodum ad redemptionem amici festinat etiam
 uisus pater lentus est: Terentium, quem inter caeteros captiuos
 secundo Punico bello Scipio Africanus uinculis exoluerat, me-
 moriae tradidere maiores, insigne receptae libertatis pileo tes-
 tamentem in triumpho ducis esse conspectum. Et ille quidem maioris
 momenti accessione publicam senserat felicitatem, priuatim tamen
 debere se putauit uictoriae beneficium. Quid me facere conuenit,
 qui per maria latrocinij infesta solus petitus sum? qui lucem,
 libertatem, denique quicquid patri debeo, non ignarus, ut primo
 natalis horae tempore, sed uidens sentiensque acceperim? nec solum
 donatus his bonis, sed summis periculis liberatus sum? Nonne
 me ex amici fide natum, & tenacioribus beneficiorum uinculis
 fatear esse constructum? Miserrime, amice fidelissime, ingratum me
 mori edo fecisti. Et quantum est quod adhuc loquor de mea in-
 felicitate, de piratis? Leuis est ista fortuna, haec etiam nunc rece-
 pit moram. Solent expectare latrones redemptorem. In ludo sui:
 qua poena nullam ulteriores scelera nouerunt, cuius ad compara-
 tionem

tionē erga stulum leue est. Hoc si scisses pater, affirmo, promitto, cuius pietatis es, nemo te antecessisset. Illa certum habeo expectas ut dicā. morabar inter sacrilegos, incendiarios, & quae gladiatoribus una laus est, homicidas inclusos turpiore custodia, & sordido cellarū situ. Iamq; in eam ueneram fortunā, ut me uictum recipere non posses, uictorem nolles. Aderat hora supplicij mei, qua nusquā morandū: iam praebendus erat iugulus, & fundeda uita cū sanguine. Neq; enim dubitare de euentu licet. exemplar fati mei uidi. Si me ab his imminētibus malis pecunia redemisset, beneficiū tamen potius dicere magis estimandū esse, quā precii. Sed apud malignos interpretes posset uideri uel spem secutus aliquā uenturi tēporis, uel praesentis uoluptatē. Hoc admirabile: & uni tantū pietati referendum est. dedit beneficiū quod nunquā reciperet: & cū amicum quē redimebat, habiturus nō esset, nihil aliud emit quā honestam mortis conscientiā. Transtulit ergo in se fortunā meā, subiitq; non solum fortiter, sed etiā libenter id quod mihi miserum putabat. Res dictu incredibilis, gladiator dimissus, redemptor occisus est. Recepit pectore aduerso ferrum, ut quasi quam emittebat animam, in meum pectus transfunderet: & hoc uno tristis occiditur, quod amplius amicum uisurus non erat. Eant nunc antiquarū conditores fabularum poëtae, & se ad exhortandā amicitiae fidem magna quaedā composuisse carminibus putent, si dixerint aliquos per maria terrasq; asseriorem fortunam amicorum tantum secutos, aut principem Graeciae uirum in ultionem interfecti amici inauspicata bella gessisse. Nam inter fratres quoque illa maximē admirabilis, tamen alterna mors est. Vna fingitur coniunx, quae iam perituri uitam mariti uicaria morte sua redemit: adiiciturq; miraculo fabulae, fecisse hoc eam quod non praestitisset pater. En indubitabile seculi decus, & fidelis maius: ut moreretur pro me amicus, suum reliquit

liquit patrē, meum uicit. Et sane quid profuisset festinatio patrī, etiam si ad redimendum me prior fortē uenisset? Hoc me precio nemō alius redemisset. Neq; uerō plurimū fuit præstitisse mortē. nāq; interim specioso titulo bene uita p̄satur. illud uerō existimo grauius, nomē gladiatoris accipere, subire dominum lanistam. Minus te amice laudarem si uicisses. An ille animus rediret in cellulā, ferret saginam, magistrū, personam deniq; sceleris? Mea depugnasti caussa, tua peristi. Hæc tamen omnia ultimæ fortunæ nomina, ut mihi detraheret, induit sibi. Venit in arenam homo nec sceleratus, nec infelix. Ecquando Iudices hoc audistis? Bonitate sua gladiator factus est. Utinam Iudices hæc quæ illi speciosa sunt, tam honesta essent & mihi. Quoties ad infelicissimum respexi senem, cuius orbitate uiuo, cum confectū cladibus, & tantū pœnæ suæ residuum considero: uerum fatendū est, pudet me precij mei. Video senē meliore sui parte præsepultum, omnis etiā spei supersitem, orbum, destitutum. illud tamen solatium est, quod nisi talē amicum habuissē, hæc de te dicerētur. Huic patri inuidiosa quædam, opinor, & quæ beneficio mortis pensetur, criminosa liberalitas contigerit egenti. Alioqui duo egentes, & circa omnium uel ignotorum domos stipem rogabimus pariter. Si quis grandis natu parens est, miserebitur senis: si quis iuuenis filius, miserebitur adolescentis. Fortasse proderit mendicaturō mihi, quod ipse aliquando egentē pauperem alui. Accipe satisfactionem, in quacunq; parte rerum naturæ es amice charissime. non excidēre mihi tua mandata: fortuna defecit, opes auferuntur. Quod unum mihi relictum est, en polliceor patri tuo uicarias manus. Quid uis porrō faciam? Agrestia opera deliciarior aggrediar? hoc à fortuna non didici: & quotidiani quæstus operis duobus egentibus non sufficit. Miserum me, si exoluere fidem uoluerō, fortasse mihi in ludum reuertendū est.

Sepulc

SEPVLCRVM INCANTATVM,
DECLAM. X.

ARGVMENTVM.

Malæ tractationis fit actio. Quæ amissum filiũ nocte uidebat in somnis, indicauit marito. Ille adhibito mago incantauit sepulcrum. Mater desit uidere filium. Accusat maritum malæ tractationis,

Pro uxore contra maritum.

QUANTVS Iudices inter eos qui libero-
rum mortibus destituti, cuncta uota & præ-
paratas spes in senectutem ante se egerunt, id
ferè acerbissimũ certamẽ cõsolationis oria-
tur, ut unusquisq; luctibus ac lacrymis suis
credat accedere quãdã dignitatem, si miserrimus esse uideatur:
hæc tamen foemina neq; noto neq; publico genere miserabi-
lis, non impudenter inter ceteras matres quæ aut unicos aut
iuuenes pios filios perdidit, eminere & occupare quẽdam
mærentium principatũ differentia nouæ calamitatis affectat,
quæ sola omniũ supra fidẽ infelix in uno filio iam alteram pa-
titur orbitatem. Priorem quidem illam, ut communem ceteris,
& fato accidentẽ, fortius ut cunq; tolerabat. Nã & de filio ni-
hil aliud perdidit misera nisi dies, nec iam timebat ne ille
quo fruebatur, mori posset. Plãctibus lacrymisq; pene impro-
be dixerim, parcius utebatur, nec sibi permittebat dolor luge-
re uenientẽ. Nunc destituta solatio, persuasione fraudata, dum
non putabat perisse quem poterat uidere, eripuit ingrata filio
alterum titulum. Miser ille nisi teneretur, iam ad patrem ue-
niret. Tantũ misera petit, ne minus perdidisse uideatur, quàm
ipsa desiderat. Non inani persuasione, nec cogitationibus fi-
cta lugentis umbra ueniebat, nec agitabat incertos leuis imago
som

somnos, ac ne confusi quidem tristi cinere uultus, & infernum
 fauilla caput noctibus suis obibat, sed filius erat qualis aliquan-
 do, & iuuenis, & pulcher habitu: nec aspici tantum uideriq;
 contentus: uerum si quid desiderio creditis miseræ quæ sola ui-
 dit, amplexus & oscula dabat, & tota nocte uiuebat. Multum
 perdidit mater, si contingebat hoc illi: non minus, si uidebatur.
 Nunc tenebras inanes, & longas oculis flentibus noctes, iuxta
 somnum mariti peruigil, & tantum deserta metitur. Non desi-
 derio fictus, aut fucatus habitu, nec ut somniorum uanitate con-
 spicitur, sed experta non totum mori hominem, illud quod nec
 flammis uritur, nec cineribus extinguitur, nec urnis sepul-
 crisq; satis premitur, expectat. Nunc ista carcere obseratâ ani-
 mam, & repugnantem magico iuuenem cogitat ferro. Infelici-
 sima omnium mater plus aliquid esse quam umbram filium putat,
 postquam potuit includi: nec sua tantummodo poena, proprioq;
 supplicio deserta consumitur rescissa orbitate: uel magis crucia-
 tur, quod non licet filio uenire cupienti. Nunc barbaro car-
 mine grauem terram totis noctibus pulsat, & impositum sibi
 sepulcrum, quod non possit euoluere, quæ solebat ipsos discu-
 tere inferos, umbra miratur. Miser quæ non tantum uerba clau-
 serunt (nam forsitan per illa transisset) sed uincula ferrea, so-
 lidiq; nexus ad mortem reduxerunt. Quomodo tenetur infe-
 lix, qui ne propter hoc quidem uenit, ut queratur? Misereor fem-
 inæ, cuius inuidiæ totum facinus adscribitur. Maritus sic filium
 inclusit, tanquam se inquietari mater ista quereretur. Igitur Iu-
 dices nemo miratur, si ad tam crudelem, ad tam immitem par-
 tem umbra non uenit. Sciebat ubi lacrymas, ubi posset inuenire
 singultus, à quo magis desideraretur. Nanque isti ferreum
 pectus, & dura præcordia, nec sunt de orbitate sensus. Quid
 enim inhumanius patre, quid inueniri truculentius potest?
 Inuidit matri ne filio frueretur: nec hoc ideo fecit, quia uidere
 ipse

ipse malebat : ne uiuentem quidem adhuc & incolumem tam
 blanda, tamq̃; debita pietate prosequeretur, ut defuncto ser-
 uaturus affectum etiã sepulti pater uideretur. Tanto magis
 effusa mater, & suis ac paternis uicibus occurrēs. Hęc palli-
 dior ad metus, ad uota pronior, non diebus secura, non nocti-
 bus. Et ille miser intelligebat utri promptior ex parētibus et
 facilior esset affectus. Itaq; ab huius osculis, ab huius fœmi-
 nę ceruice pēdebat. Et quia longū est officia pręterita debi-
 tę pietatis agitare, illo ipso languore quo filius caducū illud
 & fragile corpus amisit, q̃ perditę mulier, & usq; in exem-
 plum, modò super ora pallētis infelices lacerabat oculos, nūc
 siccata frustra ubera querebatur, nunc superstitem cędebat
 iterum! Notabat hęc ille deficiēs, mandabatq; morti suę cui
 periret. Vbi sunt qui cito iubent stare lacrymas? quibus non
 placet longum agere mœrorem? Retulit umbra gratiã ma-
 tri. Scio, & intelligo, cum inter gementes cadauer iacet me-
 dium, & cū omnes uidetur remississe curas, tunc sentit & in-
 telligit, & inter suos iudicat. Moneo te orbitas, moneo effu-
 sius fleas, effusius efferas, nunquã perisse credas. Filij sui um-
 bra cui nō apparet, irascitur. Iam gelidi piger corporis san-
 guis omnes in mortē strinxerat uenas, et nutantiū fulgor ex-
 tremus uanescebat oculorū, & iam desperātibus medicis cre-
 diderat pater, adhuc tamē sperare mater uidebatur & quã-
 cūq; corporis partē osculis misera tepefecerat, illi uitę calo-
 rē redisse clamabat. Oderat ignes, oderat rogos: reponi cor-
 pus, & seruari membra cupiebat. Et nūc infelicę magis ma-
 trē pœnitet quòd sepultus est, qui poterat reuerti. Scitis ipsi
 quo exequiarū die labore extracta sit, quandiu filiū tenuerit
 allambentibus flammis. Vnde enim speraret ut postea ui-
 dere contingeret? ut extra orbitatē haberet oculos? Iam ma-
 gum misera querebat, ut umbra euocaretur. Reliqua, mater

infelix, tu ad iudices referre debebas. & nisi orbitate, nisi lacrymis uox mutaretur in gemitus, noctes tuas quāto melius tuo ore lugeres? Ego utcūq; potero perferā. Satiare misera, satiare saltē memoria diei illius, quo exequias unici duximus. Iam planctus, inquit, lacrymasq; consumpsērā, & tenebras ueluti perpetuas uenire gaudebā. Iam fatigata propinquorū officia defecerant, iam plangorē familiæ altus sopor uicerat. Rogo ne quis tam contumeliosus sit in matrem, ut per quietem contigisse filium dicat. Vnde miserae tunc, unde somnus? Nihil de te marite, nihil queror. Satis magnas dedisses poenas, si totis noctibus mecū flere uoluisses. Vidisses utiq; non quemadmodum tenues rerum imagines solent cogitationibus accipere corpus, cum uanā absentī animo cogitationes finguntur, sed ipsum filiū, quālis blandissimus erat: & si dimittatur, uidebo. Subitō antē me diductis constitit tenebris, nō ille pallens, nec acerbo languore consumptus, nec qualis super rogos uidebatur & flammās, sed uiridis, & sane pulcher habitu. Nescio ubi totā reliquerat mortē, non igni torrida comae, nec fauilla funebri nigra facies, nec iux bene cinere composito umbræ recentis igneus squallor. Proclamaret mater infelix, etiā si talem uidere desisset. Primo tantum stetit, & se permisit agnosci. Ego tunc plurimum stupui, non ausa oscula dare, non iungere amplexus. infelix primā perdidī noctem, dum timeo ne fugeret. Hanc tu marite persuasionē putas. & uanum animi mei lugentis errorem? Quicquid est in filio, plus apud matrē fit cum desinit. Vis deniq; scire quid uxori tuæ detraxeris? ex defuncto filio nō habet aliud quod speret. Iam nox altera aderat, et primis statim tenebris praestō filius erat, nō ille ut pridie procul, & tantū uidendus, sed audacius & propius, & ad matris manus tanquam corpus accedens. Nec iam nisi cū luce certa, fugatisq; sideribus, inuitus ille uanescere

nescibat ex oculis, multum resistens. sepe respiciens, & qui
 se promitteret etiã proxima nocte ueturum. iam moerori lo-
 cus nõ erat, mulier filium nocte uidebat, die sperabat. Quid
 attinet singula referre? Nullis, inquit, destituta sum tenebris,
 donec scelerata tacui. Satiabar osculis, satiabar amplexibus,
 & colloquebar, & audiebam. Misera plus perdidit, si nemo
 credit. iam cœperã tuam quoq; marite crudelis agere caus-
 sam, rogabamq; iuuenẽ ut paternis quoq; oculis lætus occur-
 reret, & tibi ingrata dimidia nocte cedebam. iam miser &
 ille pollicebatur. hæc me fiducia pdidit, ut confiterer. Rogo,
 quid tam muliebre, quid tam maternũ fieri potest? Gaude, in-
 quit, marite gaude: filiũ fortasse nocte proxima uidebis. illũ
 quẽ crudelibus flãmibus exussisti, ex quo cineres & ossa sup-
 sunt, iuuenẽ uidebis, & fortẽ etiam die speres. Ego certẽ to-
 tis noctibus mater sum, uideo, fruor iam et narro. Exiliũ pa-
 terni affectus queritis? Filiũ uidere timuit. Sic magũ protin-
 nus nescia matre, cuius horrido murmure imperiosisq; uer-
 bis dii superi manesq; torquetur, excogitator iste mortis al-
 terius aduocat, nõ ut exorati manes diducerẽtur, nec ut euo-
 cata nocturnis ululatus undecunq; umbra properaret, sed
 tanquã parum sepulcra premerent, & tumulorũ leue pon-
 dus esset, filius, inquit, meus non satis periit, adhuc fulgore
 siderum fruitur, & nocte nostra. Nam cum dies occidit, im-
 ponit morti suæ finem, domum reperit, & maternos territat
 somnos. Inueni aliqua, inueni uincula uerborũ, sed arte tota,
 sed labore toto. Magna tua gloria est, si retines filiũ, qui re-
 dit etiam à morte ad matrem. Noxium sepulcro circumdatur
 carnẽ. Tunc horrentibus uerbis urna præcluditur, tũc pri-
 miũ miser filius mors & umbra fit. Itẽ nũc & putate uana
 fuisse matris solatia. Filiũ ista si cogitationibus & inani per-
 suasiõe uidisset, adhuc uideret. At quæ supplicia sustinuit in-

felix illa statim nocte? Iam totam domū ac familiā quies pri-
 ma sopiuerat, & tacētibus tenebris uenerat tempus dulcissi-
 mum matri. Iacebat hæc insomnis, inquietā, cum diceret, iam
 statim apparebit, iam statim ueniet: nunquā tamē tardius ue-
 nit. Misera me fili, proxima nocte iam ueneras. Ecce iam me-
 dios sidera tenent cursus. indignor, irascor. ita demū mihi sa-
 tisfacies, si apud patrē fuisti. Misera me, iam maligna mun-
 dus luce clarescit. Quando uenies? iam redire debebas. At
 postquā alterā tertiamq; noctem deserta uanis questibus du-
 xit, tū tristiora lugubria, tum squallidæ magis placuere ue-
 stes, tum repetitis sanguinauere planctibus iam cōualescētes
 lacerti. Nihil est infelicius matre quæ perdidit aliqd in filio
 postquā extulit. Cum uerò comperit noctes suas iuuenis ne-
 cessitatibus magicis excantato perisse feretro, quantum illa
 prefixum clausumq; tumultum nudis cecidit uberibus? quo
 fletu sepulcra perfudit? quo gemitu audientē forsitā & exi-
 re cupiētē frustra uocauit animam? O natura crudelis, plus
 magū posse quā matrē. Vbi sunt qui acerbis mortium ne-
 cessitates, & ferrea iura fatorū, & inuictas nec ullo mœrore
 mutabiles inanium leges querebantur umbrarū? Filiū tuum
 mulier infelix non impositæ inferis clusere terræ, nec spissa
 perpetuæ noctis caligo cōpescuit, nō fabulosa uatibus palus,
 multumq; celebrati curuato igne torrētes: hæc permeabat,
 hæc omnia nocte transibat, leuioremq; mortē suam fecerat,
 quā si peregrinaretur & abesset. Et nūc minus mali pate-
 retur, si nō sentiret. Ille qui nō uenit in quendā carcerē trās-
 latus à tumulo, patitur ueneficia uitæ. Magnæ sunt ergo
 umbrarū catenæ: & quanquā uolatilē uaganq; imaginem,
 morti stringunt atq; alligant tanquā rcum corpus animam.
 Ferro uerò ac lapidibus arctare, & ut solent bellicæ robur
 accipere portæ, ipsam umbrā iam catenis alligare, iam clau-

stris, non dico crudele est, portentosum, nefariū, utiq; si hæc faciat qui sensurū filiū credat. Et nunc illos miserrima mater in corpus putat & in mēbra descendisse mucrones. O mage seue, crudelis, ò in lacrymas artifex nostras, uellē non dedisses tam magnū experimentū. Irascimur tibi, & blandiri necesse est. Dum cludis umbrā, intelligimus solū te esse qui possis euocare. Videtur itaq; mulier infelix à dignitatis dolore secedere, quòd tam uxorias in forū querelas, & tanquā delicata matronæ desideria pertulerit. Nō enim uestes, nec aurum, nec ambitiosos querit ornatus, cōtēta est orbitas sordibus suis. Ac ne pellicis quidem dolore compellitur, nec tacita gaudia mariti, impatientia & muliebri uanitate complorat. Sed nec relictum torum desertumq; genialem uelut contempta uilitas uxoris ulciscitur: alia lōge, alia de noctibus cura est. Ne timueris, quæcūq; est, dignitas est magni doloris: nihil queritur misera nisi par orbitati, nisi matre dignū, q; publicos cōsumat oculos, quòd ignotas quoq; exigat lacrymas. Quātam enim à marito acceperit iniuriam, scire uultis? Sola mater filiū perdidit, nec potest inuidiam facere morti. Antē itaq; quāmsciatis iudices quis dolor, quis ue mœror, quæ tāta impatientia eruperit, ut mulier aliquādo dulcium oblita tenebrarū, clarum nitorē publicæ lucis, & diem etiā domi inuisum, in foro, interq; leges notabilis & sepulcris abstracta pateretur, certum profectò habetis, neq; audaciam, neq; impudentiam, nec uanitatem unquam querelas habuisse miserorum. Quā uerum est quicquid exclamat calamitas, nec ab infelicibus ficti temere exeunt gemitus! Mulier quæ sanguinantes ad iudices porrigit lacertos, quæ scisso laniatoq; uultu, quæ liuidis profertur uberibus, magno dolore cogitur ut hoc potius agat, quā cineres osculetur, quā cōplectatur urnā. Gravis testis querelæ suæ orbitas est. Et antequam

ad genus illatæ iniquæ iniuriæ uenio, cur marite, quæ ex te
 filiū perdidit, quicquam potest queri? Crudelis orbitatē feris
 adhuc alio dolore, tanquam parum desideria conficiant, quæ
 de unico gerit: nō pateris animā uacare lacrymis suis tu, qui
 sinū debes, qui colloquia et amplexus. Quam misera est quæ
 queritur, & de solatio suo non coniugis desiderijs large in-
 dulget, nihil asperere, nihil contra uoluntatem! Habet priuile-
 gium suum mater infelix: molles manus, & mitia fornicata ma-
 gnis uulneribus admoueat. Quæ se adhuc secari plaga per-
 mittit, in summo est. Viri forsitan quōmodo fortior sexus sit,
 & contra dolorem quā imbecillis animus magis pugnat
 Itaq; totū istud lugere, foemineū est: & simul orbitas imbel-
 le pectus inuadit, animus ille qui luctus suos sequitur, incipit
 indulgētiam sentire lacrymarum. Fidem tuam marite, coniu-
 gi flere liceat, satiari gemitu, orbitati permitte quādiu uelit
 flere. Odi patrē, qui cum filium & ipse perdidit, putat ni-
 mis lugere matrē. Quid ergo queritur, inquis? Hoc primum,
 filium nō quomodo debes scelerate desideras. Magno animo
 orbis es, loqueris fuisse mortalem, & interpretaris nihil su-
 peresse post flāmas. Flet iuxta latus & plangit uxor, tu sic-
 cos oculos habes. Illa totis noctibus funebres exercet ulula-
 tus, tu graues sommos, ac placidā quietē. Pater crudelis, pa-
 ter immemor, quid uis tibi amplius obijciamus? Ex quo per-
 didisti filiū, nunquam sic desiderasti ut uideres. Quid q; eri-
 puiſti matri solatiū, puta uanum & superuacū? Nolo iudi-
 ces, nolo corripias, scires quantū esset hoc, si tantūdem dole-
 res. Res indignior nō est, quā quod tibi de eo postulas cre-
 di, quod non uidiſti. Indulge sanē uanæ rei, ignosce: libenter
 se orbitas decipit. Magnas calamitates uana ratio sustentat,
 quod indulgent mala persuasionibus suis. Quicquid ad misere-
 ros pertinet, crudelius eripitur, quo minus est.

clamat

elamat mater infelix, si mihi aliquam imaginem filij mei, uel
 paruuli, uel iam adulti, uel nouissimā iuuenis auferres, inijce-
 rem tamē misera tanquam corpori manum, illam similitudinē
 flens tenerem, illos oculos, illam gratissimam faciem, & ritus
 oris expressos, et adumbratos artificis manu uultus. Sed illū
 perdidit, unde imago, unde similitudo, unde solatium. Fili plus
 hodie amisi, quā cum elatus es. Post mortem te tuā uidi. Si
 mehercle notas in corpore unici uestes subtrahere tentares,
 dicerem, succurre solatio meo. Hæc omnia apud me filij mei
 membra sunt, ego osculabor, amplectar, flebo supra. Non est
 ratio fortasse. Ideo quicquid rationem uicit, affectus est. Nihil
 est sceleratius prudenti orbitate. Leuia, inquit, leuia loquor.
 Ego filium meum uidebam. Quænam istam fortuna, quæ in-
 dulserat cōditio naturæ? Nō excludebat orbitas oculos tuos.
 Eras iam consecuta mater, ut iuuenem die absentem putares.
 Maximam perdidit mors acerbitem, si possis uidere quem
 amiseris. Videre ergo tibi cōtingebat ò mulier uultum, habi-
 tum, corpus, incessum. Non crederem nisi te perdidisse senti-
 res. Tempora ergo cum morte diuiseras, & superstite filio
 fruebaris omnibus tenebris. Quātū perdidideris, hinc æstima,
 hoc tibi si non contigisset, non eras tam improba ut optares.
 Aliquis (ò pietas) sepultus & conditus, cæteri corporis cinis
 & fauilla, tamē corpus sumebat in nocte, & ad solita uiuen-
 tis membra reuocatus præbebat se matris oculis, qualem non
 crederes recessurum. Nec queri de luce poteramus: quantum
 licebat aderat. Videbas ergo mulier, ac præsentia fruebaris.
 Videbam, inquit, & fruebar. Et ad quem pertinebat rogo,
 etiam si decipiebar? Sed quid ego utor testimonio tuo? Mago
 credo & uidisse te filium, & nunc non uidere. At tu misera
 nihil crudelius ex marito timebas, quā ne tibi nō crederet.
 Nemo, inquit, oculis meis fidem detrahat. Fili indulgentis-

sine adolescens uidi te, nec semel uidi. Certum est, fixum est,
 eripi non potest. Quatenus impius pater & hoc tibi auferre
 conatur, ut te uenisse nō credam? Nec illud garrula, nec uana
 uoce uulgauit. uenire te nulli indicavi, nisi qui deberet optare
 ut hoc posses. Patri tantū tuo, patri (ignosce deceptæ) cōfessa
 sum, dū interrogo an te et ille uidisset. Itaq; das mulier infel-
 lix graues nimiasq; poenas: effecit magus ne filium uideres,
 & solum apud te reliquit, ut meminisses quōd uideras. Totū
 tamen illud solatium tuum refer misera, si potes, & primum
 cōfiteri simpliciter, an soporis pondus illud, & nesciæ quie-
 tis uanitas fuerit. Apud me quidem satis misera, satis eras ma-
 ter infelix, etiam si tale somnium perdidisses. Miserere, in-
 quit, melius de affectibus meis sentias. Non ego fatigata plan-
 tibus sensi uenisse noctē: uidere filium peruigiles meruisti
 oculi, sed primum dum metuo, umbra processit subito, dii
 boni quod ego gaudium, quam uidi felicitatem! Constitit an-
 te me filius meus discubis tenebris, ita dimittatur aliquando.
 Prosilui protinus, & accessi. uultus, comas, ora perspexi.
 meus erat. Quam letum se, quam hilarē offererat! quomodo
 persuadebat mihi, ne crederem morti? Scelerate nescis pater,
 quam similem uiuenti filium cluseris. Circumibant totū cor-
 pus oculi, non inueniebā quid ignis egisset. Subinde dicebam,
 hunc ego extuli? hunc rogo imposui? ex hoc ego cineres &
 ossa collegi? Si talis est, quid habeo quod lugeam? Perisse fi-
 lium meum hoc uno intelligebam, quōd illum non poteram
 & patri ostendere. Confitebor, primæ tamen nec ego credidi
 nocti, & tanquam uictis irascebar oculis, & erubesceram
 misera si quies fuisset. Ecce iterum iuuenis, ecce iam quotidie
 uenit. Quid habeo quod interpreter? Verum est utiq; quod
 semper est. Nouissime nō tanquam umbra ueniebat, sed assi-
 debat, sed amplexus dabat. Ego sentiebā et recipiebā. Quo-
 tiescum

tiescumque domus fuerat grato sopore prostrata, adexat ille,
 quales humanis se offerūt oculis propitij dij, quale letissimū
 numen est cū se patitur uideri. Sicut omnis religio templorū,
 omnis religio lucorū, cum tacuere mortalia, & profani pro-
 cul errauere sedibus totis, solitudine frui, & de suis dicitur
 exire simulacris: ita iuuenis meus noctibus totis agebat filiū,
 & paterna domo ac penatibus suis fruebatur placidus &
 mitis: & matri propitius, ut numē & deus delabi sideribus,
 & uenire de liquido puroq; aëre uidebatur. Quid imprecer
 sceleratissimo patri: umbram probare uoluit. Miseremini iu-
 dices, ut hoc facinus quibus debetis accipiatis animis, maius
 parricidio, maius quā si filij sepulcrum funditus eruisset, et
 sacros morte lapides, etiam cineres & ossa religiose quie-
 scentia fracta sparsisset urna. Aduocatur homo, cuius ars est
 ire cōtra naturā: qui simul ac ore squallido barbarū mur-
 mur intonuit, fallereq; coëgit superos, audire inferos, treme-
 re terras, ut experimētis loquentiū fama est: cōstitit iuxta tu-
 mulum miserrimi iuuenis mors certior: Nūc operte, inquit,
 arcana mea tenebræ adiuuate me digna, nunc omne per unū
 numē, & religio, quā isti irrogo, propius adeste, succurrite.
 Magis mihi laborandum est, quā cū sidera mundo reuel-
 luntur, cum iubentur hyberni fluuiorum stare decursus, cum
 potentiore carminis ueneno uicti rumpuntur in mea instru-
 menta serpētes. Custodiendus est iuuenis, assignandus est in-
 feris, & densioribus trās fuga cludendus est tenebris. Quan-
 to facilius opus erat si reuocaretur? Mox in ipsam dicitur in-
 cubuisse pronus urnam, & inter ossa & inter cineres uerba
 cluisse. Hoc tamē subinde respiciens confitebatur, repugna-
 bat umbra. Itaque carminibus non satis credo, præfigamus
 omne tumuli latus, et multo uinciamus saxa ferro. Iam bene
 habet, expirauit aliquando: non uideri, non progredi potest.

An mentiar, scies proxima nocte. Omnes mehercle parentes, utiq; qui liberos perdidērūt, ire in istos oculos, in ista ora debebant. Tu sic filium tuum elusisti, tanquā nocētes ad inferos reuocari soleant animæ, quæ inter languentium familiam, & tristes penatium morbos uagæ errantesq; magica uanitate aptantur? Laqueo ne uitā damnatus eliserat? Noxiū per sua uiscera exegerat ferrū? An ex cōscientia uenena præsumpserat? nec recipiebat se, nisi carmine inclusus? Quando domum tuam funereus & squallidus, quando te terruit? Crudelissime omnium pater, de filio tuo malam umbrā fecisti. Quas nunc putas uxoris miserrimæ esse cogitationes? qua materna uiscera persuasione torqueris? Nunc filius meus illic unde uenire consueuerat, iacet strictus, alligatus, impatiens. Queritur solito terram grauiorem, utiq; cum sentit uenisse noctē, quando umbræ feliciores dimittuntur ad matres. At uerò si qua inter manes colloquia sunt, & esse credo, non deest qui iuueni meo dicat, quā uilis tuis fuisti? quā libenter te perdidērūt? Quid illa mater, ad quam ire consueueras? has tibi catenas, hæc uincula pro merito reddidit? Ita infelicissima omnium mulier, et si magus etiā recedat, hoc periclitatur, ne filius se putet uenisse ad inuitam. Agit iam hoc loco nobiscum maritus grauius, altius, sapientius, ut homo sine dolore. Negat ullos esse manes, cōtendit omnia perire cū corpore, nec remeare uiuētes à cinere sensus, nec tam uideri imagines hominū, quā cogitari, & oculos luctibus credere. Quòd si ita est, magum ad quid aduocauit? Pessimus parentum, qui dum liberos suos sepeliunt, flere contenti, ut obiter ab rogo siccis oculis reuertantur: negat ad manes, negat ad umbras peruenire quod plangas: affirmat perire lacrymas, affirmat perire singultus. O sceleratum hominem, quisquis luget, & timet ne hoc perdat. Vana ergo sapientes persuasionem frustrati, qui constare

homines

homines & perfici corporis alimētis animæq; dixerūt, cor-
 pus caducum, fragile, terrenum, ut sicca humidis, calida fri-
 gidis, resolutus astricta pugnaret, partim aut doloribus affi-
 ci, aut nouissimis annis, aut senectute dissolui. Animam uerò
 flammæ uigoris impetū, perennitatemq; non ex nostro igne
 sumentem, sed quo sidera uolant, & quo sacri torquentur
 axes, inde uenire, unde rerum omnium autorem parentemq;
 spiritum ducimus: nec interire, nec solui, nec ullo mortalita-
 tis affici fato: sed quoties humani pectoris carcerem effre-
 gerit, & exonerata membris mortalibus leui se igne lustra-
 uerit, petere sedes inter astra, donec in alia fata seculo pu-
 gnante transmigret: deinde prioris corporis meminisse. Inde
 euocatos prodire manes, inde corpus & uultus, & quicquid
 uidemus, accipere, occurrere suis imagines charas, aliquādo
 & oracula fieri, & nocturnis admonere præceptis, sentire
 quas mittamus inferias, & honorem percipere tumulorum.
 Rogo, cū filius perit, non ne satius est hoc credere? Tue ta-
 men, inquit, hoc quieti præstiti, ne attonitis agitata terrori-
 bus, sollicitas semp ageres, suspēsasq; duceres noctes. Ita par-
 ricida cōmune facinus fecisti: & imputas quòd filiū uidere
 desijimus? Somnū enim antè petebamus, & placidū saporem.
 Crudelis, nunc inquieta, nunc attonita mater est, nunc perdi-
 dimus noctes. Umbram ne tu filij rem formidolosam, rē ple-
 nā putasti esse terroris? Quid illa lætius facie? quid illo blan-
 dius uultu? quid magis adulatur oculis? quid possunt uidere
 libentius lacrymæ? Non magis metuēda est umbra filij, quàm
 cadauer. Necessse est ut mors horrida fiat aliena. Sed aliæ for-
 sitan animum imagines territant, & tunc inferi uocantur cū
 ignoti sunt. Itaq; prudenter, si tantum ad suos ueniunt. Scele-
 ratus ille, ille impius, quicūq; defunctum filium uidit, & me-
 minit quòd elatus est. *Terrebaris, inqt, & sollicitis noctibus
 laborabas.*

laborabas. Ita'ne es marite crudelis? Tu cluſiſſes filiũ etiã ſi ad te ueniret? Nec magus, inquit, incluſit umbrã, ſed perſuaſioni tuæ ſuccurrit: ideoq; putas nõ uenire illũ, quia nec antè ueniebat, quia nec factum eſt aliquid in quo auocareris. Hoc ipſo incipit mater ſibi gratulari. Ita non tenetur, inquit, ille, non premitur, nullo carmine, nullo incluſus eſt ferro. Remouete ergo omnia, & interrogabo. Ego autem ſclerata tam cito credidi, ita nõ ille ad me ueniret ſolutus & liber? non ad hos oculos, non ad hos properaret amplexus? Quando enim me iuuenis ipſe niſi ſilentem, quando non liuidum pectus, & ſanguinantes uidit lacertos? quãdo non erubuit matri feciſſe terrorem? Arte cluditur miſer, arte retinetur. Quid uis carmina tibi amplius præſtent? effecerunt quod repromiſerãt. Deſinis erubeſcere iam quòd filium nõ uides? At tu cuius in leges dii ſuperi manesq; torquentur, qui nocturno terribilis ululatu profundum ſpecus & ima terrarũ moues, modò ſeruientiũ reuocator animarum, nunc idem crudelis & inexorabilis cuſtos, aliquãdo preces & matris admitte. Paciſcere quãtilibet, totos lugētis poſce cenſus, nõ ut labores, nec ut horridum carmen exerceas, ſed ut ferrum tuum reſigas, ut uerba tua reſoluas, ut nihil feceris, dimitte tantũ, & euocaſti. Nihil ipſe crudeliter. patri ſcio paruisti, ſed & huius etiã lacrymis, plãctibus huius indulge, cõſule famæ tuæ. Execrabilem te mage facies & inuiſum, ſi facilius de filio exoraris ut includas. Nec tu marite, nec tu timueris ne ultricis umbræ uanis exagitere terroribus, ullisq; imaginibus: hinc ſicura dabitur quies, ſcit ad quã debeat uenire dimiſſus. Iuuenis piſſime, iuuenis indulgētĩſſime, nõquã matri tuæ umbra nec manes, ſi modò uenificũ pondus, & terroribus omnibus uerba grauiora mago patiente diſcuſſeris, ad me, inqt mater infelix, ad meas noctes, ad meas lacrymas, ad illos uiuētes mi-

si semper amplexus misere propera. Scio quid mihi nocuerit, scio quid me torserit. Fruar, & tacebo.

DIVES ACCVSATVS

PRODITIONIS,
DECLAM. XI.

ARGVMENTVM.

Pauper & diues inimici, utrique terni liberi. Bellum incidit ciuitati. Diues dux creatus, profectus est in castra. Rumor ortus est ab eo prodi Rempublicam. Processit pauper in concionem, & accusauit diuitem proditionis. Absente eo populus lapidibus liberos eius occidit. Reuersus diues est uictor à bello. Petit ad supplicium filios pauperis. Pater se offert. Cōtradicit diues. Erant enim leges, ut proditor morte puniretur, & calumniator idem pateretur quod reus, si conuictus esset.

Pro diuite contra pauperem.

EXPECTAVERAM quidem ut de inimici mei supplicio non quaereretur, nec me decipi posse credideram in ultione quam mihi debeat ciuitas tam liberi doloris, sed quatinus eò malorum nouitate perueni, ut in uindicta primum mea cōsulere leges ac iura uelletis, quaeso ne quis prodesse pauperi uelit, quòd nec defendi potest sine genere poenae. Plus meretur pati homo, qui (si ipsi creditis) debet occidi. Hoc est quinimo Iudices, quod super omnes calamitates meas ferre non possum: uidetur sibi satis uixisse pauper, postquam occidit liberos meos. Operae precium putat coram impatientia mea felicem consummare patrem, & gaudiorum suorum satietati hoc quoq; adiicit, ut orbitatem meam liberis suis relinquat. Fidem uestram Iudices, ne pereat quòd ultioni meae contingit bonus pater. Actum erat de solatijs meis, si liberos suos pauper mallet occidi. Illud plane

Iudices

Iudices etiã in hac pauperis impudentia miror, liberos meos pudore deceptæ ciuitatis occidit, deinde me crudelem uocat. Paruulos suos ostendit, allegat, tanquam nõ ego potius querar hoc de quoquam patre fieri: nec intelligit quantum debeat ad impatientiam nostri doloris accedere, si passus sum quod & in ultione miserum est. Facinus est Iudices quenquã calamitatum suarum inuidiam pati. Sic ultionem meam debetis aspicere, tanquã & liberos suos pauper occiderit. Nec me fallit Iudices plerosque credere, callidissimum pauperem nec mori uelle, & hoc quòd nudat iugulum, pectus opponit, artes esse pro uita. Sed ego illum non credo mentiri, ego qui scio quid maluissem. Nunquam hoc aduersus nos excogitasset, nisi impatientissimus pater: & hanc pœnæ meæ suppliciorumq; nouitatem de sua pietate commentus est. Nihil magis de inimico efficere uelis, quàm quòd ipse ferre non possis. Habet hoc mali Iudices principum innocentia, quòd inimicos esse nobis, nisi postquam nocuerint, nescimus: & tunc omnibus patemus insidijs, quoties nos odit inferior. Homo qui omnem aduersus superiora rabiem de sui uilitate sumebat, qui genus libertatis putabat odisse maiores, nulli charitati, nullis implicitis affectibus, quòd humilis, quòd esset abiectus, in furorem se magnæ colluctationis exercuit. Primus se meum dixit inimicum. O dii de eiq;, cuius ego monstri artes pertuli? In cuius feritatis colluctatione durauit? Inimicum habui, neque occidere contentum, & mori paratum. Gratias ago ciuitati quòd in illis necessitatibus, in quibus nihil adulationi, nihil præstatis obsequijs, laudatus sum testimonio periculorũ. Bellum mihi fatumq; publicæ solitudinis credidistis. Sed neq; ego rem melioris ducis facere potui, quàm quòd sine liberis meis profectus sum: nõ reliquisset illos dux proditurus. Non puto Iudices adhuc queri unde

illæ

ille falsarum solitudinū fabulæ repente proruperint, quis
primus trepidæ ciuitatis aures rumore compleuerit, cum ui-
deatis quis sic egerit ut crederetis. Vidit hanc inter metus
uestros occasionem, & quia semper apud sollicitos in dete-
rius prona persuasio est, abusus est hoc quod poterat ui-
deri timere uobiscum. Igitur homo qui nullum conscium
meum, nullum mihi crimen obiecit, de mendacij magnitu-
dine fidem ueritatis captauit. Ciuitas deinde cui accusator
proditam se esse persuaserat, fecit quicquid hic de me facere
potuit. Liberos meos quos inimicus tota sua concione mon-
strauerat, occidit genere quo pereunt innocentes. Feretis me
Iudices liberius aliqua dicentem? Rem pessimi exempli pas-
sus eram, etiam si prodidissem. Scio uos Iudices hoc loco mi-
rari innocentiam meam. Vt primum enim mihi calamitates
meas nuncius in castra pertulit, non arma proieci, non sta-
tiones uallumq; deserui: totam orbitatem meam in bella con-
uertere, tanquam liberos meos ibi perdidissem. Si unquam Iu-
dices in me habuissent profanæ cogitationes locum, si pa-
triam odisse uel pro liberis meis possem, proditorem me fe-
ceratis. Neesse est Iudices hoc primum reuersus exclanem,
Ita pauper etiam nunc liberos habet? Adhuc inimici mei ple-
na domus est? O miseræ cogitationes, ô decepta solatia. Sic
ego reuertebar quasi uindicatus? Quas ego legionum ue-
strarum indignationes, quem fortissimi exercitus compescui
dolorem, dum omnibus promitto liberos suos, dum minus
pro uindicta mea puto, quicquid ipse fecissem? Congerantur
iam licet aduersus omnium mortalium nocentissimum cuncta
supplicia, ego tamen maximum ultionis meæ solatium per-
didi, quod pauperi uos potius debueratis irasci. Quo-
niam igitur adhuc cum paupere legibus ac iure consisto,
liberos eius in supplicium patris peto. Quid satis imprecer
homini

homini qui fecit ut quisquā deberet sic uindicari? Calumniator, inquit, idem patiatur. Permittūt mihi iudices calamitates meae queri de hac lege, tanquā parum nobis in ultione prospexerit. contra nos inuentus est uindictae modus, quo nō debeamus esse cōtenti. Quisquam ne mortalium idem uocat facinus & pœnā? Tantum ne doloris uenire de supplicijs, quantum de calamitatibus, putat? Nescit profectō nescit quantā patientiā pater moerori, quantum animo membrisq; rigoris inducat, quod patiaris agnoscere. Innocentia opus est, ut miserum faciat dolor. Constet licet utrinq; mortium numerus, totidem nobis ultio cadauera assignet, plus tamē est de innocētibus. Et quicquid patiūtur deprehensi, licet solatio idem sit, æquitate minus est. Vt idem sit supplicium nocentis & facinus, una ratione efficias ut illud ferre nō possit. Frustra æstimates quā crudele, quā seuum sit quod petimus, in quantum excesserit usitata genera pœnarum. Explicata est iudices, explicata legis inuidia, cum quis quod patitur, & fecit. Quid quōd hoc solum est pœnæ genus in quo nō debeat nocens nisi de se queri, & tanto minus debeat esse miserabilis, quanto maior est quōd patitur inuidia? Quid æquius excogitari, quid iustius potest? Grassatus aliquis est ferro, præbeat et ipse ceruices. Miscuit noxiū uirus, refundatur in suum facinus autorē. Oculos rapuit, effodit: reddat de sua cæcitate solatiū. In nullo mortalium perferre possum sceleris sui impatientiā. Breuissima est iustitia uindictæ, cum facinus mensura pœnæ est. Et si naturam ultionis inspicias, optime uindicatur quisq; quo modo miser est. Fidem uestram iudices, ne ideo tantum putetis iustum quod exigit reus, quia ego recuso. Non ferretis me pauperis mortē petentē, si liberos suos obtulisset. Ex omnibus tamen quicumq; incognita, inaudita passi sunt, nullos hac lege magis uindicandos puto, quā quorum

liberos

liberos aliquis occidit. Quid mihi pro hoc redditis leges? ubi respiro? ubi claudio gemitus? unde sumo solatium? Bene bene admones dolor: illos illos liccat inuadere, qui nunc magis amantur, quos orbitas nostra comendat. Sic quoque circumscribimur, nisi totidem sunt, nisi illis par est ac similis aetas, & ante omnia optimus pater. Deceperas me fortuna, deceperas, si mihi tam grande fecisset facinus homo qui liberos non haberet. Quid quod ex omnium scelerum comparatione nihil est detestabilius hominibus qui leges ipsas faciunt nocentes? uestro mehercle nomine calumniantibus debetis irasci, quorum nefas non potest nisi per iudicium facinus imponere. Actum est de rebus humanis, si de criminibus nostris tantundem mendacis licet: nec ullus innocens hucusque felix est, ut diligentiae fingentium par sit. Quenquam ne mortalium in re quam finxerit, quam composuerit inuenire aliquid quod potest probatione uocare, & facinus explicare facilitate uerborum? Magis oderis mendacium, cum simile uero est. Quoties manifestum est aliquem perisse sine causa, calumniatibus irasci debeas, ut possis illis ignoscere qui crediderunt. Adijcite huic execrationi, quod calumniatus est in bello, quod de prodicione, quod de duce, quod haec omnia fecit inimicus. Non est quod se publico tueatur errore, nec in excusationem afferat tanquam crediderit & ipse fingentibus. Nemo sic decipitur, ut de inimico suo mentiatur. Rumor, inquit, fuit te prodidisse. Bene admones. Hunc primum calumniae tuae obijcio rumorem. Quis enim iudices nesciat hanc famae esse naturam, ut sit primo unius hominis audacia? De nulla re locutus est continuo populus, nec quicquam adeo subito statimque notum est, ut in illo pariter omnium sermo consentiat. Quam non possit mouere ciuitatem, quem non replere populum, si quid omnibus nobis narres, in nullo non coetu loquaris, & de re quam

tum maxime fingas, iam dicas esse rumorem? Quanta tibi deinde metiendi materia de periculorum nostrorum occasione succurrit? Nihil est tam capax malignitatum sermonumque, quam bellum. Quid interest unde sumpserit rumor ortum? Quod negari non potest, tu concionaris, accusas, tu crimen de fabula facis. In rumore, cuius probationes, cuius argumenta non habes, calumnie genus est primum credere. Sed, inquit, mori debeo, quia lex qua te accusavi, hoc proditor e pati iubet. Poteram quidem breuiter respondere, legem quae calumniatorem idem pati iubet, eius poenam exigere quod fecisset, non quod facere uoluisset. Fingamus tamen non hoc pauperem captasse quod accidit, cui debet imputari exitus qui de calumnie tuae fluxit errore? Vultis scire iudices aliud quaesitum, quam quod lex quae mori iubebat? Accusauit me eo tempore quo non poteram damnatus occidi. Dic nunc, non ego effeci ut occiderentur liberi tui, & aude ciuitatis illud uocare facinus: non tamen ullis efficias artibus, ut non potius miserear reipublicae meae: non minus & illa facinus est passa, quam pater. Coacta est liberos Imperatoris uincens occidere. Fallitur iudices quisquis ullum facinus in rebus humanis publicum putat. Persuadentium uires sunt quicquid ciuitas facit: & quodcumque facit populus, secundum quod exasperatur, irascitur. Sic corpora nostra motum nisi de mente non sumunt, & ociosa sunt membra donec illis animus utatur. Nihil est facilius, quam in quolibet affectum mouere populum. Nulli, cum coimus, sua cogitatio, sua mens, ulla ratio praesto est. nec habet ulla turba prudentiam singulorum: siue quod minus publicos capimus affectus, siue negligentior est qui se non putat solum debere rationem: & multi fiducia facinus omnium. Quam non possit rempublicam turbare, confundere, si quis repente proclanet, prodidit uos imperator uester, addixit? & nunc

ille

ille liberos habet. Si mhercule post hanc inimice uocem tem-
 pla monstrasses, sacrilegum continuo flagrasset incendium:
 si conuelli simulacra uoluisses, fecisset omne de numinibus
 suis facinus audacia. Vis scire tuum esse quicquid ciuitas fe-
 cit? Gloriareris illo, si prodidisses. Non est iudices quod uos
 à grauitate iustitiæ dolor ultionis abducat, quòd mortē suā
 inimicus offert. Non petit illud, nisi quisquis ipse nō debet oc-
 cidi. Seposita igitur paulisper lege mei doloris, hoc tantum
 ab affectibus uestris omnium mortalium nomine peto, ne cui
 nocenti poenæ præstetur arbitrium. Infinitam iudices scelc-
 ribus aperitis audaciam, si poenam licet eligere condemna-
 to: nec iam ullam mortalium innocentiam trepidatione con-
 tincas, si patitur deprehensus quisq; quod maluit. Leuat om-
 nes cruciatus, omnem dolorem, præparata mentem compo-
 suisse patientia. Fallitur quisquis humana tormenta sola no-
 minum atrocitate metitur: nulla poena est, nisi inuito. Nō ha-
 bemus ullum nisi ab impatientia dolorem: & ut aliquid cru-
 dele, seuum sit metus facit. Supplicium quisquam uocat, ad
 quod profilitur? quod exposcitur? quod circa se non habet
 moras? Illò per fidem, illò trahite damnatos, quò non sequan-
 tur. Tunc est poena, cum periturus trepidat, heret, cum re-
 stringit supremo uincula conatu. Volo perituri prius uidere
 pallorem, audire gemitus: uolo circumspectat, uolo querat-
 tur. Fidem uestram iudices, ne nocentibus supplicij sui con-
 tingat electio. Minus iniquum est ut euadat nocens poenam,
 quam ut contemnat. Mortem uerò damnatis quisquis præ-
 stat, indulget, nec sunt alia beneficia poenarum. Fallitur
 quisquis illam uelut omnium suppliciorum summam putat.
 Occidi non est poena, sed exitus. Neque enim habet im-
 patientiam aut dolorem, quod possis aspicere quasi fatum.
 Quid si liberos relinquas, imo si serues? quàm felix exi-

tus est, plenusq; letitiæ? Lucrifacit mortis atrocitatem, quisquis laudatus occiditur. Me, inquit, occidite. Nō habet liberos inimice, non habet, quisquis hoc te uelle miratur. Sæue, crudelis, ego tibi permittam mori? At quid iam mihi melius optem? Vides quantum feceris nefas? Idem pro liberis meis offerre non potui. Tu uerò paruulos tuos tene, ut in isto potius moriantur amplexu. Tu nunc quoq; nō euades, nō effugies. Quacunq; te duxerit orbitas, sequar, effundam si quod paraueris uenenum, subtraham omne ferrum, incidam quoscunq; strinxeris nexus, ab omni reuocabo præcipitio. Etiam occisis liberis tuis, non idē patieris inimice, nisi uixeris. Nec uereor iudices, ne putetis utriusq; nostrum orbitatem simili esse ratione tractandam. Admouebuntur ecce contra lacrymas meas liberi, quos nemo noscet. Patris innocentis occisi sunt paruuli, quos nunc circa templa ferretis, circa quos se celebraret uestra lætitia. Facinus est iudices minorem esse transactarum mortium miserationem. Non inuenio quemadmodum liberis prodesse debeat odiū patris. Perierunt etiam illi quorum nec pater debebat occidi. Me miserum, quod sic quoq; multa habiturus es, quibus ego qui uindicabor inuideam. Osculaberis antè perituros, alloquēris, accipies suprema mandata, & moriturum te continuo promittes. Exonerabis gemitus tuos, cum eorum sepulcra numerabis. Siccabit oculos quod meam nunc quoq; respicies uacuam domum. Me miserum, pauperis tantum solatium futurum est, quod pares sumus. Quid quod in ipsa comparatione mortis non idem patientur liberi tui? Occidentur uno fortassis ictu, & erit ultio manibus contenta carnificis. Paruulos meos occidit quicquid fuit tota ciuitate telorum, omnis sexus, omnis ætas, omnis infirmitas. Nihil est crudelius morte hominum quos populus occidit, & solus hic exitus est, à quo non est nec ca-

daucribus

daueribus salua reuerentia. Hoc me nūc complorare tantum
 putatis, quòd non sum liberis meis antè satiatus? Miser ego
 nec ad cadauera accessi, non in sepulcra maiorum meis ma-
 nibus intuli, nec licuit super ipsa corpora proclamare, non
 feci. Qualem ego illum Patria perdidit diem, cum duces ab
 explicito bello reuertuntur! Non me late cinxere legiones,
 non effusi obuiam ciues triumphali circa currus meos exul-
 taere letitia: sequebar captiuos meos tristior uictor, mor-
 stus undiq; claudebat exercitus, occurrētium lacrymæ pro-
 pinquorum, & erubescētis circa me populi timida solatia.
 O successuum quoque nostrorum misera conditio. Ergo ego
 uictoriam meam non narrabo sine fletu, nemo amicorum
 propinquorumq; coram me de bello meo loquetur. Nihil est
 crudelius calamitate, quam gaudia reducunt. Quoties re-
 dierit ille letus uobis in supplicia mea dies, lugubres mihi
 ferte uestes, renouate seruuli planctus, parate solatia pro-
 pinqui. Nulli liberi impatientius desiderantur, quàm qui
 propter patrem uidentur occisi. Sed uerum, iudices, faten-
 dum est, timeo mehercle ne par solatijs meis non sim, ne me
 iste quo pro liberis irascor affectus, in media ultione desti-
 tuat. Sed adiuuate, miseremini propinqui, adiuuate amici:
 & si forte defecero, tu ultionem meam popule consumma.
 Timeo mehercle ne cum carnifex propius accesserit, subito
 proclanem, iam malo patrem. Sed siquis est pudor, oculi
 differte lacrymas, abite gemitus horridum, trucem debeo
 præparare, & miserum. Deprehendam igitur omnium mor-
 talium callidissime hunc quem simulas, quem nunc imitaris
 affectum. tunc sciemus quo animo rogaueris ut potius ipse
 morereris. Sed si bene noui capax omnium malorum scele-
 rumq; pectus, inimice uiues & libenter, & fortiter, &
 quasi uindicatus.

PAST.

M. FABII QVINTILIANI
PASTICADAVERIS,
DECLAM. XII.

ARGVMENTVM.

Cum ciuitas fame laboraret, misit ad frumenta Legatum, præstituta die intra quam rediret. Profectus ille emit, & ad aliam ciuitatem tempestate delatus duplo uendidit, & duplum frumenti modum comparauit. Illo cessante corporibus suorum pasti sunt. Reuersus ad præstitutam diem reipublicæ læsæ accusatur.

Pro Ciuibus contra Legatum.

QVAMVIS Iudices innumerabiles me indignãdi caussæ initio statim actionis strãgulent, quia nec dicere uniuersas semel possum, nec gregatim erumpentes differre gemitus (leuior est enim dolor qui disponitur) primum tamen ille sibi asserit locum, qui est ex hoc iudiciij tempore & tam lentæ uindictæ dilatione ortus, animi mei prope dixerim furor, quòd hominem tam sceleratum, ut nos quoq; fecerit nocetes, legibus accersimus, quòd defendi patimur, quòd ut puniatur precamur, quòd dånatus quoq; uel morte defungetur, quam nos in illa funestissima fame, dũ sepeliri licuit, optauimus: uel exilio, quod hic quantopere cõtennat, apparet, qui tam lente in patriã reuertitur. Quamquam de quo exilio loquar? Quãtalibet ignominia dimittite domo notatum, habet quò eat. Non publicis manibus exeuntem discerpsumus? non (quoniã semel consueueramus, & bona fide ferarũ esse ciuitas coeperat) hic primus nobis ex tã tardo cõmeatu placuit cibus? Sic enim istũ laniari, sic cõfici, sic cõsumũ oportuit iure nostro. Quis credat? ego me ab hoc abstinere potui, cum & esurirem, & irascerer? Sed frumento occupati sumus, nec quicquam aliud uidemus. O quanta

es fames, quæ tam grandē irā uicisti! At ego etiā si talis ultio
 cōtigisset, si me à nefario grassatore reipublicæ nō lingua, sed
 dentibus uindicasssem, nihil tamē iræ, nihil uindictæ præstite-
 rā: hoc & meis feci. Acstuant adhuc intra pectus sepulta uen-
 tribus nostris cognata uiscera, & tumescere intus atq; indi-
 gnari uidentur, & sera pœnitētia redundant. Iam enim uacat
 nobis lugere, iam cibos nostros efferimus, uiscera cremamus.
 nā cætera nobiscū sepeliētur. O fames inuidita, in qua leuius
 est quod esurimus. Ignoscite tamē uiolati manes meorum, hic
 uos alloquor, ignoscite quod ora temerauimus, q̄ ab homine
 deficiuimus. Non ut infelicē animā sustineremus, non ut inui-
 sum spiritū produceremus. fecimus: una caussa mortē distuli-
 mus, quod si expirasssemus, idem timebamus. Et ego quidē me
 consumptis excuso, qui mihi ipse irasci non possum. at iste in-
 terim stat, ut uidetis, longa uia saginatus & satur, atq; abun-
 dans publico cōmeatu: ad mentionē ciborū nostrorū plenum
 fastidio uultū trahit, & exāgues ac pallidos ad calculum uo-
 cat: quasi ego nō cōfitear illum etiā nimium multū attulisse.
 Tam pauci, rari per uias inter lucēt, & quāuis odio euerso-
 ris nostri euocatus ē latebris suis populus, subsellia non im-
 plet. Pauci sceleribus pasti, alienus mortibus salui, q̄ uiuunt,
 ipsi sibi rei graues, ægra & tabida membra in publicū pro-
 tulerunt. Hæ sunt ciuitatis reliquæ, quas uidetis. Sic tabui-
 mus, ut miseri nec uiuos habeamus, nec mortuos. Hic est popu-
 lus, hæ uires, hæ spes, hæ opes. Nisi tandem ad uadimonium
 Legate uenisses, nō multorū dierum cōmeatum habebamus.
 Quò nunc tantum frumētī? quò classē cōmeatu graue? Mul-
 tum hercle negotiatione tua actum est. Frumentum habeo,
 populum non habeo. Nusquam prodest, nusquam opus est,
 iam licet uendas. Dum tu salutis publicæ nundinator proxi-
 mum quenq; emptorem dimittis, dum aut funera nostra uen-

dis, aut scelera: dum populo tuo fame moriēte, alienæ ciuitati Legatus es factus, nos interim cibos ex malis inuenimus, & fames se ipsa pauit, & miseriæ nostræ crudeles factæ sunt. Patiamur te defendi, si absolui saltem nos possumus. Hæc nunc iudices ego solus queror? ad me magis pertinet? aliquid proprie passus sum? non communem dolorem accusator habeo cum iudicibus? Quisquā in hac uindicta alteri cedit? non publica inopia, non totius populi mendicitas una fuit? Nisi quia funestas epulas et nefarios inuenimus cibos, nō putamus famē fuisse. In omnes gētes, in omnia uentura secula proscripti sumus, omnes hæc prodigia narrabunt, omnes execrabitur, nisi qui nō credent. Famē ipsam infamauimus, & (quod miseris ultimū est) miserationem quoq; perdidimus. Adhuc tamen una defensio fuit, quod uidebamus in hæc omnia istius opera impulsī. Si hic innocens est, nostra culpa est. Etiam ne publica mala narrabo, & miserijs nostris conuitium faciam? Exhibunt uerba: subsequetur sermo? nō alligabitur lingua? Plane nihil non possumus. Exploramus ordinem cladis nostræ, & simpliciter omnia indicantur. Decet ista nostro ore narrari. Sed nouimus, & nimium meminimus. iudex doceri non debet, opinor, reo indicāda sunt, qui à malis publicis absuit, qui hoc certe maximum debet patriæ suæ beneficium, quod à fame solus dimissus est. Audi itaq; audi, frumentum istud quod lucrifecisti, quanti nobis constet. Aliquis forte iudices miratur, etiam si huius feralis anni fructus cessauit, quod tamen illa superior longi temporis beata foecunditas tabuerit: & secum iste dubitat, quid sit in caussa cur ciuitas opulenta quondam, nihil frumēti nisi in spe habuerit. Sic fit: ubi uicinis ciuitatibus uendimus, & undecunq; affulsit lucrum, sine respectu salus publica addicitur, in uacuum possessionem fames uenit. Etiam si quid residui erat, ut carius quidam uēderent,

ad annonæ incendium suppressum est. Testor tamē conscientiam uestram, non sumus questi quādiu duplo emebamus. Non enim uulgaris illa labes frumenti fuit, nec qualis alijs ab agricolis accusari solet perfidia terrarum, & ingratae messis irritus labor. Noua & inaudita, & abominanda lues, quæ nihil homini reliquit præter hominem. Aut astricta citra conatū sata sub ipsis tabuere sulcis, aut leui rore euocata radix in puluerem incurrit, aut perustis torrido sole herbis moribunda seges impalluit. Nullus imber sitiētis soli puluerē persit, nulla super arentes campos saltem umbra nubium pependit. Callidi spirauere uenti, maturitatem præcepit æstus: etiam sicubi fortē ieiunæ herbæ solum uicerant, uanis tantum aristis spem fefellerunt, & inanes culmos tristis agricola iactauit uētis nihil relicturis. Leuia queror: prata exaruerūt, perierunt frondes, germina non exierunt: nuda terra, & rudes glebæ, & aridi fontes erant. Nisi hæc omnia inter sciētes dicerem, poteram uideri falsò questus de hoc anno, quo tantum frumenti uendidimus. Vtinā saltem nobis rudem uictum syluæ ministrassent & carpere arbusta, cōcutere quercum, legere fraga licuisset: & quæcunq; primi mortales ante traditos diuinitus mutiores cibos contra famem obiecerunt, pestifer annus reliquisset. Non erā delicatus. Sed ò tristis recordatio, funesta necessitas, nihil habuimus quo uiueremus, præter famem. Nec tamen in totū queri de numinibus possumus, maria certe secunda experti. Si uoluisset seruare Legatus diē quem illi felicitas temporis dederat, potuit nobis frumentum bis afferre. Ut primum tanti mali sensus in ciuitatem percrebruit, cū iam urgente inopia quotidie malum arctius premeret, & præsentē fortuna peior tamē esset futuri metus, apparuit nullum ex propinquo esse præsidium, cum finitimas quoq; ciuitates incendium nostrum aduississet. Erat quidem aliquid

in uicino adhuc frumēti, sed iam nemo uendebat. Ergo ut uldimus salutem publicam trans mare petendam, se in curiam quisq; cogunt. Vt arma bello, ut aqua incendio in clamari publice solent: ita uno quodam consensu, non aetatibus spectatis, non honoribus, pariter retulimus, probauimus, decreuimus, pedibus manibus iuimus in sententiam necessitatis: nec ordo nos officiorum moratus est. Legationē multi pollicebantur, nec innocētiæ iste beneficio, uel autoritatis meritorumq; respectu electus est: una caussa nos mouit, quod se cito reditum pollicebatur. Pecuniam sine numero infudimus, frumentum sine modo mandauimus, quantum potuisset afferret, festinaret modò. Hoc una uoce supplices acclamabamus, ac ne moraremur, ne hoc quidem diu rogauimus: una tantum uox fuit, quam iste pro quodam præiudicio amplexus est. Nihil agis afferendo frumentū, si post illum diem ueneris. Nostris manibus Legatum in nauem tulimus, ac ne quid moræ esset, pro sua quisq; portione etiam commeatum dedimus, retinacula incidimus, et littas ingressi classē publicis manibus impulimus. Inde fugiētia uela longo uisu prosecuti, facilem emptionem, secundos uentos, placidum mare, non secus ac si ipsi nauigaremus, precati sumus. Quis credat hoc de tam miseris? Omnia à dijs impetrauimus, scilicet unū superest, ut pro aliena ciuitate uota soluēda sint. Cito peruenit, cito emit, cito redijt quò uoluit. Quid prodest expectare? Alia ciuitas prior est, & sane religiosus Legatus diem expectat. Nos interim coacta primò ex agris pecora diripuimus, & ne uēturo saltem anno prospici posset, non reliquimus qui ararent boues, iam seruis fugas imperauimus, iam procumbentes ante limina principum pauperes in ipsis precibus expirant. Plorātib; liberis Legatum promittimus. Iam tantum sibi quisq; cura est. Nihil tamen horum etiā nunc in inuidiam Legati que-

ror, a
reliq;
fangi
tatio
uisim
ciues
tui tr
iam p
quid
dum
ultim
alien
prop
stert
gnos
tor, t
da t
opa
radi
inci
pau
cort
nus
sim
ex p
ritu
Qu
mus
con
cit?
non

ror, adhuc prior cursus est. Haftenus nostra mala tulimus, in reliqua Legatus nos uicarios dedit. Si quicquã tibi humani sanguinis superest, nisi nimia saturitate alienæ fortunæ cogitatio excidit, respice patriæ casum, respice necessitatem grauissimam. Miseri te misimus, expectant pallidi exanguesq; ciues tui, & quicquid extremi spiritus adhuc superest, spe tuã trahitur. Figura tibi exesos uultus, decrescẽtem populũ, iam pr. mortuas uires. nec quicquã horum potes ignorare. si quid tibi credimus: fame laborantẽ ciuitatem uidisti. Festina dum supersunt quibus legationẽ renũcias. Festina dum mori ultimũ est, frumento digni sumus. Quid in nos conuertis etiã alienæ ciuitatis famem? Quatenus nobis computandum est, propter te duplũ mali tulimus. tu super frumentũ publicum stertis, & omnes maris circũuectus oras, littora portusq; cognoscis. Tu inter duas ciuitates satorũ arbiter, alienæ cõditor, tuæ euersor, salutẽ nostrã peregrinis admetiris, & secũda tẽpestate in patriã ferentes habẽs, contrarios uentos exoptas. Nos per arentes effusi campos, moriẽtium herbarum radices uellimus, eo quidẽ fortius, ut si fieri possit, in uenenũ incidamus, subeuntes insolitis cibis. Et sicubi forte uberius pasculo pabulũ contigit, de pascuis rixa est. Amaros fruticum cortices, & ramorũ male arentiũ pallidas frondes decerpimus. morbida quicquid fames coẽgit, corpus admisit. iam passim moriũtur: & pestilentiũ more pecudum subinde aliquis ex populo in ipsis pascuis procumbit. Crebrior cotidie interitus, & latior strages: & me miserum, iam fames desinit. Quos tester deos? Superos ne, quos per tantũ nefas fugauimus? An inferos, quos nobis permiscuimus? An nostrã malam conscientiã, omnia nos antẽ fecisse, quæ nemo præter nos fecit? Pecora cecidimus, campos euulsimus, syluas destruximus, nouissime nihil relictum est præter esurientes & mortuos.

Siqua

Siqua est fides, libēter hanc partem accusationis subinde differo: adeo ubi tantum nefās narrādum est, etiam exigua temporum lucra sectari libet, & necesse est reo indicare, qui à malis publicis absuit, quàm multis non ad diē uenerit. Ignoscite dii hominesq; sceleri quidem ultimo, sed tamen quod fecisse miserrimum est. Non habitant unā pudor & fames: & cum semel intrarit impotens domina, fer as etiam & ingētes beluas subigit. Terrā morientes momorderūt. Memetipsum, si nihil fuisset aliud, comedissem. Sed confitendum est, Legati beneficio non defuit. Postquam omnem patientiam uicerat ignea fames, postquam spes quoq; quæ miseris ultima est, omnis abierat, & frumentum toties sibi frustra promissum animus iam ne cupere quidem audebat, subijt furor, & alienatio mentis, & tota sui arbitrij fames facta est. Animus malis diriguerat, os insolitis cibus stupebat. feris inuidere coepimus. Primò tamen furtim, & intra suas quisq; latebras admisit hoc monstrum: & si paulo citius uenisses, potuisset hoc negari. Si quis ex strage corporum defuerat, sepultum putabamus: nec tamen indicauit quisquam, nec deprehendit aliquis. Nemo ut hoc faceret, exemplo impulsus est, se quisq; docuit, omnes scire coepimus, postquam omnes fecimus. Quoties tamen antequam inciperem, in portum cucurri? quandiu in altum intentus, siquæ essent in conspectu naues, oculos fatigauit? Tibi legate tempus differre facile est, qui tuam tantum partem non uendidisti. Tu quem habeas diem uideris, ego septimum expectare non possum. Ergo rabidi super cadauera incubuimus, & clausis oculis, quasi uisus conscientia acerbior esset, tota corpora morsibus cōsumpsimus. Subit interim horror ex factō, & tedium ac detestatio sui, & plangētus. Sed cum ab infaustris fugimus cibus, urit iterū fames, & quod modò ex ore proiecimus, colligendum est. Nunc mihi

illa scæda uidentur, nūc abominanda, laceri artus, & nudata
 ossa, & abrepta cute intus cauum pectus. Nunc occurrunt
 effusa præcordia, & liuidæ carnes, & expressum dentibus
 tabum, & exhaustæ ossibus medullæ. Quantulum enim cor-
 poris fames relinquebat? Nunc illud horreo tempus, siquãdo
 aut manus incidit, aut facies, aut aliquid deniq; quod hominẽ
 propria nota signat. Nunc cibi succurrunt quos imponere in
 mensam non ausus sum. Confitendum est enim, deuorauimus
 homines, & quidem auide, qui diu nihil ederamus: & tamen
 cœpisse difficillimum fuit. Postquã ius factum est, postquam
 nemo erat in ciuitate quem confiteri puderet, tum uerò iam
 in posterũ prospicimus, & funera horreis condimus. Retro-
 aguntur exequiæ, aut citra aut ad rogos pugna est. Hæres
 cadauer cernit. Nouum & incredibile, nisi nossemus, mon-
 strum habuimus, sine rogis pestilentiam. Mortui ratio non
 constitit. Perisse ciues scio tantum, quia inter uiuẽtes non ui-
 deo. Aegri asidentes timebant, & labentem animam supre-
 mis domesticorum oculis reducebant. Primò tamen nihil ro-
 gabant suos nisi totam sepulturam. Vt maior urgere neces-
 sitas cœpit, beneficiũ factum est expectare dum moritur. Ne-
 mo adeo affinis fuit, nemo tam cõiunctus, quo pietas abstinere-
 ret. nostros comedimus, nostros. Nã si alienos uellemus, ne-
 mo audebat, nemo cedebat. Nihil est tamen quòd indignari
 uelitis, narraui uobis lucrum uestrum. Frumentũ duplo uen-
 didimus, & callidissimus legatus uicinæ ciuitati imposuit. Ple-
 na nunc horrea, bonæ rationes, onustæ naues sunt, & quò
 magis gaudeamus tanto bono, pauci sumus. Nam quòd ad
 temporis excusationẽ pertinet, nihil est opinor quòd æstuet.
 In desertum nõ incidit populum, nec sanè fuit cur festinaret.
 etiam nūc expectare poteramus. Sola est nostra ciuitas quæ
 fame perire nõ possit. Dissimulaturum me putatis istius pa-
 trocin

trocinia? Confiteor, uenit ad ultimū diem, attulit frumentum,
 gratulemur quòd iam nulla ciuitas fame laborat. O si uires
 sufficerent, latera durarēt, aliquid ex aridis diu faucibus re-
 siduæ uocis exiret: quanta indignatione opus erat, ubi pro
 omnibus dolendū est? Quod cū ita sit, uniuersi qui assumus,
 proclamemus, hæc tota concio in unā uocem consentiat, non
 esset tamen futura pars crimini inuidia. ut omnes accusemus,
 quota pars queritur? Secum quisq; reputet quæ tulcrit, quid
 admiserit. Planè immanis belua est, & nō tantum necessitatis
 causa per nefas pastus, qui quòd comederit hominē, nō ira-
 scitur. Succurrite dolor & seri uomitus, & ultrix pœniten-
 tia. Ades longi ieiunij imperiosa necessitas, & uos intus im-
 plicite, si quid potestis, admouete animæ, & à ferali uentre
 prorumpite, dum cōmissum nefas deuoto capite expianus,
 & quasi lustrata urbe, feralem uictimam uiolatis manibus
 mittimus. Decent nos tales hostiæ. In iudiciū perduxi publi-
 cum scelus, & infamata ciuitati quæro uelamentum. Nemo
 non commisit aliquid, habetis tamen, si uultis, unum, & pro
 omnibus nocentem: Reipublicæ lesæ accuso. Mirari uos cer-
 tum habeo hanc uerbi segnitiam, cum ciuitas tota cōsumpta
 sit, cum populus in se tabuerit, quo perstricta tantummodo
 patria, & leuiter (quod aiunt) manu offensa intelligi possit.
 Sed ferenda est, ut in cæteris, hæc quoque rerum naturæ ir-
 iuria, quòd non tam immanibus factis paria uerba accōmo-
 dauit: & fames nostra, fames dicitur: & cibi nostri, cibi uo-
 cantur, & Respublica nūc lesa. Nec scilicet nisi peracto le-
 gitimo ordine reus punietur. Omnia rogo scrupulose agan-
 tur. Videte ut iure irascamur, qui contra ius uiximus. Imò
 etiam si libet defensionem audiamus, & iam nunc nos more-
 tur. Neget lesam Rempubicā: quia plusquam lesa est. Non
 enim discussos alicuius operis angulos, nec recisas lucorum

frondes, nec publicarum aedium dispersos parietes obijcimus. Ac si uidebitur, adijciet forsitan non esse Rempublicam quæ perierit. Id enim superest, ut iam hoc nomen extinctum audiamus. Procedet eousq; fortasse, ut esurisse nos neget. Non inficior autem parum proprie hoc legis uerbo nefas istius signari non posse. Maiores enim ne Ledi quidem Rempublicam impune uoluerunt, ideoq; existimo etiam hoc esse comprehensum. Nemo autem uerebatur ne absolui posset crimen lege maius. Quid quòd actionem Reipublicæ lesæ tentat in legem male gestæ legationis deflectere? Eligit reus crimen, hoc est, noxius crucē optat. Non sustineo iuāices in tanto animi motu argumenta conquirere, nec impetus iræ meæ in digitos descendit: hoc tamen scio, non cadit in formulam publicus dolor. Nec si ad eò iudicibus quid passi sunt exciderit, ut has ferant cauillationes non diluentes crimen, sed differentes, populus quoq; impunitum nefas sine lapidibus præteribit. Non præscribes. Te accusare male gestæ legationis possum. Age porrò, si occisos obiecero homines, non tu es causa mortium? Si uiolata sepulcra, non propter te rogos fraudauimus? Sed legatus fuisti, quod tamen ipsum quid est aliud quàm Rempublicam tractare? Rem autem qui male agit, ut arbitror, Ledit. An existimas hanc legatis dari peccandi licentiam, ut quæcunq; scelera in eo officio commiserunt, cum his omnibus hac una lege decidant? O nimium inuidendam huius legationis conditionem, si tibi & famam remisit, & legem. Sed errauerim sanè, & quia nullum in foro nostro iudiciū fuit, desuetudine ipsa iura exciderint: quomodo legem meam effugis? Nam nisi malis stupeo, duo sunt omnino quæ in eiusmodi crimine queri soleant, An lesa sit Respub. an ab eo qui arguitur, lesa. In quibus siquid tibi fiducia fuisset, non à criminibus crimina appellares, nec ad alteram

alteram pœnam transfugeres, sed te ab hac quæ intenditur, tuereris. Dico læsam esse Rempub. Oratione hic opus est, aut reliquorum more accusatorum hoc nunc mihi querendum, quomodo res uerbis aggrauetur. Adeo infirmata est calamitatum memoria, quæ si posset excidere, non tamen narranda nobis, sed ostēdenda erat ruina publica. Agedum, si uideatur, extra portas prospicite squallida arua, & spinis obsitas segetes, & scemfos arborum truncos. Viduis cultore agris, errāt à fame nostra innocentes feræ, inanes uillæ sunt, & deserta horrea in ruinam procumbunt. Nullus inuersis aratro glebis campus nitet, nullum solū opere renouatur. Nam & in sequentem annum famem timeo. Redite in domos uestras, uidebitis noxios focos, & ignes tabo cadauerum extinctos, & tecta mortibus graua. Cum maxime inferimus in tumulos ossa insepulta, ducimus opertas exequias, & ad sepulturam residua conferuntur, & tandem cadauera igni permittimus. Vbi uerò uniuersus familias fames extinxit (quæ pars maxima est) inanes domus situm ducunt, iacent relictæ sine hærede sarcinæ. Inuenitur interim clusa domo conditus dominus, sicuius mors famem euasit. quem rimantes nō inuenere proximi, qui inter suos ultimus decessit. Quò uos mitto? Ipsam intuemini concionem, unius deficientis speciem tota ciuitas habet, cauum macie caput, & conditos penitus oculos, & laxam cutem, nudos labris tremantibus dentes, rigentem uultum, & destitutas genas, & inanes faucium sinus. Prona est ceruix, tergum osibus inæquale, infernis imaginibus similes, foeda etiam cadauera. Aut si quis talis non est, confiteatur se usque ad saturitatem comedisse. Sua quisq; consulat misera præcordia, suum uentrem conscientia grauem. Dic nunc legatè, innocens sum, quòd ad illum diem ueni. At ergo propter te nocens sum, quòd ad illum diem uixi. Quæ comparata nobis mala,

mala
 stilis
 inopi
 pasce
 conti
 proce
 quer
 uera
 men
 mus
 ignis
 tiger
 mus
 tra u
 lucer
 clam
 tius
 cet.
 nime
 de h
 rim
 pari
 dam
 par
 ue
 tali
 sex
 sola
 xi
 Mi
 po

mala, non delicatas lacrymas habent? Aliquem populum ho-
 stilis exercitus intra portas cogit, solet uenire ultima obsessis
 inopia, sed euerti certe licet. Victor captiuum aut occidet, aut
 pascet. Tormenta quidam piratarum tulerunt, felices quibus
 contigit innocentia. Mors certe finis est, nec seuitia ultra fata
 procedit. Aut etiam si quis adeo hominem exiit, ut ibi poenam
 quaerat, ubi sensus doloris non inueniat, nempe tamen cada-
 uera feris obijciet. Circundati sunt quidam flammis, ipsa ta-
 men poena habuit sepulturam. Nos incendij cinerem perdidimus,
 nostra etiam ruina tabuit. Nostra mala non latent, non
 ignis defunctos cremauit, non ferae lacerauerunt, non aues at-
 tigerunt, & tamen cadauera mortibus annumerare possu-
 mus. Citra spem conualescendi afflicti sumus, immo etiam ci-
 tra uotum. Grauior in dies facti poenitentia est, pudet uitae,
 lucem ac sidera intueri non audeo. cotidie felices mortuos
 clamo, & male conscientiae factibus agitatus, nihil fortuna-
 tius in aeterna sede utcumque compositis puto, adeo mors pla-
 cet. iam etiam cibis nostris inuideo. praeterita differo, ipsa ex
 nimia cupiditate nocet abundantia, desideratos diu cibos au-
 de haurimus, & lassam famem saturitate strangulamus. Mo-
 rimur adhuc etiam frumento tuo. Atqui caeterae Reipublicae
 partes, quae sunt ad usum populi comparatae, & leuiore cum
 damni sensu pereunt, & facile remedium accipiunt, cum re-
 parari possit amissum. Opera restituam, aerarium replebo, na-
 ues, arma reficiam: hic uulnus altissime penetrat, hic ipsa ui-
 talia feriuntur, ubi populus ruit, ubi continuis funeribus omnis
 sexus atque aetas semel sternitur. Exhausta est ciuitas, & de-
 solatae domus, triste florentis quondam fortunae indicium, la-
 xi muri. Quam multi in ciuitate nostra perierint quaeritis?
 Minima quidem portio superest, sed etiam ex hoc intelligi
 potest, esurienti populo satis fuerunt. Plurimum tamen in-
 m tereft

terest quomodo perierint. Felix pestilentia, felix praeliorum strages, denique omnis mors facilis, fames aspera, uitalia haurit, precordia carpit, animi tormentum, corporis tabes, magistra peccandi, durissima necessitatum, deformissima malorum. Hæc ad humile opus nobiles manus mittit, hæc alienis pedibus mendicantes prosternit, hæc sæpe sociorum fidem fregit, hæc uenena populis publice dedit, hæc in parricidium pios egit. Adhuc tamen unum uidebatur remedium, non expectare mortis diem, & tabescentem cotidie spiritum superuenientibus malis subducere. nam in fame nemo quidem mortis immunis est. At non tua culpa fames cœpit, sed uulneratum iugulasti, titubantem strauisti, fumantem incendiisti. Nequid inique faciam, diuisa sunt mala. Primam famem fortunæ imputo, ultimam tibi. Moram tuam itineribus separo. Denique ex eo inopiam tibi obijcio, ex quo propter te tuli. Itaque caritas annonæ, rarum frumentum, cædes ac direptio pecorum, fuerint fortunæ, fuerint anni, fuerint temporum. Aliam conditionem habent ciuium mortes, & cadauerum dira laceratio, & peiores inopia cibi. Hæc fames iam tua est. Puta me in præsentii nihil adijcere nisi hoc unum, tardius quàm potueras uenisti. Nondum tibi obijcio duplicata tempora, nec remensum toties mare, nec graues ancoras, nondum tantam moram, quanta legationi satis esset. Si innocentes essemus, populum septem diebus perdidisses. Angustos humani spiritus terminos fames fecit. morimur, deficimus. festina misericors, omnes excipe auras: etiam si tota secundis flatibus tetenderint uela uenti, tamen remis adiuua. Salutem publicam uehis, spiritum populi tui reportas, omnium nostrum in ista classe nauigant animæ. Iuramus per tuum reditum, effusi per gradus templorum uota suscipimus, tendimus manus: nam quas feriamus hostias, non habemus. Quid spem publicam ad ancoras allig-

gas? non stat interim dies, & plenis uelis mors uenit. Festina,
 merita tua non conditores equauerint, non ipsi dii plus præ-
 stiterint. Tibi nos, tibi liberos nostros, tibi quicquid homini
 iucundum est, tibi debemus quicquid uicinæ ciuitati præstitisti.
 Non dico illa quæ poteram, puta cæruleus imber in naues
 ruit, classis inter fluctus latet, nec inter canentes collisarum
 aquarum spumas uela dignoscimus, egerit ex fundo arenas
 mare, micant ignes, intonat cælum, scissis rudentibus tempestas
 sibilat, deniq; sidus hybernum conditur: tu tamen perseuera:
 frumentum uehis: nihil horum necesse est feliciter nauiganti.
 festina. Quererer si naues commeatu tardasses, dum uelocita-
 tis ratio haberetur: mallet accipere dimidium. Non delicati
 sumus, non luxuriæ queritur abundantia, sed unde spiritum
 sustineamus, unde mortem differamus in præsentia quantu-
 lumcunq;. Si plus opus fuerit, redibis. Siccæ fauces sunt, eger
 anhelitus os tendit. Iam frustra in sinu parentum liberi plo-
 rant, & nondum editi conceptus intra uterum famem sentiunt.
 Iam nemo diues est. Auras captamus, & rore uescimur, &
 iam sperare tormentum est. cotidie uires deficiunt. Iam non
 imus in littus, sed redimus. In editis scopulis populus sedet,
 dum naues expectat, in pascua non redit. Aquas ingredimur,
 & unus ad te spectantium rictus est, & cū defecerunt omnia,
 expirant. Te, te expectantes intentis oculis morimur, in ma-
 re mortui cadunt. Quoties sole percussa nubes refulsit, naucm
 putamus. quoties fractus uento fluctus incanuit, uela interpre-
 tamur. O mobiles miserorū spes, ad unaqueq; solatia, ab uno
 quoque quomodo nutant? Hæc certe nauis est, ecce uela pan-
 duntur. propius appellitur, & accedendo crescit. nostra est,
 suos in utranq; partem uentos habuit, nostris uotis gubernati
 status sunt. Hæc dicimus, at illa interim transuolat. Fletus inde
 & desperatio, & lucis odium. Nihil enim grauius quàm

destituta spes torquent. Ne interrogare quidē licuit, aut quæ-
 rere. nemo applicabat. Ergo incerti omnium rerum pependi-
 mus, nihil quisquā cognouit. Saltem si scire licuisset ubi frumē-
 tum uendi dices, ipsi petissemus. iam quomodo ad singula mo-
 menta temporum mutabatur animus? Bene est, serenus sol oc-
 cidit, purus se dies tollit, ad nos uenti ferunt, iam ueniet. Pen-
 det interim fames, & illud quod iamdiu cogitat differt, ita ta-
 men, ut subinde computet quot dies ad mortem supersint. nam
 quid profecit? Meministis, cum contrarij uenti flare cœpif-
 sent, & in altum fluctus à terra uolarent, quanta complora-
 tio, quanti planctus fuerint. retinebitur, stabit, laborabit. At, si
 dijs placet, legatus noster tum maxime bene nauigabat. Nos in
 hac fortuna, in tam graui casu, in eiusmodi cogitationibus su-
 mus, tu sinus maris circuis, & per omneis curuatorum lito-
 rum ambitus terram legis. Sic fit ut te iuuat diu nauigare. Nul-
 lus amœnus prætermittitur portus, nulla celebris ciuitas inui-
 sitata transitur. Mentior, etiam ad esurientes applicas. Dein
 siquam timoris iniuriam quereris, non feram te morantem:
 quomodo satis accusabo uendentem? Spiritus nostros transcri-
 bis, salutem nostrā exponis. Quæ diu inæstimabilis fuit, inno-
 centiam publicam uendis. Frumentum non naufragio perdi-
 dimus, non latrocinio: lucro perimus. Tempestas quoque ali-
 quam nauem in medium littus impingeret, & ex classe nume-
 rosa omnes fluctus exhausisset. Perijt frumentum, quia clas-
 sis uenit in portum. Ita nos alienæ ciuitati legatum misimus,
 & uilia ac deuota capita uicinorum delicijs morimur. Nobis
 nihil iam residui spiritus superest, nos in conspectu mortis sta-
 mus, nos legatum frumentumq; nostrum ore aperto expe-
 ctamus, classis nostra uecturam facit, & uicinorum ciuita-
 tum copias reconducit. Penē à conspectu nostro uela conuersa
 sunt, quantum minus quàm congesti frumenti pulcrem ui-
 dimus:

dimus? tantum iam temporis transiit ex quo pecuniam contulimus, legatum creauimus. Iam cinumeratis temporibus quæ secundi uenti breuiora fecerunt, cotidie spero, & sane prope est. At legatus meus ad emendū modò proficiscitur. Tibi ergo tot ciuium mortes imputo, tibi stragem populi, tibi liberorum parentumq; miserrimas pœnas, tibi quicquid passi sumus, tibi, quod grauius est, quicquid fecimus. Et scilicet speras ut tantam sceleris inuidiam ab animis nostris duplæ pecuniæ strepitus auertat? Nescis quàm multa uendideris. Duplo uendidi. Ita ne infelicitas mea negocianti tibi lenocinata est? Quòd fame perire ciues meos patior, quòd ut uestram ciuitatem seruem, meam euerto: quòd à tam uicinis litioribus classem torqueo, quòd ad diem redire non possum, quòd precium constituitis, quòd occultum datis duplum, patrocínio meo quantum lucror? At nos inepti ac uesani de fame querebamur, grauis nobis inopia, intolerabilis & misera, accersita mors uidebatur. Non agimus gratias industriæ legati? Respub. nostra locupletior perit. Sacrosanctus mercator opportunum, opior, inuenit mercis exactum. Miror hercle, si tam bene negotium gesseras, quomodo nobis pecuniam non retuleris. Duplo uendidi. Decepisti uicinam ciuitatem, circumscripsisti, itaque queritur. Duplo uendidi. Hoc enim unum supererat, ut deuectum tantidem uenderes. Habita est itineris ratio, habita usurarum. Ego uerò malo quod tam magno uendidisti. Apparet enim te nihil coactum. Sed si semel ponis hastam salutis, si redemptores uitæ admittis, & nos admone: melius uendes. Nos quicquid in domibus habemus, quicquid in templis, quicquid ciuitas suum uocat, congerere parati sumus. Frumentum pecunia remetiamur, libertatem nostram addicimus, fines publicos tradimus: omnia licet eadem uicina ciuitas polliceatur, plus non potest. Profit mihi quod apud

negociatores solet, in antecessus dedi. Triplum, quadruplum, quantum poposceris accipe, & illa pecunia frumentum licet uicinis afferas. Si nobis nihil de com meatu nostro partiris, nos uicinæ ciuitati uendemus. Liceat seruire ubi frumentum est. Non exigua res est, pro uita, pro sepultura, pro innocentia licemur. Non potest hic com meatus tam carè emi, quàm expectari. Sed nisi uendidissem, inquit, fame laboranti ciuitati, timui ne raperet. Et ita utiq; occupare uoluisti, ut nobis iniuriam tu potissimum faceres. Multum mehercle uos fallit opinio iudices, si ullam causam ita euidentem deferri posse in forum putatis, cui nulla ne mendacij quidem uelamēta contingant. Opinione sua defenditur: & quæ res minime coargui potest, utitur se teste. Ne nos periremus, non timuisti: ne repetiti com meatus post diem nostræ mortis applicarentur, non timuisti. Nostris certe malis quanquam nihil poterat accidere inopinatum, tamen inter metus tempestatum, & ancipites incerti maris casus, confiteor, ne frumentum salua classe perderemus, non timuimus. Non dico ut maxima uis parata sit, ut more immanis latrocinij turba raptorum litus premat, uel repugna, uel fuge, uel roga incensurum naues depressurumq; minitare potius, quàm totum frumentum utiq; populo pereat. Partire uel gratis, dum nobis aliquid quo respiremus afferas. Illud quo certe nihil asperius accideret, rapi patere. Faciat fortuna quod uoluerit, legatus à præcepto non recedat. Reser nobis saltem iniuriam nostram, mitte nuncios: ira famem differemus, rapiemus furentes arma, & se in obsidionem ciuitatis inimicæ sine delectu populus effundet. uasabo interim fines, hoc est per aliena prata pascar. Siqua in uillis deprehendero pecora, diripiam, bellum me alet. Citius ad frumentum perueniemus, quàm tu cum frumento redibis. adiuuabunt pugnantem iusta sacramenta. Si contigerit æquum fortunæ iudicium,

ciuitatem, non meos tantum commeatus recipiam. Si minus, certe
 dabitur bene mori. Liceat & manum conferere, in acie con-
 fugere. condant se postea licet muris, longius obsidio eat, inte-
 rim certe hostium potius cadaueribus uiuemus. Sed nulla uis
 fuit, nulla exterior iniuria, tuum certe commeatum nemo rap-
 puit. iure miseri sumus, & ex stipulatu legati nostri perimus.
 Vendidit quantum uoluit, quanti uoluit: & ut hoc ad nostras
 accederet moras, fortasse diu concionatus est. Omnis cum fide
 persoluta pecunia est. Hoc qui colligo? Qui quanti uult uendit
 iudices, potest non uendere. Nam per fidem, si rapere alie-
 num frumentum & possunt, & uolunt, quid ita duplam pe-
 cuniam soluunt? Nam quomodo in magna inopia quicquid emi
 potest, uile est: ita cum possis habere gratuitum, duplo carum
 est. Sed mihi credite, color iste patrocinijs est, & diu in saturo
 ocio cogitata defensio. Non potest similis usquam fames fuisse.
 Nos graue huius anni sidus afflauit, nostrum hoc fatum fuit,
 quos non tantum sata, sed etiam empta fallunt: qui nostra pe-
 cunia, nostra classe, nostro legato, nostro uento, felicissimo
 cursu, commeatum tamen perdidimus. Nos à frumento lon-
 gius sumus, ad illam ciuitatem potuit frequenter accedere ne-
 gociator, sepius applicari onusta classis. itaque non misere
 legatos, nullus illis commeatus longius petendus fuit. quod se-
 licissima annona, affluentibus copijs, fortunatis opibus contin-
 git, nihil emerunt nisi deuectum. Quare nulla caussa istius
 quem fingis metus fuit, nulla utiq; uis. Forum legisti, & quia
 adhuc supererat tempus, obiter negotiatus es. Rapturos puta-
 ui. Quid dicis scelerate? Et cum hoc timeres, applicabas? Onu-
 stus uiator apud latrones hospitarijs? Commeatum publicum
 in annonæ scopulos impingis? & plenæ frumento classis an-
 coras ad famem ducis? Non præcides medium mare? non
 uelut inhospitales Syrtes, aut uoracem Charybdim præter-

ueheris? non tota in fugam uela torquebis? Nusquam est periculosis legationis tuæ naufragiū. Tu ut cogi posses, tu ut auferri frumentum posset, effecisti. Tantum habituri sumus, quantum reliquerit pudor esurientium. Quid te duplo frumentum iactas uendidisse? Potuerunt nihil soluere. Quod refers, alienum beneficium est. Alterum confingitur hoc loco mendaciū. Tempestate, inquit, appulsus sum. Ita planè infelix navigator es, & cuius uotis auræ non respondeant? Nescimus te duplo melius nauigasse, quàm speraueramus? Nescimus singulis comeatibus bina itinera confecta? Nescimus in una legatione uentos quater secundos? Sat erat uerbo negare, quod uerbo ponitur. Remoue hanc spem eludendæ mendacio ciuitatis. Quo damno probas tempestatem? Quid amisisti? Frumentum certè totum uenit in portum, nec laborasti. quāquam nimium onustas naues simulaueris, duplum afferre poterant. Non uexata armamenta, turbatosq; fines, aut scissos uelorum sinus quereris: classis statim exijt, & quod magnum integræ signum est, cito redijt. Porrò tempestatas in unum agebat angulum, nihil potuerunt obliquata uela deflectere. Non potes ultrà procedere, citrà applica. Effuge raptores, effuge non dimissuros. Si aliud fieri non potest, cum tempestate decide, naufragio in desertum littus impinge. Quid euitata procella prodest? quid subducta nubibus inuijs classis? in portu naufragium fecimus, & frumentum ad ancoras perdidimus. Ego uerò, inquit, attuli, & quidem duplum. O nos felices, rumpamus saturitate præcordia, pascamur in præteritum, & famem cruditate pensemus. Frumentum attulisti. Quid quòd medicina mortuorum sera est? Quid quòd nemo aquas infundet in cinerem? Quid quòd extincto populo etiam nouendialis tarde uenit? quid quòd iam ego frumentum non desidero? Naufrago, tabulam abstulisti, mortuo applicas nauem. Duplum

plum est, infunde in sepulcra, & admetire tumulis. ibi sunt qui mandauerunt. Quid aliud effecisti afferendo frumentum, quàm ut nos quod adhuc fecimus, poeniteret? Nunc me magis pudet, nunc cibos meos obiurgo, potui heri non comedisse. O nefas, in quo me scelere commeatu deprehendit? Siccine paria fecimus? Adhuc nihil habuimus, sed nunc licet reponamus. Quis autem unquam pensabit necessaria superuacuis? Duplū attulisti, sed illis qui perierunt, nihil, sed non possumus iam non fecisse quod fecimus: plerunq; sera pro nullis sunt. Sed & temporum ista momentis aut preciosa fiunt, aut uilia. Vis scire quātum inter hoc tempus & illud intersit? Tenta igitur forum tuum, totum hoc non potes dimidio uendere. Superest adhuc unum patrociniū, in quo spes omnis profligatæ causæ consistat. Ad diem ueni. State hic certè iudices, nam ferri non potest, exundat altius dolor. Pudorem publicum, quanuis proiectum, & iam olim sepultum, hucusque protrahis? Cur non expectauimus? Cur famem non ad constitutum diem tulimus? Cur ad tantum nefas accessimus? In hac lance publica causā iudices pendet, aut iste tarde fecit, aut nos cito. Hoc uidelicet expectasti, & ne captiosum esset officio tuo maturius reddisse, ex industria tempus triuisti. Non tempestas in causā fuit, non uis ulla uicinæ ciuitatis. Vna ratione moratus es, nondum erat tempus. Adeo'ne nobis miseriæ publicæ exciderūt? Adeo insperato frumento obstupuimus, ut hæc audienda sint? Vltimum omnis memoriæ reum una uox innocentem facit? Populatorem euersoremq; ciuitatis nisi ad supremum damnabo, absoluatur. Pubilcus reus redijt. illum, respondet, diem dedimus. Tu tamen si interpellatus tempestatibus serius uenisses, excusares mare, & ambiguos flatus, & tibi bonam causam habere uidereris, cum diceres, Antè non potui. Et nos hæc cogitauimus, his casibus ampliauimus tempus. Nos illum tibi

diem dedimus: sed quia illud citius emisti quàm sperauimus, si-
pra uotum nostrum nauigasti. ad proximum littus maturè
classis applicata est. Ego tibi possum satis irasci? Felicitate
nostram perdidisti. Ergo quantum in te, tempus con-
sumptum est, dies excessit, peius pati nihil possumus, sed pes-
sima diu patimur. Imputa nobis propitios uentos, & secun-
dum mare, & ciuitatis opulente liberalitatem, quæ tantum
frumenti uendidit quantum duobus populis satis esset. Quan-
tumlibet uolocitate tua glorieris, computa si placet, quan-
do primum conterminos portus onusta classe comprehen-
deris, quàm tarde à uicina ciuitate uenisti. At etiam, si dijs
placet, animo defenditur, & quam causam uexandæ ciuitatis
habuerit, querit. Istud ego interrogare debueram. non ubi-
que iudices morandum est: alioqui si quid requirere uel-
lem, multa occurrissent. Solent hi negociatores, præter hæc
aperta pretia, priuatum aliquid ac proprium stipulari, ui-
que cum alienam rem uendunt. Potest fieri ut primò lucra-
ri uoluerit pretium, serius deinde subuenerit reddendæ ra-
tionis dicendæq; causæ cogitatio. Væniit fortasse frumen-
tum lucro, redemptum est patrocínio. Potest fieri ut aliquam
gratiam sperauerit à ciuitate seruata: occulta quedam in
ciuitate sua odia, quæ plerunque ex inanibus causis obo-
riuntur, habuerit. Multa succurrunt, sed (si qua est iudices di-
centi fides) ego nihil inuidiosius reputo, quàm quòd ciuitatem
suam sine causa perdidit. Quæcunque ratio, quòdcunque pro-
positum fuit, audi quæ passi sumus postquam redire potuisti.
Transseo tormenta nostræ inopiæ, maciem corporis, uulsos
terra destitutosq; ramis cibos, quòd aris altaria non impo-
suimus, quòd populus corporibus suis uias strauit, quòd men-
dicus quem rogaret non habuit. Non obijciam tibi famem. O
tristis recordatio, ò tormentis omnibus conscientia grauior,
rumpe

rumpe ferreum pectus, & ardentia scelera uiuentesq; intus
 epulas excute. Luctantur intra uiscera animæ, & uterum fi-
 neribus grauidum mortes agunt. Credibiles fabulas fecimus,
 felices miseras, scelera innocentia. Omnes quascunque clades
 fama uulgauit. solatia hinc petant: hic audient occisos sine san-
 guine, sepultos sine ignibus cibos. Si quis mentitus est Cyclo-
 pas, Lestrygonas, Sphingas, aut inguinibus uirginis latratum
 Siciliae littus, & quaecunque miser didici domi, comites quaero:
 hinc argumentum, hinc fidem accipiant. Quaedam plane
 falsa sunt: Sol in ortu suo non occidit, nec ad humanorum
 uiscerum epulas diem uertit. Vidit nos uulneribus pastos, &
 ad euiscerata corpora illuxit. Publice monstra commissa sunt,
 & inexpiable nefas uno ore ciuitas fecit. Poenis nostris iam
 ne fames quidem satis est. Hoc non omnes ferre faciunt: &
 quamuis sensu careant muta animalia, pleraque tamen inno-
 centibus cibus uescuntur, uti quaeque consuerunt. Inter homi-
 nes etiam si qua alienis membris imprimunt dentem, mutuo
 tamen laniatu abstinent: nec est ulla super terras adeo rabio-
 sa belua, cui non imago sua sancta sit. Nos quibus diuina pro-
 uidentia mitiores cibos concessit, quibus sociare populos, mu-
 tuo gaudere comitatu, sidera oculis animisq; cernere datum
 est: uisa non ante nos fecimus, nigros fame dentes pallidis ca-
 daueribus impressimus, & inter horrorem ac famam restri-
 ctis labris morsus abruptimus. Cadauera rogis deuoluta sunt,
 & ad funera tanquam ad naues concurrimus. Deficit aliquis
 extremo iam spiritu pendens, tamen durat, quia prius moritu-
 rum alterum putat: inuicem expectant: & si spei figuratione
 tardius cadit, morsibus pugnat. Non in omnibus mortes expe-
 ctantur, pater liberos esurit, & oppressa decimo mense mater
 sibi parit, redit in uterum laceratus infans. Cludunt domos,
 ne quis funus eripiat. Sole sunt diuitiae mortium. uelut in-
 faustae

faustæ aues supra expirantes stamus. Secreta miseri petunt, in
 solitudinem fugiunt: & ubi nulla spes uitæ superest, mortes suas
 abscondunt: iam morituri ad feras confugiunt. Dehiscite terra,
 & hanc noxiam ciuitatem (si hoc saltem fas est) haustu aliquo
 ad inferos conde. Cælestes auras contaminato spiritu pollui-
 mus, & sideribus ac diei graues, & inuidiam seculo facimus.
 Nullas iam spero fruges, propitios deos nõ mereor. Quomo-
 do me à scelere meo diuellerem: in quas ultimas terras, quæ in-
 hospitalia maria conderem? Meum sanè conscientia urunt ani-
 mum intus scelerum faces: & quoties facta reputaui, flagella
 mentis sonant. ultrices uideo furias, & in quancunq; me par-
 tem conuerti, occurrunt umbræ meorum. Habitant nescio quæ
 in pectore meo pœnæ: & ne morte saltem hos metus effugiã,
 occupant grauiâ apud inferos supplicia, uolucris rota, & fu-
 gacibus cibus elusus senex. Adeo' ne apud inferos quidem ulla
 pœna est fame maior? & ille hæc patitur, qui hominem appo-
 suit epulandum. Nobis imminet saxum, nobis stridunt ferreæ
 turres, nostris causis urna iam stetit, nobis uiuax ipsum cre-
 scit iecur, quia illic quoque uiscera tantum aues laniant. Exci-
 piunt nos in proximo littore inhumatæ nostrorum animæ.
 Miserũ me, uerá ne hæc sunt, an mens aspicit? Laceros uideo
 manes, et trucas partibus suis umbras. Quid hoc est? Nõ de se-
 pulchris insurgunt, non aliquo terrarum hiatu procedunt
 umbræ nostrorum: de populo exeunt. Illuc ite, illi
 tædas intendite, illum anguibus petite, & tam
 longæ moræ exigite rationẽ. Vobis di-
 cat, Duplum attuli. Vobis dicat, Ad
 dicem ueni. Ego si huius pœnã
 uidero, possum red-
 dere rationem
 quòd uixi.

APES PAUPERIS,
DECLAM. XIII.

ARGUMENTVM.

Damni per iniuriam dati sit actio. Pauper & diues in agro uicini erant iunctis hortulis. Habebat diues in horto flores, pauper apes. Questus est diues flores suos decerpi ab apibus pauperis. Denunciavit ut transferret. Illo non transferente, flores suos ueneno sparsit. Apes pauperis omnes perierunt. Reus est diues damni iniuria dati.

Pro Paupere contra Diuitem.

REDO ego iudices plerosq; mirari, quòd homo tenuis etiam antequam quod habebã, perdidit, pauper ausus sim iudicio lacescere diuitem utiq; uicinum, cumq; notæ impotentiae, expertæ crudelitatis, in tãtis fortunæ uiribus perniciosum inimicũ etiam si uenena non habeat. Neq; ipse hoc periculum ignoro, expertus non leui documento, quanti steterit mihi quòd semel imperata non feci. Sed neq; illud iudices damnium tolerabile est pauperi, cum tam paruis etiã diuites moueãtur. Et mihi quanquam propè nihil iam relictum est quod perderem, si tamen ista impune sustinenda sunt, solatium erit iram potius quàm cõtemptum fãti. Nec sanè uitæ caussa iam superest, si ad cæteras humilitatis nostræ cõtumelias hoc quoq; accedat, ut si habemus aliquid, migrandũ sit: si perdidimus, tacendum. Vnum oro, ne cui minor dignitate uestra uideatur caussa litis meæ. Ante omnia enim non debetis expectare ubi pauper magna perdiderim, sed quantum est quod abstulerit mihi diues, minus est quod reliquit. Et tamen quis indignatur apes formula uindicari, cum uenenis etiam flosculi uindicentur? Quod tamen iudices (quanquam euersus, & ab omni spe tuendæ paupertatis exclusus) æquiore animo tolerarem, si cuius culpæ etiam si iniustam peccatam,

nam, meritam tamen iram tulissem. Sed circumspicienti omnia nihil mihi obijci potest à diuite, nisi quòd uicinus sum. Est mihi paternus iudices agellus, sane angustus & pauper, non uitibus consitus, non frumentis serax, non pascuis letus, ieiunæ modò glebæ, atq; humules thymi, & non latè pauperi casæ circuniecta possessio. Verùm mihi uel hoc fuit gratissima, quòd non fuit digna quam diues concupisceret. In hoc ego uitæ meæ secreto remotus à tumultu ciuitatis, ignobile æuum agere procul ab ambitu, & omni maioris fortunæ cupiditate constitui: & dum molesta lege naturæ transiret ætas, uitam fallere. Hoc mihi paruulum terræ & humilis tugurij rusticum culmen æquitas animi regna fecerat, satisq; diuitiarum erat, nihil amplius uelle. Quid prodest? Sic quoq; me latentem inuenit inuidia. Nec ab initio iudices uicinus diuitis fui, pares circa me habitauere domini, & frequentibus uillis concors uicinia paruos limites coluit. Quod ciues pascebat, nunc diuitis unius hortus est. Postquam proximos quosque reuellendo terminos ager locupletis latius inundauit: æquatæ solo uillæ, & excisa patria sacra, & cum coniugibus paruisq; liberis respectantes patrium larem migrauerunt ueteres coloni: & late solitudinis indiscreta unitas facta est, postquam ad apes meas diuitis fundus accessit. Nanque ego iudices dum fortius opus permisit ætas, terram manibus subegi, & difficultatem labore perdomui, & inuito solo nonnihil tamen fecunditatis expressi. Citò labitur dies, & procliuis in prouum fertur ætas: abiere uires, census meus, defectaq; labore senecltus, magna pars moriis, nihil mihi reliquit nisi diligentiam. Circumspicienti quod conueniret opus inualidæ seneclutis curæ, succurrebat sequi pecora, foetuq; placidi gregis paupertatem tueri: sed ex omni parte circuniectus diuitis ager uix tenuem ad gressus meos semitam dabat. Quid agimus? inquam. Vndique

Nullo diuitiarum clusi sumus. Hinc hortuli locupletis, hinc
 arua, inde uineta, hinc saltus, nullus terræ datur exitus. Quæ-
 ramus animal quod uolet. Nam quid apibus inuenit natura
 præstantius? Parcæ, fideles, laboriosæ. O animal simile pau-
 peribus. Et sanè dabat occasionem mihi opportunitas hortuli
 mei. Est nanq; positus ad ortus solis hyberni, aprieus, omni-
 bus uentis medius. Eufus ex proximo fonte riuus, crepitan-
 bus inter radiantes calculos aquis, utrinque ripa uirente præ-
 terfluit. Satis consiti flores, & uiridis quamuis paucarum
 arborum coma, nascentibus populis prima sedes, unde ego
 frequenter confertum nouæ iuuentutis agmen ramo graue-
 scente suscepi. Nec me tanta capiebat uoluptas quòd fluentia
 ceris mella conderem, quòd ad sustinendas paupertatis impen-
 sas de ferrem in urbem quòd diuites emerent, quàm quòd ad-
 uersus omnia lassæ tædia ætatis habebam senex quòd agerem.
 Iuuabat aut lenta uimina uernis foetibus texere, & ne æsti-
 uis ardor aut hyberna uis grauidam penetraret aluum, hian-
 tes rimas tenaci linire fimo, aut fessis apibus ultro præbere
 mella, aut fugiens examen ære terrere, aut bella sedare pul-
 ueris iactu: tum ne quid periculi saltem singulis esset, auidas
 longe fugare uolucres, & arcere parua dictu animalia: re-
 clusas interim scrutari apium domos, ne per uacuas aluos fœ-
 da pestis insidiosas texeret plagas. Dederam laboribus meis
 iustam senex missionem, habebam quæ pro me opus facerent.
 Quò non penetras liuor improbe? Quid ue scabræ maligni-
 tati clausum est? Inuidit pauperi diues. Cum euocasset me su-
 bitò trepidum, totoq; fortunæ suæ strepitu circumstetisset;
 Quid tu, inquit, non potes imperare apibus tuis intra priua-
 tum uolent? ne hortorum meorum floribus insideant? ne in
 meo rorem legant? Remoue, transfer. Impotentissime tyranne,
 quò? Nunquid tam latum possideo agellum, ut illum apes
 trans

transuolare non possint? Neq; tamen tantū inerat pectori meo
 robur, ut non perturbarer denunciatione notæ impotentie.
 Volui relinquere auitos lares, & conscios natalium parietes,
 & ipsam nutriculam casam iamq; pauperē focum, & fumosa
 tecta, & consitas meis manibus arbusculas transferre desti-
 natus exul decreuerā. Volui iudices decedere, uolui, sed nullū
 potui inuenire agellū, in quo nō mihi uicinus diues esset. Nec
 tamē licuit diu quærere. Fortè serenus pura luce fulserat dies,
 & hilaris matutini solis tepor ad cotidiana opera letius so-
 lito agmen effuderat. Quin ipse spectator operis (præcipua
 namq; hæc mihi uoluptas erat) processerā, sperans fore ut u-
 derem quemadmodū aliæ libratæ pennis onera conferrent,
 aliæ deposita sarcina in nouas prorumperent prædas, &
 quanquam angusto festinaretur aditu, turba tamen exeuntium
 non obstaret intrātibus, aliæ militaribus castris pellerent uul-
 gus ignauum, aliæ longum permensæ iter fatigatæ anhelitum
 traherent, hæc ad æstiuum solem porrectas panderet pennas.
 Miserum me, ignoscite modò gemitibus meis. Non flosculos
 perdididi, nec caduca folia proximo lapsura uento. Apes cum uo-
 larent, suffugiū tenuitatis meæ, solatium senectutis amisi. Nun-
 quā me aliās pauperem putauī. triste me excepit expectatq;
 silentium, & inanis alui inchoata tantū opera, & rudes ceræ.
 Vos iudices æstimate quatenus recipiatis hūc affectū meū. Li-
 benter bibissem, si inuenissem, uenenum. Hoc mihi damnum non
 brumæ glacialis penetrabilis rigor, non suppressi longa sūi
 flores induxerunt ieiunā miseris famē, non auiditas iniusta do-
 uini nihil mellis reseruātis: non æqualis fessas morbus inuasit:
 nō dānatis sedibus suis auias fuga petiere syluas. Apes pauper
 miser in opere perdididi. Parauit homo nefarius ante omnia
 tantū ueneni, quod posset & diuitis hortis satis esse, & liniuit
 flores maleficis succis, & in uenenum mella conuertit. Sparsit

omnib

omnibus floribus mortem : & quanto plura interim corrumpit, quam quæ apes abstulissent? Illæ studio quotidiani operis excitatæ, ut primum aurora lucem uocauit, in assueta misera pacifica uolant, ut antequam noctis humorem radij solis ebiberēt, matutinos legerent rores, & caelestes aquas ad horreum ferre possent, nec sibi, sed operi biberent. Hic triste spectaculum, & tantum non ipsi qui fecerat, miserandum. Illa ad primum feracis succi haustum insolito consternata gustu fugit, sed fugisse nihil prodest. Illa longiores expetitura pastus, in altum tollitur, uitamq; in aura relinquit. Hæc primo statim flosculo immortitur. Illa rigescens morte pedibus exanimis, sicut hæserat, pendet. Alia defecta nisu uolandi, adhuc per terram languide repit. Si quas tamen usque ad sedem suam distulit mors lentior, sicut ægræ solent sub ipsis pendere portis, in globum nexas, & mutuò amplexas mors sola diuisit. Quis figurare possit, quis dicere, quàm multas mali formas, quàm uaria lethi genera fecerint tot mortes? Semel, ut ipse tristem finiam expositionem, dicendum est, omnes perdidit. Celebre illud alucarium, & domino suo notius, ad nihilum recidit. Audete nunc lacescere diuitem, quibus uitæ caussa superest : exerite libertatem fortibus uerbis siquid offenderit. & , quod difficillimum fuit, iam expertus est uenenum. Quòd si mihi fortuna uel ingenij uires, uel suas dedisset, crimen istud non priuatam taxationem formulæ merebatur. Venenum leges habere, emere, nosse deniq; uetant, ineuitabilem pestem occulta fraude grassantem. Male hæret ibi innocentia, ubi in potestate est secretum scelus, uelut uenenum, & quidem presentaneum, inuentum, compositum, datum est. Quantulum interest quis biberit? Homo dedit, & homini dari potest. Non adeo desunt odiorum caussæ, ut iam rara simultas sit : & ut uideatur aliquis nihil magis quàm malos odisse, libebit aliquando longius manum porrigere, &

n indulg

indulgere animis. Credite mihi iudices, difficilius est uenenum inuenire, quàm inimicum. Sed me conscia mediocritatis infirmitas intra meas tantummodo continet querelas. nam damnum id est iudices grauiſſimum. Pauper uulnus accepi, quod mihi diutius deſtendum apud uos quàm probandum est. Nam coarguendis quidem criminibus quis labor est aduerſus confitentem? Habent diuites hoc quoque contra nos contumelioſum, quòd non tanti uide mur ut negent. Porrò qui conſeſſum deſendit, non abſolutionem ſcleris petit, ſed licentiam. Longius iſta quàm timui quaſtio peruenit: non de præterito tantum litigamus: hoc agitur, ut etiam ſi quid fortè reparauero, iterum diuiti liceat occidere. In duas enim, quantum animaduertere potui, quaſtiones diuidit cauſſam, an damnum ſit, & an iniuria datum. Negat eſſe damnum, quòd animal liberum, & uolucres, & uagum, & extra imperia poſitum perdidit. Negat iniuria datum, quòd in priuato ſuo, quòd eas quæ ſibi nocerent, extinxerit: poſtremo quòd ſparſo tantum per flores ueneno, ipſæ apes ultro ad mortem uenerint. Ut nihil eſſet quod his poſſem reſpondere, æquum erat inter uicinos ſic agi? Sed excutiam ſingula, nec prius meis argumentis nitari, quàm diuerſa repulero. Quoniam quidam quaeritur an damnum ſit perdere, quod lucrum eſt habere. Liberum eſt animal puta: non dico factus meis manibus exceptos, & in tutam conditos ſedem, & reſeruatis ad ſupplementa generis fauis examen uernaculum, quoniam quidem tyrannorum iura deſendis, natos in priuato meo: puta me uel inanis arboris trunco, uel cauis inuentos petris, domum fauos retuliſſe: multa nihilominus quæ libera fuerant, tranſeunt in ius occupantium, ſicut uenatio, & aucupatio. Nam ut cætera animalia hominum cauſſa finxerit prouidentia, quod omnibus naſcitur, induſtriæ præmium eſt. Quid autem non liberum natura genuit? Taceo de ſeruis,

quos

quos bellorum iniquitas in prædâ victoribus dedit, iisdem legibus, eadem fortuna, eadem necessitate natos. Ex eodem cælo spiritum trahunt: nec natura uilis, sed fortuna dominum dedit. Cur infrenatis equis uictor insidet? Cur iniusto cotidie iugo bouum colla deterimus? Cur in usum uestium sæpe pecori lanæ detrahuntur? (Taceo de sanguine & epulis per mortem paratis) Si omnia quæ libera generantur, naturæ demus, desinitis diuites esse. Si uerò hæc conditio est, ut quicquid ex his animalibus in usum homini cedit, proprium sit habentis: profectò quicquid iure possidetur, iniuria aufertur, ut uolucres nates, & aliæ quæ per rusticas uillas, quæq; ditibus cellis saginatur, in quibus tamē domini ambigua possessio est, & uaccæ, & armenta, & omne pecudū genus. Sed illa impositus cohibet magister. Peiusne domino in ijs ius est, quibus custode non opus est? Nam si hoc dicitis, nihil esse nostrum quod perire possit, ex nullius animalis damno hæc edi formula potest. Nam & errare pecudes solent, & fugere mancipia. Si hoc in cæteris non obstat, uagari tu nolles apes, in opus exire, & ad cotidianum censum laboris assidui non detrectare militiam. An non ipsæ domum sua sponte reuolant, finemq; laboris sui sole metiuntur, & omnis intra solitas domos turba conditur, noctemq; modesto silentio trahunt? Age porro, ut non sit carum certa possessio dum uolant: nempe cum remearunt, concludi, transferri, donari, uenire possunt: in potestate sunt. Quomodo autem potest sine damno meo perire, quod cotidie meum est? At extra imperia positum est. Mirum hercle, si negato commercio sermonis humani, sunt in cæterorum animalium forma. Tamen quam dominus dedit incolunt sedem, lasciuentem luxuria fugam tinnitu compefcimus. Etiam si diuersis regibus coorta seditio ad bellum inflammauit iras, exiguo puluere, uel unius poena ducis resedit omnis tumor. Illa uerò admiranda seduli-

tas, quòd operi totus insumitur dies, in dominorum reditus ablata suppleantur. Age, si obsequi possent, quid amplius imperares? Intelligo his uanis ultra necessitatem esse responsum. Si non sunt apes meæ, ne id quidem quod his efficitur, meum est. Atqui nulla unquam inueniri potuit impudentia, quæ fructus mellis in dubium uocaret. Hoc ergo fieri potest, ut quod nascitur, meum sit: quod generat, alienum? Age, si mihi alui furto abessent, utrum nulla daretur actio? An uiminis modo uilisq; texti precium formula taxassem, & perinde agerent quasi inanes perdidissem? Nisi fallor, esset æstimatio & apum. An tandem quas surripere non liceret, liceat occidere? Non est damnum quòd exutus sum? quòd reditus perdididi? quòd annuos fructus præsidia paupertatis amisi? Non est damnum id perdidisse, quod (ut proximo utar argumento) si habere uoluerò, emendandum est? Quid ergo tibi opus est maleficis succis, cum liceret palàm trucidare, & plenos uel cremare igni, uel aquis immergere aluos? An est aliquod animal quod non liceat nisi uenenis occidere? Vt damnum sit, inquit, iure tamen feci, in priuato meo. Per fidem uestram Iudices succurrite exemplo. nò sufficit his partibus unus rusticus pauper. obuiam publicè eundum est, & obijciendæ aduersus nascentem licentiam consensu manus. Credite mihi, maior lite quæstio est. Hoc uobis hodie iudicandum est, ubi scelus facere non liceat. Nam cur non hoc idem de homicidio respondeat? cur non de latrocinio? Non enim iure ista, sed modo differunt. Aperitur ingens funeri uia, & obluctantia diu legum uelut claustris scelera libera portarumpunt, si in priuatum iura non ueniunt, & in manifestissima quaq; noxa non de factò quæritur, sed de loco, non æqua portione cum sceleritatis terras diuisimus. Vbi enim non iam diuitum priuatum est? Parum est proximos æquare terminos, & possessiones suas uelut quasdam gentes fluminibus montibusq; disting

distinguere. Iam etiam deuios saltus, & syluas uasta solitudine
 horridas occupant, tot aquæ intra paucorum umbram latent, è
 finibus suis populus excluditur, nec ullus procedentis finis est,
 nisi cum & in alterum diuitem inciderit. Adhuc tamen spolia
 transeuntium, & abacti pecorum greges sub hoc titulo defen-
 debantur, iam priuati ueneni transcriptio est. Iterum ac sæ-
 pius Iudices admoneo, considerate, discite, aut nihil usquam
 contra ius licet, aut in priuato omnia. Atenim aduersus infe-
 rentem damnum iusta ultio fuit. Dicam nunc quàm iniqua sit
 inuicem iniuriæ compensatio, quàmque non solum legi aduersa,
 sed etiam paci. Barbarorum mos est populorum, quos procul
 omnis iuris humani societate summos proxima beluis natu-
 ra efferauit. Nos ideo magistratus legesque à maioribus nostris
 accepimus, ne sui quisque doloris uindex sit: & assidue scelerum
 causse se refellant, si ultio crimen imitabitur. Damnium acce-
 pisti. Erat lex, forum, iudex: nisi si uos iure uindicari pudet.
 At mehercle iam ad arma mittimur, & instituitur perniciosa
 nocendi contentio, & in uicem legis ira succedit. Premetur
 quidem obnoxia infirmitas, & paucorum dominio subiecta
 plebes triste seruitium perferet. Est tamen & pauperibus in-
 terim dolor: & ut facilius nobis noceri potest, ita uobis latius.
 Postremo placeas licet tibi opum tuarum fiducia diues, si mi-
 hi uiuere expedit, pares sumus. Quid ergo? Si quid tibi damni
 attulissent apes meæ, non mihi auferretur ratio, sed forsitan
 aliqua daretur & tibi. Nunc uero quid quereris? Credo de-
 populatos agros, euersosque redditus. Non enim debet leue esse
 damnium, quod diues ferre non possit. Decerpebant, inquit, flo-
 res meos. Ecquid intelligitis Iudices quanto dolore dignum
 sit quod ego perdididi, si etiam hoc damnium est, flores aufer-
 re? Ita plane. Alioqui tu illos in uetustatem reseruabas, & du-
 rarèt adhuc nisi ad hortum tuum apes uenissent. Cuius rei in-

ueniri potest breuior etas? Nanque dum immaturos exterior alligat cortex, nodum dixeris florem. Paulatim deinde uiuidiore succo tumescit uterus, & albentes accipit rimas, necdum tamen flos est. At cum se ruptis iam tunicis in patulum capita fuderunt, & uelut fissa in orbem, iamq; eorum uidetur maturitas, & ignotus occasus est, & iam sine uentis quoq; soluta natura, labitur gratia, nec quisquam est flos nisi nouus. Quare si dicerem, abstulere peritura, & quæ protinus humi iacissent, in usus hominum conuersa: inauditum tamen liuor uideretur etiam apibus inuidere. Nunc uerò differendum mihi est, quàm momentosa sit huius animalis rapina. Nescimus qua pernitate plerunque uix contactis floribus reuolct, discurratq; per singulos uelox experimento: quàm etiam ubi immorantur, libratis pendcant alis. Quis unquam quod ferentem apem uiderat, ubi deesset inuenit? Quantulum uerò est quod ex his manu consuis floribus legant? Prata, syluæq; uel maturæ fructibus uites, & fragrantés thymo colles (quantum coniectura suspicari potest) pabulum ministrant. Non ex omnibus floribus carpunt utilia operi suo, sed in omnibus querunt. Præsens & quidem protinus illa redditur merces, quòd omnibus quibus insedere, odorem mellis inspirant, & breui contactu uim sui relinquunt. Hoc tu damnum intelligis? hoc ueneno uindicas, quod mehercle inhumanè etiam fumo prohibuisses? An non te solus uicinus colui? Non frugum mearum primitias omni uere misi? Non si quis ceris nouis candidior incidit fauus, tuis reseruatus est mensis, cum paruis mediocritate munusculis illa semper adijceretur commendatio, Hoc tibi mittunt apes meæ? Puto relata est mihi gratia. Admonui, inquit, & ut transferres denunciaui. Idcirco contumacem meritò punisti. Non enim uideo quid aliud patrocini tuo conferat hæc denunciatio, superuacua, si non licuit tibi

tibi facere quod queror : iniusta, si licuit : iusta aut sine ista,
aut ne cum ista quidem ualeat. Pudoris uero quod uelamen-
tum est, male audere, culpam defendi superbia? An tandem
tuas pecudes quamuis diffusa stabula non capient, tibi omne
armentis mugiet nemus, tu gregibus arua sulcabis, & ad ex-
colendos agros procedet ignota etiam uillicis familia, tuis hor-
reis populi annona pendeat, nec tamen inuidebimus, nec
quisquam tam graue putabit sibi istud fortunæ tuæ pondus:
nos si paucas apes intra angustias pauperis horti composui-
mus, quæ tamen uobis mella faciunt, id prorsus indigne fe-
rendum est? & quod nunquam fando cognitum est, uicinus
diuiti pauper molestus est? Adeo parum est plurimum possi-
dere, ut cum seruis quoque uestris habere peculium liceat, inui-
diosam nobis putetis quicquid egestatis nomen excesserit? Tã-
tone his, in hac ut putamus æquissima libertate, legibus uiui-
mus, ut nobis habere medelam non liceat, uobis liceat habere
uenena? Postremo quidem diuitis patrocínio non putauí Iudi-
ces respondendum, nisi rideri uestram maiestatem contume-
liosa defensione non ferrem. Vltro enim, inquit, ad mortem ue-
nerunt apes tuæ. Ita plane. Alioqui tu uenenum floribus dede-
ras. Impudentiæ ne Iudices eius assignem, si hoc mihi apud uos
obtinuerit, an stultitiæ, si sperauit? Si uenenum homini dedisset,
diceret ipsum labijs admouisse pocula. Si percussorem pos-
sisset in saltu, ipsum in insidias ultro uenisse clamaret. Si te-
lum abiectasset in tenebris, illatum sua culpa contenderet.
Ego iudices quid dico? Duo esse sola quæ omni in crimine
spectanda sint, animum, & euentum. Quis animus diuitis
fuit, cum uenenum sparsit? Ut apes perirent. Quis euentus?
Perierunt. In summa iudices quis dubitet quin damnatum ei sit
imputandum, sine quo non accidisset? Intelligo neque prudenti-
am uestram desiderare plura de causa, neque uestram fidem

ac religionem egere exhortatione uere iudicandi. Quid moror igitur? Tenet me dolor, & assuetæ uoluptatis desiderium. Sunt quædam in hac caussa, quæ sarcire pœna non possit. Maior forsitan materia uideatur affectus. Si pauperes amare nisi paria non possumus, & necessariò nobis preciosa, quæ sola sunt: animum meum extinctæ unius horæ momento tot animæ mouent, quot perierunt, de me bene merite. Quin ipsum lethi genus addit indignationem: ueneno peierunt. Quis hoc ulla satis persequi possit inuidia? Apes ueneno? Hæc illis gratia refertur, quòd fructibus nostris inuigilant? quòd cotidiana statione laboris assidui ne damno quidem summouëtur? Nam & cætera animalia uidetur mihi natura usibus nostris genuisse, hæc etiam delicijs, cum eo quòd in illis quæ uel scindendo solo, uel maturando itineri comparamus, multus antè redditus insumitur labor: & cum perdomanda, cum alenda sint, nihil tamen possunt sine homine, & tantum coacta prosunt. Apes faciunt iniussæ fauos, sine ullo rationis humanæ ministerio totus fructus ultro uenit. Adijce quòd cætera animalia aut satis incurrunt, aut uitibus nocent: primaq; ut fama est, hostiæ caussa pecudi fuit lesa fruges. Harum ita innoxius per prata syluasq; duscurret labor, ut tantum factum opus appareat. Qua satis digna prosequar laude? Dicam animal quodammodo paruum hominis exemplar? Hoc humana excogitare non potuit solertia. Etiam ratio nostra, quæ sub terris lucrum inuenit, quæ maria inquisitione sua sideribus immiscuit, hoc tamen efficere, consequi, imitari non potuit. Venena potius inuenimus. Iam primum futuræ laudabilis uitæ digna principia, non illas libido progenerat, domitrixq; omnium animalium Venus. Utq; homines in excusationem sui fabulis tradiderunt, etiam deorum posteritas has regnis suis excepit. Abest inimica uirtutum uoluptas castis sine labe corporibus. Solæ omnium non edunt foetus, sed faciunt.

ficiunt. Ipsæ paulatim sicut stipatæ sunt per mella uiuiscunt:
& ut oportet animal laboriosum, ex opere nascuntur. Inde ut
adoleuit iuuentus, & ad similes labores ætas roborata conua-
luit, relinquitur liber parentibus locus. Et ne coacta in angu-
stum multitudo uoua turba laboret, quasi habita uerecundiæ
ratione, cedit populus minor: suspensumq; proximis ramis
examen, humanas manus expectat. Acceptas cum fide colit se-
des. Et cum ingenia nostra (quæ nos scilicet ambitiosi nostri
estimatores, proxima diuinis credimus) ad percipiendas disci-
plinas multo labore desudent, nulla apis nisi artifex nascitur.
Quid credas aliud quàm diuinæ partem mentis his animis in-
esse? Quid præcipuum referas? Non ut cætera animalia per-
pastus uaga, incertum quieti capiunt cubile, noctis arbitrio
semper habitatura, sed tutas sedes continent. urbes tectis, tur-
ba populos imitantur. Non ut feræ, uolucres, non præsentis
modo cibi memores, in diem uiuunt: duraturus hyem̄ reponi-
tur uictus, & repletis uere cellis tutus annus est. Etiam cum
ad humanos usus opera subducta sunt, reparare amissa con-
tendunt, & labor damno incenditur, & nunquam deficit ani-
mus antè, quàm locus. Quid quòd inter animalia quæ non uer-
ba coniungunt, non uerba rationis inuicem negant, tantus o-
peris consensus est, tanta difficillimæ rei laboris concordia?
Non humano uitio in proprios quæque usus lucrum ducit: in
publicum uiuitur, & communes opes congeruntur in me-
dium, nec fas est delibare gustu prius quàm plena horrea
securos spondeant menses. Quis porro tantus ardor operis,
quæ ue officiorum partitio, ut aliæ congerant onera, aliæ ac-
cipiant, aliæ liniant? quæ seueritas in castiganda inertia? Mul-
ta dictu usq; miranda. præuidere tempestates, nec dubio se
cælo tradere, nec ultra uiciniam nubilo tendere. Iam si leues
iniquior aura rapuit, ad dirigendos in destinata cursus, modico

lapilli pondere librare pennas. Illas maiorum pectorum totis pro rege castris procurrere, & inire bella, mortemq; honestam pro duce oppetere. Adijce, quòd si quas aut etas longior, aut morbus oppressit, efferuntur prius corpora: posteriorq; operum quàm funerum cura est. Quid illigare cruribus flores? quid ore succos in publicum ferre? Me tamen ipsius operis præcipua admiratio subit. Non est temere, nec fortuitam figuram, & sedes modò reponendis cibus quæsisse credas: rudis cera componitur, accedit usibus inenarrabilis decor. Nam primum tenacibus uinculis fundamenta suspendunt, tum ab exercidio in omnem partem opus æqualiter crescit, nec quicquam ex inchoatis parum est, quod non sua portione perfectum sit iam, nec alia parte opus esset. Gemina si ons ceris imponitur. & cum foraminibus tantum spatium detur, quantum ad generanda examina puram spem capiat (ipsi enim sibi inuicem anguli herent, & ita mutuo uinciuntur atq; alligantur, ut quod uoles, id medium sit) his textis ne uniuersi mellis effluat pondus, intersepta onera cluduntur. Quis non stupeat hoc fieri posse sine manibus? nulla interueniente doctrina hanc artem nasci? Quid non diuinum habent, nisi quòd moriuntur? An uerò autorem uini Liberum colimus, primitiæ frugum Cereri referuntur, inuentrix olæ Minerua narratur: mella genuisse minus est, & interponenda gustus uoluptate tantum effecisse, quantum ne ipsa quidem rerum natura per se potuit? Ad plurimarum incurfus ualetudinum remedium est, & presentissima medicina. Nam quod ad cibos quidem pertinet, diuites uiderint. His animalibus aliquis insidiari potuit, & insidiari quare mella facerent? Hæc pestiferis succis exquisita per fraudem morte confecit? & quod sit indignissimum, quòd facilius deciperet, fortasse uenenum melle permiscuit? Quæ tam inhumana crudelitas? Quis tam inauditus liuor? Nihil enim est,

quod

quod utaris patrocínio tuo diues, paucorum damno foliorum
 doluisse te simulas. Dum meas apes occidere uis, flores tuos
 inutiles fecisti.

ODII POTIO I.

DECLAM. XIII.

ARGUMENTVM.

Meretrix amanti suo pauperi dedit odij potionem. Adolefcens
 defuit amare. Accusat illam ueneficij.

Pro Iuvene contra meretricem.

SENTIO Iudices hanc quoq; calamitatibus
 meis accessisse nouitatem, ut uobis nondum
 uidear odisse. Nec me præterit plurimum
 perire de nocentissimæ potionis inuidia, dum
 me putatis adhuc impatientia priore misere-
 rum. Quæso tamen uel hinc totam delati sceleris probationem
 grauitas uestra prospiciat, quod dolori meo querelæq; non
 creditur: nec amo, qui accusare possum: nec odi, qui amare
 malle. Quid est aliud quod bibi, quam uenenum? Licet igitur
 nocentissima foeminarum rideat quò accuso, & in manifestis-
 simi sceleris confessione per ludibrium malorum euadere ten-
 tet meorum: non hoc est quod hodie me torquet ac lacerat,
 quod à deterrimæ mulieris charitate discepsi, sed quod remedij
 mei patior dolorem. Fidem iustitiæ, fidem seueritatis humanæ,
 ne meretrici profit uel quod præuarcatione uideor explica-
 tus. Pro me forsitan fuerit, ut amare desinerem: contra me
 inuentum est, ut inuitus odissem. Hoc primum itaque Iudices
 à clementia publica peto, ne quod uidetis tristem habitu, di-
 rumq; conspectu, uerbis asperum, contentione terribilem: mo-
 res putetis. Hæc est illa sanitas mea: sic omnium in hac cor-
 poris mentis que dierum noctiumq; feritate, ille modò letus,
 ille

ille (si creditis) nimium remissus amator excandui. Miseremi-
 ni Iudices, ne uobis uenefica sic imponat tanquã hoc mei cha-
 ritate commẽta sit. Suum animum, suum tantũ secuta fastidium
 est. Odij potionem contra se nemo dabit homini, nisi quem ode-
 rit. Quæso itaq; obtestorq; uos sanctissimi uiri, ut calamitatis
 meæ penitus uelitis æstimare mensuram. Perdidit infelix quòd
 quandoq; potui amare desinere: patior necessitatem rei quam
 breuiter utiq; noluissem: excogitatur contra animũ futuramq;
 rationem, ne quod relinqueretur, meus esset affectus. Iterum
 cum meretrice compositus sum, rursus in se cogitationes meas,
 rursus retor sit oculos: & hominem quem ab incommoda cha-
 ritate uel satietas, uel etas, uel fortunæ suæ fuit dimissura con-
 ditio, ad perpetuam impatientiam uiribus nimie diuersitatis
 implicuit. Hoc solum insanabile genus mortis est, ut odisse co-
 garis. Festina ad complorationem presentis doloris anime,
 festina: sed te à prioribus malis recens abducit indignitas. alti-
 tius gemitus, altius querela repetenda est. Cum meretricis sit
 quòd amator odi, cuius putatis esse quòd pauper adamauit
 Non quidem ego Iudices ex illis unquam fui, quibus nobiles
 opes, affluentes indulsit fortuna diuitias, quorum felicitas ca-
 pere posset in amore luxuriam. Habui tamen unde ad uitæ ne-
 cessitates, concessa gaudia parca mediocritate sufficeret. Ideoq;
 meretrice tantum, & quæ certissima est in uoluptate frugali-
 tas: una fui semper eademq; contentus. At ista seria, grauis,
 quæ nunc amari recusat, ò quàm uoluit amari! quibus artibus,
 qua calliditate miseram simplicitatẽ meam sollicitauit primum,
 deinde tenuit, donec quantulamcunq; substantiam in huius si-
 nus credulus iam, iamq; serus amator egererem? Iam frustra
 captiuit uideri miserari conditionem, in quam nos ipsa detra-
 xit. Breuiter totum nocentissimæ mulieris accipite facinus:
 Pauperem me fecit, deinde ferre non potuit. Siue enim Iudices

commun

communium quæ ad corrumpendas expugnandasq; mentes
 excogitant ingenia meretricum, placuit experimentum, & in
 me tentatum est quantum quis amare, quantum quis posset o-
 disse: seu mulier omnibus exposita mortalibus, uanitatem fasti-
 dio mei despectuq; captauit: ei fama inde quæ sita est, ut à solis
 uideretur amari debere diuitibus. Non erat profectò quod
 pauloante patiebar, iam tunc noster affectus, quòd scortorum
 firibus hærebam, quòd (si istis creditis) paupertatem in lupa-
 narium obsequia transtuleram: pallor & deformis macies in-
 de ueniebant, unde nunc quòd excandesco, quòd fremo. Nun-
 quam hoc tantum meretrix scit, quamadmodum non ametur.
 Quod negari igitur Iudices non potest, uirus homine firmius,
 mente constantius, quod immodico ardoris æstu, & exundan-
 te impatientia possit etiam recusantis animi dolorem compe-
 scere, diris utiq; carminibus, & feralium præcantationum ter-
 rore permixtum, lenitate uultus, & blanda porrigentis dissi-
 mulatione protectum, iam perustis, iam laborantibus uisceri-
 bus infudit, & hominem solatijs potius ac mollium remedio-
 rum ratione tractandum, exasperauit ira, dolore conclusit,
 magnaq; miserum commutatione renouauit. An fecerit Iudices
 ut amare desinerem, uos æstimabitis: fecit ut amare malletm.
 Explicitum me putatis, & ab incommodo hilariorem dimis-
 sum? Nunc nunc me fateor debere sanari. Habet aliquod solati-
 um, quisquis in amore miser est. Leuior est calamitas cui
 blanditur aliquid de uoluptate letitia. Nunc infelix uror ac la-
 ceror, nunc me retinere, nunc regere non possum. Crudelius
 est odisse meretricem. Veneficij ago. Seposita paulisper Iudices
 noxiæ potionis inuidia, nonne uobis uidetur implere sceleris
 fidem, quòd abstulit fidem conditio personæ? Veneficium Iu-
 dices tota uita meretricis est. Parum se lenocinijs, parum pu-
 tant agere mendacijs. Et cum omnis ad expugnandas mentes
 cura

cura collata sit, non sufficit tamen ut de sui charitate corpori credant. In hoc nocuum dierumq; sollicitudo consumitur, quemadmodum de libidinibus fiat affectus, qua ratione transcurrentia cotidie desideria teneantur: ne cui proffit offensa, ne quem explicet pudor, ne quem satietas aliquando dimittat. En quam putetis ignorare quibus uincatur oculis: quæ per incommoda desideria flagrantes mentes corrumpat primum, deinde consumat, cum sciat quibus oscula, quibus arctissimurumpantur amplexus: quæ pro lætitiâ dolorem, pro blanditijs gaudijsq; tristitiam præcipiti uelocitate substituunt. Infinitum est quantum ex hoc medicamento deprehendi possit notitia peiorum, nemo scit tantum remedium. Tentat iudices mulier impudentissima sceleris inuidiam nomine potionis effugere, & uenenum negat esse tantum, nisi quod occidit. Facinus est iudices euadere nocentes, quia iam facinus plura deuitat. Quid refert, animo noceat aliquis, an membris? Eodem scelere porrigitur omne quod non licet. Vnumquodque ex his quod datur, nenenum est. Excusatio mehercle adhuc pro sexu tuo, pro conditione mulieris: sed ut illa nosset gratia tui, desideriumq; posses ingerere nolentibus, excogitasti per quod maritos à coniugum charitate diducas, per quod iuuenum mentes abiungas ab alijs fortaſſe meretricibus. Odij medicamentum nunquam ideo tantum meretrix habuit, ut illo contra se uteretur. Me quidem iudices si quis interroget, in comparatione ueneficij de quo queror, minus odisse debeat quod occidit. Et sicut ex ipsis quoque mortiferis mitiora sunt, quæ statim tota uelocitate grassantur, & dolorem inter exitum uitamque non detinent: ita crudelius quod sic ordinatur, ut corporis parcat inuidiæ, & sit tantum animi uenenum. Quid ais? non est noxium uirus nisi quod occidit? Quid ergo uocaremus illud quo lumina sola raperentur? quo pars aliqua

memb

membrorum debilitate langueret? Tu te ueneficam negas,
 quæ potes potionem facere quantum offensæ, quantum ira,
 quantum dolor? Amabit cui permissis, execrabitur ille quem
 iusseris. accipient à te desideria nostra ortum, finem, modum.
 Sane & amor & odium naturales uideantur affectus, uene-
 ficium sunt cum iubentur. Quid quòd non potest non habe-
 re ueni ueneni, quod contra uoluntatem homini datur? Video
 cur sibi medicina permittat corporum uitia membrorum que
 morbos infusis medicaminibus expellere: & sine animæ spi-
 ritusq; contagione, quæcunque extrinsecus accidunt, potionem
 uincuntur. Non potest ullus affectus sedibus suis per uirus ex-
 pelli, nisi totorum concussione uitalium: & cum anima con-
 sisset ex sensibus, quemcunque auferre tentaueris, illa statim
 prima nostri parte corporis retenta, confectoq; quod peteba-
 tur, reliqua quoque uiribus uicinæ tabis expirant. Quædam
 forte medicamina possunt aliud uocari quàm uenenum. dare
 quod non licet, non est aliud quàm ueneficium. Quantum ne-
 fanda de pœnis humanis excogitare potuisti? Innocentius me-
 hercle fuerat ut amaret aliquis inuitus. Potionem excogitasti,
 qua bella committere, qua se totum humanum genus posset
 odisse. potes efficere ut non ament liberos parentes, ut pro-
 pinquitas, ut fraternitas, ut amicitia se collidat. Odij potionem
 nemo accipit, nisi contra hominem quem non debet odisse.
 Tentat hoc loco nocentissima fœminarum de scelere suo face-
 re beneficium. Meretricem, inquit, amaueras. Differo pau-
 li per Iudices affectus huius excusationem. Dij de æq; quan-
 tum in hoc contumeliæ est, quòd sibi meretrix uidetur adama-
 ta? Tu tibi cuiusquam affectus censoria grauitate præstabis?
 Tu tibi æstimare permittes, quàm frequenter aliquis lupa-
 nar intret? Tu cui non licet excludere debilitates, fastidire sor-
 des, exposita ebrietatibus, addicta petulantia, & quæ nouissi-
 ma

ma uilitas est, noctibus populoque concessa, mores iuuentutis emendas? Aequiore animo feras ut meretrix uelit adamari. Eras, inquit, amator, & pauper. Volo iudices sic apud uos paulisper agere, tanquam in hoc me affectu propinqui amiciq; castigent. Non ego alicuius matrimonij corruptor inuigilo, nec efferas cupiditates per illicitos duco complexus. Inuentas credo meretrices, ut esset aliquid quod liceret amare pauperibus. Nullam ego circa corpora ista consistere impatientiam puto. Diliguntur immodice sola quæ non licent. Ut in furorē charitas aliqua conualescat, opus est difficultatibus. Breuis de concessis, sed statim satietati uicinus affectus est. Non fouet, non nutrit ardorem concupiscendi, ubi frui licet. Et quæcunque in mentibus circa permissa coalescunt, non sunt desiderij, sed uoluntatis. Hoc ipsum tibi mulier obijcio, quod nos in fabulas sermonesq; misisti. Solus debet amare meretricem, quem meretrix oderit. Pauperi dedit odij potionem. Quid illam putatis dedisse diuitibus? Si mehercle repente nobis contingerent opes, iterum nos in sui charitatem alia potione reuocaret, & ista nunc seria grauis uellet impatientia priore retinere. Meretrix pauperem amatorem propter se tantum non potest pati. Amanti, inquit, dedi. Hoc si remedium est, datur scienti. Prima pars sanitatis est, ut libenter accipiat. Quin immo cur non potius datur amaturō? Quanto melius, quanto prouidentius, & minore bibentis dolore constabit, ut adhuc labentem aggrediaris animum, ut tum adolescentis ardoris impetus in paruis extinguatur elementis? Eo tempore dai potionem, quo pariter duos patiar affectus. Aliam impatientiam paras, & accipio odium, quia iam amorem ferre nō possum. Non desino, sed esse aliud incipio: nec emendor in amore, sed transferor. Illa uera sunt remedia, quæ fugatis morbis, causis'que languoris, postea non sentiunt: & ea tantum
in hoc

innocenter dabuntur, quæ potentie suæ qualitate consumpta
 desinunt cum profuerunt. tu mihi dedisti quod semper exaspe-
 raret. Perpetua res est odisse sine causa. Ducam licet uxorem,
 te tamen odero: in peregrinas expeditiones patria dimittat, te
 tamen cogitationes sermonesq; respicient. Quid interest quem-
 admodum possederis animum meum? quemadmodum mihi à te
 nō liceat abire, discedere? Fecisti ut te ubiq; persequar, ut meis
 fortassis manibus inuadam, uelim dare uenenum. Qui meretri-
 cem odisse non desinit, amator est. Sed infelix, misereris mei.
 Quid ergo sanitate tam rigida? Paulatim potius ratione com-
 pesce, misceantur consilia, blanditijs ueritas temperetur. Alio-
 qui non est quod abigas, quod expellas. Exasperant necessita-
 tes, & in amore contentio semper accendit. Adiuuabit te inte-
 rim libertas ipsa qua fruuar, tempus, satietas, & fortasse ama-
 tor alius admonens conditionis. Sed inter oscula, inter am-
 plexus, paupertatem non tanquam exploraris, sed tanquam
 misereris allega. quanquam quid opus fide? sine curer ut de-
 sinam, si quantum affirmas, inuitum misereris ac diligis.
 Amatoris unum remedium est, amari. Si tamen necessariam
 putas emendationem, quàm multa sunt amantium remedia ci-
 tra uenenum? exclude, dimitte. fastidium posset quantum non
 posset præstare paupertas. Fac ut me potius ipse castigem, ut
 erubescam, ut aliquando desperem. Is tantum in amore sana-
 tur, qui quod desinit, sibi debet. Homo igitur qui merito indi-
 gnarer si hoc tantum fecisset aliquis ut diligere desinerem, quanto
 iustius queror, factus cum iam sum alius, infelix, alia patiens?
 Decipiunt nos rerum falluntq; nomina: & ille qui odit, de a-
 more miser est. Non refert animi, quid nimium uelis, & inter
 sanitatem languoremq; nihil interest, si utrunq; ferre non pos-
 sis. Frustra mihi quisquam blanditur remedio, cuius patior
 tormenta, cruciatus. Aliud est ut amare desinas, aliud ut oderis.

Recessisse nunc me tantum putatis ab amore meretricis? Ab-
 latus est mihi ille hominis melior affectus, perdidit miser quic-
 quid est unde gaudium, unde uenit uita tota laetitia. Amor ille
 per quem rerum natura sacra primordia, totiusq; mundi ele-
 menta creauerunt, qui tenet nunc figitq; rixantia, & de con-
 trarijs depugnantibusq; seminibus molem perpetuae societatis
 animauit, fugatus eieclusq; est. Non habeo infelix affectum,
 quo quandoque possim ducere uxorem, amare liberos, appe-
 tere amicitias, sperare conuiuius. Quisquis odij medicamen-
 tum biberit, unum fortassis oderit, sed amare neminem potest,
 Dij immortales, quid ego hausi! quale uisceribus uirus inge-
 stum est? Non fuit illud unum uenerum: bibi miser execratio-
 nis quicquid totius mortalitatis ira contulerat, quod erat o-
 mnium animalium furor, omnium serpentium congesta ra-
 bies. Odij medicamentum quid aliud est, quam assiduus animi
 labor, perpetua tristitia, & homo ab omnibus gaudijs in con-
 tubernium doloris abductus? Fieri non potest, ut uirus tam im-
 potens semel in uiscera receptum sit. & in unum tantummodo
 sensum, mandeturq; quousq; dominetur. Ecce iam mulier odi,
 quid tamen adhuc facere illud in uitalibus putas? Paulatim se
 necesse est per totum diffundat animum, & quamuis primo
 statim haustu illud expugnet in quod datur, breui tempore in
 nominis sui potentiam omnes reliquos stringit affectus. Medi-
 camenti cui tantum contra animum primum licet, prima for-
 tassis uis erit odium, exitus iste, ut uenenum sit. Respondere
 Iudices illis libet, qui me paulo ante dicunt in amore fuisse mi-
 serabilem. Quanto crudeliora, quanto grauiora patior, qui di-
 cor explicitus? Modestior cum amarem, & quietior fuerat sa-
 ne pallor in facie, sed ipsa quoque comis, optanda tristitia. In-
 ueniebam colloquia, merebarq; sermones: nunc me omnes fu-
 giunt, auersantur, oderunt. Tum frequenter à lupanari dedu-
 cebat

cebat pudor, abijciebat occurfus: nunc publica detinent: con-
 queror, aſiſto, conuicior. Prò miſeranda conditio, rideor,
 ubique, narror, oſtendor. Ego ſum tota ciuitate meretricis ini-
 micus. Sic patior miſer illas lupanarium inſultationes, illa cor-
 riuualium maledicta, conuicia: non poſſum ſatis tormentorum
 exprimere meſuram. Odi, nec unquam uifus ſum magis a-
 maſſe. Intelligitis puto Iudices, hominem, qui tantum ad uos de-
 tulit animi mentisq; cruciatus, & pro uita queri. Sed potio in-
 felix, quicquid eſt per quod paulatim proficitur ad mortem,
 aſidue mecum rixatur affectus, & breui neceſſe eſt conſu-
 mar. Quotidie uincor. Quæ putatis eſſe tormenta, quem do-
 lorem, cum mens uetatur oculos ſequi, cum à luminibus ſuis
 animus abducitur? Quod non proficit, hoc ſupereſt ut occi-
 dat. Me infelicem, ſi uenenum iſtud non habet mortem, ſi mihi
 inter hos dolores longior uita ducenda eſt. Cur ergo poſt hoc
 animi uices commentaq; proſpicio? Si meretricis impotentia
 omnia licent, hoc erit remedium, ut amare ruruſus incipiam.

ODII POTIO II.

Ex ſuperiori argumento.

DECLAM. XV.

Pro Meretrice contra Iuuenem.

ET SI Iudices ita à natura comparatum eſt,
 ne ſit ullus iuſtior dolor, quàm beneficii ſui
 perdidiffe rationem, nihilq; grauius afficiat
 conſcientiam bonorum, quàm quotieſcunq;
 nulla merita ceciderunt: non efficiet tamè ne-
 fandū præſentis reatus indignumq; diſcrimen, ut miſera puel-
 la non gratuletur ſibi quòd illam pauper accuſare iam poteſt.

Timuerat infelix, ne remedio suo sic repugnaret pauper, ut
 magis amaret: ne iuuenis in omni genere animi contentiosus
 ac pertinax, potionem illam dolore coactæ sanitatis expelle-
 ret. Bene quod & terribilis & minax est pauper, quod pœ-
 nam nostram, quod sanguinem petit. Non expectes ut statim
 gratias agat, qui sanatur inuitus. Nobis tamen Iudices hodie-
 nam pauperis mentem non prima fronte tractantibus miser-
 rimus iuuenis nondum uidetur explicitus: & si bene prioris
 ardoris impatientiam noui, quod maxime facit, ira non odium
 est. Alioqui si profecisset remedium, & à pristino furore iam
 liber, animo intellectum sanitatis admitteret, omnem adhuc
 puellæ uitaret occursum, non sibi crederet ultionem, & ipsum
 quoque iudicij timeret adire complexum. Deprehensa est puto
 nouissimè potionis superuacua persuasio. Amat Iudices, amat,
 qui queritur quod non ametur. Quid agam Iudices hoc loco?
 sub quo temperamento defensionem periclitantis aggrediar?
 timeo ne si cœpero simplicissimæ puellæ laudare mores, refer-
 re probitatem, amare rursus pauper incipiat. Siue enim Iudi-
 ces malignitas est persuasionis humanæ, formam uacantem
 uocare meretricem, seu misere nomen id imposuit aliquis ama-
 tor, cui cum corporis bonis fortuna non dederat unde seueri
 matrimonij castitati sufficeret, laborauit necessitatum suarum
 custodire probitatem. Nullius unquam per hanc matrimonij
 turbata concordia est. Nemo questus est pro filio pater. Nemo
 exhaustas facultates in auidißimos sinus pœnitentiæ dolore
 defleuit. Tentet licet ingratißimus iuuenis inuidiam misere fa-
 cere prioris affectus, non poterit obijcere metretici & quod
 amarit, & quod amare desierit. Ne quem igitur accusator hac
 prima fortunæ suæ comploratione decipiat, tanquam metreti-
 cis charitate consumptus sit: securi estote pro innocentia no-
 stra, talis incidit, talis adamauit, nec habuit quod perderet in

tam immodico ardore, nisi mentem. Vidistis enim notissimum
 tota ciuitate miserum, cum lupanari noctibus diebusq; deser-
 uens, quamuis indulgentissimæ puellæ simplicitate fruere-
 tur, modo tamen maledictis opprobrijsq; vulgi, modo crebra ri-
 uulium contentione pulsatus, abigi tamen compeisciq; non pos-
 set. mouit miserissimam puellam hic infelicis affectus. laboranti
 primò sui uoluit facultate succurrere: sed quicquid indulserat,
 fruebat ardorem: quæq; in hac impatientia prona persuasio
 est, quia nihil præstanti meretrix tam sæpe contingeret, amari
 sibi uidebatur. Postquam nihil miseratio, nihil proficiebat hu-
 manitas, tentauit aperiare discutere. Poposcit, exclusit. Non
 defuerunt misero preces, adhibita sunt ex ipsa iuuenis condi-
 tione consilia. Sed ista uincebat, & uires amoris impedimenta
 perdebant, donec intelligeret hominem qui explicari ratione
 non poterat, necessitate seruandum. Puto iudices frustra male
 audit in immodico pauper ardore. Meretrix magis amauit,
 hominem, à quo noluit amari. Consumptis igitur optima foe-
 minarum cunctis indulgentiæ seueritatibusq; cõsilijs, dum apud
 omnes de pauperis sui amore conqueritur, incidit remedium,
 quo iam dicebatur alius amator explicitus. Quæ prima igitur
 medicamento pariter ac dantis integritas est, non negatura
 porrexit: adiunxit deinde quod dederat, imperauit sibi ne quas
 admitteret amplius preces, ne querelis assistentis, ne lacrymis
 moueretur, exclusit. Vultis scire iudices ubi sit medicamento
 quod obijcitur, totus affectus? Quisquis odium dedit, omnia
 post hoc facit ut debeat amari. Quanto iuuenis hoc melius in
 forum aliquando uenisti? Incipis agere serium, grauem: iam
 leges, iam iura loqueris, conuiciaris, maledicisq; meretricibus.
 Hunc tu animum modò inter libidines ac scorta perdebas, ma-
 cie notabilis, pallore deformis, solaq; impatientie tuæ fabula
 notus. Perieras infelix, nisi bibisses uenenum. Veneficij agit.

Credam mehercule Iudices ad subscriptionem huius immanita-
 tis expectasse publicæ seueritatis aures. Quodnam seculo ne-
 fas nunciaret hic gemitus? quæ profiliret orbitas de nouer ca-
 libus quæsitura commissis? Quæ pestiferis hæredem medica-
 minibus enectum tristis comploraret affinitas? Non pudet er-
 go quòd uacatis lupanarium querelis, & ad uos defruntur
 amantium rixæ? Videtis hunc accusatoria fronte terribilem?
 oscula poscit, destitutos queritur amplexus. Vultis uos abire
 potius in uestra secreta, ibiq; gaudia querelasq; mutata con-
 uersatione consumere? Non agnoscunt leges ac iura miseros.
 Hic audiuntur seriæ calamitates. Non est ultione dignus, de
 quo potest efficere meretrix ut queratur. Ecquando unquam
 Iudices audistis de ueneficio uiuum querentem? facinus hoc
 semper ex mortibus accepit inuidiam. Si latrocinium, probes
 cruore, uulneribus: si sacrilegium, spolijs numinum, prædaq;
 temporum. Ita ueneficium si arguas, oportet ostendas putre
 liuoribus cadauer, inter effrentium manus fluens tabe corpus.
 Ut iam istud obijcere possit, & uita debet aliquid esse passa,
 quod inuidiam mortis imitetur. Veneficium uoca quod cæcitate
 grassatur, quod in aliqua deprehenditur debilitate membro-
 rum. Profer agedum corporis notas, in quas se noxiæ potionis
 uagus feruor effuderit, ubi depasta senectus uisceribus sæui-
 tura confederit. Aspicio par laboribus corpus, retinere sua mi-
 nisteria, sufficientem animum serijs actibus, accusatoria firmi-
 tate robustum. Crede iuuenis omnibus qui te modò nouera-
 mus, nunc acrior erectiorq; resedit in sensus uigor, in membra
 sanguis, uiribus uelut nouæ iuuentutis exultans. Bibisse te me-
 dicamentū probare non posses, nisi meretrix fateretur. Quòd
 si permittitis Iudices, ut quicquid extra consuetudinem datur,
 ad huius uulgi referatur insaniam: beneficiū malè audiendo ui-
 tictur sanitatis, statimq; merebitur sceleris inuidiam, quicquid
 profue

profuerit inuito. Illud tantum noxium uirius uocauere leges,
quod non admitteret interpretationis incertum. Iniquissimum
est uenenum uideri, quod in potestate bibentis est an sit reme-
dium. Sentit iudices iuuenis crimen quod detulit, nec nomine
nec effectu scriptionem legis implere. itaq; ex uocabulo mu-
lieris querit inuidiam. Meretricem, inquit, accuso. Nescis, mihi
crede iuuenis, sceleris quod detulisti, qualem mihi debeas pro-
bationem. Rem expecto mehercule, ut sit ante omnia minaxe
uultus, feralis habitus, horreant squallore crines, rigeat super
nefandas cogitationes efferata tristitia. Facinus quod dicitur
inquietare superos, sidera diris agitare carminibus, tumulos
busta scrutari, & amputatis cadaueribus ipsas in scelus arma-
re manus, fieri non potest ut autorem suum non statim primo
prodat aspectu. Vides ueneficæ non horridos uultus, placi-
damq; faciem. Si cogitationes, si consilia pertractes, sola cura
de forma est, omnis in hoc collata meditatio, ut sollicitet aspe-
ctu, sermone detineat. Audio subinde exactas mero noctes, tua
mulier conuiuia, perditas amantium rixas. Meretricis unum
ueneficium est, ne desinat amari. Nunquid inique iudices in
tanti sceleris subscriptione depono, ne nominibus reos uelitis
æstimare, sed moribus? Venefica tua quid prius unquam, quid
simile commisit? Cuius per hanc expugnatus animus est? Quis
queritur iuuenis? qui senex? quis diues? quis pauper alius? In
te ergo solo uenefica, in te tantum aliud ista quam meretrix.
Vultis integritatem puellæ breuiter probem? Hanc quam nunc
detestatur, accusata, mare mallet. Omnia iudices facinora (nisi
fallor) causas uel de cupiditate uel de similitudinibus trahunt.
Quod odium de amatore meretrici? Quæ præda de paupe-
re? Odium, inquit, accepi. Ecquid iudices? Satis me contra
infamiam ueneni uel solum medicamenti nomen absolueret.
Nec inuenio cur debeat idem uideri, quod non potest idem

uocari. Agedum iuuenis, potionis imple huius immanitatem, dic, Odium accepi contra coniugem, contra liberos meos, ut à sacris auocarer affectibus, ut pignora sancta despicerem. Illud odium in meretrice facinus est, quo utitur in sui charitatem. Ita uel hoc solum sufficit excusationi, quòd illa contra se tantum dedit. Odium, inquit, accepi. Nunc te hic reposco iuuenis inuidiam quam fortunæ nostræ paulo antè faciebas. Dic, meretrix dedit, prostituta porrexit. O quàm timueram ne diceres, amatorium sui. Consurge agedum iuuenis, & totis corporis animiq; uiribus imple susceptæ accusationis horrorè. Est quod audiente tota ciuitate proclames. Misere mini mei, adiuuate, succurrite, bibi medicamentum crudele, seuum: desij paupe amare meretricem. Iam iam non inquietis noctibus uagus uilissimè cuiusque perditos patior ictus, nec exclusus ante lupanarium fores posterum diem peruigil amator expecto. Possum nauigare, colere terras, sufficio militiæ, reditus est mihi animus quo fierem maritus, quo senectuti liberisq; prospicerem. Quantum dij deæq; remedium conditioni bibentis ualuit! Fecerat te potio ista felicem, si diuitem puellæ. Ita uel hoc non solum iudices innocentissimæ puellæ pro defensione sufficeret, quòd nihil fecit sua caussa? Amatorè dimisit, explicuit illa que captare dicitur ut ametur, que sollicitat, que corrumpit affectus. Ingrate, quanta de te potuerit gratia frui? Non quidem confers precia, non stipes, sed asides, sequeris, hæres, præstas comitatum, suuorem, laudas ubique, miraris. Hinc ergo iratus meretricibus, quòd illas etiam pauperes ament, quòd facile contingant, quòd laboribus exonerentur aduentium facies, hinc amator ut diuites ament, in crimen maximum captas transferre beneficium? Ut aliquis amare desinat, non nisi ab amante præstat. Quid ais iuuenis? Ita bibisti potionem, que finem cupiditatibus daret, premeret ardorem, desideria reslingueret?

Abi,

Abi, recede, dum puellæ publico generis humani nomine gratias agimus, quòd hoc fieri posse monstrauit. Furor ille qui (si credimus) numina quoque detracta sideribus misit in terras, qui de sacris uenerandisq; pignoribus monstra commentus est, ardor qui miscuit hominum serarumq; concubitus, ferrum, ignes claustra laxabat, per interiecta latè maria fugiebat, uetatur, perit. Accipite quod magis debeatis stupere, mirari: remedium amoris mulier inuenit. Desinite nunc incestum timere mortales, nulla pietas horreat nefandæ cupiditatis instinctum. quicquid non parentum minæ, castigationes, non serij propinqui, non paupertas, non necessitas poterat efficere, haustus breuis, facilis, unus extorquet. O si quis odium posset omnium bibere uitiorum! Felix profectò mortalitas, si reliquos lapsus incommodosq; mentis errores fas esset infusa potione comescere. Facinus est, quòd maximum remedium, gratiam sui autoris uocabulo perdit. Miraremur hominem, qui illud contra meretricem dedisset. Tibi tamen ultra omnes immodica cupiditate flagranti, tibi præcipuè succurrendum iuuenis. Cuius homo conditionis adamaueras? Diuitijs opus est, ne sinus in amore miseri: & impotentissimi mali difficultates illi fortasse non sentiant, quos contra fastidia cæterosq; contemptus explicat felicitas magna pereundi. Felix profectò, qui non nisi facultates in lupanari effudit. Tu perdis animum, ille æs: tu bibis uxoria, tu lacrymis rogas, pallore blandiris: & quod ad pessimum spectat euentum, miserabilis sis oportet, ut amator esse uidearis. Finge te nullum huius affectus sentire cruciatum, id amare te pauper saltem non pudet: Homo cui non uacaret agere longa languoris ocia, ægrumq; non deceret totarum noctium quies, excusare non possis si tantum perdideris dies, cuius census ex manibus, ex laboribus substantia, quem quotidie poscit ultra rationem in dies demensus, amentiam patris,

teris, felicium oscula tantum amplexusq; meditaris, & unde tibi calamitatis huius non potest nec uenia contingere, de uoluptate miser es. Expectandum uidelicet quando te fames, inopia castiget. sed inter ista coepisti, quid iam facere potest ratio, consilium? Odio sanandus est, quem non explicat quod pauper adamauit. Non tamen intelligere possumus tecum solam fuisse paupertatem. Iterum, non opes tantum tibi, non facultates defuerunt: non erant, quantum uideo, propinqui, non amici: alioqui illi te potius nostra potione sanassent: uel si ignorassent huius graminis uires, uinculis nexibusq; tenuissent. Quid blandis affatibus impotentissimum eludis astrictum? Datum est remedium dolori, qui sepe egit in laucos, in praecipitia compulsi, qui cruciatus laborantis animae uulneribus emisit. Quantum amori in hominem liceat, illi magis sciunt, qui amant. Iunge nunc cum fortuna tua conditionem mulieris adamat. Incideras quidem miser in puellam minime superbam, minimeq; difficilem. Quasdam tamen non possumus circumire meretrices. Quam multa pro illis exigit sexus, etas poscit! semper necessitas petit corporum, cultus poscit, stationis tristissime impatientia. Totos infelix dies lupanarium foribus impendes, ut quandoque prostituta pauperi uacet. Contentione numerantium dilatus, exclusus, ocium meretricis expectas. Negatur tibi complexus, indignatione persequeris. Contingit, uerum felicitate corrumperis. spem gaudia parant, aduersa contritionem. Ex utraq; fortuna desideria coalescunt. Nobis crede qui uidimus, quis tibi uni fuit corporis habitus? quis pallor? quam miserabilis, quam pudenda tristitia? Quoties tu uenenum bibere uoluisti? Non est igitur iuuenis, quod tibi queraris illam nitissimam partem humanae mentis ablatam, non charitatem, sed impatientiam: non uoluptatem, sed tormenta: non amorem, sed quod adamaueras, perdidisti. Amo-

ris (si sapientiæ sequamur autores) antiquissimum numen, &
 cui se naturæ debet æternitas. Sed ille mitis & serius honestis
 cupiditatibus & uiribus sacræ charitatis exultans, ut qui cun-
 cta priscae noctis operata caligine diduxerit primum, deinde
 miscuerit. Hic uerò quo perditis uisceribus adheremus inque-
 ti, lasciuientis adhuc ætatis instinctu tumultuosus ac petulans,
 telis funereis facibusq; armatus. Præstat igitur ille mortalibus
 liberos hac usitata coniugij pietate: hic incesta, libidines, adul-
 teria, meretrices. Reseram nunc fabulosas immodici furoris
 prodigiosasq; nouitates, conceptum nescientibus oculis ignoti
 hominis aspectum, formam suis in se luminibus ardentem, uir-
 gines patrum senectute flagrantes, mortalium ferarumq; uul-
 tus usq; ad monstruosæ fecunditatis onera perlatos? Ex omni-
 bus tamen quæ nobis patientibus extorquet affectus, hoc se-
 uissimum patimur, quòd nemo uult in amore sanari. Ego ta-
 men, inquit, amare malle. Hoc est ergo propter quod opus
 oatio fiat. Nihil agebant castigationes, nec preces: consilia per-
 debantur. Odio debet amator explicari, quem sanat adamata.
 Interrogare te hoc loco libet, nunquid accusare posses, si quod
 fecit medicamento puella, fecisset animo? Licuit te reposcere
 quantum numerare non poteras, fastidire, contemnere. Iam in-
 dignaris quòd te maluit remedio quàm dolore sanari? Mulier
 cui ad dimittendum amorem sufficiebat ut odisset, ipsa pro te
 commenta est ut illam tu potius odisses. Finge te tamen aliqua
 remedij tui sentire tormenta, arrogantissime miserorum: tu
 autem sperabas ardoris immodici felicem statim sanitatem.
 Quid si queratur eger abstinentiæ dolore sanatus? Excussa
 sunt plerunque languentium uerberibus redemptaq; debilitate
 uitia: ignibus, uulneribus interdum profutura grassata sunt,
 & quæ fuissent mala sanitatis, in gratiã remediorum de maio-
 ris periculi comparatione redierunt. Vix mehercle contingere
 potest,

potest, ut hilares ab hac impatientia lætiq; discedant, quos pudor, quos satietas, quos poenitentiae ratio amittit. Nec sine aliquo morsu resilitur à malis, quæ uoluptate tenuerunt. Iterum materia amoris est, desinere, nec queri. Opus fuit pari diuersitate, uiribus quantis adamasti, ne respiceres, ne frequenter in media sanitate subsisteres. Quale tibi remedium debuerit adhiberi, uel ex hodierno sentis iuuenis affectu. Pro homine qui post odium queritur quòd non amet, parum fuit si amare desineret. Audi igitur ingratisime, quatinus ad publicas aures secreta nostra proferre uoluisti. Dedi. Quid enim, inquit, facerem, quæ remedia tua multa per dideram? Ferre misera non poteram, quòd te iam coeperunt omnes ridere meretrices. Repete agedum illarum colloquia noctium, quibus te frequenter alterius, & fortasse diuitis amatoris iniuria receptum, inter oscula amplexusq; monui. Quid miser cum fortuna, quid cum mea conditione rixaris? Parce necessitatibus meis, duo pauperes sumus. Sed & tu quoties in sinus meos lacrymis fletuq; resolutus exclamasti, Sentio furorem, sed imperare oculis, sed animum regere non possum: quàm libenter te mulier odissem? Non est igitur ingratisime mortalium quòd beneficium nostrum nomine potionis infames. Remedium bibisti, sed illud odium tuum est. Quid? quòd furis, conuiciaris, exclamas, non est haustus illius affectus, sed amor. Talis fuisti. Aliud sunt, aliud, illi quos in uoluptates superfluentium facultatum mittit secunda felicitas. Improbius pauperes amant. Sic tumultuabaris admissus, sic moras, sic impedimenta ferre non poteras. Maledicebas populo, conuiciabaris intransitibus. Cuius unquam felicius commutata fortuna est, si tunc omnes oderas, nunc unam pauper odisti? Quin potius iuuenis admittis consilij rationem? Quid agis infelix? Cur redditam modò sanitatem rigore nimiae contentionis exasperas? Prædico, testor, consumis odium,

odium, nondum totam mentem uis per fusa possedit, adhuc circa te duo maximi rixantur affectus. adiuua potius, adiuua positionem. Contradic agetum, quicquid est aliud quod tumultuatur, exæstuat: totumq; sanitas componat hominem. Tunc te sciemus amare desisse, cum desieris odisse. Et innocentiam quidem puellæ satis, ut spero, defendimus, magnitudo periculi nocet preces. Consurge agetum miserrima foeminarum, reliquam defensionis tuæ partem tuere lacrymis. Accusator quid speras? quid expectas? Ad genua tua non mittimus eam. Toto licet infelicem terrore conuenias, non exosculabitur manus. Mortem, suprema denuncies, te non rogabit. Frustra tibi aliquid de periculo nostro metuq; promittis. Nescis, puella non habet odij remedium. Sanè tamen uiribus potionis effectum sit, ut accusaueris innocentem: sufficit ultioni uidisse pallentem: satis est audisse gemitus: meminervis hanc esse quam tu non iuuenis odisti. Quid agis? etiãne perferes illud pronuntiationis anceps, illud humanæ salutis incertum? Numerabis ergo sententias, & si damnaueris, exultabis nefande, gaudebis? Puto non adamasisti. An & sequeris dum carnifex trahit? Intereris dum hos oculos occisura contingit manus? dum hæc amplexibus tuis nota, ceruix, ad supremos nudatur ictus? Non exilies? non peccus oppones? non fidem hominum deorumq; clamabis? Accipies percussam super palpitantia membra consistens? potes hoc uidere? potes hoc ferre? Sanatus es. Quòd si quid tristius iudicij huius attulerit euentus, dii rapidè pereuntium beneficiorum semper ultores, dii quos iste crudelis in amplexibus puellæ frequenter mœrore, lacrymis, aut finem amoris rogauit, aut mortem, date nobis iustam de ingrato iuvene uindictam. Non imprecamur debilitates, naufragia, morbos. Pauper sit, & amet quancunque meretricem, & amare non desinat.

AMICI

M. FABII QVINTILIANI
 AMICI VADES.
 DECLAM. XVI.

ARGVMENTVM.

Duo amici, ex quibus uni mater erat, peregre profecti, ad tyrannum appliciti sunt. Mater cognito quòd filius haberetur à tyranno, flendo oculos amisit. Oblata est à iuuenibus tyranno conditio ut dimitteret alterum ad uisendam matrem, ad diem prestitutam reuerfurum: ita ut nisi occurrisset ad diem, de eo qui restiterat, pœna sumeretur. Et iureiurando adstrictus est. Venit iuuenis in ciuitatem. Mater detinet ex lege, quia parentes in calamitate deserere non licebat.

Pro Iuene contra Matrem.

L T SI sanctissimi uiri olim omnes uideor humanorum pectorum affectus in solam amicitiam contulisse, & patior inuidiam hominis qui sibi non reliquerit ut amaret & matrem: quoties tamen uniuersam pietatis meae conscientiam intueor, in qua minimum est quòd uideor bonus amicus, non possum non hanc primam electionis nostrae complorare fortunam, quòd mihi necesse est aut amicum relinquere, aut matrem. Facinus seuerissimi uiri, facinus fit impatientissimis affectibus meis, quòd succurri non potest duobus. Excedit omnem querelae meae complorationem, quòd tam diuersis meorum conatibus aduersa conueniunt, ut uidear eligere. Quid non darem miser pro luce matris, qui ut illam uiderem, amicum dedi? Fidem uestram iudices, ne inter maximas necessitates pereat usus hominis, qui paratus est duobus impendi. Iam hic est tota ratio clementiae, ne ibi me detineatis, ubi non profum. Nec dissimulo sanctissimi uiri proferre me cum maximi tum incredibilis exempli fidem, ut non immerito possim uideri cum matre colludere. Ego uideor excogitasse istum colorem, & hoc quòd detineor, amicitiae uocatur infirmitas. Misere-

remini

remini iudices, tentate me, & dimittite. An uoluerim reuerti,
 scire non potestis nisi reuertor. Illud sanctissimi iudices, illud
 affectus meos torquet ac lacerat, quòd sim ingenti expectatio-
 ne deceptus. Speraueram futurum, ut hoc loco rem magnam
 faceret & mater. Paraueram apud tyrannum hanc iactatio-
 nem, ut me crederet remissum: & genus ostentationis ada-
 maueram, ut mirarentur hominis fidem etiam in orbitate.
 Quo uultis hoc animo feram, quòd etiam ut reuertar, amico
 meo mater inposuit? Et quantum ad hanc pertinet, maximum
 inuenem decepit, illum qui meos crediderit affectus. Non pos-
 sum iudices, litis huius dissimulare facinus. innocentius fuerat
 ut ego nollem reuerti. Viderint sanctissimi uiri, qui receptas
 nominum persuasiones uelut aliquam seruitutem charitatis
 attendunt. Me si quis interroget, nullos affectus tantum nasci
 puto. Et si quis omnia uera ratione respiciat, quicquid liberos,
 fratres, propinquos inuicem tenet, amicitia est. Homines igi-
 tur, quos cum maximè incredibilium rerum loquitur inuidia,
 sumus sine dubio non eiusdem pars animæ, non eiusdem pon-
 dus uteri: & quanto minus in causis, tanto plus in affectu est.
 Admirabilior charitas, in quam coimus uiribus nostris. Non
 pudet iudices hanc fateri persuasionem, minus debetur homini
 qui aliquem ideo tantum amat, quia necesse est. Ita est iudices,
 ita est, à primis statim ætatibus in eandem coire uitam, habet,
 aliquem fraternitatis affectum. Sic effectum est, ut nos statim
 fama committeret: & tali certamine coiuimus, ut si quid acci-
 disset uni, deberet & alteri exemplum. Inde est quod & pari-
 ter reuerti contempsimus, & quasi facilius esset inter fidos,
 placuit sub incerto pelagi coherere. Nec tamen uanitate, nec
 discursu putetis extractos: magnas & inexplicabiles nauig-
 andi fuisse caussas, uel hinc potestis æstinare, quòd nos non
 detinuit hic mater. Vtrum ne igitur iudices sumere de nobis
 etiam

etiam nunc uoluit experimentum ipsa amicitia? & parum fortuna credidit hominibus adhuc tantum feliciter amantibus? An hæc est magnæ semper opinionis inuidia? nec ulli unquam tam plena confessione laudantur, ut illos non ipsa quoque amicitia tentare uelit? Littoribus appulsi sumus, homines, quorum omnia casus, fama custodiebat. Consumitur terrore, qui parentibus statim cæcitas est. Hinc illud euenit, quod sumus pariter alligati. Sic magis aduersus solutum carcer inuentus est. Pudet iudices fateri, iam in hoc uictus, iam inferior recessi. ex duobus magis amatur, quem tyrannus, paratus est alligare. Quantum tibi amice debeo? Non potuit nos diuidere nisi mater. Tibi primum cæcitas nunciata est, tuus hic affectus fuit quod hoc credidit tyrannus. Quid ille non fecit ut rex desiderauerit uicarium corpus? amplexus est catenas. Sponderi sibi uoluit hominem rediturum, per maria, per matrem: repromisit de incertis tanquam de animo suo. Quis hominum pro se tam multa fecisset? Præstitit, inquam, amicus, præstitit rem quam uidebatur ideo tyrannus indulgisse, ne fieret: & hominem qui in rebus humanis hunc esse nolebat affectum, decipimus dum tentamus. Ego nõ inuenio cur horreat mater carcerem, quid sibi uelit quasi destinatas operire ceruices. Non odit me tyrannus, cuius non interest an alium occidat. Misere-re mater, si quis est magnorum meritorum pudor: querere quod unum de cæcitate impatientius ex nobis amaris semper absentem. Cui tu fortunas, quibus necessitatibus injicis manum? Me ad amicum meum admitteret alterius catena, & tyrannus nunc mihi portas aperiret, subsidio nauigium pirata præstaret. Si mehercle antè morerer, ire deberes mater ad diem. Misera non intelligis quanto te magis plus obligauerit amicus? plus debes homini, qui me tibi remisit, ex quo pati non potes ut reuertar. Libet mehercle iudices, libet misereri hominum qui
me

me laudat reuertentē. Amicus mihi credidit ut redire. Ita nunc ego facio rem magnam, ego sum ille bonus amicus, ille mirabilis, ille narrandus. Si qua dicentis fides est, facinus mihi uidetur, quod scio me non esse periturum. Sedit iudices & ipsa mater rem se facere turpissimam, si necessitate detinear. Itaque mulier quae adhuc de affectu cuncta fecerat, ad legem subito conuertitur. Pessima iudices causa matris est, in qua plurimum lex potest. Liberi parentes in calamitate ne deserant. Facinus est iudices hoc dici homini reuerso. Ita nunc ego contemo matrem, ego despicio caecitatis obsequia, homo qui omnium calamitatum mearum ambitum in hoc consumpsi, ut redirem? qui inter supremas sollicitudines non pro me rogavi? Mihi quisquam contumacium supplica liberorum, mihi neglectae pietatis minatur inuidiam? Bone Iupiter, quanti mihi constitit ne malus filius uiderer? Imputem tibi necesse est mater, quod mecum amicum propter te reliqui, ad quem facinus est non reuerti. Nondum iudices necessitates meas, nondum amici merita refero, interim contendo tunc esse tantum legis huius usum, cum in calamitate soli sunt parentes. Magnam partem mortaliu[m] fortuna dimisit a legibus, nec ulla iura tam tristia sunt, ut ea in aduersis patiantur homines. Ego cum me necessitas rapit, sic habeo queri, quasi relinquer. Excusatae sunt parentibus liberorum calamitates, & si quem lex ista deprehenderit, in alterius fatum transeat necesse est tanquam orbitate. Quid enim si me detinente matre alter e[st] latere reuocaret? & si bella militum poscerent, si Legatum patria dimitteret, ueluti ad propria[m] descendam necessitatis meae complorationem? Si me damnatum poena constringeret, uidelicet effringeres carcerem mater, iniiceres carnifici manum, & perituri filij iugulum autoritate iuris operires? Dij deique quam longum est lex quae retinet hominem, qui poenae non uenit! Nescis quantum intelligo mater, quantum inuidiam debeant facere liberis parentes, a quibus relin-

quuntur. Mater quæ se descri queritur, illud exclamet, Filium meum ciuitas peregrina sollicitat: ut amœnos nescio cuius recessus orbis petat, debilitati meæ subtrahit humeros. Iuuenis meus abducitur amore meretricis, & ab officijs ciuitatis uitijs abstrahitur oculorum. Eiusmodi genuitum filium necesse est persequaris, ut quod detineor, obiter & pœna sit. Non facit ista lex ad liberos qui misericordia detinentur. Vt turpe sit quod recedo, in eo tantum est ad quem reuertor: & ut facinus sit relicta mater, non faciunt nisi causæ relinquendi. Homo qui ad tyrannum reuertor, si malo animo relinquo matrem, dignus sum qui detinear. Non est itaque quod subinde nominis uestri beneficia mater opponas, non est quod utilitati tuæ fieri potest, si credimus esse in rebus humanis & alterum affectum amicitiae, quam mihi uidetur natura excogitasse ut coire inuicem possit totum hominum genus: quæ ideo nondum circa se tenet omnes admirationes, quia tota non contingit, quæ tamen peruenerat ad incredibilem fidem, nisi illam uos impediretis. Amicitia plurimorum corporum, unus animus, uicariæ manus, fortior quam matris affectus. Rogo quid refert quid uocetur ille qui sic amat? Quid interest ex quibus magna merita descendant? Vultis scire quid de hoc affectu sentiat mater? Et amicum meum putat malle ne reuertar. Finge me positus paulisper meritis, quibus obligatus sum, hoc tantum dicere, Amicus alligatus est, ire uolo mater ut redeat, ut consoler, ut dominum rogem, ut si tyrannus exegerit, uicarium corpus opponam. Quid detines? quid moraris? Hoc est tempus propter quod coimus. Nescias an diligat cuius non habet experimenta nisi sola felicitas: & si uitæ præstes omnia secunda, amicus ociosa res est. Diciturum me putas, hoc expectat alligatus, expectat totum immo genus hominum, & nos in hanc fidem persuasionis receperunt, ut si hoc faciam, nemo miretur. Vis scire mater quem affectum, quam reuereciam in ca-

lamitatibus amico præstare debeamus? Nullam legem timuit
 ne relinqueretur. Dissero interim causam amicitie, agere
 paulisper omnium libet, & tyrannus mihi credidit, uolo reuer-
 ti. Nulli unquam mater plus commisu fides, neminem magis
 obligauerunt expectationes. Credidit mihi homo, cui res fa-
 uorabilis cõtingit si decipitur, qui sibi excogitasse cõtra omnes
 amicos uidetur, ut illi imponeremus. Non est quod mihi sup-
 plicia, quod omnem mortis apparatus mater opponas. Faci-
 nus est, id tantum hominibus bene credere, quod expedit: &
 actum est de rebus humanis, si sola seruitur utilitatum fides.
 Infinitum est quantũ mihi crediderit tyrannus, si me occiderit
 reuersum. Intelligit iudices & ipsa mater, quantæ reuerentiæ
 locũ amicus obtineat quæ incipit contendere affectu. Nisi fal-
 lor igitur, cũ ego sum materia litis, hoc primũ aestimare debe-
 tis, uter in ea calamitate plus fecerit. Ante omnia permitte
 mihi de hoc affectus tui genere mater queri. Quid tibi tam ra-
 bido, tã præcipiti dolore uoluisti? Quid aduersis tuis præstare
 faciem, & in oculos tuos accipere nuncium? Non reliquisti tibi
 ut redimeres, sine dubio adiecisti ad matris affectus: oculos in
 media orbitate sudisti, sed illud nõ laxat catenas, non explicat
 corpus. Quid mihi prodest iste qui se citra filium consumpsit
 affectus? Plus fecisset mater quæ isset ad tyrannum. Alligatus
 sum, tu nunc sic flebis tanquam soluar in lectulo, tanquam in
 tuis manibus expirem. in quibusdam calamitatibus desperatio
 non est summus affectus: & quisquis orbitatẽ statim credit, se-
 finat ad impatientie securitatem. In similes licet mater tantæ
 pro me impatientie, tam incredibilis affectus, amicus rem dif-
 ficiliorem fecit, quod seruauit oculos suos, ut alligaretur. Dij
 de eõ: quantum ille præstitit qui mihi inuidit poenã meam, nec
 recepsit! ille, ille terribilẽ carcerẽ facit, qui inde procedit. Tam
 non corporis nexus hærebat, nec aliud quàm resederant pon-

dere catenæ, consumpti longo squallore uultus, cœcretæ noctibus diebusq; super ora lacrymæ. Misere mini iudices, ne perdat authoritatem meritum quod ultra expectationem est. Ponite sub oculis alligatos, quorum alterum amicus redemerit, alterum mater. Rogo uter plus fecerit? Bone Iupiter, quam uide, quam fortiter uincula nostra tractauit! Quibus ille precibus exegit ut sibi crederetur! Accipe, inquit, has manus, hæc membra, si fieri potest, ut amicum matri remittamus. In totum explebo, si uideatur, uicaria pœna locum recedentis. Vel si uis utique tibi dimissa membra restitui, spondeo quencunque iusseris aperto iugulo diem. Fidem deorum hominumq;, quid non factum est ut amicum meum pœniteret? Ingestum est misero illud carceris tenebrarumq; secretum, grauioribus uinculis opus esse carnifex dixit ad bonum amicum. Accedere ad illud cubile iussi sunt homines nocentes: & subinde dictum est, Vide tamen, amicus si tanti est. Vna uox, unus miseri gemitus, Vrite, lacerate, distrahite, ille tamen reuertetur. Misere mater, magna res agitur, amicum meum reliqui contendentem cum tyranno. Excuso me uobis humani generis affectus, & tibi ante omnia mater excuso, quod hoc fieri passus sum. Vlla ergo in rebus humanis necessitas tanti fuit, ut illum amicum meum in carcerem ipse deducerem? ut squallorem meum, meas catenas in membra festinantis exuerem? ut tam abrupti com meatus diem contra tot incerta promitterem? Testor te misera conscientia, & si quod nos in illa necessitate numen aspexit, quantum simus rixati circa catenas, quam omnia fecerim ut ille potius ueniret ad matrem. Fateor iudices, unius cogitationis pudore uictus sum, quod tam magni beneficij difficultatem ab amico nō accipere, affectus uidebatur hominis qui non credidisset. Misere mater, ne me solutum putes, amicum alligauit. Hæ sunt catenæ quæ tegunt membra, quæ per maria, per infinita terra

terrarum spatia restringūt. Sic non potest carcer effringi. In-
 uideo tyrāno. scit alligare amicos. scit tenere dimissum. Iterum
 ac subinde proclamem necesse est, Ego amicum meum alliga-
 ni, & ut te uiderem, poenam meam altero homine impleui.
 Scio quo hoc amicus praestiterit animo, sed ego rem feci homi-
 nis non reuersuri. Interrogo hoc loco impatientiam tuam ma-
 ter, interrogo, quid faceres si nos ad te uidendam deduxisset
 alligatos aliquis satelles, si barbarus aliquis? Fruerēris oculis,
 fruereris amplexibus? Non est quòd te ista tanquàm leuior,
 tanquàm expeditior conditio decipiat. Quid putas esse quòd
 me dimisit solutum ire quòd uellem? Crudelis artifex non reli-
 quit nobis ut imponeremus. Superuacuò igitur hoc uos in ma-
 tris caussa mouet, quòd caeca est. Hoc quòd nobis inuidiam fa-
 cit uulneribus oculorum, nolite detinendi putare caussas: idem
 uidens faceret. Nec plus est quod non potest caecitas ferre,
 quàm mater. ut aliqua filio carere non possit, nonnunquam ca-
 lamitas facit. Quòd si iudices in persona mea nec affectu nec
 meritis inferior est amicus, quid aliud iustitia uestra debet at-
 tendere, quàm uter plus patiatur? iam sati. uuit dolorem mater,
 egeßit aëstus, effudit impetum, iam non desiderant oculi, cum
 cadunt. Adijce quòd hanc qualemcunq; fortunam inter ami-
 cos tenet, inter propinquos, habet omnia ministeria sua debi-
 litas, suas cooperationes. Vis scire quanto intolerabilius sit
 quod patitur amicus? Excæcauit te quòd ego sic tenebar: ille
 accipit cibos, quos carnifex, quos tortor apponit.

VENENVM EFFVSVM.

DECLAM. XVII.

ARGUMENTVM.

Filium ter abdicare uoluit pater, uictus. Inuenit quodam tem-
 pore in secreta domus parte medicamentū terentem. Interrogauit

quid esset, cui parasset. Ille dixit uenenū, & se mori uelle. Iussit pater bibere. Ille effudit medicamētū. Accusatur à patre parricidii.

Pro Filio contra Patrem.

LASSATVS per diuersos miseræ mentis æstus, & eundem dolorem. dum me ab utroq; animi genere semper quod impulerit abducit, & in pertinaciam desperationemq; neutram nihiliceat perferre patientiam: hoc primum à notissima clementia uestra peto, ne miremini quòd inter tam uaria tristissimaq; fata consilio diductus sum, nec pro malis meis quicquam melius inuenire potui, quàm ut morerer: nec pro innocētia, quàm ut uiuerem. Nouo igitur iudices inauditoq; genere discriminis utriusq; animi reus, qua satis calamitates meas comploratione, quo deslebo gemitu? Filium mori uolentem penè occidit, quòd interuenerat pater. Videtis adhuc illa secreti nostri contentione rixantem. Quicquid citra suprema, citra exitium est, contumaciam uocat: quantum absolutionem aspicit, uitam. Quis post hoc querat ac dubitet quo me affectu iusserit uirus haurire, qui parricidium uocat quòd non biberim: Permissurus fuit, si bibere uoluisssem. Quæso itaq; iudices delationis hodiernæ penitus uelit perspicere causas. Obijcere putatis parricidium patrem pro se? Necatur, uritur, sine dubio torquetur uita. hoc enim non potest ferre, quòd mori filium iussit, nec coegit, & scit facinus fuisse in imperio, si innocentia est quòd recusari. Sux quod crudelitatis est, uel ab inuidia se criminibus meis defendat, excusat, & ne uocem illam tanquam peractum facinus oderitis, substituit pro malo patre miserum. Hic est iudices deprehense impietatis æstus. Nemo unquam uolet innocentem filium uideri, quem uoluerit occidere. Illud quoque iudices à grauitate publica peto, ne quis me mori uoluisse non credat contumaciter. Adhuc prioris

ris cōstantiæ meæ more defendor: alia est mihi ratio cum uici,
 fortior sum reus quàm absolutus. Sed tunc tantum par esse non
 possum calamitatibus meis, cum me constare cœpit nihil aliud
 esse quàm miserum. Bene quòd rursus uocauit in forum, iussit
 integritatis agere causam, fecit ut mihi uidear perdidisse
 mortem. Si pœnitet patrem quòd me bibere iussit uenenum,
 ego ferre non possum quòd effudi. Licet igitur immitissimus
 senex cōfundere publicos conetur affectus, querelarum fron-
 te mutata, non sumus noui uobis accusator & reus, nec nos
 modò pietatis euerse recens asseruit immanitas: parricidam
 me olim uocat. Ita est enim iudices, ita est, iam pridem homi-
 num nefandorum solis nominibus accusatur. Sic mihi illa pri-
 ma patris maledixit asperitas. Hic est ille quem desinere iam
 iusseratis, qui semper ad uos recurrit, & uincitur. Fallitur
 quisquis illam de moribus senis lassitudinem uel patientiam
 sperat. Patri qui abdicare non potuit, minus est filius nocens,
 quàm absolutus. O pertinacissimum accusatorum genus, uicti
 parentes. Dum auctoritatem nominis uestri fortius imperio-
 sis asseritis affectibus, & ne pudorem pœnitentiamq; fatea-
 mini, contumacia uindicatis errorem, calamitatibus meis
 accessit, ut ter absoluerer. Nanque ut erat in superuacuo odio
 mei senex prima luce deprehensus, ferre non potuit, quòd red-
 debar inuito: & quia à iudicibus non impetrauerat ut abdi-
 caret, apud se tenuit, ne desineret hoc uelle. Credidit tamen
 aliquid profecturum querelarum errore repetito, & sperauit
 iuxta contentionem suam ut lassesceret aliquando pro me iusta
 miseratio. Quid facerē igitur? quò uerterē iam fatigatā inno-
 cētiam? Nec exire me decebat ex domo, ne uiderer quicquid uos
 nō credideratis, agnoscere: nec expectare poteram, cum mihi
 rursus aliā seriē malorū minaretur, quòd me iam cœperat pa-
 ter cōtentione qua uobis irascebatur, odisse. Tandē infelix mi-

fertus mei, misertus patris, cum de præteritis prospicerem iur-
 gia tam longa quam uitã, captui fateor omnẽ occursum, quem
 mihi uidebar exasperare præsentia, exorare dum morior, &
 tanquam nouissimi ambitus genus excogitauì, ut me in hono-
 rem sui reuerentiamq; percütẽm, sic odisse desineret, quomodo
 parcere solet ira cedenti. Non habet alium quam mortis exi-
 tum filius, qui nec reconciliari potest, nec abdicari. Erat in do-
 mo nostra locus, in quo sedebam semper reus, in quem reuer-
 tebar absolutus, querelis meis lacrymisq; iam conscius, in quem
 se ferant. In hunc non tanquam custodiæ patris imponerem
 (nam quid possit inueniri, quo non me captantis aliquid de-
 prehendere cura sequeretur?) sed sicut solent qui immori uo-
 lunt, pudore, non ira, ab omnibus quæ uidebantur auocatur-
 ra, secessi. Nam nec placuerat exitus genus querulum, tumultu-
 osum, aut quod faceret inuidiam. Sed quid mihi tecum est in-
 tegræ nimia simplicitas? Non putat se posse deprehendi,
 quisquis uenenum parat ipse poturus. Totus oculis animoq;
 conuersus hærebam miser in opere moriendi (nec dissimulo)
 cum quadam cunctatione, cum mora, sicuti bonæ conscientie
 lenta mors est, nec præcipiti per suprema trepidatione festinãt
 quos hoc solum quòd sui miserentur occidit. Abijt per tacitas
 conuestiones mens in obitus contemplatione posita: & hau-
 sturus potionem qua renunciarẽm rebus humanis, totam apud
 se repetebat animus innocentiam suam, cum pater secretum
 quod per impatientiam pereuntis impleueram (quantum
 credo) lacrymis meis gemitũq; per ductus intrauit. Non potest
 uideri iudices suspicatus aliquid de parricidio: quid tercerem,
 cui pararem, nesciebat, qui interrogauit. Nuncio uobis
 sanctissimi uiri, nihil à morientibus fingi: nihil uita laborante
 simplicius. Ad subitum interuentum patris non tanquam de-
 prehensus obstupui, facinus me tacente non pallor, non est
 conse

confessa trepidatio: nec, sicut accidere nocentibus solet, illa ob-
 uia semper errantium patrociniurum uerba uariari, cum me
 repente interrogatione subita auocauit, abduxit, quæsiuit quid
 tererem, cui pararem: sed ego sine cunctatione, sine tarditate
 respondi & me mori uelle eadem ueritate, & confessus sum
 uenenum esse quod terebatur. Date iudices patrem qui filium
 mori nolit & credit. Quis habeat iudices dicenti fidem? Ve-
 nenum filij quod inuenerat pater, non ille potius effudit, stetit
 quinimmo intrepidus, arrogans iuxta orbitatem quam uide-
 bat, & mihi mortem quam promiseram, quam minabar, in-
 gessit. Bibe, inquit. Quis post hoc iudices expectat, ut conti-
 nuo paream iubenti? Ita demum mihi non est aliud relictum,
 si patri parui. Audite nunc dii pariter atque homines, quid post
 tres abdicationes, & querelas toties iudicum grauitate per-
 cussas, uelut attonitus amens nunciet seculo pater parricida
 seuus, parricida crudelis. Non bibi uenenum. Hoc est totum
 facinus meum, uiuo, respondeo, non fugio iudicem, non credo cri-
 minibus. Iam non miror quid sit circa quod impatientia dece-
 ptæ crudelitatis exæstuet plus quam orbitatis gaudium, quod
 modo perdidit senex, sperauerat ut occidere me posset meo
 ueneno. Sed quatinus inuenisse se putat quod crederetis, ut cõ-
 tentionibus subinde damnatis auctoritatem de nouo dolore cir-
 cundaret, inusitata commentus est. Quæ sola mihi superest ra-
 tio uiuendi, facinus ea simplicitate, ea fide denego, qua confes-
 sus sum de ueneno. Parricidij agis. Abstulisti quidam mihi par-
 tem, ut exclamarem hoc loco, fieri non potest. Scio quantum
 defensionis meæ difficultatis adiecerit, quod iam pridem in do-
 mo nostra humanorum pignorum ratio non constat, sed pro-
 nunciatum liquet utri ex nobis facilius sit impietas, uter iu-
 xta alterius languorem suprema non fecerit. Tu unicum quo-
 tidie proturbare conaris e domo, uelles inopiam meam, uel-

les aspiciere squallorem. Ego osculor illas expellentis manus, ego abijcientis genua teneo, & ad patrem qui me tam notabiliter odit non habeo cur uelim redire, si non amor. Præuuleret nominis tui fortassis authoritas, si contentio nostra cœpisset à ueneno. Consumpsisti quicquid est quod parentes ab omnium scelerū suspitione defendit. Non habet pater unde parricidium de filio credat, nisi quem posset occidere. Me quidem pater infelicis huius persuasionis simplicitatem si quis interroget, nec à te parricidium fieri posse credo, nisi meo ueneno. Facinus tamen in omnibus incredibile pignoribus, nullis difficilius quàm liberis puto. Vos adhuc in suprema nostra præcipitat authoritas, qui filium occidere uocatis plerunque grauitatem, sicut abdicationis emédationem, sicut reliqua supplicia nostra rationis fronte protegitis, cūctosq; prærigidæ mentis affectus uocabulo molliore lenitis. Nos nec felices facinus istud possumus concipere, nec miseri. Non perueniunt ad nefas istud nec necessitates. Omnis citra desperationem dolor, ira languescit. Et quanto dii deæq; difficilius si patraretur sine conscio, sine ministro, totumq; facinus & animum filij poseat, & manus? Memento cuius obijcias inmanitatis horrorem, patrem occidere uelle. Hinc tantum accipis uires, ut mori possis deprehensus. Ut sciatis, inquit, uerum esse quod obijcio, & abdicare uolui. Non potest pater efficere genus querendi, pertinacia probationis. Tu cum dicis, filius me uoluit occidere, uideris tibi facere prioribus iudicibus inuidiam, exclamare, uos faciles, uos misericordes, hunc mihi redditis, Sed iniquissimum est ut abdicatio, quæ nec in sui ualuit effectum, fidem maiori crimini præstet. Non sum reus inexplorati pudoris, nec anteaucta uitæ meæ sub hodierna præmium lite tractantur. Felicior innocentia est circa suspiciones, certior post reatum. Et quantū insanix præstant obiecta dum mutant,

tantund

tantundem authoritatis absoluta restituunt. An scilicet superatus est gratia pater, & apud senes, & apud parentes authoritate preueniui? Viderint qui calamitatibus suis sic blandiuntur, ut sibi affuisse credant misericordiam, fauorem: filius à patre delatus, nunquam poterit superior esse nisi caussa. Sanè tamen feramus ut prima abdicatione non egresseris totum dolorem, multa tibi de criminibus meis uerecundia querendi, multa paternæ pietatis abstulerit infirmitas, quid non implet repetita delatio? Reuersus es in forum iam ad iudices iratos. Quanto terrore cuncta pertulit pudor ille iam uicti & redeuntis in damnatam colluctationem? Acrior semper ex uerecundia dolor. Sed & iudicum cura quanto malignior circa redditurum reum? Quàm multis placet illa de dissimilitudine pronunciationis authoritas, & seuerior uidetur diuersa sententia? Tertia uerò abdicatione dii immortales quem apparatus, quem mouit ambitum! Ego miror quòd mihi licuit audiri, quòd me non statim primus querelarum tumultus oppressit. Quid post ista noui pater obijci potest? Inter leges inter iura consenui, non habeo in moribus meis, quod non melius iudices sciant. Scilicet capit natura rerum ut futurus parricida non præmiserit notas, nullis antè sit maxima sceleris immanitas tumultuata flagitijs: & quandoque culeo, serpentibus expianda feritas, sub placida mente primam pertulerit ætatem? Aliud est miserorum genus quod clementia, quod succurrendi fauore dimittitur. Absoluerunt me qui sciebant non profuturum mihi quòd non abdicarer. Proclames igitur licet, subinde detuli, sæpe questus sum, ter abdicare uolui: hoc tamen res ista debet efficere, ut tibi non oporteat credi, quicquid aliud obieceris. Non enim sequitur pater, ut me tuis criminibus accuses, quòd nocentem tuis moribus probes filium. Parricidam non facit seueritas uestra, non seuitia, non terror.

terror: ad tam grande facinus non ira opus est, sed moribus: non dolore, sed mēte. Omnes iniuriæ leuius exasperant, leuius oderunt: innocentis filij ultio est mori. Quòd si manifestum est, nihil tūc in moribus fuisse meis, quod posset esse suspectum, æstimemus unde postea traxerim parricidij causas. Vos libet interrogare hoc loco iudices, quis magis debet innocentiam amare? Vici patrem, omni nunc solitudine, omni labore custodiam illam gratiam, illum ambitum meum, quo remuneror aduocatos, quo persoluo iudicibus illud propter quod audeo domum reuerti, propter quod non timeo casus, non subita pro patre, non maligna fata. Fidem non capit, ut me tres absolutiones & innocentem probauerint, & effecerint parricidam. Præterea pater quàm infirmum me, quàm trepidum reddidit ipsa uictoria? An scilicet ignoro quòd me reuersum circumferat totius domus maligna cura? quòd uiuo inter homines quibus apud te gratiam parat, si de nobis aliqua mentiantur, fingant? Videlicet hoc nos in facinus præcipitat, impellit, quòd aliquid speramus de testamento tuo. Quid? ego non sentio quòd simili scelere missus in domum, à charitate tamen exclusus, abiectus sum? Rogo qua fiducia facinus paro toties delatus, & paterna conuestione petitus? Quod uis patrociniū sperem pro parricidio meo? Defendi non possem, si bibisses tu uenenum. Finge me parricidij uoluntatem, finge habere causas: unde occasionem, unde fiduciam? Ego nec mori possum, nisi ut deprehendar. Venenum paro, qui non ministrum, qui non inuenio conscium? Despicior à liberis, contemnor à seruulis, euitant sermonem meum, colloquia fugiunt, & charitatem tui simulat odio mei. An uidelicet spero posse fieri ut ipse porrigam? Est enim mihi ad conuictus tuos facilis accessus. Venenum me hercule putabis quicquid dederint hæ manus. Et uirus presentaneum paro, quod statim, quod subito corripiat?

pnat? At quemadmodum mihi supersit ulla defensio? An len-
 tum, & quod tarda peste consumat, scilicet ut non statim ex-
 clamet, ut te mecum uirus bibisse nō credas? Rogo, cui parau-
 uenenum, quod dare non possum nisi mihi? Ita, inquit, parrici-
 de argumentum est & hoc ipsum, quod habuisti uenenum. O-
 mnibus iudices, quibus ad scelerum conatus adiuuatur dete-
 riorum quotidie foecunda mortalitas, non hanc solum poten-
 tiam natura concessit, in quam malis mentibus & nocentium
 ducuntur ingenijs, sed illis usus ex animo est, totumq; quod fa-
 ciunt, de conscientia possidentis accipiunt. Quid enim si latro-
 nem gladio tantum probes? Sic munimus & somnos. Excute
 peregrinantium sinus, hærent tela sollicitis. Non uetant ista le-
 ges parare, prospicere: nec instrumēta prohibent, sed æstimāt
 usus. Finge me uelut in mediâ prosperitate uitæ proclamare,
 Venenum paraui, ad quod incerti casus, ad quod languor, do-
 lor, ad quod confugeret improuisa debilitas. Miramini quod
 hoc fecerim homo qui circa me fortunā, qui discrimina huma-
 na lassauit? cui nescio quid adhuc paret toties uicta delatio? De-
 buit habere in sua potestate mortē, quē iam pater poterat oc-
 cidere. Nō est, inquit, credibile ut mori uolueris absolutus, qui
 reus noluisti. Poterā quidem dicere pater, Vixi dum spero fas
 esse ut incipias aliquādo misereri, ut te squallor meus frangat,
 mitigent lacrymæ, pallor exoret: sed ignosce innocentie, tunc
 me decuit pertinax & rigida defensio. Vixi ne me uideretur
 expulisse de seculo profundorū scelerum deprehensa trepida-
 tio: ne super cadauer meū proclamare posses. Certē merito ti-
 nuī, merito prædixi uenenuū, qui uiuēdi non habebat audaciā.
 Ne supremis meis conuiciareris, ne quid posses obijcere iam
 non negaturo. Verū tibi de impatientia mea fatendū est, eadē
 mente nolui mori cū abdicares, qua non bibi cum iuberēs. Sed
 fruerē iterū, fruerē sæpius cōfessione tam misera, & quia ocu-

los spectaculo non licuit implere, fatientur aures. uolui mori.
 Adijce, si uidetur, hanc malis nostris contumeliam, ut interro-
 ges, quare abdicare me subinde uoluisti? Quid ais reru natu-
 re pietas? ita iustiores causas habet impatientia, quam corpo-
 rum damna, quam facultatu tristis euersio? An suprema pre-
 cipit me pater. Ita non haec una uox complectitur omnes cala-
 mitates? Non uidemini nunc uobis uniuersos audire miseros?
 Possumus fortassis alioru accidentiu sperare finem: non habent
 proximoru odia regressum. Quaecunq; nexus accipere natu-
 re & quae sanguine uisceribusq; constricta sunt, non laxantur
 diducta, sed percunt. Quae de primo tenore nascendi uix in co-
 trarium uicta deflectunt, diuq; paruitatis suae rigore durata,
 mox in pristinu cursum remissa non redeunt, sed totu pondus
 omnesq; uires inclinata traxerunt: uigore quo sibi permissa
 creuissent, in ipsius uitij robur adollescunt. in hoc tota est diffi-
 cultas, ut incipiat non amare filiu pater, hoc cu fronte cofessio-
 nis accipit, reliqua praecipiti furore decurrunt: & redituis
 charitatibus obstat, quicquid obstiterat odijs. Semel sibi paren-
 tes liberiq; mutantur, semel auferuntur. Felices qui habent in co-
 scientia sua quod debeant emendare, corrigere. Illa demu potest
 ira desinere quae coaluit ex uitijs liberoru. Ego quid facio, cui
 non luxuria, non est mutanda petulantia? cuius abdicatio non de
 meis, sed de patris moribus uenit? Frustra mihi exhortatio-
 nes, frustra blandietur uana solatia. Hominis quem pater odisse
 non desinit, unus exitus est, ut se oderit. Et quantulam habet de
 toto dolore nostro ille quo uenitur ad iudice dies? Ego cum di-
 co, pater me odit, illud exclamo, omnes sine me sunt festi dies,
 omnis letitia sine filio, non alloquitur moestum, non asidet ille
 languenti. Gratissimus, quisquis de nobis tristius aliquid attu-
 lerit, quisquis maledixerit, conuiciatus fuerit absenti. Ego si
 hoc possum ferre, merui. Alia sunt aduersa, quae de continua-
 tione

tione sui patientiam parant, quæ durant assiduitate, firmanq;
 mentem. Quòd te pater oderit, quotidie nouum est. Minus for-
 tassìs urant inuicem simultates, & mutuis detestationibus in-
 uisa respirent. Odium is tantum filius perferre poterit, qui &
 ipse oderit patrè. Vos nunc iudices, uniuersos quinimmo mor-
 tales infelicissimus iuuenis interrogo, quid me facere uultis?
 Explicuit nos sine dubio de crimiuis exitus, quòd absolutus
 sum: tamen non hoc effecit ne mori uelim, sed ut mihi li-
 ceat & uiuere. Victus sum enim mehercle, uictus sum iudices
 absolutionibus meis, & (quæ certissima est animæ laborantis
 infirmitas) misera felicitate defeci. Quem mihi uultum domum
 reuerso, quem suadetis animum? Non decet gaudium meum,
 ex aspero hilaritate: non decet mœror, offendo tristitia: capto
 sermonem, inuisus sum tanquam arroganter insultem. Doloris
 causa dicor si proprius aspiciar: uideor si recedo, contem-
 nere. Quousque uincemus? Nesciunt prorsus abdicationibus
 moderi, qui non statim cedunt, qui conscientie suæ rigore ni-
 tuntur. Non uincitur pater, non sum absolutus: cum do-
 mum ueni, nemo me diligit, nemo reueretur. Iam ad nos de
 penatibus illis non pertinent nisi secreta, nisi latebræ. Non
 exuo, non depono sordes, & mihi quotidie senex tanquam
 accusaturus occurrat. Attendo quid faciam, quid loquar, qua-
 lis aspiciar, & (quod malignissimum est solitudinis genus)
 me ipse custodio. Satiasti me uita, satiasti, & cum felicibus
 quoque ueniat ex nimia prosperitatis continuatione fastidium.
 quod tædium paras. Læsitudine miserorum? Consumpta est in la-
 crymis, in precibus ætas, exacti sordibus dies, anxietate no-
 ctes. Quid mihi contra tam indigna, tam grauiâ promittit in-
 tegrilas? Abdicari debet quæ nocentem pater odit, mori quem
 innocentem. Sed ut credamus, inquit, uoluisse te mori, cur po-
 tissimū ueneno? Possis quidem pater hanc de omni supremorum
 genere

genere litem facere moriētibus: & quia rerum natura uarias
 fatorum uias indulſit animæ, in nullo non exitu ſimili ratione
 reprehendas quicquid electum eſt. Sic ſuper ſtrictum nuda-
 tumq; mucronem proclamares, cur non ueneno? Sed nihil eſt
 delicatius exitu, quem non ſupplicia, nō metus, ſed collecta de
 calamitatibus commendat infirmitas. Mihi tamen præcipue
 cum hoc mortis instrumento propria concordia eſt: nō ſpar-
 git cruorem, non truceſt cadaueris relinquit aſpectū: placida
 eſt, quieta eſt. Ingratiſſime ſenex, ego & hoc ſic moriendo
 proſpexeram, ne me occidiſſe alius uideretur. Te nunc appre-
 hendo, te interrogo pater: ita parricida ſum ego, qui uenenū
 aſſero in domum tuam imparatum, rude, terendum, cui tam
 multa reſtant antequā dari poſſit? Ita parricida ſum, qui iux-
 ta te quæro ſecretum, qui de potione tibi incerta, quam nemo
 detulit, quā ſimpliciter tam facile reſpōdi? Secedo in medios
 penates, nullos ab introitu præpono cuſtodes, nō euiſto tranſi-
 tus, non excludo uenturos. Rogo utrum hæc omnia ſunt oc-
 cidere uolentis, an mori? Venenum quod tibi pararetur, inue-
 niſſes abſconſum, reconditum, multū circa illud palloris at-
 toniti, concifa uerba, trepida ſuſpiria, & me negantē. Parrici-
 da deprheſus effuſiſſet uenenum, ne fatcretur. Cur ergo,
 inquit, ſi tibi paraueras, non bibiſti? Breuiter pater & ſecun-
 dum naturam conditionis humanæ reſpondeo, nihil aliud eſſe
 in poteſtate miſerorum, quā ut mori uelint. Ego cum dico,
 mori uolo: non hoc dico, moriturus ſum: de animo meo re-
 ſpondeo, non promitto de fato. Miraris quōd quanuis iam te-
 neam uenenum, multum tamen adhuc caſibus incertiſq; ſu-
 pereſt accipere? perfoſſis plerunque uiſceribus uitam tamen
 ab ipſa deſperatione redeuntem? Strictos circa colla laqueos,
 aut nexus, aut ipſius corporis ruina decepit, rotatos per ab-
 rupta molis iactus explicuit. Tam conſentaneum eſt ne mo-
 riatur

riatur qui uelit, quàm quòd morimur inuiti. Sed malo, sicut
 coepi, simplici tecum ratione consistere. Nihil æque pater im-
 petu constat, quàm mori uelle: nec quicquã res humanæ impa-
 tientius habent pereütis affectu. Hüc si retinere uelles, sufficit
 ut morereris: & rationẽ quoq; homini mortis eripiet, si quis
 abstulerit ardorem. Frangit animum quisquis interuenit, abdu-
 cit, auocat quisquis alloquitur. Ambiuntur cuncta moriendi
 spatia pro uita. Ideo nos mehercle crediderim eiusmodi exitum
 eligere secretum. Minimum est quod confundat hominem
 infirmitate morientem, & exiguis causis opus est ut displiceat
 obitus quem misero suasit integritas. Quid si interueniat
 aliquis qui gaudeat? qui uindicari se putet? si testes adhibeat
 oculos, quibus inuidendum sit? Statim mehercle arrogans uita
 simulabitur, statim contumax dolor cum deprehensa morte
 dissentiet. Nescis quantum mihi hesitationis paraueris cum
 interrogas, dum respondere cogis. Sed quẽ & reddere, iterum
 litigare, defendi. Me uerò tũc pariter omnes tenuistis affectus,
 indignatio, pietas, reuerentia, dolor. Ego propter patrem mori
 possum, corã patre non possum. Adijce nunc quod & dixisti,
 bibe. Si mehercle sauciũ palpitantemq; iussisses adigere ferrũ,
 premerẽ clusis uulneribus animã: si stringere aptatos ad colla
 nexus, conarer abrupto desilire laqueo: si nõ iniiceres manum
 ad precipitia properanti, flecterem in plana cursum. Meritò
 prorsus anima secretũ solitudinẽq; captaueras. Interuenit pa-
 ter, actum est, perit ille susceptæ mortis ardor, & utroq; nos
 resoluit affectu. Mori non debeo si uctuerit, non potero si ius-
 serit. Bibe, inquit. Nondũ quidem potioni uirus aptatũ est, sed
 me ideo deprehendisti, quia adhuc terebatur. Multa tamẽ mihi
 pater antè facienda sunt. Volo prius conuocare seruulos, con-
 trahere liberos, complorare, conqueri, mandare, defendi. Bi-
 be. Mihi uerò tunc adiecisse uisus es, teneris, heres, eamus ad

iudicem. Bibe. Sed hoc iubes tanquam negem uenenum. Interrogare uos uelut in illa secreti nostri praesentia libet, quæ mihi post hanc uocem animum datis? Dicit hoc accusator, dicit hoc uictus, dicit secreto, dicit sic ut possit negare si bibero. Bibe. Ego quidem uolo, & hoc quammaximè paro, sed totum hunc animum senex tua auiditate mutasti. Bibe. Quid restat aliud quam ut recusantis ora diducas? ut infundas per oppositas manus! Mihi uerò tunc excidit quid uelim, quid pararim. Vidi truces loquentis oculos, uultus parricidali ardore suffusos: iuberi mihi uidebar ut biberem tuum uenenum. Nescisti pater pertinaciam meam seruare, nescisti. Filium propter te mori uolentem deprehendisti. Vis occidere? ueta. inuade poculum ne hauriam, bibam. Exclama, temerarie quid facis? Iam desino irasci, iam reuertor in gratiam. Properabo, ut hoc secum aures ferant, ut impatientia tua fruantur oculi. Tibi imputes quod in me retorsisti, quòd ablata sunt sacramenta pereundi. Innocenti facilius est mori, si rogetur ut uiuat. Fidem deorum, in quam me contumaciam pater, in quem tunc impulisti contentionis ardorem, cum diceres, bibe! Nec uiuere mihi libuit, nec mori. Ereptus sum miser animo meo, & improuisa uoce percussus, steti sine affectu, sine negatione, attonitus, amens, & me pene aliter occidi. Nihil est profectò improuisorum dolore torrentius, & fractæ malorum contentione mentes ad inexpectata caligant. Non querelas post hoc inuenio, non uerba, non lacrymas. Ad nullius rei conatum sufficit mori alterius animo, & suo ueneno. Licet igitur noua me reatus mole conuenias, non poenitet tamen illum fixisse, non poenitet illum spiritum rigoremq; pereundi: tanquam parricida moriebar. Pater qui queritur quòd non bibi, iam nunc disceret, deprehensus erat, negare non poterat. Essem nunc ter abdicatus, & me contenderet ad iudices meos redire non ausum. Bene quòd sic effudi,

tanq

tanquam rursus uita placuisset. Venenum quod uideretur de-
 prehensum, nemo ideo bibisse crederetur, quia sibi parauerat.
 Dic nunc, non fui passurus si bibere uoluisses. Deinde hoc sic
 probas, ut me hodieq; coneris occidere. Non eras passurus.
 Quando per fidem inijsis manus? potuit eadem, potuit peragi
 breuitate qua iusseras. Non eras passurus. Deinde non timuisti
 ne mihi animum pereundi uel hoc faceret, quod putabam me
 iuberi. Facinus est si morior, ut postea quaeratur an uolueris
 occidere. Tu licet inuidiam uocis illius alterius mentis simu-
 latione defendas, occisuri tamen fuit ipsum experimentum.
 Nec interest rigoris, quaedam patiaris, an tentes. Nunquam
 mouebit patrem filius hoc quod moritur, quem non mouit hoc
 quod paratus est mori. Quid nunc faciam indices pertinacissi-
 mo rigori? in quod me componam patientiae genus? Videtis
 hominem quem nullus animi mei status mutat, quem constan-
 tia nostra, quem offendit infirmitas. uiuere uolo, perturbat, ex-
 pellit. Mori conor, interpellat, exagitat. Iam forsassis aliquid,
 si nobis hodieq; clementia uestra succurrerit, parauit, inue-
 nit. Quis finis, quis exitus incredibilium malorum? De filio
 absoluto fecit ut mori mallet, de moriente ut uiueret. Vos ue-
 ro sanctissimi uiri, quo iam ambitu, quibus possem conueni-
 re precibus? Ille uester infelix, ille uester absolutus, flere ue-
 titus est. Non habet gratiam suam toties genua completi, et
 ad fatigatam misericordiam noui discriminis pondus attuli-
 mus. O mors semper imparata miseris, negata cupientibus,
 quando succurres? Me infelicem, perdidi uenenum. Sed quati-
 nus aliquid pater expectationi tuae repromisi, nolo desperes.
 Fruere quinimo ante suprema, ante exitum meum hac uoce,
 uicisti. Nescio quidem quod rursus eligam obitus genus: an pla-
 ceat reparare uirus infelix. Sed praedico, testor, quaecumque
 sederit traditio lethi, miserere, ne iubeas, miserere, ne cogas.

Facilius me occiderent gemitus tui, lacrymæ tuæ. Et ne mihi putes illam secreti nostri excidisse uocem, Venenum quidem te iubente bibere non potui, quandoq; tamen hoc occidet quod bibere iussisti.

INFAMIS IN MATREM.
DECLAM. XVIII.

ARGUMENTVM.

Malæ tractationis sit actio. Speciosum filium infamem tanquam incestum cum matre committeret, pater in secreta parte domus torfit: & occidit in tormentis. Interrogat illum mater quid ex filio compererit. Nolentem dicere, malæ tractationis accusat.

Pro Muliere contra Maritum.

ETSI Iudices callidissimus parricida facinus suum sic ordinauit, ut uobis matrem faceret inuisam, siue dissimularet misera mortem filij sui, siue quereretur, tantaq; monstrorum nouitate circumdatam eò perduxit, ut sibi uideatur infamaturus iterum uel patientiam nostram, uel dolorem: matri tamen, in cuius calamitatibus ne minimum sibi uindicat orbitas locum, ideo ad uos fugiendum fuit, ut sciretis non illi prestari quòd tacet maritus. Laudo Iudices, laudo miseram, quòd interrogare noluit domi, quòd nihil fecit & ipsa secretò. Hic coram ciuitate, coram liberis ac parentibus, & (licet dissimulare parricida uideatur) coram rumore mater inquit, quid tormentis unici quæsierit, quid morte compererit. Respondeat saltem reus, fateatur iratus, cur in peracta crudelitate modestiæ fronte substitit. Nec uxori potest uideri parcere, de qua scire uoluit an esset incesta: nec filio, què tãquam sciret occidit. Ante omnia igitur Iudices mulier infelicissimi pudoris hoc ab affectibus publicis petit, ne uobis accusare uideatur. Reã se incesti, ream parric

parricidij putat. Exhibet populo conscientiam suam, & aduersus quencunque sermonem, quodcunque secretum, marito famaeque praestat interrogandi potestatem. Vellet innocentiam suis probare uisceribus, uellet in equuleos, in ignes hanc miseram precipitare pietatem. Ignoscite Iudices impatientiae, quae contra callidissimam dissimulationem libertate doloris exaestuatur. Incestum probaretur silentio patris, si taceret & mater. Equidem Iudices tam contrarios affectus senis satis admirari, satis stupere non possum. In rumore tam suspicax, post tormenta patiens, modo ad fabulas uulgaresque sermones pronus ac facilis, in orbitate, in parricidio, reatus quoque dolore conticuit. Quod repente conuersus est? In quam modestiam desperationemque defecit? torsit tanquam dicturum: tacet tanquam dixerit. Fidem igitur uestram Iudices, ne cui praestet magnae seueritatis auctoritatem, non posse defendi: neue ideo suspicari nefanda malitiae, quia se silentio parricida miratur. Parcere nunc illum cuiquam tacendo creditis? loqui se cum maxime putat. Et si bene artes & profundae mentis consilia perspicio, respondere sibi uidetur plusquam mater interrogat. Fallitur quisquis hunc esse credit inexplicabilis doloris aestum, & inter silentij confessionisque causas miserum pudorem. Alium exitum non habet, quam ut respondere nolle uideatur, quisquis filium occidit, & probare non potest propter quod debuerit occidi. Coniungat quantum uolet nocentissimus senex cum rumore populi silentium suum, & relatura ordinem tristissimae sortis collata malignitate cludat ora, compescat aditus: securi tamen estote mortales, fas est, fas est innocentissimae matri uelut in templis, uelut apud ipsos proclamare superos, Amaui filium meum matrona Iudices, cuius puellares annos, primam rudemque coniugij mentem nulla libidinum respersit infamia, cui impudens rumor, suspicax maritus nihil unquam potuit obijcere nisi filium.

lium. quæ pudicitiae prima fiducia est, edidit partum quem ma-
 ritus agnosceret. non timuit ne supra furtiuosq; concubitus,
 paruuli uultus, aut crescentis infantiae similitudo detegeret.
 Natum de se continuo (siquid ipsi creditis) impatientius com-
 plexa quam reliquæ parentes, non in nutrices nec in ministe-
 ria seposuit: suis aluit uberibus, suo fouit amplexu. Nunquid
 & hos annos parricida, nunquid & pueritiam miseri iuuenis
 infamas? Actum est de sacrorum nominum fide, si ut uideatur
 innocens mater, etas tantum filij facit. Accendebat hanc erga
 unicum optimæ matris impatientiam rigidus pater, asper ma-
 ritus: & sibi uidebatur parum implere quem pro duobus con-
 ferebat affectum. Rarus hic nanq; ad oscula, difficilis ample-
 xibus: & qui unicum aspiceret animo quo quandoque posset
 occidere, fecit ut notabilior esset charitas matris. Omnis igitur
 misere sermo cum filio, omnis in publicum pariter egres-
 sus. Gaudebat etiam quod laudandus occurribus, quod omni
 frequentia cœtuq; conspicuus, populo iam ipse fateretur quod
 plus amaretur à matre. Miseremini Iudices, ne nefandas sus-
 spiciones maritum ex ullius traxisse credatis indicijs: suum
 rigorem, suum tantum secutus est animum. Filium si nō ames,
 uideatur tibi mater adamasse? Questurum nunc me Iudices
 putatis de licentia sermonis humani? Ego uerò iuxta hunc pa-
 trem, non accuso rumorem. Quæ materia fabulæ tam impu-
 dentis, quis fuerit autor, iste probauit, qui credidit. Facilli-
 mum fuit ut loqueretur populus de incesto, de quo mirabatur
 patrem suspicari. Hæc sunt Iudices quæ mater fecit secure, sim-
 pliciter, palam, coram marito, coram ciuitate. Refert nunc
 suum iste secretum. Iuuenem (quæ integritatis prima simpli-
 citas est) nihil timentem, in partem domus, qua nulla procla-
 matio, nullus poterat gemitus audiri, rapuit, abduxit. Ibi uer-
 beribus, ignibus, omni crudelitatis arte consumpsit. Quis

PROVINCIA DE...
nunquam Iudices peius de innocentia temporum, de sacris me-
ruit affectibus? torsit filium, ut probaretur incestum, occidit ut
crederetur. Ponite nunc ante oculos Iudices duorum parentium
confessionem. Mater exclamat, filium amavi: pater dicit, occi-
di. Nefas est utrunque putetis innocentem. Iam quidem nocen-
tissime senex grande deprehensæ feritatis indicium est, quod
cum filium occideris, ut interrogeris expectas. Non erumpis
ab illo secreto tuo terribilis in publicum? & homo filij cruo-
re persusus, non proclamas? non deos hominesque testaris? non
occidis & matrem? Scilicet modestia te scelerum tuorum
quammaximè decet, & ideo tibi relinquis unde sis quietæ pa-
tientia. Miser parcis uxori, coniugales deos, & lectuli iura
reuereris. O quam non habet nec quod mentiatur! Male tra-
ctationis agimus. Placet ergo Iudices, ut illa uoce qua matri-
moniorum conquerimur iniurias, gemitu quo corporum con-
tumelias, damna, cultus, & negatos in publicum deflemus
egressus, orbitates ac liberorum suprema plangantur? Quid
tamen facere uultis miserum dolorem, si non habet aliam se-
xus hic legem? si intra iuris huius angustias omnis nuptiarum
querela constricta est? Mater quæ de morte filij maritum ma-
le tractationis accusat, non uindicat, sed probare contenta est
quod non debuerit occidi. Omittamus paulisper Iudices orbi-
tatis tristissimæ dolorem, & in parricidio male tractationis
reddamus aliunde causas. Ita non iuste quereretur uxor, si di-
ceret: adulterium de me facile suspicatus es, citò credidisti?
Matronalis pudor tutelam non ex sua tantum innocentia ha-
bet, infirmitas huius sexus non potest totam improbitatis exi-
stimationem debere tantum moribus suis: omnis in foeminas
uenit maritorum prædicatione reuerentia: omnes sermones
originem de uestris peioribus accipiunt. Tristior uultus,
querela, fastidium, fatum est coniugij. De pudore pronunciat,

mittit in ora populi, mittit in fabulas. hoc proxima ministeria
narrant, hoc exteri putant. Nemo peiore exemplo temere de
uxore credit quam cui omnes credituri sunt. Sane faciat uos
pronos ad suspiciones nimia charitas, & ex impatientia dili-
gendi plerunq; descendat, ut credas facile quod timeas. Fortuna
stupra, raptosq; concubitus obijciat uel falso maritus, fas est,
fieri solet, parcius tamen si iam sit & mater, si in fidem casti-
tatis uxoriam fecunditate profecerit. Quid si sit iam iuvene
quoque filio seuera? iam nurum nepotesq; prospiciat? Mise-
remini temporum, ne alienae innocentiae interpretationem de
suis quisq; moribus trahat. Incestum posse fieri pater hoc solo
uult probare, quod filium potuit occidere. Rumor, inquit, fuit.
Est hercules cui contra rerum naturam, contra parentes libe-
rosq; credatur. Rumor fuit. Hoc ergo sic audiemus, tanquam si
diceres: conscius detulit seruus, nunciauit ancilla. improuisus
astuti, dum non timeor adueni. Rogo Iudices, utrum credibi-
lius putatis incestum de matre, an de rumore mendacium?
Rem impudentissimam populus loquendo fecerat, nisi pater,
credidisset. Pesimum Iudices humanarum mentium malum est
quod semper auidius nefanda finguntur: nec usquam se maius
operae precium putant maligni facere sermones, quam cum in-
credibilia quasi deprehensa narrantur. Necesse est contentio-
sius loquaris, quod probare non possis: & affirmationem su-
mit ex homine, quicquid non habet ex ueritate. Est tamen hoc
iniquissimum de loquacitate populi, quod plerunq; famam ac-
cendit contentio non credentium. Materiam miraris rumoris,
de qua nemo nec sibi credit: quam qui narrat, assignat alij? Ru-
mor res sine teste, sine indice, res ex incertis improbissima,
maligna, fallax, & similis silentio tuo. Quid & ipse de ru-
more senseris, uis breuiter probem? Tormentis quaerendum
putasti an uerum diceret. Sane sit aliqua publici sermonis au-
torit

toritas in illis, ad quæ fas est populi peruenire notitiam. Video cur adulteria proferantur in fabulas: explicantur per ministeria, per conscios. habent inconsulta gaudia. Pars uoluptatis uidetur esse iactatio. Facinus uerò, cui si fas est, ut illud humane mentis capit audacia, circumdatur undique nox profunda, densior caligo tenebrarum, quod nocentes suis quoque oculis fatentur: non seruo, non creditur ancillæ. Quid internuncijs, quid opus est ministerijs? sufficit animus duorum, explicat omne filius materq; secretum. Incestum tanto incredibilius est, quanto & de illo plures loquuntur. O misera conditio sexus, cuius ipsæ plerunque uirtutes, fabulas parant. Cur ista nullis in publicum gaudet egressibus? Vnde aduersum omnes tam rigida conuersatio, tam seuerus affectus? Nihil concupiscit, nihil ergo desiderat? Filius possidet cuncta tempora, uniuersos occupauit affectus, filius matris tota iactatio est. Rogo, nunquid adamauit? Mihi credite, non est nefandorum ista simplicitas. da ut sit hæc inter matrem & filium conscientia, parcent osculis palam, abstinebunt coram patre complexibus, omnis familiaritas substringetur in publico. sermones, occursum, coram seruulis libertisq; uitabunt, & maximi sceleris ardor captabit affectare grauitatem. Elige parricida quod uoles, incestum diligens suspectum non erit, negligens deprehenditur. Sed quid ego sic ago, tanquam inauditum, incredibile scelus locutus sit populus? Teneo in hoc sermone facinus unius mali mariti. Non interest incestum de uxore fingat, an credat. Quid, iste ergo non timuit tam nefandæ rei famam, nec ad aures patris peruenire rumor erubuit? Dissimules licet, à te malignitas accepit ortum. te secutus est quisquis hoc ausus est narrare, proferre. Da bonum patrem, bonum maritum, dicturum me putas, non credet? Nesciet esse rumorem. Ite nunc Iudices, & adhuc dubitate quis famæ fuerit autor, cuius pater agit causam.

Speciosus, inquit, fuit. Non magis hoc facinus in matre est, quam crimen in filio. Speciosus fuit. Vt hoc obijci possit, ut debeat, adijce, & adulter & raptor, in illa matrona maritali dolore penè percussus, in illa uirgine publica subclamatus inuidia: quanquam hæc quoque intra notos discurrunt iuuentutis excursus. Quid ais? ab incesto libidines coeperunt? hoc primum unquam iuuentis admisit? hoc solum argumentum sumis ex forma? Dic potius, deprehendi iuuenem mihi uenena miscntem, in necem meam conscientia sceleris est armatus. Infinitum est quantum debeat antè fecisse filius, ut de illo incestum pater sibi credat. Speciosus fuit. Quis enim non est formosus filius matri? Amant debilitates, amplectuntur illum morborum suppliciorumq; pallorem, & in uires charitatis accrescit ipsa miseratio. Non impedit ægræ pietatis animum deformitas, pulchritudo non auget. Amare liberos unus affectus est. Liberi, marite, liberi non amantur oculis, non complectitur mater ore, non uultu, sed est in filio matri nescio quid homine formosius. Possit forsitan nouitas sollicitare uisus, expugnare mentes: in matris aspectu coalescit infantia, pueritia consurgit, iuuentu surrepit, speciosum suum quotidie uidet, miratur, amplectitur. Quæ tandiu amauit, quando incipiet amare desinere? Non est opus nocentissime senex ad hoc nefas charitate, sed amentia, sed furore. Vt in iuene suo mater possit concupiscere quòd formosus est, oderit oportet quòd filius est: & adeò sacris affectibus non adiuuatur in facinus, ut ad illud nisi per obliuionem sui transire non possit. Quid quod & incredibile est, quòd parem duorum possit insaniam? & ad incestum opus est ut adamet & filius, non ut adametur solum. Ab utro deinde uultis incipere preces, uenire sermonem? Audebit hoc rogare filius matrem? mater hoc impetraturam se sperabit à filio? Hunc animum tuum se-

nex, quo cum maximè taces (si non est callida, non maligna simulatio) de fide tanti sceleris interrogo, an potest mater admittere quod loqui non potest pater? Speciosus fuit. Libet interrogare hoc loco omnes humani generis affectus. Placet ergo, ut si filio obtigerit indulgentior facies, uultus erectior, refugiat mater amplexus? Si uirginem usq; ad notabilem speciem natura formauerit, timeat oscula pater, horreatq; contactum? Dij de æq; malè perdant tam impudentes sollicitudines, tam nefarios metus. Propè est ab incesto, timere ne fiat. Malo simplicitatem, quæ non uereatur infamiam: malo nudos affectus, inconsultamq; pietatem. Nihil de se fingi, nihil credat posse narrari. Teneat insatiabiliter, auide: tanti fama non est, ut amet filium mater sollicitudine pudicitie. Me quidem maritate si quis interroget, omnes matres liberos suos tanquam admauerint, amant. Videbis oculos nunquam à facie uultuq; deflectere, comere caput, habitumq; componere, suspirare cum recesserit, exultare cum uenerit, conserere manus, pendere ceruicibus? non osculis, non colloquijs, non præsentie uoluptate satiari. Hoc est ergo in tam nefanda suspitione sensissimum, incestum non potest fingi nisi de optima matre. Execraret mehercle iudices, si crimen istud clarius obiecisset filio pater, si usque ad uerborum processisset amentiam. Nemini minus fas esse debet credere incestum, quàm qui propter illud paratus est filium occidere. Quid quòd non credis tantum nefande, sed quæris? Ita tu non times monstri huius agitare secretum? Populus loquitur incestum, sed tu negas. Ciuitas infamat: tanto magis osculare unicum: & coniugem tene: pariter duos circa tuum stringe complexum. Prò inaudita feritas: ita patri non sufficit non credere incestum, quod non potest probare? Ferrem tamen adhuc suspiciones tuas nefandissime senex, si dissimulanter indicia tanti sceleris agitaßes.

Obser

Obserua sermones, secreta custodi, omnium dierum noctiumq; momentis sagax scrutator insiste. Quid tibi cū abruptis? quid cum supremis? Incestum iam credas oportet ut torqueas. At tu, prò nefas, uerberibus, ignibus, & tota crudelitatis arte scrutaris rem, de qua non deberes interrogare seruos, de qua uernilium quoq; corporum patientiam petulanter excuteres. Laminas accendis, equuleos moues, & parricidio suspicaris incestū. Nescis quod præceptum, quod abruptum tam nefandæ diligentie furore commoueas? Pater qui de incesto filium torquet, non est neganti crediturus. Omnium quidem Iudices incertorum suspiciones pessimè semper à corporibus incipiunt, nec bene de cuiusquam moribus illam partem hominis interrogas, quæ non animo sed dolore respondet. Nondum dico quem torqueas, quis inter equuleos ignesq; ponatur, cuius arguta prius indicia præcedant: nouissimum debet esse, quicquid torquet & punit. Fidem hominum deorumq; , ne grauitatem putetis à nouissimis ultimisq; coepisse. Non habet probationem facinus de quo pater non potest alium torquere quàm filium. Video qua possis ratione defendi, si omnia antè fecisti, ut incestū aliter erueres. Quid ais? Interrogasti seruuolos, non potuit conscius inueniri. Exquisisti ancillas, non apparuit ministra flagitij. Non obscœna literarum commercia, non fatentis deprehendisti nefande blanditias. Nihil iuuenis maritus, dominus, pater. I nunc & dic scisse rumorem, sed ut torqueas: ducatur tamen quæstio per coniugis ministeria, per filij seruuolos, in illa potius uilitate deseuat. Prius est ut repudietur uxor, ut diuortio fiat in domo grande secretum. Excedit omnem immanitatem, filium ideo torquere, ut scias an innocens torqueatur. Vnicum pater ignibus uerberibusq; interrogas, rogo quid facturus si pernegauerit? Videlicet ut laudes, deinde dimittas, ut amplectaris perusta uitalia, & laceri pectoris uulnera pietati rursus admoueas.

Solus superest pudor homini qui torfit unicum, ut torquere debuerit. Faciat te necesse est res ista pessimum patrem, & oderis oportet filium, cui satisfacere non possis. Iamiam malo uenena, ferrum, subitotus ictus, improuisamq; mortem. Incestum qui non credit, torquere non debet: qui credit, statim debet occidere. Quod si tormenta etiam filij placent, si prae standae est satisfactio tam nefandi rumoris, exigo ne perdas quaestionem: in media ciuitate, in ipsa constitue fama, aduoca illos malignos, illos loquaces, & seculi rem exquire audiente populo. Coram omnibus torqueri debet, de quo loquuntur omnes. Interroget quisq; quod uolet, suis auribus, suis credat oculis. Cur in abditam semotamq; partem iuuenis abducitur? Secretum quaestionis nec incesto filio debetur, nec innocenti. Dabo adhuc inter secretum publicationemq; temperamentum. Aduoca propinquos, adhibe amicos, circompone iuueni serios senes, intersint magistratus, assistant quibus habere possit ciuitas fidem. Praestare debes aut tibi ut probare possis, si confessus fuerit: aut filio, si pernegauerit. At tu nefande, crudelis, tollis quaestionis alteram partem, efficis ne possit amplius innocens esse qui tortus est. Quid agunt contra populum tormenta secreta? Praedico, testor, iterum dantur malignis alimenta sermonibus, & a quaestione seposita in maius reditur incertum. Coram omnibus torquere debet filium pater & qui uult absoluere, & qui est paratus occidere. Non uultis Iudices ad facinus indignissimae quaestionis accedat, & quod ipse torfit filium pater? Adeone non potuit libertis aut seruulis necessitas ista mandari? non carnifex potius adhiberi? Pater in tormentis filij non auersos tenuit oculos, ipse uestes scidit, uelamenta lacerauit, manibus flagella concussit, renouauit ignes, & mori filium contentione non fuit, diduxit os quod iam suprema claudebant, fouit animu, ut longis cruciatibus patientia sufficeret. O dignum
 patr

patrem, cui dicat innocens filius, feci. Non mehercle improbe mihi proclamaturus hoc loco uideor, hominem qui torquetur in matrem, debere coram matre torqueri. Cur excluditur infelix à sua caussa, à sua quaestione? Adhibe speciosis cruciatibus hanc nimis amantem: huius gemitus excipe, huius suspiria oculosq; custodi: si quod facinus admissum est, torquebis quidem filium, sed fatebitur mater. Irrumpere me tum maxime puta in illud tuum parricida secretum, in ius proferanti quaestioni manum, inhibe ictus, subtrahere paulisper ignes. quicquid est quod eruisti, profer in medium, memento te fecisse de filio propter quod tibi non debeat credi. Quid spiritum dolore praecipitas? Quid miserae interualla patientiae pertinaci crudelitate continnas, si frustra tibi sufficere credis quod audieris, nunciare, proferre? Incestum ut credatur, ipse debet audiri. Mirabar & ego Iudices si tam nefanda quaestio alium exitum potuisset habere, quam mortem. Hic est parricidij pudor, sic desinunt quae incipere non debent. Facinus quaestionis, operis scelere maiore, exire tibi uideris per orbitatem. Scimus unde uenerit ista contentio, nihil extorsit seuitia misero. Vincit torquentem qui occiditur. Iam iam non miror, quod post ista non habes uocem, uerba non inuenis. Unicum sine teste lacerasti, unicum occidisti, soli tibi deinde notum uis uideri celare facinus, & in parricidio quaeris aliunde tristitiam. Praepostera res est filium occidere, deinde erubescere. Fas non est non esse notum, propter quod se parricida putat innocentem. Eligas utrum uoles, aut tormenta damnes necesse est, aut silentium. Quod non debet indicari, quaeri non debet. Possis uideri fortassis crudelissime senex silentium filio praestare, si uiueret. Consumpta est paterni nominis religio, omnis pietatis sublata reuerentia. Si hoc ille meruit, & parum in quaestione, parum ultionis in morte est. Vindicare uis confessionem? traduc cada-

uer,

ner, & super illa uulnera omnes pone caussas. Non est eiusdē
 fateri cur torseris, & tacere cur occideris. Quid ais seuerissi-
 me parricida? Filium consumpsisti per flagella, per laminas.
 Potes agere, uiscera de tuis concepta uitalibus, sanguinem qui
 de tua fluxit anima, non insania, non furore, sed (quantum uis
 uideri) consilio grauitate lacerasti. Potes tacere super uulne-
 ra unici, super exutos artus metuendus assistis, & caussas que-
 rente matre, quærente populo, hoc solum dicis, occidi? conten-
 ta esse debet incerto? Interrogari nunc te marite credis à ma-
 tre sola? Caussas mortis illius reposeit sollicitudo generis hu-
 mani. Stant circa liberos attoniti parentes, horret inuicem se
 charitas fraterna complecti, rupta est illa osculorum inter so-
 ceros generosq; simplicitas. Quousq; nos cum silentij tui in-
 terpretatione committis? Si nihil factum est quod debeat eru-
 bescere temporum pudor, quid sibi uolunt uerba media, su-
 spensa? Si nefas prodigiosis simile fabulis deprehendisti, mise-
 rere, ne sis una morte contentus. Incestam grauius odisse de-
 bes, quòd & uenit in forum, quòd audaciam innocentis imita-
 tur, & tacenti uidetur irasci. Cum filium propter rumorem
 torseris, propter tormenta occideris, non est media res, ut neu-
 trum sciamus. Mater quidem Iudices innocentissima hoc com-
 plorat, hoc ferre non potest, quòd nihil parricida respon-
 det. Sed nobis uidetur iam iam esse dicturus. Non fallit nos
 nefande quid captes, hoc quòd supra silentium trahis alta su-
 spira, quòd prorumpenti uideris exclamatione deficere, men-
 dacio paratur autoritas, & in fidem erupturæ uocis asser-
 tur, ut fateri uidearis inuitus. Dic tamen, par est huic rei ma-
 tris integritas ut mentiaris? O quanto nunc dolore torque-
 ris, quòd instantem non potes aliqua truci proclamatione di-
 scutere. Non uerba tibi contra miseram, sed argumenta de-
 sunt: non uoce, sed probatione deficeris. Quod solum datur,
 relinq

relinquis infamiae, & nos cum perpetua sermonum malignitate committis. Qui interrogantem nec damnat nec absoluit, rumore contentus est. Modestiam mariti pariter & patris accipite. De muliere quae conuinci non potest, sufficere sibi putat ut incesta credatur. Quis unquam tam nefandas artes, tam cruentum deprehendit ingenium? quia non potest probare quod dixerit, captat ut credatur quod non dixerit. Dissimulas, taces, saeue, crudelis? inuenisti tormenta patris. Audi quid misera simplicissimo dolore proclamet. Non efficies, inquit, callidissime parricidarum, ut non audeam cadauer amplecti. Ego uero incesta sum si possum moderari gemitus, comprimere lacrymas. Coite in funus omnes liberi, omnes parentes, custodite planctus meos, obseruate suspiria. siquid feci, siquid admisit, fatebor. Ecce supra lectulum effusa feralem, laceros artus & perustum complexa corpus exclamo, Teneo unicum meum, uelit nolit inuidia, meum misera formosum. Hoc erat quod infelicissimam matrem ultra solitae charitatis exagitabat affectus, amabam marite periturum. Infames quantumlibet hanc impatientiam, ego mihi uideor defuisse, cessasse, multum de letitia, multum perdidisse de gaudijs. Nemo unquam filium nimis amauit. Excuso tibi, inquit, iuuenis innocentissime quod supremis tuis nondum praestitit misera comitatum. Viuere quidem te defuncto continuo non debui, sed mori marito tacente non potui. Rumpam tedium lucis inuisse, sed prius licuerit coram ciuitate manibus tuis iusta persoluere, cum damnato supra callidissimum silentium parricida, nihil te dixisse constiterit. Ignosce quod ad iudicium istud orbata durauit. Timui ne si ad exitum impatientia, si praecipiti pietate properassem, faceret alium parricida de mea morte rumorem.

EX SUPERIORE ARGUMENTO,
DECLAM. XIX.
PRO VIRO CONTRA VXOREM.

DEBEBATVR quidem tristissimæ orbitatis misero pudori, ut iã taceremus omnes, & post tam prodigiosas rerũ sermonumq; nouitates, oportuerat hoc esse nouissimum de malis infelicissimæ domus, quòd occidi filium pater. Sed quoniam mulier immodici semper affectus, super cuncta quæ uel passus sum paulò antè, uel feci, reatus quoq; me dolore concussit, ueni petiturus à uobis ne me scientem silentium contentioni præstare credatis. Non quia occidi filium taceo, sed occisus est ut tacerem. Utinam Iudices negare possem quòd occidi, utinam totum miseræ necessitatis ordinem fas esset intrare, & oris huius premere secretum. Miratur hanc aliquis patientiam meam? Ardor ille qui me modò impexit in filium, ipsa sui immanitate consumptus est. Quicquid erumpere posset in proclamationè, parricidio peractum est, in orbitate conticuit. Non habeo affectũ, nisi quo cuncta tantũ patiar, audiam, feram. Vtrunq; de filio fieri non potest, ut & occiderim, & fatear cur meruerit occidi. Quapropter Iudices satis admirari, satis stupere nõ possum, quòd mulier cuius præter optimam sanè conscientiam, sexus quoque maiorem malis nostris pudorem præstare debebat, tacere non potest silentium meum. Nouo quinimmo fabulosoq; secum impatientie genere dissentit. Queritur de populo quòd loquatur, de patre quòd taceat. Nec contenta confessione mariti, nihil se dissimulare, nihil scire reatus autoritate testantis, mauult de silentio meo facere secretum orbitatis. Istud amentia sit an innocentia, perditus dolor uiderit. Ipsius animus potest scire quid

quid filius meus dixerit, quæ me putat habere quod dicam. Fi-
dem igitur uestram Iudices, ne uos orbitatis miseratione con-
fundat sola mater, nèue maxime calamitatis ibi tantum pute-
tis rescidisse sensum, unde uos lacrymæ gemitusq; conueniunt.
Mei magis debetis in uxoris comparatione misereri, qui fi-
lium & perdidit, & occidi. Ego sum infelicior ex parentibus
duobus, qui quicquid Iudices isti complorat, & patior, & fe-
ci. Felicem ignorantie conscientiam matris, qua sufficit inter-
rogare. Maior me impatientia, maior urit affectus: cur filium
occiderim, indicare nõ possum, nec pœnitet quòd occidi. Infe-
lix senectus, misera patientia, sic quoque quàm multa dicenda
sunt? Fuimus quondam, Iudices, fuimus felicissimi parentes, cū
adhuc rudis unci nobis blandiretur infantia: durauitq; domus
tota prosperitas, quandiu pariter fruebamur, pariter dilexi-
mus, quandiu ciuitas de nobis hoc solum poterat loqui, filium
nos habere formosum. Vt uerò in eam adoleuit ætatem, in qua
corporalibus bonis iuuentus insolenter exultat, superbus atq;
arrogans, in nullum uitæ genus, non in priuatos, non in pu-
blicos actus florentem duxit ætatem. Dij immortales, quan-
tus qualisq; circa iuuenem rumor ingemuit! omnium male-
dictis succlamatus, omnium denotatione damnatus est, donec
& ipse consensum circa se publici doloris agnosceret. Inde
rarus in publico, & tanquam patris occursum, tanquam ciui-
tatis ora uitaret. Non est leuè concipere uerbis, in quantam
ciuitatis execrationem, in quantam culpam iuuenis inciderit.
Dictus est occidere posse patrem, dictus est dignus quem
posset etiam pater occidere. Quid facerem Iudices infelici-
mus senex? iam iam non euitabat fama nec patrem, iam meis
auribus nemo parcebat. Interrogare non audebam, dissimu-
lare non poteram. Fallitur quisquis me putat quicquam fecisse
consilio: impetus ac temporis ipsius nescio quis ardor expli-
cuit.

cuit. Preparari filio tormenta non possunt. Est in miseris penatibus pars remota, seposita, profunda tenebris, tristis accessu, omnibus apta flagitijs, & in qua audeat facere facinus & pater. Illò fateor dum me uariæ cogitationes per totius domus spatia circunagunt, quantum intelligere licuit, improuisus adueni. Et ille quidem ad conspectum meum tanquam deprehensus obstupuit, refugitq; trepidus, puto ne quaererem causam. Irrumpo festinanter, auide, sine liberto, sine seruido, sicut me deprehenderat temporis illius fatum, manibus, ictibus, & quaecumq; ex obuijs dolor in telorum transtulerat usus, ultra vires senectutis aggressus: ignes ex proximo raptos, uerbera quæ casus obtulerat, non diuiso dolore, non per partes, non per interualla suspenso, sed semel, sed pariter inuado. Pars secreti fuit, ut ipse torquerem. Dij immortales, quæ contumacia, quæ fuit illa patientia, cum domi torqueretur à patre, non inuocare matrem? Non repugnauit iuuenis, nõ opposuit manus, nullum implorauit auxilium. Mersis tantum deiectisq; luminibus, tãquam unquam flagella sustinisset, tanquam meis torqueretur oculis, omnes ictus excepit in faciem: uerberibus, ignibus, laudatos uultus, uelut illis irasceretur, opposuit. Reddo testimonium nouissimum pudori, cum iam mori uellet, occisus est. Laudo iudices patientiam matris, cum & ipsi semper plurimum esset domi, & ab illo secreto fortasse non longè, interuenire noluit, interpellare non ausa est. Sed & manibus meis gratulor, quòd non propinquus aliquis, non amicus irrupit. occidisset quisquis me tunc ausus fuisset interrogare pro filio. Sepeliui tamen lacerata membra, ferus indulsi, ossa collegi. Non iniecit uxor lectulo manum, non inter exequias plandibus elisisq; uberibus mihi fecit inuidiam. Vnde in hanc impatientiam prorupit, exiuit? domi me nihil interrogauit. Possum iam mater infelix cor an libe-

ris ac parentibus, possum audientibus dijs hominibusq; clama-
 re, Et ego amavi filium meum, non osculis, non infirmitate,
 non lacrymis, sed uiribus, dolore, patientia. Vnicum, quem si
 acie clausisset hostis, uicaria morte seruassem: si subitum cin-
 xisset incendium, extulisset relicta meorum parte membro-
 rum: eripui malignitati, abstuli fame. Habeo quod imputē tibi
 nature pietas. Rem difficillimam feci, quod non me potius oc-
 cidi. Male tractationis accusat. Adeone uxor tibi parum ui-
 deor dedisse poenarum, post periculum & labores ne lucrif-
 aciat pater, quod occidit filium suum? Noc pudet ergo si iras-
 ceris parricide? Quid tibi cum lege quam uos propter mi-
 nores accepistis affectus? Querelas habet ista, non gemitus,
 & matre seposita solam complorat uxorem. Rursus ad popu-
 lum uocas miserum pudorem? materiam noui rumoris accen-
 dis? Perdidi ergo rationem secreti mei. Sic omnia feceram, ne
 quid aut quæri posset, aut dici. Iam uerò quid impudētius, quid
 indignius, quàm cum sibi de liberis credunt licere tantundem,
 & æquum ius patris ac matris esse contendunt, quasi nesciant
 nobis arbitrium uitæ neci:q; commissum? Non est privile-
 gium, filium occidere cum fieri potest: nec quisquam tantum
 ideo fecit, quia liceret. Viscera unci lacerare suffeci. Ignosce,
 si non potes mihi credere, nemo filium suum occidit odio: non
 erit tanti iuuenis iniusus. Illud est in patribus usq; ad parrici-
 dium terribile, quod amant, quod succurrunt, quod sibi uiden-
 tur aliter non posse misereri. Non est quod uos ab æstima-
 tione malorum meorum mollior sexus abducat. Maioris af-
 fectus est filium occidere, quàm uindicare. Desine igitur me
 mulier fatigare interrogationibus tuis. Ita tibi non uidetur
 omnia respondere pro filio, qui dicit, occidi? Et licet compri-
 mantur exclamationes, ora claudantur, nihil negat qui hoc
 fatetur. Atqui summorum facinorum ipsa immanitas inno-
 centia

centia est. Filium pater non demens, non insanus occidi. Hominem extra sensus affectusq; positum quisquis nunc miseratur, occidit. Vides senem sanguine suo fluentem, laceratis exustisq; illis sanctioribus charioribusq; uisceribus super exanimis unci corpus cruentis manibus iacētē? Horreo cadauer, & uelut corpora quæ cælestis exanimauit ignis, audire propius timco. Ad quædam facinora sufficit claudere oculos, uultus auertere, tacere, mirari, & incredibiles calamitates relinquere suis causis. Miserere, ne quid amplius quæras, ne quid interroges. Dicturum me putas, parce seculo, parce marito, parce patri? Tu uerò parce illi qui occisus est. Nouum iudices uxoris in maritum crimen audite. Silentium est de quo queritur. Solebat indignatio uestra conuicia nostra ferre non posse, & matronalis indignatio dicere uidebatur, non parcis erga me marite uerbis, nullam habet nostri tuus sermo reuerentiã, facile prorumpis in opprobria, facile quod libet obijcis, ex clamas, & dum nimium libertati uocis indulges, potest populus aliquem de me facere rumorem. Tu mulier obijcis mihi rem quæ nulli unquam crimini fuit, solam in nostris moribus innocentiam uoce reprehensam tuetur taciturnitas. Vide cur manus, cur uerba peccare uideantur. Illis infamamus, his torquemus, his occidimus. Vis scire quàm non possis queri de silentio meo? Felicissima fueras, si idem fecissemus omnes. Finge me paulisper sepositis silentij causis hoc tantum respondere, non prodo secretum. Ex omnibus iudices, quibus humana peccata serijs grauibusq; complectuntur affectibus, nullam difficiliorem quàm silentij credo uirtutem: adeoq; promptissimo sermone facile delinquimus, ut constantiam tacendi neque in alijs ferre possumus. Crimen hoc in me mulier uocat, quod in priscis illis morum mentiumq; rectoribus fuit prima sapientia, quod quosdam totius uitæ pertulisse patientiam ma-

gis illa misera miratur antiquitas, quam quod temporum uices, siderum cursus, & profunda naturæ uelut conscia ratione sanxerunt. Quæ per fidem impotentia est effringere rigens sacra dissimulatione pectus: euoluere animum, quem super sua secreta compositum, non letitia, non dolor, non necessitas, non fortuna laxauerint? Quisquis de tacite queritur, multominus ferre poterit loquentem. Nec adeo coniugali societate cuncta miscentur, ut nihil sibi aduersus hanc concordiam proprium relinquat animus. Est aliquis etiã à sanguine suo secretus affectus, genusq; reuerentiæ, ut tacenda minimè uelis scire charissimos: quædam non possis uerberibus, equuleis eruere: & plerosq; uideas fortiter super sua secreta morientes. Agedum (si uidetur) utrunq; sexum, omnem conditionem, omnem seruetur ætatem: nullum sine conscientia pectus, nulla uita sine causis tacendi. Si te interrogaret omnia maritus, haberes aliquid & tu quod nõ fatereris. Et quanto silentium grauius est in sene, uerecundius in marito, sanctius in patre? Pudeat nos mulier infirmitatis. Vicit nos modò iuuenis ille constantia, mori uoluit ut taceremus. Vides mulier quibus interpretationibus præstes tuum dolorem? Diceris ideo me interrogare, quia scis omnia me potius pati malle, quàm loqui. Quis enim in hac ciuitate non nouit taciturnitatis meæ rigorem? Quis ignorat qua cuncta soleam ferre patientia? Ne occisurus quidem suspiria gemitusq; præmisi. Nihil feci unde erupturum quandoq; in orbitatem patris animum aut tu præscio timore sentires, aut ipse periturus. Hanc nunc me iactare conscientiam putas, quòd nihil in publico, nihil in ullo mihi permisi proclamare conuentu? Ego uerò non sum questus de iuvene nec tibi, nec captauì ut illum mecum & mater odisset. Frustrate putas extorquere accusatione posse, quòd mihi non ipsæ calamitates, non dolor, non meditatio orbitatis expressit. *VRAS*
licet,

licet, durabo, perferam. passus sum iam quod erat difficilius,
occurri. Torfit, inquit, filium meum. Breuiter iudices ratio red-
datur. Infamem quid refert, an innocentem, si illud omnibus
liquet? Iuuenem cunctis pignoribus inuisum, omnibus affecti-
bus grauem maligni fecere sermones. Quid agimus anime?
quemadmodum effugimus, euadimus? In tanta infamia nihil
facere, credentis est. Vis me circumire singulos, reclamare po-
pulo, cum rumore rixari? Tuæ fortassis infirmitati conueniat
negare, me tantum fortior assertio unici decet. Eripiendus est
non contentione uerborum, sed ut ciuitas stupeat, ut erubescat.
Torquere me filium putas? Inuidiam facio populo. Videor
mibi illis uerberibus lacerare famam, illis ignibus increpare
rumorem. Quæstio de infami filio unam rationem habet, ut
probes innocentem. Dij mala prohibeant, ut noueris illum
dolorem, quo potest torquere filium pater. Nihil est infelicius
homine, cui de unico suo mors sola non sufficit. Iuuenem in
cuius animo perdidit nomina nostra respectum, quem co-
tidie necesse habeamus excusare rumori, qui inter nos for-
mosum malebat agere quàm filium, uerberibus ignibusq; con-
sumpsi. Vis, uis scire quanta tormentorum ratio fuerit? De-
buit etiam tortus occidi. Si tamen utique mater uis scire caus-
sas, leniter audi. Prospiciebam miser in grande quandoque
facinus prorupturum, quòd ocio uitam, quòd desidem domi
perdebat ætatem. Non peregrinationibus excolere mentem,
non experiri militiam, non tentare maria, non rura colore,
non administrare Rempublicam, non ducere uolebat uxo-
rem. Præterea traxerat ex frequentibus castigationibus tæ-
dium patris, & in execrationem mei, conscientia qua non
emendabatur, exarserat. Timebat occursum, non audebat ad-
ire: colloquia, oscula, conuictusq; fugiebat. Breuiter perditis-
simæ mentis definienda mensura est. Oderat me filius, & ti-
mebat.

mebat. Filium igitur totius ciuitatis existimatione damnatum,
quem adhuc uiuere mirabantur homines, torfisse me putatis?
Ego uerò occidi, tarde, diu. Quæstionem illud uocas? Poena,
supplicium, & malorum meorum exitus fuit. Nulla ratio est
interrogandi hominem, cui non est fas nisi negare. Quanta
tamen mihi fuit & in quæstione moderatio? Non enim præ-
cipiti raptus impulsu exilui repente, subito, nec captus do-
lore cæco impatientiæ meæ uelox uulnus induxi. Non potest
non ratione occidi filius, cum antè torquetur. Dedi moras,
spatium, tempus indulgi. Vides quantam hinc malignitatibus
potuerim præstare materiam? si in illo secreto, gladio tan-
tum, si uulneribus egissem, exitum fecerat iuuenis depre-
hensi. Non est igitur mulier quòd mihi facias duplicatæ quæ-
stionis inuidiam, id est quòd torfi, & occidi. Sola est huius ne-
cessitatis ratio de morte. Illud est parricidium, filium torque-
re uicturum. Putas iuuenem uiuere potuisse, cui iam non po-
terat nisi morte succurri? Quem contra malignos sermones
asserere coeperam, non reddidi rursus infamiæ, neque in ocu-
los & ora uulgi de secreto patris emisi: prouidentia mea tibi
quoque mater, ne in hunc interrogetur, eripui. Ille uerò non
fuit post tormenta laturus uitæ pudorem, ut interrogaretur à
singulis, ut negaret. Verum mulier affectibus tuis renun-
ciandum est, ad totius domus nostræ pertinere innocentiam
credidi, ne se ipse potius occideret. Sentit iudices mulier ad
ius querelæ suæ, nec quòd torserim, nec quòd occiderim, per-
tinere. Itaque quærit quid mihi dixerit ille, de quo nescit an
dixerit. Quid ais mater impatiens? ita in morte filij tui nihil
aliud ad te pertinet quàm quid locutus sit? Ita si respondero,
remittis parricidium, tormenta non obijcis? O inconsultam
muliebrem semper amentiam! quid iuuenis in tormentis di-
xerit, tanquam ignoret interrogat. nihil me comperisse non
credit,

credit, tanquam sciat quid dixerit. Fidem communis sanguinis, fidem communium malorum, ne parricidij me uelis agitare secretum, ne calamitatibus nostris grauem facias innocentiam tuam. Viderit quid meruerit iuuenis ille, ego iam possum suprema reuereri, & post exitum unici reuertor in patrem. Maior defunctis liberis præstanda reuerentia est, nec quicquam minus conuenit affectibus patris, quam si insultare uideatur occiso. In gratiam me cum filio reduxit orbitas, iram nostram mors seuera composuit. Quinimmo recogitanti mihi totum secreti illius ordinem, subit tacita miseratio, quantam ego debeam reuerentiam filio, quem potui torquere solus, quem potui solus occidere. Perseueras, cogis, instas? Inuicem te mulier interrogo, cur si tantopere uolebas scire quid interrogarem, quid ille loqueretur, non irruperis in questionem, quam nullis ministris, nullis custodibus uallauerat pater? Quanto melius mater ipsum adisses? quanto fortius interrogasses una? quanto tibi plura dixisset? Quis te mulier affectus abegit, tenuit, exclusit? Agnosco uerecundiam tuam: timuisti, credo, ne si in illo secreto fuisset omnes, occidisse filium diceretur & mater. Instas tamen, & miseri senis ora diducis. Puta me hoc solum dicere, ex maximi facinoris cunctatione ueniens quid audierim, nondum scio: totus adhuc sum in parricidio meo, & post mortem unici omnia quibus laceratus, occisus est, in animum meum tormenta redierunt, Est quidem difficile, ut aliquem pati pudorem parricida uideatur: ueruntamen stupore, amentia, & silentio in orbitate defeci. Ablata est mihi omnium uerborum fides, omnis sermonis autoritas: nec habet causam loquendi, cui non potest credi. Desine mulier interrogare. Filium quem occidit pater, nec absolueret nec accusare iam debet. Quid, inquit, dixit cum occideres? Miseram parricidij innocentiam, quod hoc me non

potestas, non magistratus, non propinquus aliquis, non amicus, non ille semper loquax populus ac malignus interrogat. Quiescitis, tacetis. Me infelicem, nunquid scitis omnes? Puta me mulier hoc tibi respondere, non habent incredibilia uocem. Quaedam maiora sunt, quam ut illa capiat modus sermonis humani. Tu uero crede nihil aliud fuisse quam furorem insanisse me puta, uidebam quae non fiebant, audiebam quae nemo dicebat. Hoc solum non insanientis habui, quod tacebam. Finge me respondere, nihil dixit, nihil locutus est, non credis? At qui multo minus creditura quid dixerit. Accipe mulier breuem ueramque rationem, cur in quaestione iuuenis occisus est. Torquebam, nec interrogabam. siqua ad aures tuas ab illa quamuis remota domus parte perlata uox est, meus gemitus fuit, meorum uiscerum dolor. Queris cur nihil dixerit? quia non habuit quod scire uellem, quod audire deberem. Nihil aliud quaestio illa captauit quam silentium, quod praestare uita non poterat. Quisquis in tormentis occiditur, ideo tortus est, ut occideretur. An tu quaestionem illam fuisse credis, qualis uernilibus corporibus adhibetur? ideo enim equuleos mouebam artifex senex, tenebam fidiculas ratione seuitiae, ut leuiter sedibus suis emota compago per singulos artus membra laxaret. Consumptus est spiritus silentio sui, & uerba a ignesque animum pariter uocemque cluserunt. Videbatur mihi premere gemitus, tenere suspiria: & sic nihil dixit, tanquam torque retur ab homine qui sciret. Miraris hanc in filio contumaciam, in iuene patientiam? Patri torquenti non potest aliter responderi, quam ut mori malit quam confiteri. Quod sufficit igitur interrogantibus respondeo, mulier, occidi. Fallitur quisquis expectat ut obijciamus illa communia: ego uero proclamo, non luxuriosum, non amore meretricis insanem, nihil ille delinquebat quomodo liberi solent. monstrum erat
inenar

inenarrabile, quod nollem deprehendere, quod ferre non possem. Miratur aliquis quod non abdicauerim, nec notissima ultione patrum fuerim tantum expulisse contentus? Tuus mulier nefarius, tuus inconsultus non permisit affectus. Filium cui contra seueritatem meam ignoscebas, quem mecum odisse non poteras, secuta fuisses abdicatum. Finge iuuenem dixisse nescio quid, ego audire nihil potui. non enim potestatis alicuius more consideram, nec torquentibus alijs agebam iudicem patrem. Ego tunc cuncta & passus sum pariter, & feci. Non uacabat aures prestare uerbis, excipere gemitus, & solumare singultus: auocauit me contentio, dolor, orbitas, parricidium: omnia facta sunt festinatione precipiti. Idem patris affectus est torquere ut scias, occidere ut nescias. In meam, inquit, infamiam taces. Ita nunc primum laboras misera de fama, & post unci mortem pertinere ad te coepit quid loquantur homines? Scilicet filius impensus est ut erubesceres, ut male audires? Ad eone hoc captanti non erat satis rem totam commisisse rumori? Ego uero me fame tue mulier opposui, & inter matrem filiumque; medius parricidium feci: unicum occidi, ne quid aliud loquerentur homines. Alioqui si hoc capto quod putas, quousque taceo? in quod tempus differo illam quam me putas premere uocem? Ecce reatus iudicium pronuncio, ego tamen scire me nego. Egregiam rationem malignitatis: locuturus aduersus uxorem, feci ne mihi crederetur. Fateor igitur, nihil ad certum indubitatumque; perduxit, hoc est quinimo propter quod ad mortem usque contendit. Non explicant tormenta quae stionem, quae occidunt. Quid, inquit, dixit? Felicem te misera, si nescis quid dixit. Ita non es contenta conscientia tua? non sufficit quod non habuit ille quod negaret, quod fateretur? Poscis uerba quae stionis, cogis, extorques. Testor, tu facis ne possis negare quod dixerit. Quid dixit? parasse se parentibus uenenum:

nenum: negas. Proditionis agitaſſe ſermoneſ: negas. Tyranni-
dis iniſſe conſilium: negas. Et quicquid dixerō, negabis. O bo-
næ conſcientiæ incauta ſimplicitas! Ita non times ne coactus
loqui multa fingam, multa componam? Si poteſ ſcire mulier
an mentiar, ſcis quid dixerit. Quid dixit? nihil. Quid dixit?
omnia. Maledixit ſeculo, ſecit temporibus inuidiam, deteſtatur
eſt patrem, conuiciatus eſt matri. Quid dixit? plus quàm in-
terrogabam. Vicisti mulier obſtinationem meam. Audi bre-
ue ſuccinctumq; reſponſum quid dixerit: quod quæriſ, quod
putaſ. O ſi quiſ in illam uoſ ſecreti noſtri potuiſſet adhibere
preſentiam! uidiffetis nouum genus quæſtionis, ſtabam ſe-
nex furioſe monſtroſe feritatis accinctuſ, manibus exercitiſ,
hinc ignibus, hinc uerberibus armatuſ: ſuper ora, ſuper ocu-
los iacentiſ aſſiſtentiſ clamabaſ, furioſe, dementiſ, tace. Et ille
uelut exuſtiſ amputatiſq; per quæ dolor exituſ in uerba, fuit
attonituſ, amentiſ. Quotieſ admotiſ ignibus ad aliquam cor-
poriſ partem, totum pectus impoſuit? quotieſ hiatuſ oris auidè
flammaſ aduerſuſ exeuntia uerba collegit? Cum uerò iam
totuſ calor uerberibus expulſuſ, uiribuſ nouiſſimi doloriſ e-
rumperet, pertractiſ ab ima pectoriſ parte ſuſpiriſ breuiſ-
ſimè collectiſ ſpirituſ, ille quo redditur anima ſingultuſ, fuit ſi-
milis exclamaturuſ neſcio quid, quod & tu fortaiſſis audireſ.
Occupauit fateor, & aduocatiſ quaſ iam conſumpſeram uiri-
buſ, manibuſ, teliſ, totoq; corpore pariter adnixuſ antequam
mentiretur, occidi. Miſera temporis illiuſ recordatio, deficientem
in manibuſ meiſ filium uidi, aſpexi ora pallentiſ, frigidoſ
anhelituſ, interrupta ſuſpiria, & animam magno ſilentio ex-
euntem: non tamen tormenta laxaui, non ſubtraxi reſtinxiq;
flammaſ. Miſerere mulier, ne quæraſ ampliuſ uocem huiuſ
affectuſ. filium qui moriebatur, occidi. Non perdiidi tamen,
non perdiidi unici mortem: fortunam non perdiidi, iam me non
inter

interrogat nisi sola mater. Consiste aegredum mulier loco meo,
 & in habitum paterni furoris accincta admoue equuleos, flag-
 gella, laminas: prædico, testor, aliter non possum loqui, ali-
 ter mihi non potest credi. Quamquam miserrime iuuenis (fas
 est enim iam tuos alloqui manes) exprimere mihi uocem nul-
 lus poterit dolor, quantum uolet laceret, uel occidat: uincere
 me tormenta docuisti. Si tamen fas est cogitationis memoria
 tractare uerba miseræ quæstionis, cur me coram populo ma-
 gis interrogas? Eamus uxor in illam desolatam domum, in il-
 lud iam patris filijq; secretum, ibi me interroga, ibi, ubi torsti,
 ubi occidi, ubi adhuc forsitan filij tui uaga per moestos pena-
 tes anima discurrit. Porrigat aliquis imaginem iuuenis occisi,
 ponat in sinu matris illas uestes, quibus ipsa iuuenem misera
 comebat. Eamus ad tumulum, misceamus super busta la-
 crymas. Ibi aut tacebimus pariter, aut inuicem confite-
 bimur. Iam iam miser mori possum, explicuit te soli-
 citudo, pietas. Non scribo tabulas, testamento su-
 prema uerba non credo, & ego moriar in tor-
 mentis meis. Illud tantum nouissimis precibus
 à te ciuitas, per liberos, per coniuges, per
 natos, à te uxor per occisi iuuenis
 umbram peto, à te mater, ne
 quid amplius quæras,
 tu infamiam ne
 dicas.

*

FINIS.

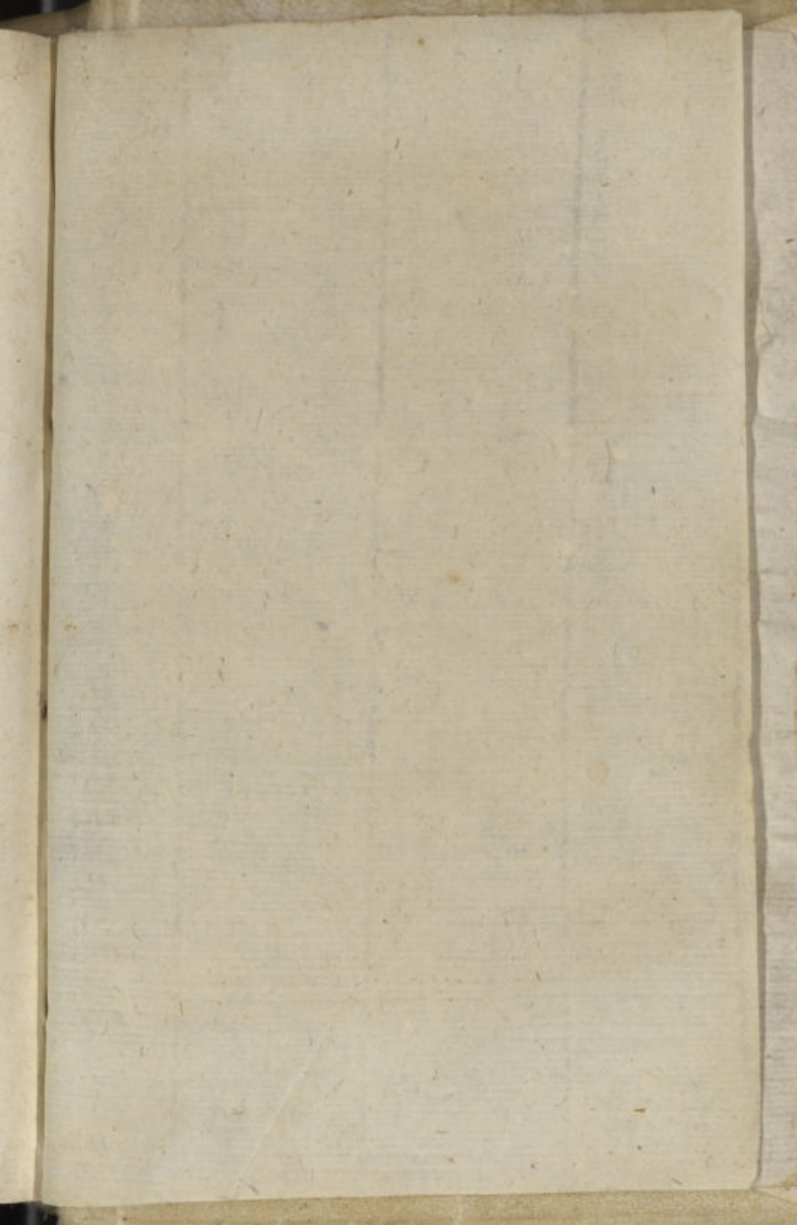

PRINTED

G

103

